

Trump'ın Ortadoğu Barış
Planı: Sert Barış Modeli

Donald Trump: Yırtıcı
Hegemon

Zorbalara Karşı Direnin!

Kritik Bakış

AKIL-FİKİR-ERDEM

ŞUBAT 2026

*SELÇUK KÜPÇÜK *DR.MUHAMMED ALİ ACAR *ADNAN BOYNUKARA *LUKE COFFEY
*AHMET DEMİRHAN *BOAVENTURA D SOUSA SANTOS *DR.MEHMET RAKİPOĞLU
*DOÇ.DR.MEHMET FATİH ARSLAN *TIM CHATTELL *SELÇUK KÜTÜK *BRIDGET TOOMEY
*PROF. DR. EROL GÖKA *TAHA ÖZHAN *AHMET ÖZCAN *VIJAY PRASHAD *MELİHA ÇELİK
*M. MÜCAHİD SAĞMAN *MARC WUTSCHKE *EMİR VURAL *SAM KAHN
*KEMAL ÖZTÜRK *CAITLIN JOHNSTONE *PROF. DR. MEHMET ULUKÜTÜK *GABRIEL MAKHLOUF
*ILAN BERMAN *R. LEVENT IŞIK *DOÇ.DR.NECMETTİN ACAR *BINOY KAMPMARK
*TURAN KIŞLAĞI *HAL BRANDS *DR. MUSTAFA EKİCİ *KEMAL ÖZTÜRK
*CHARLES EDWARD GEHRKE *STEPHEN M.WALT *DR. TUBA YILDIZ
*LAWRENCE WITTNER *JASIM AL - AZZAWI

Dergi Adı: Kritik Bakış

Sayı: Şubat 2026

Yayın Periyodu: E-Dergi

Yayın Türü: Siyaset, Jeopolitik, Felsefe

Yayın Ekibi

Genel Yayın Yönetmeni: Ahmet Özcan

Sorumlu Müdür: Bekir Gündoğdu

Editörler:

Cengiz Sözübek

Cüneyt Güven

Abdullah Miroğlu

Yavuz Aslan

Ali Karakuş

Sanat Yönetmeni: Halil Kayalı

Grafik-Tasarım: Abdullah Başyigit

Sosyal Medya yönetmeni: Nezir Doğan

Redaktör: Ayşe Doğu

Katkıda Bulunanlar:

Meliha Çelik

Sevranur Yetkin

Yusuf Arslan

M. Akif Yıldırım

Ahmet Özgür Mut

Berhan Altaş

Mustafa Ekici

Çevirmenler:

İngilizce: Ali Karakuş, Yavuz Aslan

Almanca: Meryem Ferah

Arapça: Aşur Çuha

Fransızca: Seda Nur

İspanyolca: Yasin Demir

Yayın ve İletişim Bilgileri

Yayıncı Kuruluş: Sencer Ajans

Yayın Yeri: İstanbul

E-posta: kritikbakisdergi@gmail.com

SOSYAL MEDYA HESAPLARI:

TR : @kritikbakis

ENG : @kritikbakis_eng

X:

TR : @kritikbakis

ENG : @kritikbakis_eng

ALM : @kritikbakis_de

FR : @kritikbakis_fr

ARB : @kritikbakis_arb

İNSTAGRAM:

TR : @kritikbakis

ALM : @kritikbakis_de

ENG : @kritikbakis_eng

FR : @kritikbakis_fr

ARB : @kritikbakis_arb

WHATSAPP:

Kanalı Görüntüle

TELEGRAM:

Kanalı Görüntüle

FACEBOOK:

TR : @kritikbakis

ENG : @kritikbakis_eng

İÇİNDEKİLER

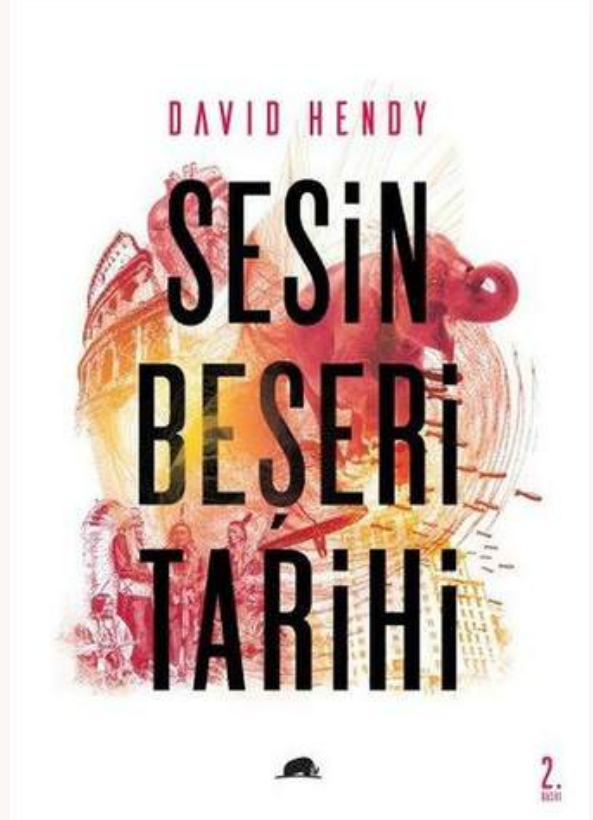
SELÇUK KÜPÇÜK	<u>DÜNYANIN GÜRÜLTÜSÜNE KARŞI SESSİZ BİR MÜZİK EVRENİ</u>	04
DR.MUHAMMED ALİ ACAR	<u>TRUMP'IN ORTADOĞU BARIŞ PLANI: SERT BARIŞ MODELİ</u>	07
ADNAN BOYNUKARA	<u>DEVİRİM SONRASI SURİYE POLİTİKASI: GÜVENLİK Mİ, İDEOLOJİ Mİ, SİYASET Mİ?</u>	10
LUKE COFFEY	<u>NATO, ÖNEMLİ BİR YILDA KİLİT ZİRVEYE HAZIR OLMALI</u>	12
AHMET DEMİRHAN	<u>AVRUPA'NIN LATİN'İ, CERMEN'İN AVRUPA'SI</u>	14
BOAVENTURA D SOUSA SANTOS	<u>MEDENİYETİN TAŞLAŞMASI: KÜBA'DAN GAZZE'YE</u>	18
DR.MEHMET RAKİPOĞLU	<u>SİYASAL MAĞDURİYETİN SONU: SURİYE'DE YPG'NİN TASFİYESİ</u>	21
DOÇ.DR.MEHMET FATİH ARSLAN	<u>'KAYALIKTAKİ ÇELTİK TARLASI'</u>	24
TIM CHATELL	<u>TÜRKİYE'NİN SUUDİ ARABİSTAN VE PAKİSTAN İLE ASKERİ İTTİFAKI</u>	28
SELÇUK KÜTÜK	<u>KEN-DİNE YABANCILAŞMA</u>	30
KRİTİK BAKIŞ	<u>BATİ'NİN ÇÖKÜŞÜ ÜZERİNE – MICHAEL HUDSON'LA SÖYLEŞİ</u>	32
BRIDGET TOOMEY	<u>IRAK'IN YENİ HÜKÜMETİ NEDEN İRAN'IN ETKİSİNDEN KURTULAMAYACAK</u>	39
PROF. DR. EROL GÖKA	<u>DESCARTES'İN YANILGISI MI?</u>	41
TAHA ÖZHAN	<u>SDG'NİN FESHİ VE TRAVMADAN ÇIKIŞ FIRSATI</u>	43
AHMET ÖZCAN	<u>BHAGAVAD GİTA; YENİ YÜZYIL ESKİ TARİH</u>	47
VIJAY PRASHAD	<u>JEFFREY EPSTEİN VE NOAM CHOMSKY ARASINDAKİ E-POSTALAR ÜZERİNE</u>	51
MELİHA ÇELİK	<u>'ATANAMAMIŞ PEYGAMBER' SENDROMU</u>	52
M. MÜCAHİD SAĞMAN	<u>BALFOUR'UN PARÇALANAN PORTRESİ</u>	54
MARC WUTSCHKE	<u>VENEZUELA'NIN İŞGALİ GÜÇ DEĞİL ZAYIFLIĞIN İŞARETİDİR</u>	56
EMİR VURAL	<u>HUKUK FELSEFESİNİN TARİHİNE ADALETİN AYNASINDAN BAKMAK</u>	58
SAM KAHN	<u>ZORBALARA KARŞI DİRENİN!</u>	62
KEMAL ÖZTÜRK	<u>SURİYE'DE KİM KAZANDI?</u>	65
PROF. DR. EROL GÖKA	<u>JOHN SEARLE'ÜN ÖRNEĞİNDE YAYGIN VE HATALI DESCARTES EZBERLERİ</u>	67
KRİTİK BAKIŞ - SÖYLEŞİ	<u>İRAN UÇURUMUN EŞİĞİNDE Mİ?</u>	70
CAITLIN JOHNSTONE	<u>EPSTEİN DOSYALARI HAKKINDA HİÇBİR ŞEY YAPILMAYACAĞINI LÜTFEN ANLAYIN</u>	74
PROF. DR. MEHMET ULUKÜTÜK	<u>EPSTEİN VAKIASI MODERNİTENİN İSTİSNASI NEOLİBERALİZMİN ANORMALİ MİDİR?</u>	75
GABRIEL MAKHOLOU	<u>BÜYÜK DEĞİŞİM DÖNEMLERİNDE EKONOMİNİN ROLÜ</u>	80
ADNAN BOYNUKARA	<u>GAZZE İŞGALİ SONRASI: YÖNETİLEN KRİZ, ERTELENEN ADALET</u>	82
TDV İSLAM ANSİKLOPEDİSİ	<u>RAMAZAN</u>	85
ILAN BERMAN	<u>İRAN İSLAM CUMHURİYETİ HÂLÂ ÖDÜNC ALINMIŞ ZAMANLA YAŞIYOR</u>	90
R. LEVENT IŞIK	<u>ENFLASYON RAPORU'NUN ARDINDAN</u>	92
DOÇ.DR.NECMETTİN ACAR	<u>EKONOMİK MİLLİYETÇİLİKTEN ENDÜSTRİYEL KOMPLEKSLER ARASI REKABETE</u>	93
BİNOY KAMPMARK	<u>HEDONİZMİN DANSI: YÖNETİCİ SINIFLAR JEFFREY EPSTEİN'A NASIL KAPILDI?</u>	95
TURAN KIŞLAKÇI	<u>SAVAŞ TAMTAMLARI ARASINDA SESSİZ ANLAŞMALAR</u>	97
PROF. DR. EROL GÖKA	<u>YENİDEN DESCARTES, ÇÜNKÜ</u>	100
HAL BRANDS	<u>SÜPER GÜÇLER ÇAĞINDA COĞRAFYA HÂLÂ KADERDİR</u>	103
AHMET ÖZCAN	<u>İSLAM ÇAĞIMIZA YANIT VEREBİLİR Mİ?</u>	107
DR. MUSTAFA EKİCİ	<u>ORUC; SARSICI BİR YÜZLEŞME</u>	118
KEMAL ÖZTÜRK	<u>DÜNYADA YENİ BİR GÜÇ MERKEZİ DOĞUYOR</u>	120
CHARLES EDWARD GEHRKE	<u>SOSYAL MEDYA ÇAĞINDA GAZETECİLİĞİN GÜVEN EROZYONU</u>	122
DR. MEHMET RAKİPOĞLU	<u>İSRAİL'İN GAZZE'DEKİ ÇETE STRATEJİSİ: TAŞERON ŞİDDET VE KONTROLLÜ KAOS</u>	124
STEPHEN M.WALT	<u>DONALD TRUMP: YIRTICI HEGEMON</u>	126
DR. TUBA YILDIZ	<u>HARİRİ'NİN TEMKİNLİ DÖNÜŞÜ VE LÜBNAN SÜNNİLERİNDE YENİ HEYECAN</u>	133
LAWRENCE WITTNER	<u>NÜKLEER SAVAŞA GİDEN YOL</u>	135
DOÇ.DR.MEHMET FATİH ARSLAN	<u>HARVARD'IN TANRISI VERİTAS'IN ÖLÜMÜ</u>	137
JASIM AL - AZZAWI	<u>TRUMP'IN BEŞ İMKÂNSIZ TALEBİ VE İRAN'A KARŞI KAÇINILMAZ İKİNCİ SALDIRI</u>	140

DÜNYANIN GÜRÜLTÜSÜNE KARŞI SESSİZ BİR MÜZİK EVRENİ

Loreena McKennitt'in müziği Üzerine
İnsan kendisini ararken Loreena McKennitt'i bulur desem abartmış olmayız. McKennitt kuşkusuz bir temsil ama dışdünya ile ilişkimizi yalıtıp kendi içimize yönelik yolculuğa ve keşfe çıktığımızda bu sükut halindeki yürüyüşümüzün ritmine eşlik eden tını doğal olarak sessizliğin müziği ile açıklanabilir. Bu yüzden mesela Erkan Oğur'un bir söyleşisinde kendi müziğini anlatırken "sessizliğe yolculuk" (Gitar dergisi, 2011: 26) ifadesini kullanması bahsettiğim hâli pekiştiren bir kavram. Dünyanın neresinde yaşanırsa yaşansın, hayatın nesnel boyutundan kurtulup başka bir frekansa ulaşan sanatçıların ortak bir müzik evreninin ruhsal akrabaları olduğuna inandım hep. Mistik bir akrabalık. David Hendy "Gürültü-Sesin Beşeri Tarihi" isimli kitabının son bölümünde, "Sessizlik arayışımız aslında tam bir sessizlik arzusundan ziyade düşünebileceğimiz bir alan arayışıdır" (2014: 306) der. İnsanlık tarihinin başından itibaren incelenmeye alınan ses ve beşeri ilişkiler anlatımının Hendy'nin kitabında, "Sessizliğin Peşinde" bölümü ile nihayet bulması da bu açıdan manidardır bence. Netice itibarıyla modern tarih gürültünün de tarihidir. Fabrikasyon merkezli makineleşme ve kırsal kentlere akarak orada üretilen mekanik sese eklenmesi, doğal olarak ortaya, geleneksel zamanlarda karşılaşılmayan rahatsız edici ses birikintilerinin çıkmasına yol açtı. Bu gürültü halinin sadece devasa boyuta ulaşmış makineler, kentlerin merkezine yığılan araçların motor uğultuları ile sınırlı

olmadığını, kültürel ve sanatsal üretimlerin de bu gürültü halinden etkilenerek biçim ve tema dönüşümü yaşamak zorunda kaldığını eklemek gerekli. Özellikle rock müziğin bütün bu gürültü tarihine sembolik anlamda gürültü ile cevap veren bir form üretilip yeni bir farkındalık kazandırmayı amaçladığını söyleyebiliriz.

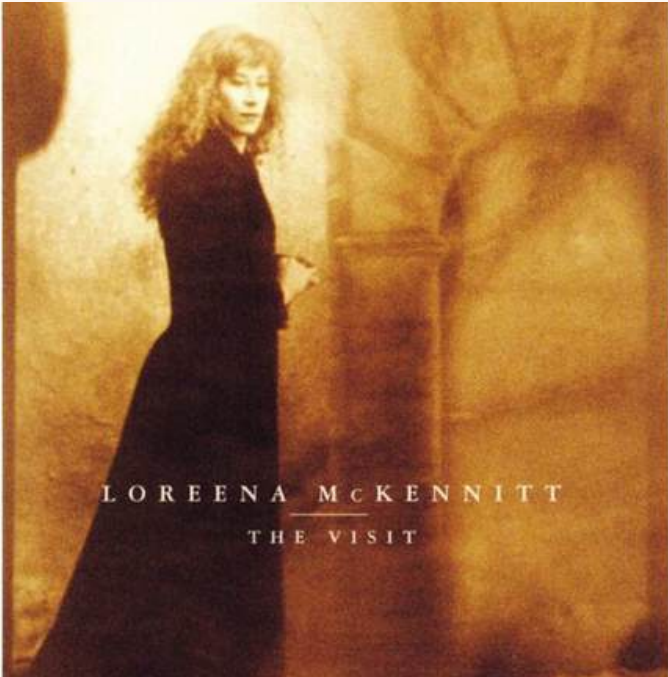
Sesin giderek gürültü haline gelmesi ve müziğin bütün bu süreçlerle senkronik ilişki kurup –Adornocu yaklaşımla söylersek– artık “endüstrileşmesi” ardından yaşanan durum karşısında adeta “kurtarılmış alanlar” inşa etmek üzere dünyanın farklı yerlerinde şekillenen yeni müzikal arayışların belirdiğini iddia etmek mümkün. Gürültülü bir yaşam döngüsünün içerisine sıkışıp kalan modern insanın sükûnet arayışının tezahürü olarak 1980’lerde ve 90’larda hayli rağbet gören “Yavaş Şehir” ya da “Yavaş Gıda” gibi alternatif hareketlerin de aynı zaman dilimi içerisinde şekillenmesi bu açıdan hiç şaşırtıcı değil. Yine “Sessizliğin Peşinde” (George Prochnik), “Sessizliğin Ruhı” (John Lane) gibi kitapların meseleyi temel alan kuramsal kazıları ve önerileri, büyük uğultuların basıncı altında insanın kendisi ile baş başa kalabileceği, her şeyi yeniden düşünebileceği alternatif alanlar inşa etmek için daha sakin ve huzurlu bir yeni hayat arayışının metinleri olarak görülebilir.

Diane Stewart Rapaport’un “How To Make And Sell Your Own Recordings” (Kendi Kayıtlarınızı Yapıp Satmanın Yolları, 1985) adlı kitabının verdiği ilhamla, sistem dışı başka müzikal kanalları zorlama istencinin peşine takılan İrlanda asıllı ve çiftçilik ile hemhal olmuş Loreena McKennitt isimli gizemli genç bir kız, Kanada’da kendi imkânları ile kayıtlarını aldığı “Elemental” adını taşıyan ilk albümünü yayınladığında gürültülü dünyamıza sükûnet vadeden, kendimiz ile baş başa kalıp düşünebileceğimiz alan arayışının da kapısını büyük bir cesaretle aralamış oldu bir bakıma. McKennitt’in müzikal tercihinin ya da arayışının şekillenmesinde hiç kuşkusuz 1982 yılında ilk kez seyahat ettiği İrlanda’da karşısına çıkan Kelt kültürünün bu gizemli topraklara sirayet etmiş tahrik edici havası olduğunu söyleyebiliriz. Bütün bir müzikal yolculuğunu belirleyen bu seyahatten geri dönerken İrlanda edebiyatının modernleşme tarihinde önemli yere sahip ve bu topraklara ait masalları, mitolojiyi yeni bir söyleyiş ile şiirleştiren, metinlerinde bu mistik ve büyülu damarı

koruyan W. B. Yeats’ın “The Stolen Child” şiirini bestelemesi ve bahsi geçen ilk albümünde yer vermesini, ben şahsen çok önemsiyorum. Sembolik olarak W. B. Yeats’da karşılık bulan bu birliktelik adeta Loreena McKennitt’in kişisel yolculuğu ile geleneksel Kelt kültürünün/müziğinin dönüşüp günümüze ulaşacak ana hattını belirleyen temel eseri gibidir.

Yerleşik, hatta verili müzikal dilin dışına taşıp, beslenme kaynağı olarak modernite evveli ve hatta Hristiyanlık öncesi Kelt kültürünün ses evrenini tercih eden McKennitt, bu arkaik birikimi aynen tekrar etmek ya da tek yanlı bir modernleştirme biçimine sıkıştırmak yerine çok daha başka bir sese ulaşmıştır. Ben o sesin, çokkültürlü dünya ve birey algısından hareket ettiğine inanmışımdır hep. Yaptığı müziğe, “Eklektik Kelt Müziği” denmesinin gerekçesi de kuşkusuz bu olsa gerek. Çünkü onun müziğine sirayet eden müzikal aura, salt İrlanda, İskoçya ve Galler bölgesine ait bu kültürün teknik formu, öyküsü ile sınırlı değil. Hatta zamanın belirli bir aralığına hapsolmuş bir Kelt tarihi bile değil. Beslendiği kültürün arkaik, saf, yalın, öz haline ait duyarlılık ile sadece coğrafyadan coğrafyaya seyahat etmiyor, zamanda geçişler yaparak Keltlerin müziğini çağırın bütün istasyonlara uğrayıp her birinden farklı tınılar alarak günümüze taşıyor.

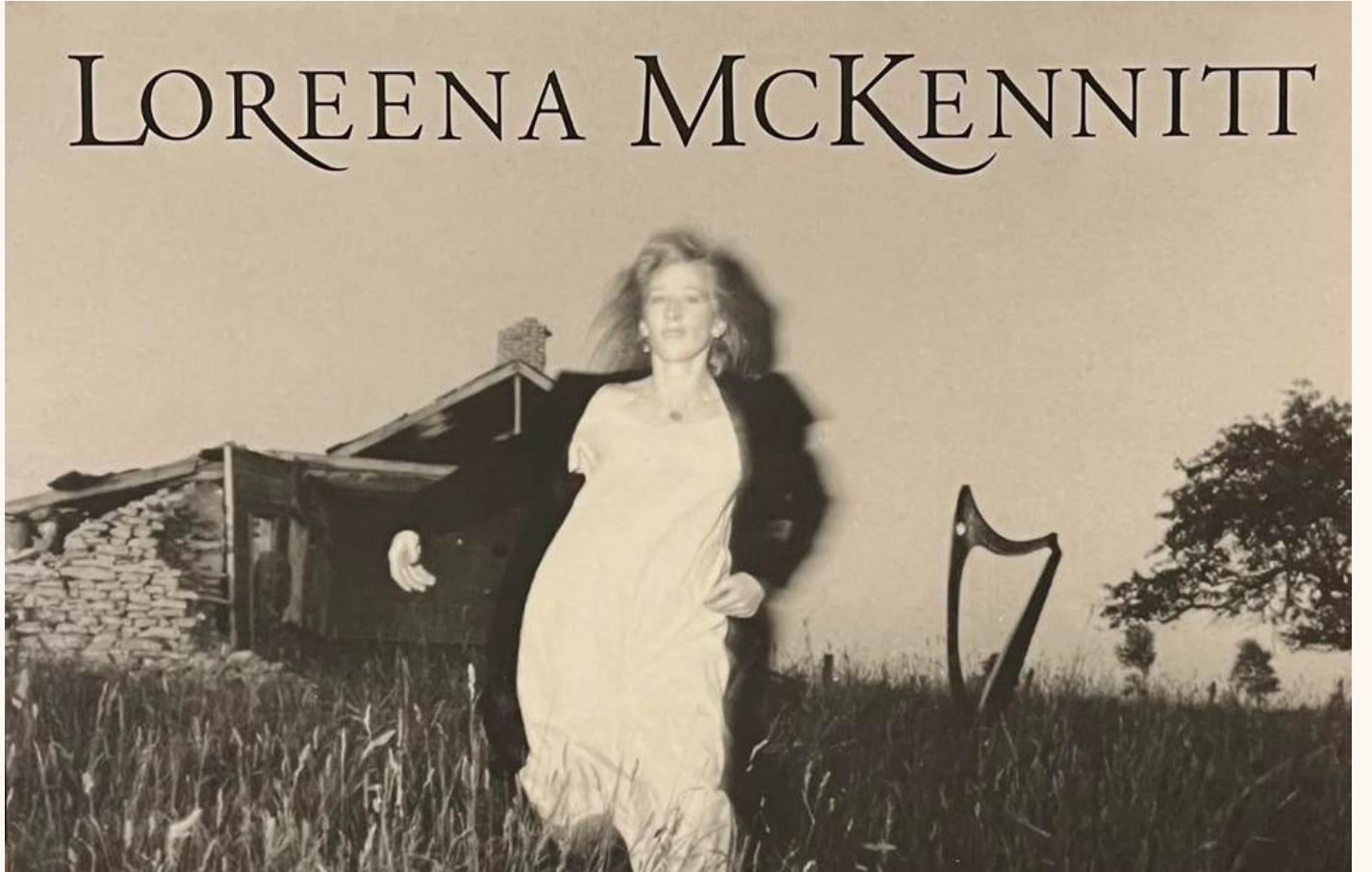

Dolayısı ile oralardan getirip söylediği şarkılar, aynı duyarlılıklardan esinler taşıyan ve birbiri ile ilgisiz gibi görünen topraklarda yine de herkesi –kuşkusuz onu da– şaşkınlığa uğratacak kadar karşılık buluyor. Loreena McKennitt, bu şaşkınlığının kırılma noktasını 1991 yılında Venedik'te gerçekleştirilen ve uluslararası nitelik taşıyan Kelt El Sanatları Sergisi olduğunu belirtiyor çoğu söyleşisinde. Orada Keltlerin sadece İrlanda, İskoçya, Galler gibi bilinen bölgelerden gelmediğini, Karadeniz'in kuzeyinden Balkanlara ve hatta Anadolu'ya kadar uzanan çok daha derin bir hat üzerinde yaşadıklarını öğreniyor. Bu bilgi, ürettiği müziğin genişlemesine (bizim, "Kâtibim" şarkısından esinlenerek söylediği "Sacred Shabbat" gibi), tercih ettiği enstrümanlarının zenginleşmesine (mesela ut ve kanun gibi), zamanda ve coğrafyada geçişler yapabilmesine dair yeni imkânlar sunuyor aynı zamanda. Böylece Eski Yunan'da gezinip, oradan Osmanlı'ya uzanabilen müzikal bir hat üzerinden iz sürebiliyor.

Sürdüğü bu izin en önemli özelliğinin eski zamanlara ait ve insanın kendisi üzerine düşünebileceği (Anadolu'ya ait "ırfan" bilgisi ile söylersek "insanın kendisini bilmesine imkân tanıyan") sükûneti, tarihin saklı odalarından çıkarıp modern zamanlara taşıdığı çok açık. Bu, onun ürettiği müziğe yönelik ortak kültürel duyarlılığın (Keltlerin uğrak noktaları) bir tezahürü olduğu kadar modern insanın sınırlarına kapandığı gürültü medeniyetinden(!) kaçmak, en azından sükûnet içerisinde kendisi, evren ve varlık üzerine "zikredebileceği bir alan arayışı"nın bilgisi ile de açıklanmaya müsaittir. Kelt ezgilerinden hareket etse bile modern dünyanın heyulasından sıyrılmak, hiper

kentlerin uğultusundan uzaklaşmak ve nasıl yaşayacağımızdan, neleri düşüneceğimize kadar her şeyi kontrol düzenekleri altında tutmaya çalışan sistemler karşısında zihinsel de olsa kurtarılmış alanlar oluşturabileceğimiz bir müzikal evren öneren şarkıları ile Loreena McKennitt, arkaik zamanlardan günümüze doğru seslenen şarkılarıyla gizemini, ruhunu, büyüsünü kaybetmiş modern dünyaya aslında yeni bir şey öneriyor. Bu, David Hendy'in söylediği gibi, "tam bir sessizlik hali" değildir aslında. Belki de artık günümüzde bütünüyle böylesi bir sessizlik de mümkün olmayabilir. McKennitt'in önerisi, modernitenin parçalayamadığı bu arkaik ruhla, seyahatte bulunduğu coğrafyalardan ilhamlar alarak gürültünün dışına çıkmak, en azından çıkabilecek düşünsel bilinci, farkındalığı müzikleri sayesinde işaret etmektir bence.

Evrenin ürettiği büyük müzik ile ilişki kurabilen seslerin, insan üzerinde etkili olabilmesinin gerekçesini, "insan ruhunun en derin katmanlarına bile rahatlıkla ulaşabilmesi" olduğunu söyleyen Sufi İnayet Khan'ın dediği gibi, "Dış dünyaya ait başka hiçbir şey müzik kadar etkili bir biçimde insan ruhuna hitap edemez" (2001: 17). Ruhumuzun "elemental" dengesini bozan gürültü hali karşısında McKennitt'in müziği, kurtarılmış bir sükûnet sunarak dış dünyanın tahrip edici tahakkümüne direnen ve farklılıklara rağmen bütün insanlık birikiminin abartılarından uzaklaşıp, fazlalıklarını attıkça basitliğin, saflığın, öz olanın bilgisi etrafında gizemli zihinsel dünyalara kavuşabileceğini söylüyor adeta. Bu yüzden zaten Erkan Oğur ile akraba. Ya da daha geri götürürsek öyküyü; Aşık Veysel ile, Erzurumlu Emrah ile...

Trump'ın Ortadoğu Barış Planı: Sert Barış Modeli

Donald Trump döneminde ABD'nin Ortadoğu politikası, Soğuk Savaş sonrası Amerikan müdahaleciliğinin temel dayanaklarını sorgulayan yapısal bir kırılmaya işaret etmektedir. Bu kırılma, yalnızca askeri araçların yeniden dağılımı değil; aynı zamanda ABD'nin barış, savaş ve güç kullanımı kavrayışının yeniden tanımlanması anlamına gelmektedir. Trump yönetimi, bir yandan “sonsuz savaşlardan çıkış” ve “Amerikan askerini eve getirme” söylemini ön plana çıkarırken, diğer yandan Ortadoğu’da caydırıcılığı tamamen terk etmeyen, aksine daha yoğun fakat daha az görünür bir güç kullanımı pratiği geliştirmiştir. Bu ikili yapı, yüzeysel bir çelişki gibi görünse de, derinlemesine incelendiğinde tutarlı bir stratejik model üretmektedir: Sert Barış Modeli.

Sert Barış Modeli, barışı normatif bir uzlaşma durumu ya da karşılıklı rıza temelinde inşa edilen bir düzen olarak değil; güç asimetrisinin karşı tarafı davranış değişikliğine zorladığı bir denge hâli olarak tanımlar. Bu anlayış, liberal barış inşası yaklaşımlarından belirgin biçimde ayrılmaktadır. Trump yönetimi açısından barış, diplomatik süreçlerin doğal sonucu değil; askeri ve ekonomik maliyetlerin tek taraflı olarak yükseltilmesi sonucunda ortaya çıkan bir “zorunlu kabullenme” durumudur. Bu nedenle Ortadoğu’da kara gücüne dayalı uzun süreli işgaller yerine, hedef aktörlerin stratejik hesaplarını sürekli baskı altında tutan mütemadiyen fakat sınırlı bir zorlayıcılık anlayışı benimsenmiştir.

Sert Barış Modeli, literatürde yerleşik ve bu isimle tanımlanmış hazır bir teoriye karşılık gelmemektedir. Aksine bu kavram, Trump dönemine özgü politika pratiklerini açıklamak amacıyla geliştirilen özgün bir kavramsallaştırmadır. Bununla birlikte model, literatürden bütünüyle kopuk değildir. Zorlayıcı diplomasi (coercive diplomacy), uzaktan güç kullanımı (over-the-horizon / remote warfare) ve neoklasik realizm gibi yerleşik yaklaşımların sunduğu analitik unsurları bir araya getiren bir kavramsal sentez (conceptual synthesis) niteliği taşımaktadır.

Mevcut literatürde Trump’ın dış politikası sıklıkla transactional foreign policy, America First realism ya da Jacksonian nationalism gibi kavramlarla açıklanmaktadır. Ancak bu yaklaşımlar, Trump yönetiminin Ortadoğu’daki askerî pratiklerini ya ideolojik düzeyde ele almakta ya da askerî araçların teknik boyutuna odaklanmakta; barış söylemi ile sert güç kullanımının eşzamanlılığını, kara gücünden sistematik kaçınmayı ve bu tercihin ekonomik ve iç politik rasyonelitesini bütüncül biçimde açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Sert Barış Modeli, tam da bu analitik boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Bu model vesilesiyle de ABD’nin Ortadoğu politikasının daha iyi anlaşılması ve uzun vadeli projeksiyonlar için sisin biraz daha dağıtılması hedeflenmektedir.

Bu kavramsallaştırmanın özgünlüğü, mevcut teorilerin sunduklarını Trump bağlamında yeniden ele alması ve tek bir analitik çatı altında toplamasından kaynaklanmaktadır. Sert Barış Modeli; zorlayıcı diplomasi literatüründen davranış değiştirme mantığını, uzaktan güç kullanımı literatüründen kara gücünden kaçınma ve temassız operasyonel kapasiteyi, neoklasik realizmden ise iç politik kısıtlar ve maliyet-fayda hesaplarını devralmakta; ancak bunları çıktısı barış olan bir denge hâli başlığı altında yeniden tanımlayan özgün bir çerçeve içinde birleştirmektedir.

Bu yönüyle Sert Barış Modeli, mevcut literatürün alternatifi olmaktan ziyade, literatürde dağınık hâlde bulunan açıklama düzlemlerini Trump dönemine özgü bir bağlamda yeniden çerçeveleyen analitik bir katkı sunmaktadır. Modelin temel değeri, Trump'ın Ortadoğu politikasındaki sertlik-çekilme ikilemini çözümlemesi ve barış kavramını normatif bir hedef olmaktan çıkararak maliyet-fayda hesabının ürünü olan bir güç dengesi durumu olarak ele almasıdır.

Stratejik Denge

ABD'nin Ortadoğu'daki faaliyetleri dikkate alındığında stratejik bir dönüşümden söz etmek kaçınılmazdır. Bu stratejik dönüşümün merkezinde kara gücünün bilinçli biçimde geri plana itilmesi yer almaktadır. Kara gücü, askeri etkinliğin yanı sıra siyasi sorumluluk, toprak kontrolü ve uzun vadeli angajman anlamına gelmektedir. Irak ve Afganistan örnekleri, kara gücünün yalnızca askeri değil, aynı zamanda yönetsel ve toplumsal sorumluluklar ürettiğini açıkça göstermiştir. İşgal edilen alanlarda güvenliğin sağlanması, yerel aktörlerin yönetimi, altyapının yeniden inşası ve siyasi düzenin sürdürülebilirliği gibi unsurlar, ABD'yi çatışmanın doğrudan tarafı hâline getirmiştir. Trump yönetimi, bu deneyimlerden hareketle, kara gücünün sağladığı taktik avantajların, ürettiği stratejik ve ekonomik maliyetleri karşılamadığını varsaymıştır.

Ekonomik açıdan bakıldığında kara gücüne dayalı müdahaleler, ABD bütçesi üzerinde uzun vadeli ve katlanarak artan bir yük oluşturmaktadır. Kara operasyonları yalnızca aktif savaş harcamalarından ibaret değildir; askeri personelin maaşları, lojistik ve ikmal hatlarının güvenliği, üslerin idamesi, zırhlı araçların bakım ve yenilenmesi gibi kalemler sürekli maliyet üretir. Buna ek olarak savaş sonrası gazilerin sağlık hizmetleri, psikolojik destek programları ve sosyal güvenlik harcamaları, çatışma sona erdikten sonra dahi bütçe üzerindeki yükü sürdürmektedir. Bu bağlamda Trump yönetimi, kara savaşlarını ekonomik açıdan rasyonel olmayan bir güç kullanımı biçimi olarak değerlendirmiştir.

Buna karşılık hava, deniz ve istihbarat ağırlıklı Sert Barış Modeli, maliyetleri ortadan kaldırmaktan ziyade zaman içinde dağıtan ve görünürliğini azaltan bir yapı sunmaktadır. İnsansız hava araçları, hassas güdümlü mühimmatlar ve uzaktan komuta edilen operasyonlar yüksek teknoloji yatırımı gerektirse de, bu yatırımların tekrar kullanılabilirliği ve personel kaybı riskinin

düşüklüğü, uzun vadede daha öngörülebilir bir maliyet profili yaratmaktadır. Ayrıca deniz gücü ve hava unsurları, gerektiğinde hızla bölgeye sevk edilebildiğinden, kalıcı angajman gereksinimini azaltmakta ve ABD'ye stratejik esneklik sağlamaktadır. Bu yönüyle Sert Barış Modeli, ekonomik etkinlik ile askeri caydırıcılık arasında bir denge kurma çabası olarak okunabilir.

Bu ekonomik rasyonalite, ABD iç politikasındaki yapısal kısıtlarla doğrudan örtüşmektedir. Amerikan kamuoyunda asker kayıplarına yönelik tolerans, özellikle 2000'li yıllardan itibaren belirgin biçimde azalmıştır. Kara savaşları, medyada görünür asker cenazeleri ve uzun süreli çatışma haberleri aracılığıyla, doğrudan siyasi maliyet üretmektedir. Trump yönetimi, bu toplumsal hassasiyeti dikkate alarak, asker kaybı üretmeyen ya da minimum düzeyde tutan operasyonel yöntemleri tercih etmiş; böylece sert askeri eylemleri iç politikada savunulabilir kılmıştır. Bu durum, Trump'ın aynı anda hem "güçlü lider" hem de "savaş karşıtı" bir figür olarak sunulabilmesini mümkün kılmıştır.

Bu çerçevede Sert Barış Modeli, ABD açısından optimum bir stratejik denge sunmaktadır. Model, bir yandan ABD'nin küresel caydırıcılığını sürdürmesine imkân tanıırken, diğer yandan kara gücünün ekonomik ve siyasi maliyetlerinden kaçınmayı mümkün kılmaktadır. Ayrıca bu yaklaşım, yürütme organına Kongre denetimi açısından daha geniş bir manevra alanı sağlayarak, karar alma süreçlerini hızlandırmaktadır. Bu yönüyle Sert Barış, yalnızca askeri bir doktrin değil; aynı zamanda yönetilebilirlik odaklı bir siyasal stratejidir.

Bununla birlikte modelin sınırları da göz ardı edilmemelidir. Sert Barış Modeli, sorunları çözmekten ziyade kontrol altında tutmayı amaçlamaktadır. Bu durum, krizlerin sürekli yeniden üretildiği bir güvenlik ortamına yol açabilir. Ayrıca sert baskı politikaları, hedef aktörleri alternatif ittifaklara yönlendirerek uzun vadede ABD'nin stratejik etkisini aşındırma potansiyeli taşımaktadır. Dolayısıyla modelin başarısı, düşük yoğunluklu baskının kontrolsüz tırmanmaya dönüşmemesine bağlıdır.

Modelin Sürdürülebilirliği

Sert Barış Modeli, yalnızca Donald Trump dönemine özgü geçici bir politika tercihi olarak değil; ABD'nin değişen ekonomik kapasitesi, iç politik hassasiyetleri ve küresel güç rekabeti bağlamında geleceğe dönük bir uyarılma stratejisi (adaptive strategy) olarak da değerlendirilmelidir. Modelin ortaya çıkışını mümkün kılan koşulların büyük ölçüde devam ediyor olması, bu yaklaşımın Trump sonrası dönemde de farklı biçimlerde varlığını sürdürebileceğine işaret etmektedir.

İlk olarak, kara gücüne dayalı büyük ölçekli askerî müdahalelerin gelecekte daha da istisnai hâle gelmesi beklenmektedir. ABD kamuoyunda asker kaybına yönelik düşük toleransın yapısal bir nitelik kazanması, savunma bütçesinin aynı anda birden fazla küresel cephede kullanılma zorunluluğu ve Çin ile Rusya merkezli büyük güç rekabetinin artması, Ortadoğu'da uzun süreli kara angajmanlarını stratejik açıdan daha da maliyetli kılmaktadır. Bu bağlamda Sert Barış Modeli'nin temel unsuru olan kara gücünden sistematik kaçınma, gelecekte ABD dış politikasının kalıcı bir özelliği hâline gelme potansiyeline sahiptir.

İkinci olarak, modelin teknolojik yoğunluk kazanarak evrilmesi muhtemeldir. Uzaktan güç kullanımı, önümüzdeki dönemde insansız sistemler, yapay zekâ destekli istihbarat analizleri, siber operasyonlar ve uzay tabanlı gözetleme kapasitesiyle daha da bütünleşecektir. Bu durum, Sert Barış Modeli'nin askerî boyutunu daha "temassız" ve daha düşük görünürlüklü hâle getirirken, aynı zamanda hedef aktörler üzerindeki psikolojik baskıyı artıracaktır.

Geleceğin Sert Barış pratiği, fiziksel yıkımdan ziyade algı yönetimi ve sürekli kırılganlık hissi üretmeye daha fazla dayanacaktır.

Üçüncü olarak, Sert Barış Modeli'nin coğrafi olarak genellenebilir bir çerçeve sunduğu söylenebilir. Ortadoğu, modelin en belirgin uygulama alanı olmakla birlikte, benzer koşulların bulunduğu diğer bölgelerde (örneğin Doğu Avrupa'nın çevresel alanları veya Afrika'daki sınırlı kriz bölgeleri) de benzer bir güç kullanım mantığının benimsenmesi olasıdır.

Bu durum, Sert Barış Modeli'ni bölgesel bir politika tercihi olmaktan çıkararak, ABD'nin ikincil öncelikli kriz bölgelerine yönelik genel yaklaşımı hâline getirebilir. Bununla birlikte modelin geleceği otomatik bir başarı varsayımına dayanmamaktadır. Sert Barış Modeli'nin yaygınlaşması, hedef aktörlerin de bu modele uyum sağlamasına yol açacaktır. Vekil aktörlerin daha otonom hareket etmesi, asimetrik ve siber karşılıkların artması, ekonomik ve diplomatik direnç mekanizmalarının geliştirilmesi, modelin etkinliğini zaman içinde aşındırabilir. Bu bağlamda gelecekte Sert Barış Modeli'nin en kırılgan yönü, düşük yoğunluklu baskının giderek normalleşmesi ve caydırıcılık etkisini kaybetmesi olacaktır.

Son olarak, Sert Barış Modeli'nin normatif düzlemde "barış" kavramının anlamını kalıcı biçimde dönüştürme potansiyeli bulunmaktadır. Bu yaklaşımın yaygınlaşması hâlinde barış, karşılıklı uzlaşma ve kurumsal mutabakat temelinde değil; direnmenin rasyonel olmadığı bir maliyet eşliğinin aşılması üzerinden tanımlanan bir durum hâline gelecektir. Bu dönüşüm, ABD dış politikasında barışı bir ideal olmaktan çıkarıp yönetilebilir bir sonuç (manageable outcome) olarak ele alan daha pragmatik ve daha az normatif bir anlayışın yerleşmesine yol açabilir.

Sonuç

Bu çerçevede Sert Barış Modeli'nin geleceği, ne mutlak bir doktrinleşme ne de kısa vadeli bir sapma olarak değerlendirilmelidir. Model, ABD'nin azalan stratejik sabrının, artan ekonomik ve iç politik kısıtlarının ve yüksek teknolojiye dayalı askerî kapasitesinin kesişim noktasında ortaya çıkan esnek, koşullu ve evrilebilir bir güç kullanım paradigması olarak okunmalıdır.

Sert Barış Modeli, ABD için mutlak bir çözüm değil; ekonomik, askeri ve iç politik kısıtlar altında en az maliyetli güç kullanım biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle model, çağdaş Amerikan dış politikasında barışın artık bir norm değil, bir maliyet-fayda dengesinin ürünü olarak ele alındığını göstermesi bakımından analitik açıdan güçlü bir örnek teşkil etmektedir.

Devrim Sonrası Suriye Politikası: Güvenlik mi, İdeoloji mi, Siyaset mi?

ADNAN BOYNUKARA
www.kritikbakis.com

Suriye devrimi ve Ahmed eş-Şara liderliği sonrası Türkiye’de Suriye ile ilgili tartışmalar, sahadaki gerçeklikten çok Türkiye’deki ideolojik pozisyonların bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası aktörler meseleyi güvenlik ve kapasite üzerinden okurken, Türkiye’deki tartışma büyük ölçüde ideolojik refleksler, Esad rejimiyle kurulan yakınlık ve iç siyasi hesaplar üzerinden yürütülmektedir. Oysa Suriye’de Esad sonrası ortaya çıkan yeni siyasi düzen, sadece bir iktidar değişimi değildir. Bu düzen, Ortadoğu’nun güç dengelerini, Batı’nın stratejik önceliklerini ve Türkiye’nin iç siyasi tartışmalarını aynı anda etkileyen çok katmanlı bir dönüşümdür. Şara’nın uluslararası alanda gördüğü geniş kabul, bu dönüşümün ideolojik değil, büyük ölçüde pragmatik bir zeminde şekillendiğini göstermektedir.

ABD, Rusya, Avrupa Birliği, İngiltere, Çin ve bölge ülkelerinin Şara’yı tanınması, onun temsil ettiği yapının demokratik ya da liberal bir karaktere sahip olduğu ön kabulü üzerinden okunmaz. Aksine bu kabul, Esad rejiminin çöküşü sonrası ortaya çıkan güç boşluğunda, devlet kapasitesi üretme potansiyeli en yüksek aktörün Şara liderliğindeki yapı olarak görülmesinin sonucudur. Yani uluslararası sistem, ideolojik saflıktan çok, düzen üretme kapasitesini esas aldı. Başka bir ifadeyle mesele, “kim düzen kurabilir” sorusudur. Çünkü Ortadoğu siyasetinde meşruiyetin temel kaynağı, çoğu zaman demokratik temsil değil, düzen üretme kapasitesidir. Devletin çıktığı coğrafyalarda, toplumsal aktörlerin değeri ideolojik “saflıkla” değil, kaosu ne ölçüde kontrol edebildikleriyle ölçülür.

Dolayısıyla Şara liderliğindeki yeni Suriye yönetiminin uluslararası kabul görmesi, devlet kurma ve olumlu anlamda değişim kapasitesine verilen pragmatik bir destektir.

Ahmet Şara’ya İlişkin Farklı Okumalar

Şara’ya ilişkin tartışmalar, esasen iki farklı zihinsel çerçeve üzerinden yürümektedir. Bu iki okuma arasındaki fark, sadece siyasi tercihlerde değil, gerçekliği yorumlama biçiminde ortaya çıkmaktadır. Çünkü biri ideolojik, diğeri stratejik bir perspektife dayanmaktadır. Birinci perspektif, Türkiye’deki muhalefetin ve kendilerini Esad rejimiyle özdeşleştirenlerin okuması. İkinci perspektif ise Batılıların Şara değerlendirmesi. Aslında bu iki okuma tarzı arasındaki fark, ülkemizdeki kimi kesimlerin yaşanan olayları ve aktörleri değerlendirirken ne ölçüde ideolojik bir filtre kullandıklarının da göstergesidir. Türkiye’deki muhalefetin ve kendilerini Esad’la özdeşleştirenlerin, Şara’ya yönelik negatif tutumlarının arkasında yalnızca güvenlik kaygısının belirleyici olduğunu söylemek mümkün değil. Bu kesimin tutum alışı, daha derin ve tarihsel bir kaygının etkili olduğu açıktır. Bu refleks yalnızca ideolojik değil, Türkiye modernleşmesinin tarihsel hafızasıyla da ilgilidir. Türkiye solu için Ortadoğu’daki Müslüman kimliği ön plana çıkan aktörler, yalnızca dış politika aktörleri değil, içerde yaşanan laiklik tartışmalarının sembolik uzantıları olarak görülmektedir. Bu korkunun iki temel kaynağı var. İlki, seküler Cumhuriyet’in Ortadoğu’daki sosyolojik kuşatılma korkusu. İkincisi ise bu kesimlerin Esad rejimiyle kurmuş oldukları ilişki ve ideolojik yakınlık. Bu perspektiften bakıldığında, Suriye’de Selefî kökenli bir aktörün Suriye devletini yönetmesi yalnızca dış politika meselesi değil, Türkiye’deki “modernleşme” projesine yönelik sembolik bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu nedenle Şara ismi, Türkiye’de bazı çevreler için bir dış politika aktöründen çok, iç siyasi kimlik tartışmalarının sembolik bir nesnesine dönüşmektedir. Devletlerin Şara’ya yaklaşımı ise

realisttir. Batılı aktörler açısından Şara'nın ideolojik geçmişi ikincil bir meseledir. Asıl belirleyici olan, sahada istikrar üretme kapasitesi ve devlet aygıtını yeniden işletebilme yeteneğidir. Bu nedenle Batı, Şara'yı bir "ideolojik aktör" olarak değil, yönetilebilir bir düzenin mümkün adresi olarak okumaktadır. Yani aktörleri ideolojik kimliklerinden ziyade sahadaki güç ve sahip oldukları kapasite üzerinden değerlendirmek.

Türkiye'deki muhalefet ve Esad rejimiyle özdeşleşenlerin, aktörleri ne yaptıklarından çok neyi temsil ettikleri üzerinden değerlendirme eğilimlerinin, bir çok ülkede karşılığı yok. Aslında bahsettiğimiz farklılık, aynı olgunun Batı'da stratejik bir zorunluluk, Türkiye'de ise ideolojik bir tehdit olarak algılanmasına yol açmaktadır. Bu noktada dikkat çekici olan husus, Şara'ya yönelik en güçlü itirazların Batı'dan değil, Türkiye iç siyasetinden yükselmesidir. Bazı siyasi aktörler, yeni Suriye düzenini kabul etmekte çok zorlanmaktadırlar. Yeni Suriye yönetimini değerlendirirken, Esad rejiminin baskıcı, katliamcı ve işkenceci karakterine bakmazlar. Kişilerin geçmişleri üzerinden okumayı, değerlendirme yapmayı tercih ederler. Milyonu aşan insanı katleden Esad rejimine özlem duyanlar dahi çıkar.

Ahmet Şara'ya Yönelik Karşıtlığının Dayandığı Varsayımlar

Bu ideolojik okuma, yeni Suriye yönetimine ilişkin söylem ve tutumu belirleyen üç temel varsayım üzerine inşa edilmektedir. Birincisi, İdlib merkezli yapıların homojen bir blok olarak ele alınması. Örgütler arasındaki ideolojik ve stratejik farklılıklar, bu söylem içinde büyük ölçüde silikleşmektedir. Suriye'deki yeni yönetim, potansiyel bir IŞİD rejimi gibi sunulmaktadır. Böylece sahadaki karmaşık güç ilişkileri, basit bir "radikalizm" kategorisine indirgenmektedir. Oysa sahadaki gerçeklik, radikal örgütler arasında hem ciddi rekabet hem de derin ayrışmalar olduğunu göstermektedir.

İkinci varsayım, güvenlik tehditlerinin tarihsel travmalar üzerinden yeniden üretilmesidir. Geçmiş yıllarda Türkiye'de gerçekleşen IŞİD terör eylemleri, Suriye'deki yeni düzenle doğrudan ilişkilendirilerek güçlü bir duygusal bağ kurulmaktadır. Bu eylemlerin, Ankara'nın Suriye politikasını etkilemeye yönelik operasyonlar olduğu yönündeki yorumlar da bu algıyı beslemektedir. Bu söylem, analitik bir güvenlik değerlendirmesinden çok, toplumsal hafızayı mobilize eden bir siyasal dil üretmektedir. Üçüncü varsayım ise Suriye'deki yeni düzenin Türkiye açısından mutlak bir tehdit olarak konumlandırılmasıdır. Oysa asıl paradoks şudur: Türkiye'nin yıllardır mücadele ettiği yapı sahada gerilerken, bu sonucu mümkün kılan aktör Türkiye'de tehdit olarak kodlanmaktadır. Buna rağmen Türkiye'de bazı siyasi aktörlerin Şara'ya mesafeli yaklaşması, güvenlik kaygısından çok, ideolojik ve siyasal konumlanmayla açıklanabilecek bir tutumdur. Böylece Suriye'deki yeni gerçeklik, sahadaki dinamiklerden çok, Türkiye'deki ideolojik kodlar üzerinden okunmaktadır.

Eski İdeolojik Kalıplara Mahkûm Olma

Bahsettiğimiz üç temel varsayım dikkate alındığında ortaya çıkan temel sorun, muhalefetin Suriye'deki yeni gerçekliği Türkiye'deki eski ideolojik kalıplarla okumaya çalışmasıdır. Buna, iç siyasette kısa vadeli avantajlar elde etme arzusunu da eklemek gerekir. Günün sonunda geçmişin dar siyasal kalıplarına hapsolmuş bir anlayışla karşı karşıya kalıyoruz. Oysa Suriye'deki dönüşüm ne tamamen demokratik bir ilerleme ne de bütünüyle radikal bir gerilemedir. Daha çok, kaos sonrası düzen arayışının pragmatik bir ürünüdür. Ancak Türkiye'deki tartışmalar, bu karmaşık gerçekliği çözümlemek yerine, onu basit bir iyi-kötü ikiliğine indirgemektedir. Aslında sorulması gereken asıl soru şudur: Türkiye açısından önemli olan, Şara'nın ideolojik geçmişi mi, yoksa yeni Suriye düzeninin Türkiye'nin güvenlik ve bölgesel çıkarlarıyla ne ölçüde örtüştüğü mü? Uluslararası aktörler bu soruya pragmatik bir yanıt vermiş ve pozisyonlarını netleştirmişlerdir. Türkiye'de ise aynı soru, çoğu zaman iç siyasi hesapların gölgesinde tartışılmaktadır. Bu nedenle olsa gerek hem Esad rejiminin gerçekleştirdiği katliamlarla yüzleşilmemiş hem de yeni Suriye yönetiminin varlığını yok sayma çabası, 'Coloni' ismi üzerinden üretilen küçültücü bir dilde somutlaşmaktadır. Bu noktada ana muhalefetin dışındaki kimi unsurların tutumlarına da değinmek gerekir. Ancak bunların tutumu çok daha karmaşık ve çelişkili bir nitelik taşımaktadır. İran'ın, Şii yayılmacılık adına Suriye'de işlediği katliamları yok sayan ve Esad'ın kurduğu işkence rejimini destekleyenlerin tutumu siyasal rasyonalite kadar kimliksel ve duygusal dinamiklerle açıklanabilir. PKK yörüngesindeki kimi çevrelerin kullandığı dilin bu çevrenin diliyle benzerliği ise ayrı bir tartışma konusudur. Böylece Suriye meselesi, dış politika alanından çok, Türkiye'deki ideolojik kamplaşmaların bir aynasına dönüşmektedir. Yüzbinlerce insan katledilirken Esad rejimini destekleyenlerin siyasal ve ahlaki pozisyonunu açığa çıkaran bir ayna.

Suriye Meselesinin Asıl Anlamı

Sonuç olarak, Şara sonrası Suriye meselesi, yalnızca dış politika konusu değil, Türkiye'de ideoloji, güvenlik ve siyaset arasındaki gerilimin yeni bir yansımasıdır. Bu gerilim, analitik bir çerçeveye ele alınmadığı sürece, sorun çözmek yerine, kutuplaşmalar üretmeye devam edecektir. Bu çerçevede tartışmanın merkezinde Şara'nın kimliği değil, Türkiye'de ideoloji ile gerçeklik arasındaki mesafenin giderek büyümesi bulunmaktadır. Şara sonrası Suriye, Türkiye için bir dış politika meselesinden çok, kendi siyasal ve ideolojik haritasını düşünmeye zorlayan bir aynadır ve Suriye'den çok Türkiye'nin kendisi hakkında yürütülen bir tartışmadır. Dolayısıyla Ortadoğu'daki yeni gerçekliği, Türkiye'deki eski kavramlarla okumak, analiz değil, yalnızca refleks üretmektedir. Böyle bir zeminde rasyonel ve tutarlı bir siyaset üretmek mümkün değildir. Son kertede, Şara sonrası Suriye tartışması, aslında Suriye'den çok Türkiye'nin kendisi hakkında bir tartışmadır.

NATO, Önemli Bir Yılda Kilit Zirveye Hazır Olmalı

YAZAR: LUKE COFFEY*

KAYNAK: [HTTPS://WWW.EURASİAREVIEW.COM](https://www.eurasiareview.com)

Geçtiğimiz hafta İsviçre'nin Davos kentinde düzenlenen Dünya Ekonomik Forumu, Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa'daki transatlantik ortakları arasındaki dünya görüşü farkının sürmekte olduğunu bir kez daha ortaya koydu. Bu kez anlaşmazlık Grönland merkezliydi — özellikle de Amerika'nın bu bölgeye daha fazla erişim ve denetim elde etme isteği. Zaman zaman tansiyonun yükseldiği bu ortamda, nihayetinde NATO Genel Sekreteri Mark Rutte devreye girerek durumu yatıştırdı ve transatlantik ilişkilerin yeniden rayına oturmasına katkıda bulundu.

İleriye dönük bakıldığında, 2026 yılı NATO açısından belirleyici bir yıl olacak; zira altı aydan kısa bir süre içinde Türkiye'nin başkenti Ankara'da kritik önemde bir zirve düzenlenecek. Bu zirvenin başarıyla sonuçlanmasını sağlamak için karar alıcıların vakit kaybetmeden gündemi şekillendirmeye başlamaları gerekiyor. Toplantı uzakta gibi görünebilir; ancak devlet yönetimi ve diplomasi açısından bakıldığında altı ay son derece kısa bir süredir. Amerika ile Avrupa'daki ortakların daha yakın biçimde uyumlandırılması ise erken hazırlık, sürekli diplomatik angajman ve Atlantik'in her iki yakasında da güçlü bir siyasi irade gerektirecektir.

Transatlantik ilişkilerin doğru şekilde yönetilmesi,

yalnızca Kuzey Amerika ve Avrupa için değil, aynı zamanda küresel ekonomi açısından da ciddi sonuçlar doğurur. Bu iki bölge birlikte, dünya gayrisafi yurtiçi hasılasının neredeyse yarısını oluşturur. Avrupa ve ABD, birbirlerinin en büyük ihracat pazarlarıdır ve her biri diğerinin ekonomisine trilyonlarca dolarlık yatırım yaparak milyonlarca kişinin istihdamına katkıda bulunmaktadır. Atlantik boyunca anlaşmazlıklar ortaya çıktığında, bunun etkileri yalnızca güvenlik politikalarıyla sınırlı kalmaz; ticaret, yatırım ve küresel büyüme üzerinde de zincirleme sonuçlar yaratır.

İttifak, Temmuz ayında yapılacak zirveye doğru ilerlerken, dört temel konunun görüşmelere damgasını vurması beklenmektedir. Karar alıcılar, bu toplantının siyasi sürtüşmelerle değil, somut çıktılarla sonuçlanmasını sağlamak üzere şimdiden gerekli zemini hazırlamaya başlamalıdır.

İlk mesele — son dönemde Grönland'a artan ilgi göz önüne alındığında bu pek de şaşırtıcı değildir — Kuzey Kutbu güvenliğidir. Donald Trump, NATO üyelerini savunma harcamalarını artırmaları yönünde zorlamak konusunda diğer tüm ABD başkanlarından daha fazla çaba harcadığı gibi, ittifakı Kuzey Kutbu'nu ciddiye almaya yönlendirme noktasında da seleflerini geride bırakmıştır.

NATO, yakın zamana kadar bu bölgede hangi rolü üstlenmesi gerektiği konusundaki Kuzey Kutbu müttefikleri arasındaki iç görüş ayrılıkları nedeniyle, resmi belgelerinde bu bölgeden söz etmekten dahi kaçınmaktaydı.

Ancak Kuzey Kutbu'nda artan rekabet ve Trump'ın Grönland'ın stratejik önemine yeniden dikkat çekmesiyle birlikte, Arktik güvenliği ilk kez NATO'nun gündeminde üst sıralara taşınmıştır. Bu yaz yapılacak zirvenin sorunsuz ilerleyebilmesi için, müttefiklerin NATO'nun Arktik bölgedeki duruşu, mevcudiyeti ve koordinasyonuna ilişkin somut çıktılarının gündeme geleceğini beklemleri gerekir.

Gündeme gelmesi muhtemel ikinci mesele, NATO'nun daha geniş bölgeyle olan ilişkilerini ilgilendirmektedir — bu konu, zirveye ev sahipliği yapacak olan Türkiye açısından özel bir önem taşımaktadır. Türkiye, 1950'lerde NATO'ya katıldığından bu yana transatlantik güvenliğin ayrılmaz bir parçası olmuştur; ancak Ankara, Karadeniz bölgesi ve Orta Doğu'daki güvenlik meselelerine giderek daha fazla ağırlık vermektedir.

Özellikle dikkat çekici bir gelişme olarak, 2004 yılında İstanbul'da düzenlenen NATO Zirvesi'nde Türkiye'nin öncülüğünde NATO ile bazı Körfez ülkeleri arasındaki ilişkileri kurumsallaştıran İstanbul İşbirliği Girişimi hayata geçirilmiştir. O tarihten bu yana söz konusu çerçeve, üst düzey diyalog için yararlı bir platform sunmuş olsa da, ortak güvenliğe dair somut çıktılar üretme açısından sınırlı kalmıştır. Türkiye'nin ev sahipliğinin kazandıracağı diplomatik ivmeyle NATO, bu fırsatı değerlendirerek İstanbul İşbirliği Girişimi'ni yeniden yapılandırmalı ya da en azından canlandırmalı ve Körfez'deki kilit ortaklarıyla ilişkilerini derinleştirmelidir.

Üçüncü mesele — ve şüphesiz Trump açısından en öncelikli konulardan biri — ittifakın savunma harcamalarının durumudur. Trump, Beyaz Saray'daki ilk döneminden bu yana, Avrupa'daki müttefikleri savunma harcamalarını artırmaya çağıran en ısrarcı ABD başkanlarından biri olmuştur. Geçtiğimiz yıl Lahey'de düzenlenen zirvede NATO, savunma harcamalarının gayrisafi yurtiçi hasılanın %5'ine çıkarılmasını

hedefleyerek tarihi bir karar almıştır. Bu oran, uzun süredir geçerli olan %2'lik referans değerinin üç puan üzerindedir. Bu hedefin 2030'ların başına dek gerçekleştirilmesi beklenmese de, Trump'ın bu süreçteki gelişmeleri yakından takip edeceği açıktır.

Hali hazırda, başta Baltık ülkeleri ve Polonya olmak üzere yalnızca birkaç müttefik %5 hedefiyle ciddi biçimde örtüşmektedir. Eğer Trump, önerdiği 1,5 trilyon dolarlık savunma bütçesini Kongre'den geçirmeyi başarsa, ABD de bu eşiği aşmış olacaktır. Avrupa'daki müttefikler bu hedefe doğru ne kadar hızlı ve anlamlı ilerleme kaydederse, Beyaz Saray ile Avrupa başkentleri arasındaki ittifak yönetimi de o kadar sorunsuz işleyecektir.

Son mesele ise, kamuoyunun fazla dikkatini çekmesi beklenmese de, kapalı kapılar ardında yoğun biçimde tartışılacaktır: Ukrayna'daki savaş. Trump, Rusya ile Ukrayna'yı müzakere masasına yönlendirme konusunda yavaş ama istikrarlı bir ilerleme sağlamıştır ve zirve sırasında NATO'nun takınacağı tutum, o noktaya kadar diplomatik çabaların ne ölçüde ilerlediğine bağlı olacaktır. Trump, Ukrayna'nın NATO üyeliğinin söz konusu olmadığını açıkça belirtmiştir; bu da, ittifakın Kiev'le olan angajmanını sürdürmek için — Washington'un belirlediği siyasi kırmızı çizgileri aşmadan — yaratıcı yollar geliştirmesi gerektiği anlamına gelir: iş birliğini ve desteği güçlendirecek, ancak bu sınırları ihlal etmeyecek yollar.

Transatlantik ilişkilerde zaman zaman gerginlikler yaşansa da, Atlantik'in her iki yakasının iş birliğini sürdürmesi hayati önemdedir. İstikrarlı ve güvenli bir Avrupa olmadan, ABD ekonomisi olumsuz etkilenecek ve bu durum küresel ekonomide de zincirleme sonuçlar doğuracaktır. Ankara zirvesi yaklaşırken, NATO liderlerinin kaybedecek zamanı yok. Güvenlik, harcamalar ve diplomasi alanlarında ilerleme kaydederken transatlantik farklılıkları yönetmek, ittifakın bu jeopolitik belirsizlik çağından daha güçlü mü yoksa daha bölünmüş mü çıkacağını belirleyecektir.

* **Luke Coffey**, Hudson Enstitüsü'nde kıdemli araştırmacıdır. X: @LukeDCoffey

Avrupa'nın Latin'i, Cermen'in Avrupa'sı

Rémi Brague, Türkçeye Avrupa: Roma Yolu adıyla çevrilen eserinde, “Avrupa değişken bir kavramdır” der. Lakin bu değişkenlik içine herkesi de kabul edecek derecede bir değişkenlik göstermez. Bu nedenle Brague, “Az ya da çok Avrupalı olunur” dese de veya tam da böyle dediği için, kendince bir tasnif yapar ve “Protestan dünya bana Katolik dünya kadar Avrupalı görünse de, Yunan ve Ortodoks gelenekli Doğu dünyasının Avrupa’ya ait oluşu, Latin ve Katolik gelenekli dünyanın Avrupa’ya ait oluşu kadar belirgin görünmez” der. Elbette bu dini temelli bir ayırmadır ve aslında Brague’ın nihayetinde Avrupa için vereceği asıl tanıma hizmet etmeye yarar. Brague bir Avrupa fikrine, kitabının yazıldığı 1990’ların başındaki Avrupa genişlemesi ve Avrupa Birliği’nin alacağı yeni şekillere bakıldığında, şaşırtıcı derecede Avrupa’yı daraltarak ulaşmaya çalışır.

Yine de bu bölünmeler Brague için darlaştırılmış Avrupa fikrine ulaşmasının önemli bir basamağını temsil eder. Çünkü Brague, denebilirse kendi “çekirdek” Avrupa’sına genişlemekte olan bir Avrupa’nın ikililikler halinde bölünmesiyle ulaşır. Buna göre, önce Batı olarak Akdeniz havzası ve Doğu olarak dünyanın geri kalanı arasındaki bölünme vardır ve bu aslında (Brague öyle söylemese de) Roma İmparatorluğu’nun sınırlarına göre tanzim edilmiş bir bölünmedir. Daha sonra bu bölünme içinde başka bir ikili bir bölünme yaşanmış ve Batı,

İslam’ın çıkışıyla birlikte Akdeniz havzasının Hristiyan Kuzey ve Müslüman Güney olarak bölünmesiyle sonuçlanmıştır. Aynı şekilde üçüncü bir bölünme daha vardır ki bu, da Akdeniz havzasının bölünmesinden hasıl olan ilk bölünme içinde gerçekleşir. Böylece Katolik Batı ile Ortodoks Doğu arasındaki bölünme yaşandığı görülür. Son olarak ise bu kez Katolik Batı ikiye bölünür ve Katolik Batı ile Protestan Kuzey arasında bir ayrışma yaşanır.

Brague’nun bu tür bölünmeler sonucu dar anlamıyla bir Avrupa fikrine ulaşmaya çalışması ise, ilginç bir yöntemle gerçekleşir. Bütün bu bölünmeler karşısında “kendi malımız olarak neyimiz var?” diye sorar ve barbar doğulu ile Grekleşmiş Batılının ortak olarak sahip olduğu hümanizmin, Müslüman dünyanın da mirasçısı olduğu bir Grek felsefesine bakarak Grekliğin, çok eski zamanlardan beri Akdeniz havzasının dışında da var olmuş bir Yahudiliğin, Doğu’da da yaşayan Hristiyanlığın salt Avrupa’ya özgü bir “mal” veya “mülk” olamayacağını iddia eder. Ancak “Hristiyan dünyası ne kendisi tarafından ne de öteki uygarlıklar tarafından Yunanlı ya da Yahudi olarak görülmüştür. Hristiyan dünyası Romalı olarak algılanmıştır. Yunanlılar ise kendilerini, daha Bizans döneminde Romalı olarak düşünüyorlardı”. Demek ki “dar anlamıyla Avrupa’nın, “belki de yalnız kendisinin sahip olduğu, yalnız kendisinin sahip çıktığı

ve zaten kimsenin de elinden almaya kalkışmadığı” bir niteliği vardır: “Bu Romalılıktır, Ya da daha kesin bir deyişle Latinliktir“. Başka bir ifadeyle, Avrupa’nın ikili bölünmelerle bölünmesinin sonucunda elinden kimsenin alamadığı, aksine herkese (Geklere, Slavlara, hatta Osmanlı’ya) verdiği tek şey Romalılıktır. Dolayısıyla Avrupa Roma yoludur. “Romalılık, Osmanlı imparatorluğunca bile istenmiştir”. Lakin onun belirleyen “Latinliği, Avrupa’dan başka hiçbir kimse istemedi”.

Romalılık veya daha doğru bir ifadeyle, Avrupa dışında kimsenin istemediği ve dolayısıyla Avrupa’nın öz malı olan Latinlik, Brague’a göre ilginç bir özellik sergiler: Kant’ta gördüğümüz üzere, kendisine nakledilmiş olduğu haliyle bir Yahudiliği (veya literatürdeki adlandırmasıyla, Kudüs’ü) de, Avrupa’ya nakleden Grekliği (yani, Atina’yı) da Kudüs ve Atina yapan, Romalılıktır. Avrupalı olanlar, “ancak, önce ‘Romalı’ olduğu ... içindir ki ‘Yunanlı’ ve ‘Yahudi’ olabilir”. Romalılık, Kudüs’ten ve Atina’dan önce gelir. Bu durumda demek ki naklin sağlandığı saha Romalılıktır. Brague, bir tepkide de bulunur: “Yunanlıyı ve Yahudiyi, ister onları karşı karşıya getirmek ister beraberce yüceltmek üzere olsun, bir koşutluk içine sokanlar Romalıyı gözardı etmede belirgin bir eğilime sahiptirler: Romalılar hiçbir şey icat etmemişlerdir”. Oysa Brague göre bu iddia yanlıştır.

Üstelik Romalılığı savunmak için Roma’nın sahip olduğu ve sonrasına naklettiği şeyin “hukuk” olduğunu iddia etmek de yanlıştır. Çünkü şimdiye kadar filozofların üzerinde durmadığı bir Romalı deneyimi, daha geniş, denebilirse “evrensel” bir değer taşır: Romalı, belki Yahudilere ve Greklere nazaran yeni bir şey icat etmemiş olabilir. Ancak bir şey, yenilik olarak adlandırılabilir bir şey yapmıştır: Romalılar, “kendileri için eski olanı yeni olarak ortaya koymuşlardır”. Böylece Brague şu Romalı tanımına ulaşır: “Romalı olmak, eskinin deneyimini yeni olarak ve eskiyi, yeni bir toprağa aşılama yoluyla, kendini yenileyen şey olarak ortaya koymaktır; eski olan şeyden yeni gelişmelerin ilkesini oluşturan işte bu yenileşmedir. Yeniden başlama diye bir başlamayı yaşamak Roma’ya özgüdür”. Demek ki eğer Naancy’nin hep yeniden doğan bir bebek olarak Avrupa fikrinin ortaya çıkmasını sağlayan, Romalılığın bu eskiyi hep yenileme gücüdür.

Öte yandan bu tanım, Elon Musk’un Avrupa’yı geri göç (remigration) için bir yer olarak tanımlarken ima ettiği ata yurdu bir Avrupa’nın olmadığı anlamına gelir. Çünkü Romalılık, (her ne kadar Brague çok da öyle adlandırmasa da) Akdeniz’den İslam’ın baskısıyla daha karasal topraklara doğru bir geri çekilmeyle ve o karasal toprakları yeniden yurt yapmayla tanımlanmaktadır. Bu nedenle Denis Guenoun Brague’daki içsel bölünmelerle oluşan Romalılığın dar anlamıyla bu Avrupalılaşmasını ve sonradan (elbette Kilise eliyle) ata yurdulaşmasını, “Avrupa tastamam şudur: toprağa doğru itilmiş (kilise ve imparatorluk olarak) Romalılık” diye özetler.

Avrupa’nın bir ata yurdu yoktur; olsa olsa, her yeni

hamlesinde kendisini akşamın o alacakaranlığında loşluğuyla belirginleştiren bir süliet içindeki muğlak bir kara kütesinin görülmesi veya Nancy’nin kendisini görür gören bakışının idea’sı olarak alınan bir formun içerdiği cihanşümûl olamayan bir “evrensel”in kendisini sürekli figürleştirmesi vardır. Bu figürleştirmesinin neticesi olarak Avrupa kendini hep yeniden territoryalleştirir. Elbette bu territoryalleştirmenin neticesinde bir iç deniz olan Akdeniz’den toprağa doğru geri çekilmesinin sonucu olarak, feodal hukuk gibi yeni unsurlar da ortaya çıkar, ancak en önemlisi bu tür bir feodal hukukun nihayetinde bir sömürge hukuku olarak da bütün dünyaya yayılmasıdır.

Yine de Avrupalılar, bir iç deniz olarak Akdeniz’den karaya doğru geri çekilişi ve bu çekiliş neticesi ortaya çıkan feodal ve sömürgeci hukuku elbette böyle anlatmayacaklardır; ancak Brague’un, Roma’yı İsrail ile birlikte “büyük bir hayvan” diyerek yeren Simone Weil’in yaklaşımı yanında, “Roma deneyimi üzerinde pek az düşünmüş, bunu yaptıklarında da yaklaşımları çok olumsuz olmuştur” diyerek eleştirdiği Heidegger için Romalılık ve Latinlik, çok başka bir veçheyle karşımıza çıkar.

Heidegger’e göre, aslında Kant’ın kozmopolitan bir bakış açısıyla ve “evrensel” bir tarih fikriyle çıkardığı tarihsel ana hatların Grek, Roma ve sonrası diye devam eden bir tarih yazımına kavuşmasının arkasında, Grek felsefesini de tahrip eden ve dönüştüren bir Greklerin Romalılaştırılması çabası vardır. Başka yerlerde de bu tür eleştiriler yapar, ancak daha açık olarak Parmenides’inde Heidegger, bunu imperium’a bağlar. Böylece Romalılığı, Greklerdeki polis düşüncesini bile modern anlamıyla “politik” bir şekle büründüren, dolayısıyla onun emperyal bir şekilde kavranmasına yol açan bir dönüşüm olarak görür; Brague’un gördüğü gibi eskinin bir yenilenmesi olarak değil.

Elbette Heidegger’in derdi, kendisi de bir nakil olan Grek düşüncesinin en iyi şekilde nereye nakledildiğini göstermeye çalışmaktır. Ona göre Greko-Romen bir düşünme tarzı, birçok yanlış nakil içerir; asıl olması gereken nakil, Greko-Cermendir. Bunu göstermek için Heidegger’in üzerinde çalıştığı birçok mefhum vardır, ancak meramını anlatmak için başka eserlerinde de en çok üzerinde durduğu alethia ve onunla bağlantılı mefhumlar üzerinden gitmek gerekirse; Heidegger’e göre, Grekçe alethia, Romalılaştırıldığında, yani Roma’ya nakledildiğinde, veritas haline gelmiş; sonra da Ortaçağlarda Kilise’nin etkisiyle adaequatio, rectitudo ve iustitia’ya dönüşmüş; nihayetinde modernlerdeki certitudo halini almıştır. Böylece genelde “hakikat” diye çevrilen, oysa Greklerde “örtülü olanın açılması” anlamını haiz alethia, anlam kaybına uğramıştır. Heidegger bu anlam kaybını Parmenides’inde daha çok Grekçe alethia-pseudos çiftinin imperium altında yaşadığı dönüşümü ya da nakledilişi olarak izah eder.

Heidegger’e göre alethia’nın arkasında bir “hakikat” anlamı varsa, bunun nedeni, onun bizatihi görünür bir şeyi ifade etmesi değildir.

Alethia, ancak saklı olanın örtüsünün kaldırılmasıyla ulaşılan bir açıklıkla erilen şeyi ifade eder. Oysa alethia Roma'ya veya Latinceye nakledilirken veritas kılınmıştır. Veritas ise, saklı olanın örtüsünün açılmasıyla alakalı olmayan bir şekilde, “kesinlik” veya “doğruluk” demektir. Buna benzer şekilde Greklerde “örtülü” veya “perdelenmiş” anlamına gelen pseudos da Latinceye nakledilirken falsum kılınmıştır; oysa pseudos'ta falsum'daki gibi bir “yanlış” veya “hata” yoktur.

Heidegger burada ufak bir hile yaparak falsum'u, bir beyandaki “yanlış” yanında bizde “kalp” anlamını da haiz “sahte”yi de içerdiğini iddia eder. Örneğin kalpazanların bastığı “sahte para”daki ya da “sahte tablo”daki gibi bir şey ona göre falsum'dur. Çünkü yanlışlanabilir şeylerdir bunlar. Oysa aynı anlam daha çok pseudos'ta vardır. “Sahte” ya da “kalp” onaylanmış olanın onaylanmamış nüshasıdır ki aslında aslın taklit edilmesiyle üretilir. Dolayısıyla her nakledilir şeyde de benzer bir asli gibi olma veya taklidi olma durumu kolaylıkla aranabilir.

Heidegger için Grekçedeki alethia-pseudos çiftinin yaşadığı bu anlam kaybının nedeni, önce politik bir güç olarak, daha sonra da Greklerdeki anlamları kendi ecclesia'sı içinde yeniden nakleden kilisenin gücü olarak imperium'un aldığı biçimdir. Heidegger imperium'u sadece Latinlere özgü bir siyasal teşekkül olarak ele almaz. Onların varlık tarzlarının bir biçimi olarak da düşünür. Bunu izah etmek için pseudos'a başvurur. Greklerde de, Latinlerde de pseudos'un özü farklıdır. Grekler nihayetinde kandırır, oysa falsum'un geldiği fallere “diz çöktürme”yi işaret eder. Bu da bir imperium tarzıdır. İmperium, kendi veritas'ını başkasını falsum'a sürükleyerek kurar çünkü.

Bu çerçevede Heidegger imperium kelimesine dair bir etimoloji de çıkarır. Ona göre imperium, “im-parare, kurmak, düzenlemeler yapmaktır: prae-cipere, bir şeyi peşinen işgal etmek ve bu işgalle onun üzerine buyruğu olmak, böylece işgal edilene territori olarak sahip olmaktır”. Kısacası imperium, “emir, buyruk”tur ve bu nedenle tahakkümdür. Heidegger'e göre imperium'un has anlamının “yüce buyruk” olmasının nedeni de budur.

Böylece Heidegger, “Garp'ın bugün hala ve şimdiye kadar olandan daha kati bir biçimde, Grek dünyasını Romalı bir yolla, yani, bir Latin olarak, yani, (paganizm olarak) bir Hristiyan yolla, yani, Romantik, modern-Avrupalı bir yolla düşünmesi, tarihsel varoluşumuzun en iç merkezine dokunan bir hadisedir. Daha önceleri politikos olarak Grek polis'inin özünden ortaya çıkan politik, Romalı yolla anlaşılmaya başlanmıştır. Imperium zamanından beri, Grek ‘politik’ kelimesi, Romalı bir şey olarak anlaşılmıştır. Şimdi onda Grek olarak kalan şey, sadece sesidir” der ve temelde Romalı bir siyasal anlayışına da karşı çıkar.

Bunlar ilginç gözlemlerdir elbette. Çünkü her ne kadar Heidegger Romalılığa karşı çıkarken Grekleri Latinlerin değil Cermen kökenli Almanların, Latincenin değil Almancanın daha iyi seslendirdiğini ileri sürse de, Roma yıkıldıktan sonra imperium'u sürdürmeye çalışan, bir

anlamda onun yıkılışını da sağlayan Almanlar olmuştur. Elbette Kilise'den aldığı yetkiyle okyanuslara açılarak dünyanın başka diğerlerini sömürgeleştiren Portekizler ve İspanyollar, bir imperium olarak görülsede, daha çok imperum gibi davranan bir krallık olarak ortaya çıkan Britanyalılar ya da eğer Hannah Arendt'i takip edecek olursak bütün siyasal mimarilerini Romalılıktan ödünç alan Amerikalılar bir yana, yıkıldıktan sonraki Roma İmparatorluğu'nun imperium olarak siyasal mirasına göz dikenler Almanlar ya da Alman Reich anlayışı olmuştur. Ama ondan bile önce hemen akla gelebilecek bir ilk örnek, Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'dur. Bunun niye böyle olduğu ise bir anlamda Romalılığa ve onun yıkılışı sonrasındaki gelişmelere bağlıdır. Yani Almanlardaki imparatorluk arayışlarının Avrupa içi bölünmeler nezdinde Roma'ya göre aldığı biçim vardır.

Bu konuyu kısaca açmak gerekirse ve eğer Brague'nun daha darlaştırılmış ve bölünmelerle belirlenmiş Avrupa'sından, Avrupa Birliği'nin de motoru olan bir Avrupa'dan bahsedecek olursak; karaya doğru geri çekilmiş ve karasallığı sanki ata yurdu haline getirmiş bir Roma'nın sınırları içinde kalan bölgelerde (bütüncül bir milli devlet mi, Kilise'nin Vatikan'ı gibi tamamıyla bir şehir-devletleri birliği mi anlamında, bir türlü formunu bulamamış İtalya gibi ülkeleri bile kıyıda bırakan) bir Latinlik ve Cermenlik eksenine ortaya çıkar. Bu, hayli özgül bir eksindir ve bu ekseninde, Roma sonrasının Latinliğini temsil eden Fransa bir yanda, Almanya da diğer yanda yer alır. Fransa Roma'nın politik gücüyle oluşur; Almanya ise en azından Romalı bir Kilise'den kopmanın eklesiastik gücüyle. Bu tabloyu aslında Brague'un Avrupa için yaptığı içsel bölünmelerden birisiyle, Katolik-Protestan bölünmesini sağlayan Reform hareketiyle izah etmek mümkündür.

Denis Guenoun, About Europe'unda, Romalılık çöktükten sonra, onu oluşturan iki öğeden birinin yerinde kaldığını söyler. Kilise yıkılmamış, hatta kendisini, Romalılığı yıkan barbarları bile vaftiz etmeye devam eder bulmuştur. Tarihinin bir döneminden sonra iç içe geçmeye ve birbirlerine payanda olmaya, birisi imperium ve diğeri de eklesia (yani, mecmû olunan yer) olarak aynı imperium mekanını paylaşmaya başlayan ikiliden yıkılan imperium'dur, Kilise değil. Bu nedenle imperium çöktükten sonra imparatorluk alanını oluşturan topraklar parçalanır ve yeniden tanımlanır hale gelirken, böylece de ata yurdu olmadığı halde sanki ata yurduymuş gibi davranılan bu topraklar üzerinde krallıklar peyda olmaya başlarken, eklesiastik vazifesini ifade etmeyi sürdüren Kilise krallara imparatorluk vazifesini paylaşırma gücünü de elinde tutar. Bu durum da, krallıkların imperium'un haiz olduğu politik ve teolojik birlikteliği devralmasına yol açar. Artık imparator değil, kendi toprakları üzerinde hakimiyet tesis eden kral, eklesiastik bir onayı da haiz bir egemen olur.

Ancak ne zaman ki Reformasyon ortaya çıkar ve Fransa krallığı, imperium'un yıkılmasından sonra İspanya veya Portekiz, hatta Britanya gibi krallıklardan kendisini

farklı bir konumda bulur, ayrışma veya Brague'un bahsettiği bölünme, niteliksel bir hal almaya başlar. Reformasyon ortaya çıktığında diğer krallıklar kamplarını rahat seçebilirler. Örneğin İspanya Katolik kampta, Britanya Protestan kampta yer alır. Oysa Cermen kökenli Frenklerin Galya'yı işgal ederek Romalı Galyalıları mağlup etmesi, ancak mağlup ettiklerinin dilini, dinini ve hatta kültürünü benimseyerek Latinleşmesi sonucu ortaya çıkan Fransa krallığı Katolik kampı seçmesine rağmen, topraklarındaki Protestanları ve giderek artan Protestanlaşma eğilimlerini bastırmak zorunda kalır. İşte bu tazyik, Fransa krallığına diğer krallıklara nazaran bir özgüllük kazandırır. Fransa, devletleşme teknikleri kazanmaya başlar.

Fransız devletleşmesi, Reformasyonu bastırmasının neticesidir. Lakin bu bastırma Fransa'ya Devrim olarak geri döner. Kısaca Fransa, devrimle Katolik kampta kalmayı sürdürmeye devam etse de, Protestanlaşmadan Protestanlığın icaplarını da uygulayabilir bir hale gelir. Bunu da, Devrim'le yürürlüğe koyduğu ve "evrensel" bir model haline getirdiği devleti haiz bir "ulus" fikriyle yapar. Böylece "ulus", Protestanlıktaki prensin dini neyse tebanın da dini odur düsturunun Katolik bir versiyonu olarak daha evvelden kralın yüklendiği eklesiasitik bir mecmûyu devralmaya başlar. "Ulus" böylece Fransa'da Romalılıktan tevarüs edilmiş politik bir proje olarak doğar.

Öte yandan Almanya, Romalılık yıkıldığında henüz krallık olabilecek bir düzeyde değildir. Bu nedenle hem imperium ve hem de krallık olarak örgütlenmeye çalışır ve Kilise'den öyle onay almaya ve Kilise'ye öyle

katılmaya çalışır.

Bu nedenle Reformasyona kadar Almanya veya Almanya olarak bilinen topraklar, imperium olma ile krallık olma arasında salınıp kalır. Ne zaman ki Reformasyon'la, Roma Katolikliğinden bağımsızlık ilan edilir, ortaya çıkan "ulus" fikri de Romalılığın eklesiasitik mecmûunun yerini tutar hale gelir. Almanya Romalılığın eklesiasitik fikrini devralır ve Alman "ulus" fikri de teolojik olarak başlar.

Ancak Reformasyon da Almanya'yı bir "ulus" olarak birleştiremez. Böylece Almanya kendi alanlarında özerk prenslikler olarak ilerler. Almanya'nın Greklere karşı tutkusunun arkasında işte bu Romalılıktan uzaklaşma düşüncesi yatar.

Ancak ne zaman ki Fransız Devrimi olur ve sonrasında Almanya işgal edilir, Fichte'nin Alman Ulusuna Nutuk'unda görüleceği üzere, bir Alman vatanseverliği peyda olur.

Ne var ki Almanya bu vatanseverliğe uygun bir devrim (veya Batı dillerinde "revolution"un tam karşılığıyla, deveran) gerçekleştiremez. Bu nedenle Fransız birliği ile Alman birliği, Romalılığın yıkılışından sonraki aynı süreçte gelişen farklı tepkileri yansıtır. Fransa bir "devlet" (state) modeli çerçevesinde oluşurken, Almanya kendisini hep imperium olmaya yazgılı bir halde bulur. İşte Avrupa'nın Latinliği ile Cermenlerin Avrupa'sı arasındaki farklılaşmanın arkasında bu Romalılığın farklı etkileri bulunur.

Öyleyse Avrupa birleşir ya da sahiden birleşir mi? Bir sonraki yazıda bu soruya cevap arayan Husserl üzerinden bu meseleyi ele alacağız.

Medeniyetin Taşlaşması: Küba'dan Gazze'ye

YAZAR: BOAVENTURA DE SOUSA SANTOS*

KAYNAK: [HTTPS://ZNETWORK.ORG](https://znetwork.org)

Tarihte, medeniyet kavramının tarihçilerin ve sosyal bilimcilerin dikkatini çektiği dönemler olur. Yaklaşık bir asır önce bu alanda öne çıkan isimler Oswald Spengler, Arnold Toynbee ve Pitirim Sorokin'di. Geçen yüzyılın sonunda ise postkolonyal çalışmalar ile Samuel Huntington'ın Medeniyetler Çatışması adlı eseri, medeniyet fikrine ilgiyi yeniden gündeme taşıdı; ancak zıt amaçlarla: postkolonyal çalışmalar Avrupa-merkezciliği eleştirirken, Huntington onu Çin ve İslam tehditlerine karşı savunuyordu. Tüm farklılıklarına rağmen bu çalışmalar ortak bir fikri paylaşıyordu: medeniyetler arasındaki rekabet, çekişme ve halefiyet. Batı her zaman ilgi odağındaydı.

Daha yakın dönemde medeniyet teması yeni bir bağlamda ortaya çıktı: medeniyetin, her ne ise, doğayla ilişkisini nasıl tanımladığı bağlamında. Bu kuşkusuz bugünün ve yarının meselesi. Birkaç yıl öncesine kadar, yaklaşan ekolojik çöküş göz önüne alındığında, bu meselenin geri dönülmez biçimde gündemde kalacağına inanıyorduk. Ancak birdenbire, Donald Trump fenomeni ve onu dünyanın büyük bölümünde manşetlere taşıyan gelişmeler sayesinde, medeniyet/doğa ilişkileri teması geri çekildi; onun yerine medeniyetler arası rekabet teması farklı adlar altında — emperyalizmler arası rekabet, ABD-Çin çatışması, demokrasiler ile otokrasiler arasındaki mücadele gibi — siyasi gündeme geri döndü. Bu metinde medeniyet tartışmasının tüm boyutlarına girmeyi amaçlamıyorum. Kendimi belirli bir sorunla sınırlandıracağım.

Zamanımız, Arnold Toynbee'nin çalışmalarından esinlenerek "taşlaşma" diye adlandırdığım bir medeniyet döneminin başlangıcına işaret ediyor.

Bu, Batı'ya özgü bir tartışma. Taşlaşma, belirli bir medeniyetin zorluklara yanıt vermeyi bıraktığı, yaratıcı ve ruhani enerjisini yitirdiği ve katı hiyerarşi biçimlerini benimsediği uzun süreli bir gerileme dönemi. Taşlaşma, parçalanma ve çözülme anını erteleyebilir. Geçmişte her medeniyetin doğuş, büyüme, olgunlaşma, parçalanma ve çözülme yolunu izledikten sonra sonunda barbarlık diye adlandırdığı dış bir düşman tarafından yer değiştirdiğini kabul etsek bile, bugün Batı medeniyeti denen yapının taşlaşma halinde olduğunu düşünüyorum. Bu durum, baş döndürücü bir hızın egemen olduğu izlenimini verse de aslında bir durgunluk dönemi. Durgunluk hareketsizlikten kaynaklanmıyor. Aksine, geriye kalan medeniyet enerjileriyle medeniyetin kendi ürettiği barbar enerjiler arasındaki sert mücadelenin sonucu. Başka bir deyişle çöküş, geçmişte genellikle barbarlık diye adlandırılan dış bir düşmandan doğmuyor. Kanseri gibi medeniyetin yaşamına karşı amansız bir savaş yürüten içsel bir barbarlıktan doğuyor. Bu tür taşlaşmanın en iyi tanımını Antik Yunan oyun yazarı Menandros yapar: "Şeyler, içlerinde taşıdıkları kötülükler yüzünden çürür."

Medeniyet yeniliğinin tüm olasılıklarını ortadan kaldırmak

Batı medeniyetinin taşlaşması belirli bir biçim alıyor. İç barbarlık, iktidardaki azınlık onu tehdit olarak gördüğü sürece, kendi içinden doğan hiçbir yenilikçi ya da yaratıcı enerjiye en ufak bir fırsat tanımamaktan ibaret. Azınlık ne kadar küçükse, tehdit olmayan eylemlerde büyük tehditler görme ihtimali o kadar artar; ya da gerçekten bir tehdit varsa bile, bunlar taşlaşmamış bir medeniyetin yaratıcı biçimde yanıt verebileceği meydan okumalardır.

Yakın döneme bakarsak şu örneklerin ortak bir yönü var: Küba (1959-), Şili (1970-1973), İran (1979-), Venezuela (1999-), Gazze Şeridi (2006-2026). Bu örneklerin her birinde, kimisi diğerlerinden daha cesur olmak üzere, hem ekonomik hem siyasal düzlemde neoliberal kapitalist ortodoksiye alternatif bir düzen kurma girişimleri oldu. Hepsinde de bu girişimler düşmanca dış güçler tarafından etkisizleştirildi, boykot edildi ve bastırıldı.

Küba

Küba devrimci-demokratik bir alternatif olarak başladı; kısa sürede sosyalist ve enternasyonalist bir alternatife dönüştü. Afrika halkları, özellikle Angola ve Mozambik, hem bağımsızlıklarını kazanmada (Angola'da Cuito Cuanavale Muharebesi) hem de bağımsızlık görevini sürdürecektir eğitimli genç kuşaklar yetiştirmede (Mozambik ve Küba'da "Eğitim Adası"na katılan yüzlerce yoksul çocuk) Küba'ya olan borçlarını asla ödeyemeyecek. Küba, ABD'nin boğma girişimleri olmadan siyasal ve toplumsal gündemini hiçbir zaman geliştiremedi. İlk yaptırımlar 1962'ye uzanır; neredeyse tüm ticari ve finansal işlemleri yasakladı. Yaptırımlar, sınır ötesi kapsamını genişleten Torricelli Yasası (1992) ve Helms-Burton Yasası (1996) ile on yıllar boyunca daha da sertleştirildi. Birçok işgal girişimi oldu. En önemlisi, Domuzlar Körfezi Çıkarması (Nisan 1961) — ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) tarafından Kübalı sürgünlerle birlikte düzenlenen ve Fidel Castro'yu devirmeyi amaçlayan ancak başarısızlıkla sonuçlanan operasyondur. Castro'ya yönelik yüzlerce suikast girişimi yapıldı; zehirli purolar, tüberküloz bulaştırılmış dalış kıyafetleri, patlayıcı tükenmez kalem kullanıldı. Bazen mafya da devreye sokuldu; ama tüm girişimler başarısız oldu. Her şey sonuçsuz kalınca ABD emperyalizmi bugün adada yaşamı imkânsız hale getirmeye yönelmiş durumda; petrol tedarikini de kapsayan tam bir abluka ile halkı karanlığa, açlığa ve önlenebilir hastalıklardan ölüme mahkûm etmeyi hedefliyor. Bu, adanın bütünüyle boğulması demek; bu kez Miami'yle rekabet edecek yeni bir Riviera'nın kurulması ve geriye kalan Kübalıların beş yıldızlı otellere ve lüks rezidanslara hizmet eden kölelere dönüşmesi. Küba'nın yenilikçi projesinin potansiyelini hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Bu proje başlangıçta ideolojik ilhamını Bandung Konferansı ve Bağlantısızlar Hareketi'nden almıştı — ne Batı kapitalizmi ne de Sovyet sosyalizmi. Küba yetmiş yılı aşkın süredir en sert yaptırım ve ambargo rejimi altında yaşıyor; bu rejim yalnızca Barack Obama döneminde bir miktar gevşedi.

Şili

Şili (1970-1973), Latin Amerika'daki bir başka köklü yenilikti. Küba'da iktidarın ele geçirilmesi silahlı mücadeleyle ve şiddet yoluyla gerçekleşmişti; oysa Salvador Allende'nin Şili'sinde sosyalist proje seçimleri kazanarak demokratik biçimde iktidara geldi. Amerikan liberal ideolojisi samimi olsaydı, sandık yoluyla iktidara gelen Şili sosyalist projesine itiraz edecek bir şey olmazdı. Bu, adaletsizlik ve eşitsizliğe karşı silahlı

mücadelenin tek yol olmadığını gösteriyordu. Sorun demokrasi değildi; doğal kaynakların, özellikle de bakırın kontrolüydü. Bu yüzden Henry Kissinger o dönemde, Şili'nin bu itaatsizliğine karşılık ABD'nin "Şili ekonomisini çığlık attıracağını" vaat etti. Ve bunu yaptılar: boykotlar ve ambargolarla; orduyu ideolojik olarak şekillendirerek, grevleri teşvik eden ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) sızmalarıyla — özellikle ülkeyi felç eden kamyon şoförleri greviyle. Allende parlamentoda çoğunluğa sahip olmadığı için 1932'deki kısa ömürlü sosyalist demokrasinin yasalarına başvurdu; bakır madenlerini kamulaştırdı. Bu iç ve dış saldırılar karşısında programını hayata geçiremedi. 11 Eylül 1973'te devrildi.

İran

İran 1979'da, 1952'de Muhammed Musaddık'a karşı ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) tarafından düzenlenen darbeyle iktidara getirilmiş kukla hükümdar Muhammed Rıza Pehlevi'den kurtuldu. Bu, dini lider Ayetullah Ruhullah Humeyni'yi iktidara taşıyan bir halk devrimiydi. Bu siyasal devrime dair değerlendirme ne olursa olsun, başından itibaren ABD'nin ambargo ve yaptırımlarına maruz kaldığını ve bunun 20. yüzyılın sonunda bu siyasal yeniliğin gelişme imkânlarını ciddi biçimde sınırladığını not etmek gerekir. İran teokrasisi seçimleri tamamen ortadan kaldırmadı (Basra Körfezi devletlerinin aksine), bilimsel ve teknolojik gelişmeyi teşvik etti ve din üzerinden — Şii İslami hareket aracılığıyla — İran dışında etki alanları oluşturmaya yöneldi. Yıllar içinde, özellikle kadınlar öncülüğünde, demokrasiyi derinleştirmek ve cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmak amacıyla çeşitli hareketler ortaya çıktı. Ancak tüm protestolar yabancı gizli servis ajanları tarafından istismar edildi ve kısmen kışkırtıldı: Birleşik Krallık'tan Gizli İstihbarat Servisi (MI6), ABD'den Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) ve İsrail'den Mossad. İran para birimine yönelik kasıtlı bir spekülasyon saldırı sonucu patlak veren son ayaklanmalar meşru protesto biçimleriydi; ancak dış siyasi güçler tarafından istismar edilip yoğunlaştırıldı. Protestocuların ölümlerinin çoğunun MI6, Mossad ve CIA ajanları tarafından gerçekleştirildiği artık biliniyor.

Bütün bunlar, Avrupa Birliği'nin İran Devrim Muhafızları'nı pervasız ve kölece bir tutumla terör örgütü ilan etmesine engel olmadı. Bir kez daha, İran önerisinin yaratıcı bir evrim geçirmesini önlemek için yeniliklerin içsel evrim mekanizmaları engellendi ya da sızmalarla bozuldu. Bu projeye katılmak zorunda değiliz; fakat evriminin dış müdahaleyle değil, iç dinamiklerle şekillenmesini dilemek için ona katılmamız gerekmiyor.

Venezuela

Hugo Chávez, 20. yüzyılın sonu ile 21. yüzyılın başında Latin Amerika'daki en ilerici ve enternasyonalist siyasal yeniliğin başlıca aktörüydü. 1992'deki darbe girişiminin ardından 1998'de Venezuela cumhurbaşkanı seçildi ve 2013'e kadar ülkeyi yönetti. Bu dönemde Chávez yalnızca nüfusun büyük çoğunluğunun yaşamını belirgin biçimde iyileştiren politikalar (misiones) uygulamakla kalmadı; aynı zamanda bölgenin jeopolitiğini değiştirerek onu ABD'den daha bağımsız hale getirdi, ABD'ye düşman

rejimleri destekledi (örneğin Küba'ya petrol tedariki) ve Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu (CELAC), Güney Amerika Uluslar Birliği (UNASUR), Bolivarçı Amerika İçin Halkların İttifakı (ALBA), Güney Bankası ve Telesur gibi bölgesel işbirliği kurumlarının kurulmasına öncülük etti.

Ayrıca Güney-Güney iş birliğinin güçlü bir savunucusuydu; Latin Amerika'yı Afrika, Çin ve Rusya ile daha yakın ilişkilere açtı. Temsili demokrasiyi, komünal iktidar aracılığıyla katılımcı demokrasiyle birleştirmeye çalıştı.

Yine, Chávez'in ölümünden sonra ortaya çıkanlar bir yana, tüm yeniliklere katılmak zorunda değiliz. Ben de o dönemde bazılarını eleştirmiştım. Önemli olan, Venezuelalıların rejimin aşırılıklarını düzeltmek için kendi önlemlerini geliştirmelerine imkân tanınmasıydı. Nitekim demokratik bir muhalefet oluştu; ancak ABD, Suriye ve başka birçok ülkede yaptığı gibi, bu muhalefeti bölerek en aşırı ve en az egemenlikçi akımları güçlendirmeye çalıştı. Hatta bir milletvekilini — Karakas'taki bir meydanda kendini başkan ilan eden birini — Venezuela'nın meşru cumhurbaşkanı olarak tanıdılar. Ve sadık liberal demokratların şaşkınlığına rağmen bu "atama" Avrupa Birliği tarafından da onaylandı.

Özellikle Hugo Chávez'in ölümünden sonra Venezuela çok sayıda ekonomik yaptırıma maruz kaldı; bunun sonucu milyonlarca Venezuelalı ülkeyi terk etti. Bir kez daha, rejimin evrimine ilişkin iç dinamikler dış müdahaleyle bozuldu. Venezuela demokrasisi ya da kıta geneline dağılmış göçmenlerin kaderiyle ilgilenmeyen Donald Trump, egemen bir ülkenin meşru başkanının tutuklanmasını emretti ve ABD yasalarına göre yargılanması için New York'a götürülmesini sağladı. Bu, Venezuela'nın petrol ve madenlerini kontrol altına almanın ve böylece Çin'in bunlara erişimini engellemenin bulduğu en hızlı yoldu.

Gazze

2006 Filistin parlamento seçimlerini Hamas kazandı (Filistin Yasama Konseyi'nin 132 üyesinden 74'ü). Filistin meselesini yakından izleyen herkes, El Fetih kontrolündeki Filistin Yönetimi'nin yolsuzluklarla malul olduğunu biliyordu. Seçimler uluslararası gözlemciler tarafından özgür ve adil kabul edildi.

Ancak kısa süre sonra, İsrail ve ABD'nin baskısıyla sözde Batı dünyası Hamas'ın iktidara gelmesini engellemek üzere harekete geçti. Hikâye biliniyor. Çok geçmeden Hamas, dünyanın en büyük toplama kampına dönüştürülen Gazze Şeridi'ni kontrol etmekle sınırlandırıldı. Hamas'ın siyasal programına bakıldığında, Avrupa sosyal demokrasilerinin programlarından çok da farklı olmadığı görülür. Bunlar Filistinlilerin yaşam koşullarını iyileştirecek siyasal önerilerdi.

Ancak bunları uygulamak mümkün olmadı; çünkü İsrail Gazze Şeridi'nde hayatın her ayrıntısını kontrol ediyordu: kimin girip çıkabileceğini, neyin girip çıkabileceğini.

Hatta Gazze'de yaşayanların hayatta kalabilmesi için gerekli kaloriyi hesaplayan "asgari insani beslenme standardı"nı bile belirlediler. İsrail'de serbest olan birçok gündelik tüketim maddesi Gazze'de yasaklandı. Genç işsizliği yüzde 60'a ulaştı.

Filistin nüfusunun çoğunluğunu oluşturan gençler için ne bugün vardı ne yarın.

Bu skandal karşısında dünya medyası sessiz kaldı. Konuşulan tek şey, İbrahim Anlaşmaları yoluyla İsrail'in Arap ülkeleriyle ilişkilerini normalleştirmesiydi. Gazze'deki toplama kampından söz eden yoktu. Hamas'ın İsrail Devleti'nin varlığını sorguladığını biliyoruz. Ancak Gazze'deki soykırımdan sonra bugün hangi sadık demokrat İsrail Devleti'nin varlığını savunabilir? Sonuçta İsrail Devleti, Filistin nüfusunun çoğunluğunu barındıran Filistin Devleti'yle yan yana ve eşit koşullarda var olmak üzere kurulmuştu.

Uluslararası hukuk ve savaş hukuku açısından bakıldığında, bugün İsrail Devleti binlerce çocuğun — Filistin'in geleceği olacak çocukların — kasten öldürülmesiyle belgelenmiş soykırım ve etnik temizlikten sorumlu bir parya devlet.

Bu kadar farklı örneğin ortak noktası ne?

Ortak noktaları şu: Bu siyasal yeniliklerin hiçbir olumsuz dış müdahale olmadan kendi programlarını uygulayamadı. Tekrar ediyorum; bunlara katılmak zorunda değiliz. Ama onlara karşı çıkmamız da mümkün değil; çünkü fiilen hiçbir zaman uygulanmalarına izin verilmedi.

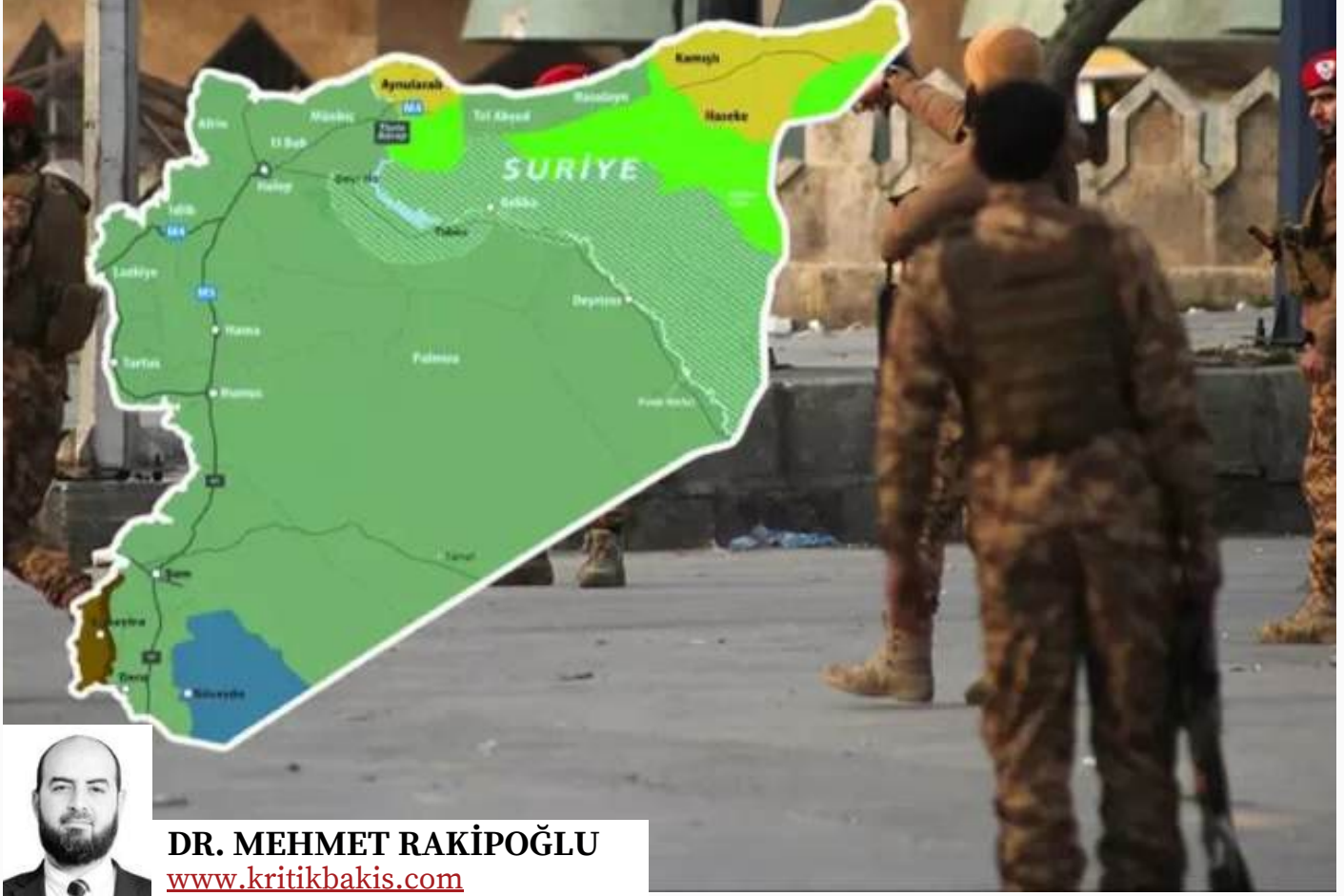
Benim emperyalist dediğim dünyadaki egemen azınlıklar daha en başta boykot ve bastırma sürecini başlattı; kayıtsız bir kamuoyuna deneyin başarısız olacağını ilan etti. Elbette başarısız olmak zorundaydı; çünkü başarısız olması için gereken her şey yapıldı. Emperyalist azınlıklar neredeyse her zaman haklı çıkar; çünkü gerçekliği kendi haklılıklarını kanıtlayacak biçimde dönüştürme gücüne (neredeyse) her zaman sahiptirler. Politikalar farklı olabilir ama sonuçlar benzer. Gazze'de binaları yerle bir edip Filistinlileri öldürmekle Küba'da yaşamı imkânsız hale getirmek, insanları açlığa mahkûm etmek ya da boğulma riskiyle denize atlamaya zorlamak arasında ne fark var?

Dünyaya egemen azınlıklar için tehdit oluşturan her yeniliğin bastırılması, Arnold Toynbee'yi izleyerek "taşlaşma" dediğim katılığı üretir. Taşlaşmanın, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra katlanarak ağırlaştığını söyleyebiliriz.

Dogmatik anti-komünistlerin ve Soğuk Savaş savaşçılarının kabul etmesi zor olabilir; ama SSCB'nin varlığı seksen yıl boyunca Batı medeniyetinin canlılığının güvencesiydi. Onun çöküşüyle birlikte sözde Batı medeniyetinin taşlaşması öyle bir yoğunluğa ulaştı ki artık kendisi de çökebilir.

Taşlaşmanın girişimcileri, tehdit olarak gördükleri her şeyi taşlaştıramadıklarında sonunda kendileri taşlaşacak. O an parçalanma ve çözülme anı olacak. Bunun bir Üçüncü Dünya Savaşı gerektirip gerektirmediği ise açık bir soru.

Siyasal Mağduriyetin Sonu: Suriye’de YPG’nin Tasfiyesi

DR. MEHMET RAKİPOĞLU

www.kritikbakis.com

Kürt meselesi, siyasal Alevicilik, azınlık hakları gibi başlıklar, Batı akademisi ve medya sistematığında çoğu zaman “özgürlük” ve “eşitlik” gibi evrensel söylemlerle sunulan, fakat aslında siyasetin gölgesinde şekillenen konulardır. Sosyal bilimlerin doğası gereği, birçok mesele salt akademik değil, doğrudan politik zeminde inşa edilir. Suriye özelinde bu durum oldukça çarpıcı biçimde karşımıza çıkar: 61 yıl boyunca Baas rejimi altında Sünni Arap nüfusu sistematik olarak dışlayan ve katleden Alevi elitlerin tahakkümü altında geçen on yıllar, uluslararası akademide ciddi bir araştırma konusu olmamış; aksine görmezden gelinmiştir. Ne zaman ki 2024 Aralık ayında Suriye’de rejim düştü ve halk devrimi başarıya ulaştı, işte o noktada Batı merkezli akademik ve medyatik yapı, birdenbire “azınlık hakları” ve “Kürt kimliğinin korunması” gibi başlıklara yöneldi. Örneğin, Suveyda’da Suriye ordusuna karşı silahlı kalkışmada bulunan gruplara yönelik operasyonlar, Batı medyasında “Dürzi azınlığa yönelik etnik baskı” gibi sunulmuş; oysa operasyonun gerekçesi etnik kimlik değil, doğrudan silahlı kalkışmadır. Aynı şekilde Kürt meselesi de bu manipülatif çerçevenin bir parçası hâline getirilmiştir. Suriye’nin kuzeyinde, silahlı gücü elinde bulunduran

PKK/YPG/SDG yapılanmasının karşılaştığı her askeri müdahale, “Kürtlere saldırı”, “azınlıkların tasfiyesi” gibi etiketlerle tanımlanmakta; böylece terör örgütü ile Kürt halkı bilinçli biçimde özdeşleştirilmektedir. Bu noktada Batı’nın akademik ve siyasi reflekslerini şekillendiren çevrelerin rolü büyüktür. İngiltere, Almanya, Norveç ve ABD gibi ülkelerde yaşayan; büyük oranda bu yapılardan maddi destek alan ve terör örgütleriyle doğrudan veya dolaylı ilişkili olan bazı çevreler, kendilerini “özgürlükçü akademisyenler” ya da “azınlık hakları savunucuları” olarak konumlandırmakta, fakat aslında Batı çıkarlarına hizmet eden bir propagandayı bilim kılıfı altında sürdürmektedir. PKK terör örgütünün Avrupa’daki medya ve akademik uzantıları, aynı zamanda finans ağları ve diaspora üzerinden örgütü hem meşrulaştırmakta hem de yaygınlaştırmaktadır. Suriye’de sahadan gelen veriler, BM raporları ve çok sayıda bağımsız insan hakları belgesi; PKK/SDG yapılanmasının Kürt halkını temsil etmediğini, çocuk savaşçıları kullanarak insan haklarını sistematik biçimde ihlal ettiğini, kadın haklarını ideolojik bir vitrine dönüştürdüğünü, uyuşturucu ve insan ticareti gibi suç ekonomileriyle kendini finanse ettiğini net bir biçimde

ortaya koymaktadır. Buna rağmen akademik çevrelerde PKK/YPG'yi eleştirmek, çoğu zaman “Kürt karşıtlığı” gibi yaftalanmakta; böylece bilimsel sorgulama baskılanmaktadır. Dolayısıyla bu baskıcı anlatı kalıplarını kırarak, Suriye’de 2024 sonrası yaşanan askerî ve siyasi çözümü doğrudan sahaya bakarak analiz etmek; “Rojava devrimi” adı altında sunulan ve büyük oranda mağdur edebiyatı üzerine inşa edilmiş projenin toplumsal, ideolojik ve stratejik düzeyde neden çöktüğünü ortaya koymak önemli görülmektedir.

Saha Gerçekleri ve Askeri Çöküş

PKK/YPG’nin Suriye’deki kontrol alanı, 2024 sonrasındaki gelişmelerle birlikte hızlı bir daralma ve çöküş sürecine girmiştir. Sahada peş peşe gelen askeri darbeler örgütün tutunabildiği toprakları önemli ölçüde azaltmıştır. En çarpıcı kırılma noktalarından biri, Ocak 2026’da Suriye ordusunun Halep şehir merkezindeki Şeyh Maksud ve Eşrefiye mahallelerine düzenlediği operasyondur. Yıllardır YPG unsurlarının kontrolünde bulunan bu mahallelerin geri alınması, örgüt açısından yalnızca lokal bir kayıp değil, aynı zamanda genel çöküşün başlangıcı olmuştur. Nitekim bu iki kritik bölgeden çekilmek zorunda kalan YPG/SDG, kısa sürede Suriye’nin kuzeydoğusunda elinde tuttuğu toprakların yaklaşık %40’ını da yitirmiştir.

Askeri çöküşün işaretleri aslında 2024 yılı boyunca belirtmeye başlamıştır. Suriye’nin doğusundaki Deyrizor bölgesinde yaşayan Arap aşiretleri, YPG/SDG hakimiyetine karşı defalarca ayaklanarak örgüte ağır darbeler vurmuştur. 2023 sonlarında ve 2024 içinde aşiret güçleri Deyrizor, Rakka, Haseke illerinin kırsalında ve Halep’in Münbiç ilçesi çevresinde toplamda 30’dan fazla köyü YPG/SDG’den geçici de olsa temizlemeyi başardılar. Bu gelişme, SDG’nin Kürt nüfusun azınlıkta olduğu geniş alanları zor kullanarak elinde tutmasının sürdürülemez olduğunu ortaya koymuştur. Her ne kadar ABD’nin araya girmesiyle aşiretler daha sonra geri çekilip görüşmelere katılmış olsa da saha gerçekliği YPG’nin bu bölgelerde uzun vadede tutunamayacağını göstermiştir.

Bu askeri baskı sonucunda PKK/PYD’ye bağlı SDG, 2025 itibarıyla Rakka ve Deyrizor gibi stratejik önemdeki bölgelerden tamamen çekilmek zorunda kalmış, çatışma hattı Suriye’nin kuzeydoğusundaki Haseke ilinin sınırlarına kadar gerilemiştir. Geline nokta örgüt, fiilen yalnızca Haseke’nin bir kısmı ile Türkiye sınırındaki Ayn el-Arab (Arap Pınarı) civarına sıkışmış durumdadır. Kontrol ettiği toprakların büyük bölümünü yitiren YPG/SDG, bu süreçte Suriye’nin en önemli enerji kaynaklarını, su havzalarını ve tarım arazilerini de kaybetmiştir. Fırat Nehri’nin doğusunda uzanan petrol sahaları ve verimli tarım alanları üzerindeki hakimiyetini yitiren örgüt, böylece hem ekonomik gelir kapılarını hem de stratejik kozlarını kaybetmektedir. Örneğin Deyrizor’daki petrol kuyularına elkoyarak elde ettiği petrolü yasa dışı yollardan pazarlayan YPG/PKK, artık bu imkânı büyük ölçüde kaybetmiştir.

Son yıllarda örgütün elindeki “DEAŞ’la mücadele”

kartının da geçerliliğini yitirmesi, askeri alandaki gerilemeyi hızlandıran bir diğer faktördür. Bir dönem uluslararası destek sağlamak için kullanılan “İŞİD tehdidi” gerekçesi artık pek karşılık bulmamaktadır. 2024 sonrasında DEAŞ’ın Suriye’de ciddi bir güç olarak ortaya çıkamamasıyla birlikte, YPG/SDG’nin varlığını meşrulaştıran uluslararası bahane de ortadan kalkmıştır. ABD öncülüğündeki koalisyonun desteğinin azalmasıyla, PKK/YPG askeri anlamda korumasız kalmış ve bölgedeki rakipleri karşısında tutunamaz hale gelmiştir. Özetle, 2024-2025 dönemi, PKK/YPG/SDG yapılanmasının Suriye’de askeri bakımdan çözülerek geniş alanları kaybettiği ve projenin fiziken çöküşe geçtiği bir dönem olmuştur.

İdeolojik ve Ahlaki Çözümle

PKK/YPG yapılanmasının ideolojik söylemleri de sahadaki çözümle birlikte ciddi bir itibar kaybına uğramıştır. Örgütün Suriye’nin kuzeyinde inşa ettiğini iddia ettiği “Rojava devrimi” anlatısı, en başından beri tarihsel veya toplumsal bir gerçekliğe dayanmayan, ideolojik bir kurgudan ibaretti. “Demokratik Suriye Güçleri” adı altında sanki farklı etnik ve dini grupların gönüllü ve eşit katılımıyla oluşmuş bir yapı varmış gibi lanse edilse de bu söylemin sahici bir karşılığı olmadığı ortaya çıkmıştır. PYD/YPG, yıllarca kontrolü altında tuttuğu bölgelerde ne ortak bir siyasi irade üretebilmiş ne de halkın zihninde kalıcı bir meşruiyet tesis edebilmiştir. Dış destek ve geçici ittifaklar sayesinde şişirilen “devrim” balonu, gerçek bir toplumsal tabana sahip olmadığı için hızla sönümlenmiştir.

Örgüt içindeki ideolojik ve ahlaki erozyon, pratik uygulamalarda da kendini göstermiştir. YPG/PKK bir yandan kendini kadın hakları ve özgürlükçü bir hareket olarak tanıtır uluslararası sempati kazanmaya çalışırken, diğer yandan çocuk yaştaki kişileri zorla silah altına almaktan çekinmemiştir. Birleşmiş Milletler raporlarına da yansıyan bu “çocuk savaşı” gerçeği, örgütün söylemi ile eylemi arasındaki uçurumu gözler önüne sermiştir. Benzer şekilde, kadın militanların kullanımı konusunda da ciddi istismar örnekleri mevcuttur. Örgüt, “kadın özgürleşmesi” söylemini propaganda amacıyla kullanarak çok sayıda genç kızı devrim ve eşitlik vaatleriyle saflarına katmıştır. Ancak Batı medyasının övdüğü bu kadın savaşçı figürlerinin çoğu çatışmalarda veya intihar eylemlerinde hayatını kaybetmiş; yani kadınlar örgüt tarafından adeta tüketilebilir bir araç haline getirilmiştir.

PKK/PYD’nin katı seküler/Marksist ideolojisi de bölgede derin bir sosyokültürel uyumsuzluk yaratmıştır. Özellikle muhafazakâr Kürt ve Arap topluluklar, örgütün din karşıtı ve geleneklere aykırı uygulamalarından rahatsız olmuştur. PYD’nin bu ideolojik duruşu, bölgedeki Kürtlerin de büyük bir kısmını temsil etmemektedir. Nitekim örgütün çekildiği bölgelerde yaşayan Kürt nüfusun önemli bir kesimi durumu memnuniyetle karşılayarak, “YPG Kürtleri temsil ediyor” söyleminin ne denli temelsiz olduğunu ortaya koymuştur.

Öte yandan, örgütün finansman için başvurduğu yasa dışı yöntemler de ahlaki meşruiyetini zedelemiştir. Örgütün Suriye’de uyuşturucu üretimi ve kaçakçılığından yılda 1,5-2 milyar dolar kazanç sağladığı belirtilmektedir. Bir “narko-terör” profili çizen bu faaliyetler, PKK/YPG’nin iddia ettiği sözde devrimci etikle taban tabana zıttır. Sonuç olarak, kendini “özgürlükçü” bir hareket olarak lanse eden yapı gerek insan kaynağını istismar etmesi gerek suç ekonomisine bulaşması nedeniyle ciddi bir ideolojik ve ahlaki çözülme yaşamıştır.

Toplumsal Tepkiler ve Dış Bağlantılar

Suriye sahasındaki çözülme, yerel toplumun tepkisi ve uluslararası aktörlerin değişen tutumuyla daha da belirginleşmiştir. PKK/YPG’nin kontrolü altındaki Arap nüfus, yıllar süren baskı ve ayrımcılığa karşı sonunda açık bir isyan noktasına gelmiştir. Örgütün Fırat’ın doğusunda kurduğu düzen, Arap aşiretlerini sosyal ve ekonomik açıdan ağır baskı altında tutmuştur. Zorla askerlik, çocukların silah altına alınması, yerel kaynakların tekelleşmesi ve dini değerlerin yok sayılması gibi uygulamalar Arap toplumunda infiale yol açmıştır. Nitekim 2023-2024’te Deyrizor başta olmak üzere birçok bölgede Arap aşiretlerinin isyanları patlak vermiş; bu ayaklanmalar SDG’nin bazı yerlerden çıkarılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu gelişmeler, PKK/YPG’nin geniş bir yerel tabana dayanmadığını ve zor gücü olmadan bölgede hükmedemeyeceğini ortaya koymuştur.

Benzer şekilde, örgütün “Kürtleri temsil etme” iddiası da gerçekçi olmadığını göstermiştir. PYD/YPG, ideolojisini benimsemeyen veya farklı çizgide olan Kürt grupları yıllarca baskı altında tuttuysa da Suriye Kürt toplumunun önemli bir bölümü PYD yönetimine destek vermekten kaçınmıştır. Nitekim YPG çekildikten sonra Kürt nüfusun ciddi bir kısmının bu durumu memnuniyetle karşılaması, örgütün Kürt halkı nezdindeki meşruiyetinin de çok sınırlı olduğunu kanıtlar. Kısacası PKK/PYD, yalnızca Arap çoğunluğu değil, adına hareket ettiğini öne sürdüğü Kürt toplumu içinde de izolasyon yaşamaktadır.

Dış bağlantılar cephesinde de örgüt için şartlar tersine dönmüştür. Başta ABD olmak üzere, PKK/YPG’yi dolaylı olarak destekleyen aktörlerin desteği 2024 sonrasında bariz biçimde zayıflamıştır. Washington, Suriye’de DEAŞ’a karşı kullanışlı bir vekil olarak gördüğü SDG’ye verdiği desteği artık sınırlandırma eğilimindedir. ABD’nin bu tavır değişikliği, YPG liderliğini adeta şaşkına uğratarak örgütü sahada yüzüstü bırakmıştır. Aslında küresel güçlerin yerel taşeronlarla kurduğu ilişkilerin hiçbir zaman kalıcı bir sadakate dayanmadığı ortadadır. ABD için YPG ile iş birliği, IŞİD’e karşı geçici bir ortaklık olup koşullar değişince sona ermeye mahkumdur. Benzer şekilde, İsrail’in YPG’ye örtük desteği de Suriye denklemine belirleyici olamamış; Tel Aviv yönetimi YPG projesinin çöküşünü engellemek adına somut bir adım atmamıştır. Bölgesel dinamiklerde, Suriye hükümetinin tekrar güç kazanması

ve Türkiye’nin kararlı tutumu karşısında PKK/PYD uluslararası alanda da yalnız kalmıştır.

Son olarak, örgütün finansman kaynakları da kurumaya yüz tutmuştur. Toprak kayıpları, PKK/YPG’nin uyuşturucu üretimi ve petrol kaçakçılığı gibi yasadışı gelirlerini büyük ölçüde azaltmıştır. Özellikle Türkiye’nin sınır ötesi harekâtları bu kaçakçılık trafiğine ağır darbeler vurmuştur. Aynı şekilde, dış yardım ve bağış akışının kesilmesi ile Avrupa’daki finans ağlarına yönelik baskılar, örgütün maddi olanaklarını kısıtlamıştır. Bu şartlar altında PKK/YPG, mali açıdan da sürdürülebilir olmaktan çıkmıştır.

Sonuç olarak, geline nokta PKK/PYD/YPG yapılanması Suriye sahasında askeri, ideolojik ve toplumsal olarak büyük ölçüde kaybetmiştir. Bir zamanlar “Rojava devrimi” diye sunulan proje, bugün dağılan bir hayalden ibarettir. Sahada ardı ardına alınan yenilgiler örgütün kontrol alanlarını neredeyse ortadan kaldırırken, içerideki ideolojik ayrışma ve ahlaki zaafılar da yapının direncini kırmıştır. Suriye halkı tarafından hiçbir zaman desteklenmeyen örgüt, ABD ve İsrail gibi dış güçlerin desteğinden de mahrum kalarak Suriye denklemine oyun dışı kalmıştır. Bütün emareler, örgütün kendini feshedip, Suriye ordusu ile entegrasyon sürecini tercih etmesinin en makul seçenek olduğunu tekrar göstermektedir. Bu süreç örgütün ana omurgası olan KCK’nın bütün terör yapılarını tasfiye etmesi, sadece terörsüz Türkiye değil, terörsüz Suriye, terörsüz Irak ve terörsüz İran, dolayısıyla terörsüz bölge projesinin ilerlemesini sağlayabilir.

DOÇ. DR. M. FATİH ARSLAN
www.kritikbakis.com

‘KAYALIKTAKİ ÇELTİK TARLASI’

İlahiyat fakültesinin mahiyetine ilişkin iki eleştiriden birinin onun medrese kökenli müktesebatını ve duruşunu yeterince koruyamaması, diğerinin ise yeterince akademik olmaması etrafında kurulduğunu söylemek yanlış olmaz. Dolayısıyla her iki taraf için de ilahiyat fakültesi, biraz müsamahama ile söylersek, ayran içen Luther'dir. Biri için Luther olması, diğeri için ayran içmesi nakisadır. Fakat mahiyeti itibarıyla her iki yaklaşım da ilahiyatı eksiklerinden ve biraz da zaaflarından yola çıkarak tanımlamaktadırlar.

Konuya siyasi mülâhazalardan önce ilahiyattaki akademik yapı ve bunların birbiriyle ilişkisi hakkında bir tespitle başlamak gerekir. Zira meselenin bu yönü anlaşıldığında birçok kavramsal yanlış ve yanlış anlaşılma ortadan kalkacaktır.

İlahiyat fakültesi en temelde üç bölüm ve onların altında yerleşmiş bulunan anabilim dalları üzerinden inşa edilmiş görünüyor. Burada akademik bir tasnifle Felsefe ve Din Bilimleri ile Temel İslam Bilimleri arasında yapılan ayırımdan başlayalım. Bu ayırımın sadece teknik yapısı itibarıyla bilimleri tasnif işlevi gördüğünü ve keskin bir bölünmeyi yansıtmadığını hatırlatmakta fayda var. Nitekim biraz daha yakından bakıldığında bunun İslam bilimler tarihinde gözetilen akli ve nakli ilimler ayırımının model alınarak yapıldığını görmek mümkün. Ancak bu süreçte tarihsel tecrübenin bazı yönleri ikinci planda kalmış ve ihmal edilmiş görünüyor. Bunların da başında bir ilmin ilim olabilmesi için gerekli

şartlar meselesi gelmekte. Geleneksel İslami ilimler literatüründe bir ilmin ilim sayılabilmesi için üç temel şart aranır: Mezu, mesâil ve mebadî/usûl. Diğer iki şart ayrıca tartışılabilir ancak konumuz açısından üçüncü üzerinde durmakta fayda var. Zira buradan kalkarak ilahiyatın yapısı, bölümleri ve anabilim dalları arasındaki irtibatı doğru tespit etmek mümkün.

Mevzu (konu) modern dönemde bir bilim dalının ele aldığı problematik olarak anlaşılır. Oysa klasik ilim literatürün bunun karşılığı mesâildir (meseleler bütünü, problematik). Mevzu ise bir ilmin hazır bulduğu, verili kabul ettiği ve üzerine kurulduğu zemindir. Bu zemin müsellemler olarak alındığından, bir bilim dalı bunu temellendirmek zorunda değildir. Zira her ilim, konusunun daha önce kendisinden üst bir ilimde temellendirildiğini varsayarak ilim yapar. Dolayısıyla her ilim nihayetinde bir eşrefü'l-ulûm denilen en üst ilme bağlanır. Bu görevi, İslâmî ilimler geleneği için 'İlm-i ilahî/Metafizik' olarak kabul edilmiştir. İster kelimelerin ehlinin isterse de Hikmet ehlinin görevi kabul edilsin, nihayetinde bütün İslami ilimler bir çerçeveden yola çıkarak temellendirilir ve birbirleriyle ilişkili kabul edilir. Örneğin tefsir ilmi, Kur'an'ın Allah kelâmı olduğunu, değişmeden mütevatir olarak günümüze geldiğini ve vahyin benzerinin getirilemeyeceğini temellendirmekle görevli değildir. Bu bir görevi ilm-i ilahî veya İslam felsefesi/kelam geleneğindeki adıyla metafiziğin bir kolu olan ilahiyat ilmi üstlenmiştir.

Dolayısıyla Tefsir, konusu olan Kur'an'ın hakikatinin sabit olduğunu kabul eder ve bu lafızların mana, delalet ve belagat yönünden incelemesini yapmaya girişir. Aynı şekilde hadis ilmi, Hz. Peygamber'in gerçekten yaşayıp yaşamadığını, Peygamber olup olmadığını, onun nübüvvetinin delillerini inceleme konusu yaparak kendi ilmi varlığını temellendirmeye çalışmaz. Bunların hepsinin temellendirilmiş olduğunu, ilmi gerekçelerinin sabit olduğunu kabul ederek ilmi faaliyet yürütür. Bu nedenle de hadis ilmi, konusunu gerekçelendirilmiş olarak bir üst ilim kabul ettiği kelimadan alır. Dolayısıyla bu ilimlerin hiçbirinin kendi konularını temellendirme zorunluluğu yoktur, bunu verili (müsellemler) olarak alır. Bu yönüyle de tamamı bir üst ilimle dikey bir ilişki kurarak ilimler hiyerarşisi içerisinde yerini alır. İslami ilimler geleneğinde her bir ilim diğeriyle belli mesâil (problematik) ya da mevzuda ortak kabul edilir. Ancak söz konusu ilimler birbirinden "cihet-i vahde" ile ayrılırlar. Örneğin hadis de tefsir de fıkıh da aynı ayet ve hadisleri inceler. Ancak her birisi nassları farklı ve kendisine has bir perspektiften (cihetle) ele alır ve bu haysiyet kaydı (inceleme yönü) ile diğerlerinden ayrılır. Bu açıdan da belli problematikleri ve konuları bir dereceye kadar ortak olabilir. Aynı şekilde, birinde temellendirilmiş kesin bir ilke veya kanıt diğeriinde kullanılabilir. Örneğin hadis ilminin sahih olduğunu kabul ettiği bir rivayet, tefsir ya da fıkıhta da delil olarak kullanılabilir. Böylece biri diğeriine yatay olarak bağlanabilir ve diğeriyle yatay düzlemde ilişkilendirilir. Her bir ilim kendisine ait yaklaşımla diğeri bir ilimden ayrılırken kendi aralarında gerçekleşen bu tür ilke ve kanıt düzeyindeki ilişkileri nedeniyle de bu ilimlerin yatay bir zeminde kenetlendiklerini söylemek mümkün. Peki bu ilimler hiyerarşisinin ve yatay-dikey ilişkilerin akademik anlamda bize kazandırdığı temel ilke nedir? Buradan çıkarılabilecek en temel sonuç ilahiyatın sıkı bir ilimler disiplini ve her birinin diğeriyle dikey bir ilişki içinde olduğudur. Yani ilahiyattaki her anabilim dalı diğeriinden kopuk, kendi başına işleyen, tamamen bağımsız bir yapı değildir. Dolayısıyla ilahiyat, adacıklardan örülü bir yapıya sahip Japon coğrafyası gibi dağınık bir disiplinler yumağı, birbirine zaman zaman temas eden ancak zorunlu olarak birbiriyle ilişkide olan bir kurum değildir. Bilakis, her biri diğeriyle organik olarak ilişkili ve diğeriini besleyen, ayakta tutan bir yapıya sahiptir. Bu açıdan geleneksel medrese yapısının ilimler sistematüğini tevarüs etmiştir. Dolayısıyla bu günkü haliyle ilahiyat akademisi bir Religious Studies mantığıyla işlemez ve o yapının ortaya çıkardığı parçacıklı, keyfi ve bütünlükten yoksun bilgi kümesinden tamamen farklıdır. Aksi takdirde tasavvuf ve İslam felsefesi; tefsir ve hadis; fıkıh ve kelam birbirleriyle bilgi alış-verişinde bulunamaz, biri diğeriine ilkelerini veremez, ortak alanlarında kanıt ve ilke bakımından yardımlaşamaz. İkinci bir nokta, ilahiyatın dini mütehasşs yetiştirmeyip dini hassasiyetlere sahip, dini bilimleri akademik olarak inceleyen mütedeyyin ilim adamı yetiştiren bir

müessese olmasıdır. Böylece kelamın/İslam felsefesinin metafizik (ilahiyat) ilminde temellendirdiği ilkelerden yola çıkarak hadis alanında faaliyet gösteren akademisyen ile Hz. Peygamber'in peygamber olup olmamasına bakmaksızın hadisleri inceleyen kimse arasındaki fark da ortaya çıkmış olur. Zira ilahiyat fakültesi mensubu akademisyen kelam ilminde temellendirilmiş hadisin konusundan yola çıkarak hadis usulüne uygun şekilde bilgi üretir ve bu faaliyet sonunda üretilen bilgi hem hadis ilminin akademik gelişimine katkı sağlar hem de klasik anlamda hadis ilmini ilgilendirir. Ancak hadisin kelam ilminde temellendirilmiş bir konusunun bulunduğunu kabul etmeyen, Hz. Peygamberin nübüvvetine kail olmayan kimsenin akademik anlamda hadis alanında faaliyet gösterdiği varsayılmaz. Zira bu durumda incelenen hadisin ya da daha genel bir ifadeyle Hz. Peygambere nispet edilen hadislerin tamamının sahih olup olmaması arasında hiçbir fark yoktur. Tamamının hadis olarak kabul edilmesi halinde bile elde sadece Müslümanlar tarafından Muhammed'e nispet edilen birtakım sözler vardır ve bunlar bir peygamberin hadisleri değil tarihte yaşamış dini bir liderin antropolojik ya da sosyolojik inceleme nesnesi olan anlatılarından öteye geçmezler. Bu alanda üretilecek bilgi ancak oryantalistik araştırmalar, antropoloji, dinler tarihi veya din sosyolojisi benzeri alanlara aittir. Tıpkı bir Müslüman dinler tarihçisinin Hristiyanlık hakkında yaptığı çalışmaların Hristiyan teolojisine veya Rabanik otorite hakkında yazdıklarının Yahudi teolojisini ait olmayıp dinler tarihi ya da din sosyolojisine ait olması gibi. Öte yandan ilahiyatın modern bilgi ve modernist yaklaşımlarla irtibatı da ayrı bir incelemeyi hak ediyor. Bu noktadaki temel eleştiri, ilahiyat akademisinin dine modernist bir metodoloji ile yaklaştığı ve dini modern düşünce ışığında yorumladığı noktasında yoğunlaşıyor. Bu oldukça ciddi bir eleştiri ve doğrulanması halinde ilahiyatın tüm dini faaliyetinin gayr-ı meşru olması, ürettiği bilginin de uzun vadede zehirli ilan edilmesine yetecek kadar büyük bir kusurdur. Hiç şüphesiz ilahiyat camiasının üyeleri de toplumun diğeri fertleri gibi moderniteden ve modernleşmeden paylarına düşeni aldılar. Onların bilgi üretirken ve ilim yaparken modernitenin çeldirici etkisinden ve modern paradigmalardan kendilerini soyutlamalarını beklemek herhalde gerçekçi olmayacaktır. Fakat buradaki temel mesele, söz konusu yan etkinin ve izin ne derece derinde olduğudur. Bunu tespit etmenin en az iki yolundan söz edilebilir. İlki, bilimsel referans çerçevesi ve kaynak kullanımıdır. İlahiyat camiası bilgi üretirken nihai olarak klasik kaynakları mı yoksa modern ve ikincil literatürü mü esas almaktadır? Daha somut bir biçimde sormak gerekirse, ilahiyat alanında hazırlanan tezlerde, yazılan makale ve kitaplarda kaynak ve delil olarak klasik eserler mi esastır yoksa modern teori ve yaklaşımlar mı? Herhangi bir hadisin nasıl anlaşılacağı hususunda ilahiyat camiası son kertede modern liberal ilkeleri mi esas almaktadırlar yoksa klasik kaynaklarda

geçen rivayet ve yorumları mı? Bir ayetin tefsirinde nihai hakem demokratik sosyal değerler midir, sahabenin görüşü müdür? Bu sorunun elbette tek ve yeknesak bir cevabı yok. Bölümden bölüme, okuldan okula ve ekolden ekole değişen cevaplar verilebilir. Ancak biraz insaflı bir bakış açısı gösterecektir ki ilahiyat alanındaki bilgi üretiminde kahir ekseriyeti klasik kaynaklardan devşirilen bilgiler ve ilkeler nihai referans çerçevesini oluşturmaktadır. Hatta öyle ki, ironik bir biçimde, modern değerler ve ilkeleri meşrulaştırmaya yönelik en modernist okumalar bile dönüp dolaşıp kendisine Ebu Hanife'den, Kadı Abdülcebbar'dan, İmam Mâtürîdî'den, Hemedânî'den, İbn Teymiyye'den bir referans bulma ihtiyacı hisseder. Bulunamayanlar zorlanarak o çerçeveye sokulur ama geleneksel kaynaklardan bir referans devşirme ihtiyacı hissedilir düzeydedir. Nitekim hermenötik için Hemedânî'den, anadilde ibadet için Ebu Hanife'den, tarihselci tefsir yorumları için İmam Mâtürîdî'den, modern tüketim kalıpları için İmam Şâzelî'den delil getirme ihtiyacı göstermektedir ki ne kadar şaz ve modern olursa olsun, ilahiyat camiasındaki bilgi üretiminin akademik olarak ciddiye alınabilmesi, o klasik referansın bulunmasına bağlıdır.

Foucault, Eric Fromm, Deleuze, Caputo ya da Eliade; ne kadar anlatının belkemiğini oluştursun oluştursun, o teori Haris el-Muhasibi'den bir alıntı ve istihsad olmaksızın tamamlan(a)maz. Jung ne kadar uzun ve detaylı tartışılırsa tartışılsın, konu Gazzâlî'ye veya Mevlânâ'ya bağlanmazsa o teorinin ilahiyat akademiyasında ciddiye alınmayacağı herkesin malumudur. Dolayısıyla sadece sağlıklı ve sahih bilgi üretiminin değil, şaz ve gayr-ı ciddi modern yorumların da belli bir ölçüde referansı klasik kaynaklar ve klasik ulema'dır. Klasik kaynaklara ve ulemaya yönelik modern eleştirinin dayanağı yine klasik kaynaklardan bulunur. Çerçeve Batılı olsa da teori modern kalsa da referans çerçevesi ve nihai meşruiyet kaynağı gelenektir, geleneksel kaynaklardır. Bu, akademik olarak ciddiye alınmanın asgari şartıdır ve bu şart behemehal yerine getirilir. Tenakuz arz etmesine ve eğreti kalmasına rağmen söz konusu durumun çok kesin olarak ifade ettiği şey, ilahiyat akademik bilgi üretiminde geleneksel çerçevenin baskın etkisi ve her şeye rağmen sahih bilginin akıl yürütmedeki dayanağı olarak kalmasıdır.

Modernitenin etkisini ölçmede kullanılabilecek ikinci önemli kriter, ilahiyat eğitiminde kullanılan kaynaklardır. Genel itibariyle söylemek gerekirse ilahiyat eğitimi klasik kaynaklardan devşirilen ikincil Türkçe literatüre dayanarak yapılmaktadır. Metinler ve usul düzeyinde kaynağı klasik literatür olsa da ana kaynaklara dayanarak ve onlarla doğrudan hemhal olarak eğitim yapılmaması gelenekle ilahiyatlar arasında belli bir mesafe oluşmasına sebebiyet vermektedir. Nitekim alanın temel dili Arapça (ve yardımcı dili Farsça) eğitiminde ortaya çıkan eksiklikler bu dillerde yazılmış olan birincil literatüre ve alanın klasiklerine lisans ve hatta bazen yüksek lisans düzeyinde

vukufiyyetin önüne geçmektedir. Bu ilahiyat camiası açısından önemli bir eksiklik ve acilen karşılanması gereken asgari bir gerekliliktir. Zira lisans düzeyinde üniversite eğitimi sosyal ve beşerî bilimlerde bir bakıma belli klasiklerin okunmasıdır. Bu noktada alet ilimleri bazında medrese eğitimi ile söz konusu eksiklerin tamamlanması bir zarurettir.

İlahiyatın ilmi yönünü, medrese-ilahiyat ilişkileri düzeyinde de ele almak gerekiyor. İlahiyat ve medreseyi (bugün kişisel gayretlerle devam eden halini de hesaba katarak söylemek gerekirse) birbirine mukabil veya birbirinin müteradifi olarak konumlandırmak yanlış olacaktır. Bilakis, medreseyi ve ilahiyat akademisini birbirini tamamlayan iki bilgi geleneği olarak görmek daha gerçekçi olacak ve klasik ilimlerin ihyasına dönük olarak daha verimli bir yapı ortaya çıkaracaktır. Zira ilahiyatın akademik bilgi üretimi için başvurduğu temel klasiklerin derinlikli bir biçimde okunup analiz edilmesi gerekir. Bunun, on dört haftalık bir lisans eğitiminde mümkün olduğunu söylemek gerçekçi bir yaklaşım olmaz. Dolayısıyla ilahiyatın mütemmim cüzü olarak medrese tarzında bir klasik metin okuma, ilahiyat eğitiminin akademik formasyonla ele aldığı meselelerin alt yapısının tamamlanması için elzemdir.

Bu sadece Temel İslam Bilimleri için de geçerli olduğunu söylemek mümkün değil. Usûl-i fıkıh bilmeden felsefe, hadis usulü öğrenmeden psikoloji, tefsir ve Kur'an ilimlerine belirli bir vukufiyet olmaksızın sosyoloji ya da tasavvufun temel klasikleri okunmadan dinler tarihi alanında özgün bir bilgi üretimi beklentisine kapılmak, ham hayalden ibarettir. Terside doğrudur: mantık bilmeden fıkıh, felsefe tahsili olmaksızın tasavvuf, psikoloji alanındaki temel teorilerden haberdar olunmaksızın hadis ilminde keşf-i kadim dışında bir bilgi ortaya konulmasını beklemek hatalı olur. Elbette modern felsefe bilmenin gereği felsefi anlamda ortaya konan görüşlerden birini doğru kabul ederek bu metodolojiyle ilim yapmak ve akademik bilgi üretmek değildir. Ancak bu tür modern meydan okumalardan habersiz bir akademik faaliyetin keşf-i kadimle sınırlı olması, yeni bir bilgi ortaya konulsa bile bu bilginin kadük kalması mukadderdir. İlahiyatların bu alanda sarf ettiği akademik gayretin ve bilgi üretiminin beklenen ölçüde bir ilmi ve akademik karşılığının olmamasını büyük ölçüde bu tür bir bütünleşik ve mütekamil bakış açısının yokluğunda aramak gerekir. Dolayısıyla akademik endişelerle yapılmış görünen medrese sistemine yönelik tahkir edici ve yok sayıcı eleştiriler büyük ölçüde ilahiyat akademisinin mantığını kavrayamamaktan ve batıda ortaya çıkan akademik yapıyı mutlaklaştırmaktan kaynaklanan bir körlüğün ürünüdür. Bu yönüyle geline nokta ilahiyat, klasik haliyle medreselerin kendi iradesiyle ve kendisine has kavramlarla gerçekleşecek dönüşümünün sonunda alacağı nihai şekildir. Dolayısıyla geldiğimiz noktada medreseler ile akademi arasındaki mesafe, düşünüldenden çok daha kısadır. Her iki kurumun bakış açısıyla da durum böyledir.

Nitekim ilahiyatlar olmaksızın bugün medreselerde okunan birçok temel metnin tahkikli, rahat nüfuz edilebilecek ve kullanışlı baskılarının gün ışığına çıkması bile mümkün olmayacaktı. Tek başına bu vakıa bile iki taraflı ilmi ihtiyacın en somut örneklerinden biridir. Dolayısıyla medreselerin ilahiyattan akademik olarak uzak kalmalarının ilmi açıdan her iki taraf için de kayıptır ve her iki geleneğinin bütünleşik olarak üreteceği bilginin keyfiyetinde büyük zaafılar oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Bu yönüyle ilahiyatın klasik medrese mirasına sahip çıkmadığı yönündeki eleştiri icazet boyutuyla doğrudur. Bu daha detaylı olarak tartışılmayı hak ediyor. Ancak unutulmamalıdır ki elifbası bile yasaklı olan ve arada 50 yıla yakın bir inkıta bulunan iki bilgi geleneğinin birbiriyle irtibatını yeniden “mirasçılık” düzeyinde kurmak kolay ve hızlıca gerçekleşecek bir olgu değildir. Bu noktada tarihsel olarak vuku bulan seküler faşist müdahalelerin ve dayatmaların yol açtığı olumsuz etkiyi de göz ardı etmemek gerekir. Öte yandan özellikle kişisel gayretlerle devam eden medrese benzeri çeşitli kurum temsilcilerinin kendilerini ilahiyattan ısrarla uzak tutma ısrarları ve bunu bir üstünlük ve övünme vesilesi kabul etmeleri de bu açıdan büyük bir talihsizlik olmuştur. Her şeye rağmen medrese ile ilişki kurma yönünde ilahiyat camiasında ortaya çıkan meyil de maalesef yakın dönemde çeşitli kişi ve kurumlarca istismar edilmiş ve bir müfredat dayatmasıyla ciddi bir biçimde sekteye uğratılmıştır. Bunun iyi niyetle ve ilahiyatların bilgi ve akademik üretim seviyesini yükseltmek gayesiyle yapılmadığı aşikâr.

Peki ilahiyat fakültesindeki ilmi birikim sonuçta neye müncer oldu? Bir ilmi kurum olarak akademik yapıya kavuşmak için neleri feda etti? Dini hassasiyet ile akademik ‘tarafsızlık’ arasında kurduğu ‘denge siyaseti’ hangi taraf lehine sonuçlandı? Bu soruya tek bir cevap vermek, her ferdi için geçerli bir hükme ulaşmak zor. Ancak bir adım geriye gidip ilahiyattan dönemin mütedeyyin entelektüellerinin ne beklediğine tekrar bakmakta fayda var:

“Yalnız şuna dikkat edelim ki, Tevhid-i Tedrisat Kanununun vazısı, bilerek veya bilmeyerek ‘Yüksek Diyanet Mühassısı ile İlâhiyat Fakültesinden yetişecek olan yüksek ilahiyatçıyı birbirine karıştırmıştır. İlahiyatçı, din felsefesi, dinler tarihi ve din sosyolojisi öğrenmiş bir mühassıs ve filozoftur, din adamı değildir. ‘Yüksek Diyanet Mühassısı’ ise, her şeyden evvel, zühd-ü takva sahibi bir dindardır; saniyen de muayyen bir dinde yüksek ilim ve kemal sahibi olmuş bir din adamıdır. Bunlardan biri hakkıyla inanmış, diğeri ise sadece iman üzerinde zekâ oyunu oynamayı öğrenmiştir.

Bugün Üniversite camiası içinde çalışan İlâhiyat Fakültesinde yüksek ilâhiyat felsefecisi ve sosyoloğu yetişebilir. Fakat ‘yüksek diyanet mühassısı’ din adamı ve âlimi asla yetişmez. Çünkü ‘yüksek diyanet mühassısı’ her şeyden evvel halis bir dindardır, zahid, muttekîdir; sonra da inandığı ve içinin samimiyetle kani olduğu dinde yüksek ilim ve kemal sahibidir... Dünyanın hiçbir yerinde, laik üniversite çatısı altındaki ilahiyat fakültelerinde din adamı ve âlimi yetişmemiştir. Üniversite gibi lâdini bir camia içinde din adamı ve alimi elbette yetişmez. Ve bunun yetişmemesine değil, yetişmesine hayret edilse yeridir. Kayalıkta pirinç bitmez”

Evet, kayalıktaki ‘pirinç tarlası’ öyle görünüyor ki ‘tabiatın olağan işleyişine’ aykırı. Söz konusu tarla emeği geçenlerin, üstüne titreyenlerin, mensuplarının kerameti mi ‘ihanet’i mi? Bu durumun azımsanmayacak bir kesimimizi memnun etmediği muhakkak. Yapının yeterince akademik olmadığını düşünenler ve yeterince ‘ilmi’ olmadığını düşünenler tarafından sürekli taşlanıyor.

Öyle görünüyor ki kayalıkta yetişen çeltikler bildiğimiz sulak arazideki çeltiklere pek benzemiyor. Son tahlilde ilahiyatın neye benzediğini söylemek, onun akademik vasfı üzerine yapılacak bir tahkik ile tamamlanacak bir resmini inşa etmekle ancak mümkün olabilir. Bir sonraki yazıda konunun bu veçhesini ele alacağız inşallah.

Türkiye'nin Suudi Arabistan ve Pakistan ile askeri ittifakı

YAZAR: TIM CHATTELL

KAYNAK: [HTTPS://WWW.CHATHAMHOUSE.ORG](https://www.chathamhouse.org)

Türkiye'nin Suudi Arabistan ve Pakistan ile askeri ittifak kurması yönündeki tartışmalar, Ankara'nın fırsatçı 'riskten korunma' stratejisini yansıtıyor

Suudi Arabistan ve Pakistan ile kurulacak bir ittifak, NATO üyesi Türkiye'nin savunmasını daha güçlü hale getirmez. Ancak başka avantajlar sağlayabilir.

9 Ocak'ta Bloomberg, Türkiye'nin Suudi Arabistan ve Pakistan arasındaki savunma paktına "muhtemelen" katılacağını ve bu doğrultudaki görüşmelerin "ileri" aşamada olduğunu bildirdi. Aynı ayın ilerleyen günlerinde Pakistan Savunma Üretim Bakanı Reuters'a, üç ülke arasında bir savunma anlaşması taslağının hazırlandığını söyledi.

Suudi Arabistan ve Pakistan, 2025 Eylül ayında bir savunma paktı üzerinde anlaşmaya vardı. Bu adım, Amerika'nın iki ayrı olayda hareketsiz kalmasının ardından geldi: ilki 2019'da İran'ın Suudi Arabistan'a düzenlediği insansız hava aracı saldırılarının Washington'dan yalnızca hafif bir kınama almasıyla, ikincisi ise 2025'te İsrail'in Katar'a yönelik saldırılarının yalnızca ılımlı bir tepkiyle karşılanmasıyla yaşandı.

Türkiye'nin söz konusu ittifaka dahil olma ihtimali, Türk yorumcular arasında karışık tepkilerle karşılandı. Bazıları isimsiz brifingi, somut bir niyet beyanından ziyade bir tür mesajlaşma stratejisi olarak değerlendiriyor. İttifakın gerçekten hayata geçip geçmeyeceği ise henüz belirsizliğini koruyor.

Fırsatlar

Pakistan-Suudi Arabistan-Türkiye ittifakında kesinlikle belirli bir düzeyde "sinerji" ortaya çıkabilir.

Türkiye ve Pakistan, farklı sektörlerde uzmanlaşmış gelişmiş ve modern savunma ekonomilerine sahiptir; son yıllarda ise bu iki ülke giderek daha fazla bütünleşmiştir. Her iki ülkenin gemi inşası ve savaş pilotu eğitimi konularında uzun süredir süregelen bir işbirliği geçmişi bulunmaktadır.

Türkiye, NATO standartlarında eğitim erişimi sağlayabilir – Orta Doğu ölçeğinde değerlendirildiğinde, Türk ordusu oldukça etkili ve yeteneklidir – ayrıca büyük ölçekli gemi inşaa altyapısı da sunabilir. Suudi Arabistan'ın finansman desteği, tıpkı Pakistan örneğinde olduğu gibi, enflasyonla sarsılan Türkiye ekonomisini güçlendirmek açısından memnuniyetle karşılanacaktır.

Bu girişimin bir tür "İslami NATO" olduğu yönündeki düşünce yanıltıcıdır – zira Müslüman ülkelerin çoğu bu ittifakın dışında kalmakta ve din, bölgesel dış politikada gerçek bir ağırlık taşımamaktadır. Buna rağmen, söz konusu ittifak Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın seçmen tabanı tarafından olumlu karşılanacak ve Erdoğan'ın Müslüman dünyasında bir lider olarak görünme arzusuna da hizmet edecektir.

Ayrıca, Ankara ile Riyad arasındaki tarihsel gerilimler 2022'den bu yana daha etkili bir şekilde yönetilmekte ve şu an itibarıyla üç ülkeyi ayıran büyük bir uluslararası sorun bulunmamaktadır.

Türkiye, geçen yıl Hindistan ile Pakistan arasında yaşanan kısa süreli çatışma sırasında Pakistan'ın yanında yer almaktan memnuniyet duydu; hatta Hint ekipmanlarının Türk hava sahasından geçişini engelleyecek kadar ileri gitti.

Öte yandan Suudi Arabistan, Suriye'deki yeni rejime ve Suriye Demokratik Güçleri'nin merkezi Suriye kurumlarına entegrasyonuna duyduğu memnuniyeti ifade ederek Türkiye'nin pozisyonuna yakınladı. Üç ülke ayrıca, geçtiğimiz yıl boyunca İsrail ve Gazze'deki savaş konusunda da tutumlarını birbirine yaklaştırdı.

Neden Resmi Bir İttifak?

Suudi Arabistan gibi, Türkiye'nin Pakistan ile kurabileceği olası bir ittifak da mevcut yapıların ve ortaklıkların etrafında yedeklilik oluşturmaya yönelik bir "hedging" (riskten korunma) stratejisini temsil eder. Ancak Türkiye'nin böyle bir düzenlemeden elde edeceği kazanım daha sınırlıdır.

Riyad uzun süredir Washington ile resmî bir savunma anlaşması arayışındayken, Türkiye onlarca yıldır NATO aracılığıyla ABD ile resmî bir güvenlik anlaşmasına sahiptir. Suudi Arabistan ve Pakistan ile kurulacak bir ittifak ise Ankara'ya mevcut durumdan daha iyi bir şey ya da daha az bağlayıcı yollarla elde edemeyeceği bir avantaj sunmamaktadır.

Öncelikle, Pakistan'ın Türkiye'ye nükleer caydırıcılık sağlamayı teklif etmesi gerçekçi değildir. Pakistan'ın füzeleri Türkiye'nin potansiyel düşmanlarının tamamına erişim sağlayamaz. Bu füzeler İran'ı kapsayacak şekilde, Rusya'nın Rostov-na-Donu kentine kadar uzanır, ancak daha ötesine ulaşamaz.

Pakistan'ın bu tür silahları yurtdışında konuşlandırması pek olası değildir; NATO üyesi olan Yunanistan gibi bir ülkeyle doğrudan bir çatışmaya çekilmesi ise daha da düşük bir ihtimaldir. Türkiye, bağlayıcı bir ittifaka girmeksizin Pakistan'dan teknoloji transferi sağlayabilir. Ancak bu durum, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması'ndan (NPT) ayrılmak ve uluslararası izolasyon riskini göze almak anlamına gelir.

En ikna edici olan ise, Türkiye'nin NATO kapsamında zaten Amerikan ve İngiliz nükleer silahlarıyla korunmakta olduğudur – ki bu silahlar Pakistan'ınkilerden çok daha yüksek kalite ve güvenilirliğe sahiptir. İncirlik Hava Üssü'nde hâlihazırda elliye kadar Amerikan nükleer bombası konuşlandırılmış durumdadır.

Ankara, bu ittifakı bölgesel gücünü pekiştirmek, ihracat tabanını inşa etmek, döviz elde etmek ya da balistik teknoloji geliştirmek için bir araç olarak görebilir. Ancak bu hedeflere bağlayıcı bir karşılıklı savunma anlaşmasına girmeden de ulaşabilir. Türkiye'nin kendi silahlı kuvvetleri karşılaştırmalı olarak güçlüdür. Türkiye içinde PKK ile yürütülen barış süreci ve Suriye'de SDF'nin entegrasyonu da ülkeyi daha güvenli bir konuma taşımaktadır. Suudi Arabistan-Pakistan ittifakı, Ankara'ya NATO'nun veya diğer mevcut anlaşmaların sağlayamayacağı bir katkı sunmamaktadır. Öyleyse, neden zahmete girsin?

Fırsatçılık

Bazı yorumcular, bu girişimin son dönemde artan "Önce Amerika" tarzı saldırganlık sonrasında NATO'ya duyulan güvenin azaldığını gösterdiğini öne sürmektedir. Ancak bu açıklama yetersizdir.

ABD'nin NATO'dan çekilmesi durumunda bile, Avrupa'daki üyeler Türkiye'yi ittifakta tutmak için büyük çaba gösterecektir; zira Türkiye, Rusya ile hâlâ süren rekabet içinde yer almaktadır.

Türkiye, Pakistan ve Suudi Arabistan ile resmî bir ittifak kurarsa, bu durum bölgesel ölçekte daha geniş bir "hedging" (riskten korunma) eğilimini yansıtır: NATO gelecekte güvenilirliğini yitirirse, Türkiye yeni ve ayrı bir savunma anlaşması yoluyla güvenliğini artırmış olur. Ancak böyle bir ittifak, aynı zamanda Türkiye'ye özgü bir fırsatçılık politikasının da devamı niteliğindedir. Türkiye'nin BRICS ve Şanghay İşbirliği Örgütü'ne (ŞİÖ) yönelmesi (ya da bu tür yönelimlerini yüksek sesle duyurması) gibi, "hedging" stratejisi de yalnızca NATO gibi ittifaklara alternatif üretmekle kalmaz; aynı zamanda bu ittifaklar içinde Türkiye'ye önemli bir pazarlık gücü de sağlar.

Nükleer caydırıcılığı daha az güvenilir olsa dahi, Suudi Arabistan-Pakistan ittifakı, olası bir NATO 5. Madde senaryosunda Türk devletine alternatifler sunar.

Böylesi alternatif bir savunma yapısının sağladığı esneklik, Türkiye'nin NATO politikasını şekillendirmesine olanak tanır; örneğin kendi kuvvetlerini geri çekme tehdidinde bulunarak ya da ittifak taahhütlerinden "çekilme" sinyali vererek. Bu tür hamleler, ABD'nin NATO'ya olan bağlılığının azaldığı bir dönemde daha da fazla anlam kazanır. Hatta böyle bir girişimin yalnızca ilan edilmesi bile, Türkiye'nin mevcut ittifak ortaklarına bağımlı olmadığını göstermesi bakımından arzu edilen etkiyi yaratır ve Türkiye'nin elini güçlendirir.

Bu etki, Türkiye'nin uzun vadeli diğer dış politika hedefleri için de geçerli olabilir: AB üyelik süreci, BRICS içindeki iş birlikleri, ŞİÖ'ye tam üyelik arzusu, Türk Orta Asya bölgesinde kurulan ortaklıklar veya uluslararası krizlerde arabuluculuk rolleri gibi.

Her durumda Türkiye, "Doğu ile Batı arasında köprü kurma"nın sunduğu fırsatları yalnızca devletin güvenliğini sağlamak değil, aynı zamanda bağımsızlığını göstermek ve her bir güç bloğu içinde kendine avantaj sağlamak olarak değerlendirmektedir.

KEN-DİNE YABANCILAŞMA

SELÇUK KÜTÜK
www.kritikbakis.com

Düşünce tarihinde bilindiği kadarıyla ilk defa Marx taraflarından toplumsal sınıf çatışmaları bağlamında dile getirilen yabancılaşma (alienation) kavramı, zamanla iktisadın ötesinde psikoloji ve sosyoloji gibi alanlarda da kullanılır hale gelmiştir. Kısaca tanımlamak gerekirse yabancılaşma, “kişi veya belirli grupların kendi öz değerlerinden, varlık sebeplerinden ve üretme kabiliyetlerinden çeşitli yöntemlerle uzaklaş(tırıl)ması ve bunun süreç içinde normalleşerek kabul edilmesi” biçiminde ifade edilebilir. Böyle bir yabancılaşma neticesinde kişi, bütünlük duygusunu ve kendisiyle olan zihinsel ve duysal temasını kaybederek bir kopma ve parçalanma haline girer.

Bilinçli varoluş durumunun dağılması, bir yandan yanıltıcı ancak cezbedici sahte bağlantıların oluşmasına yol açarken diğer taraftan da temel aidiyet bağlarının kopmasına yol açar.

Aslında yabancılaşma terimi, “insan nedir?” sorusuna verilecek cevaba göre farklı şekillerde tanımlanabilir. İnsan, salt bir biyolojik varlığa ya da üretim faaliyetlerine (homo economicus) indirgenliğinde kendini bu evrende yalnız başına, sahipsiz ve amaçsız bir varlık olarak göreceği için doğal olarak bir yabancılaşma içine girecektir. İnsan, “özü itibari ile anlam arayışında olan bir varlık” biçiminde değerlendirilirse, yabancılaşma “insanın kendini bulma çabasından vazgeçmesi” şeklinde tarif edilebilir. Başka bir deyişle, insanın fitratında yani kendi özünde var olanı inkar etmesi ve kendi tanımını değiştirerek bozması yabancılaşmanın temel sebebidir.

Yabancılaşma hallerine ilişkin bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

Devlet-Vatandaş ilişkilerinde

Devlet, sadece mülk ve iktidara sahiplerinin menfaati yönünde idare edildiğinde kişinin milli değerlerden, vatan ve devlet kavramlarından uzaklaşması kaçınılmaz hale gelebilir. Kandırıldığını ve kutsal devlet, millî-geleneksel değerler üzerinden ikna edilmeye çalışıldığını fark eden insanların bu değerlere karşı duyarlılığı yok olmakta ve bireysel davranmaya, dolayısıyla da ait olduğu topluma yabancılaşmasına yol açmaktadır.

Hukuk alanında

Suç-ceza ilişkilerindeki dengesizlik ve hukuk sistemindeki çarpıklıklar halkın vicdanını yaralar. Düzeltme yönünde yetkililerin çaba sarf etmemesi, tam tersine daha tahrik edici biçimde dozajın artırılması ve halkın yapabilecek bir şeyinin pek kalmaması adalete toplumsal ölçekte bir yabancılaşmaya yol açar.

Ekonomi alanında

Gelir dağılımındaki bozukluk ve bunun türevleri olan sayısız problem, insanları tam anlamıyla çaresizlik ve yalnızlık içinde bıraktığında sosyal düzende tahminlerin ötesinde sorunlar ortaya çıkmaya başlar. Hayat, yardımlaşma ve birliktelik anlayışı yerine orman kanunlarına göre yaşanır hale gelir ve bu bağlamda bireyler arasında yabancılaşma söz konusu olur. Devlet, toplum, kurumlar ve hatta bireyler arasındaki güven bağları koptuğundan kişiler yalnızlık duygusu içinde hayata yabancılaşır.

Din alanında

İnsanlara doğru ve yanlış ayırt etmeyi gösteren, tutarlı/anlamli bir hayat yaşama vaadinde bulunan ve hayatın sadece dünyadan ibaret olmadığını, mutlak adaletin tecelli edeceği bir hesaplaşmanın vuku

bulacağını bildiren bir dinin öz değerlerinden kopartılarak ruhsuz kurallara indirgenmesi ve kişinin Allah ile olan sıcak temasının engellenmesi dine yabancılaşmanın akla ilk gelen sebepleri olarak sayılabilir. Benzer şekilde, temelde ahlaka dayanması gereken ve sevgi, fedakarlık, hoşgörü gibi değerleri öne çıkararak örnek olması beklenen kişilerin akıl almaz suistimalleri ve dini kişisel çıkarlara alet etmeleri tam bir hayal kırıklığına yol açtığından bireylerin dinden uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Özellikle tam bir çaresizlik içinde acı çeken halka, zenginlerin ve devlet idarecilerinin fakirliği ve baş eğmeyi dini bir fazilet biçiminde sunarak suistimal etmeleri insanların dini duyarlılığına ciddi zarar vermektedir.

Psikoloji alanında

Kişi yaşadığı olumsuz olaylara karşı koyamadığı ve gereken mücadeleyi veremediği durumlarda başarısızlığın ve ezikliğin altında ciddi bir güçsüzlük duygusuna kapılır. Her şeyin kendi boyunu aştığı düşüncesi, hayatın ve değerlerinin önemsiz olduğu sonucunu hissettirerek anlamsızlık krizine dönüşür. Bu yabancılaşma sürecinde kişi artık kendini hiçbir kuruma ve değer sistemine ait hissetmez, topluma karşı sorumluluk düşüncesi kalmaz. Başkalarının koyduğu kurallara uymama anlayışı kuralızsızlık ve anarşizmle sonuçlanır. Bu şekilde kendini toplumdan uzaklaştıran kişi, yaptığı hiçbir şeyden mutluluk duymaz ve tatmin olamaz hale gelir.

Freud açısından

Freud, insanı hayvan türünün bir uzantısı olarak gördüğü için yabancılaşmaya sebep olarak medenileşmeyi göstererek “medenileşme insanın kendine yabancılaşmasına yol açar” biçiminde bir yaklaşım sergilemiştir. Freud’a göre insan, tabiat içinde yaşayan, ahlaki değerleri bilmeyen, cinsellik sınırlarını tanımayan ve sadece dürtüleriyle hareket eden bir varlık hayvan olması gerekirken medenileştiği zaman bir takım sosyal değerlerle sınırlandırılmakta ve böylece serbest bir hayvan olmaktan uzaklaşarak yabancılaşmaktadır. Görüleceği üzere, insanı hayvan türünün devamı olarak kabul etmek kişiyi medenileşme ile hayvan olarak kalma arasına sıkıştırmakta ve buna rıza göstermeyen insanların kendine yabancılaştığı tespitinde bulunmaktadır.

Adam Smith açısından

Sanayi devrimi döneminin ünlü iktisat teorisyeni olan adam Smith yabancılaşmayı Fordizm olarak bilinen üretim tarzı ile ilişkilendirmiştir. Bu üretim modeline göre, iş bölümü öylesine küçük parçalara ayrılarak yapılmaktadır ki, üretim bandının bir noktasındaki herhangi bir işçi, yapılacak olan bir traktörün sadece bazı cıvatarlarını sıkma becerisi gösterebilmektedir. Bu durum işçinin üretilen ürünün bütünü ile olan bağlantısını tamamen kesmektedir. Başka bir deyişle kişi, ancak bir bütünün küçük bir parçası olmakla varlığını sürdürebilir hale getirilmekte ve birey olma kabiliyetini kaybetmektedir. Böylece hürriyeti ve bütünlüklü iş yapma yeteneği elinden alınan insan

kendine yabancı hale gelmektedir.

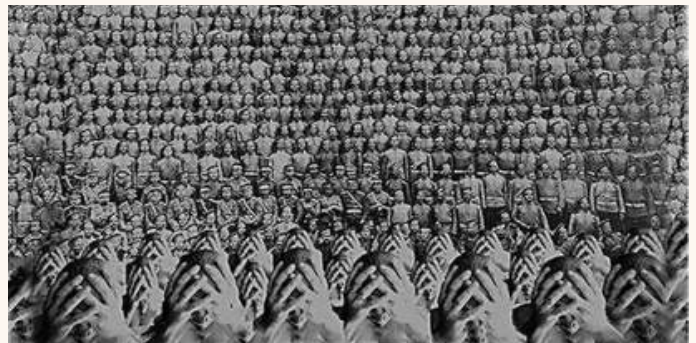
Marx açısından

Marx, söz konusu problemi “emek ve üretim araçları” bağlamında ele almıştır. Kapitalist sistemin, gerçekte emeğin hakkı olan üretim araçlarına el koyduğunu ve çeşitli vesilelerle işçi sınıfına bu gerçeği görmekten uzaklaştırdığını ileri sürmüştür. Bu noktada Marx ilginç bir tespitte bulunmaktadır: işçi sınıfı emeğinin karşılığı olarak ücret alırken üretim araçlarının sermayen sahibine ait olduğunu kabul etmekte ve bunu normal karşılamaktadır. Halbuki sermaye sahibi bu üretim araçlarını zaten işçinin gerçek hakkını vermeyerek ve bunu sermayesine katarak bu üretim araçlarına sahip olmuştur, dolayısıyla aslında bu araçların gerçek sahibi işçi sınıfıdır. Ancak, işçi sınıfı sömürülen emeğinin nesneleşmiş hali olan üretim araçlarına baktığında kendi emeğini görememekte ve kendine yabancılaşmaktadır.

En Yıkıcı Yabancılaşma

Yukarıda çeşitli bakış açıları altında yabancılaşma kavramına yönelik yaklaşımlara yer verilmiş ve yabancılaşmanın her türünün bir şekilde zarar verici olduğu belirtilmişti. Yıkıcılık ve zarar açısından en tehlikelisi ise kişinin dünya hayatının cazibesine kapılarak Allah’ı unutması ve uzaklaşmasıdır. Hayatının hemen hiçbir aşamasında Allah’ı hatırlamayan ve merkeze koymayan kişi zamanla öylesine bir uzaklaşma durumuna düşer ki buna tam manasıyla yabancılaşma diyebiliriz.

Varlığını sadece dünya hayatından ibaret görmek, Tanrı dahil olmak üzere herhangi bir varlığın otoritesine tanımamak, akli olma perdesi altında keyfi tercihler yaparak bunları rasyonel ve evrensel göstermeye çalışmak kişiyi yavaş yavaş pozitivist ve maddeci dünya görüşüne sürükler. Bu durumda kişi, her ne kadar Allah inancına sahip olduğunu ileri sürse de aslında Allah’ı pasif bir konuma iterek kendini merkeze koymakta ve böylece varoluşunu borçlu olduğu asıl varlıktan müstağni bir vaziyete düşer. Bu durumda kişi “Allah’ı unutan ve bu yüzden Allah’ın da kendilerini kendilerine unutturduğu kimseler gibi olmayın” (Haşr 19) ayetinin kapsamına girerler. Duyarsızlığı ve isyanı sebebiyle Allah’ın, kişiye kendini unutturması durumu kişinin kendine yabancılaşması hususunda gidebileceği son ve en tehlikeli noktadır. Aslında günah kavramının en isabetli tanımlarından biri de “kişinin var oluş amacını kaybederek Allah’a yabancılaşması” olarak gösterilebilir.

BATI'NIN ÇÖKÜŞÜ ÜZERİNE – MICHAEL HUDSON'LA SÖYLEŞİ

Ekonomist Michael Hudson bu söyleşide Lena Petrova'nın sorularını yanıtlıyor. Söyleşi, ABD'nin askerî varlığının uluslararası sistemdeki konumu, bu yapının ekonomik temelleri ve Trump yönetiminin tarifeler yoluyla küresel güç dengesini etkileme girişimleri üzerine odaklanıyor. Kritik Bakış okurlarının ilgisine sunuyoruz.

Batı'nın Yenilgisi – Davos Panik, AB'nin Yıkımı ve Ekonomik Çöküş.

LENA PETROVA: Katıldığınız için teşekkür ederiz. Ben Lena Petrova, World Affairs in Context podcast'inin yeni bölümüyle karşınızdayım. Bugün Profesör Michael Hudson'ı konuk etmekten gerçekten büyük bir onur duyuyorum.

Lütfen michael-hudson.com adresinden Michael'ı takip edin; burada son röportajlarının metinlerini ve güncel olaylara dair çeşitli makaleleri bulabilirsiniz. Aşağıya bağlantıyı da ekleyeceğim. Şunu söylemeliyim ki bu gerçekten harika bir kaynak. Çalışmalarınızdan çok şey öğrendim, Profesör. Programa hoş geldiniz. Katıldığınız için teşekkür ederim.

WWW.KRITIKBAKIS.COM

MICHAEL HUDSON: Çok teşekkür ederim. Adres michael-hudson.com — herkes her zaman yanlış yazıyor.

LENA PETROVA: Evet, düzelttiğiniz için teşekkür ederim. Bunu yapmanıza sevindim. Web sitesinin bağlantısını aşağıya ekleyeceğim ki izleyicilerimiz kolayca ulaşabilsin. Ben oradan her zaman çok şey öğreniyorum — ekonomi ve siyaset üzerine adeta eksiksiz bir ders gibi. Gerçekten harika; izleyicilerimizin mutlaka bakması gerek.

Ocak ayının ilk haftaları oldukça yoğundu. Pek çok şey oluyor. ABD'nin ulusal borcu 38,5 trilyon dolarlık yeni bir rekora yaklaşıyor. Bu borcun faiz ödemeleri yıllık 1 trilyon doları geçmiş durumda. Enflasyonun yeniden baş göstermesiyle ekonomi yavaşlıyor.

Aynı zamanda, yılın sadece ilk üç haftasında Washington Venezuela'da bir askerî operasyon gerçekleştirdi, başkanını kaçırdı ve tüm Batı Yarımküre'nin ABD'nin kontrolü altında olduğunu ilan etti.

Washington ayrıca İran'da başarısız bir rejim değişikliği girişimini destekledi.

Rusya'ya ait petrol tankerlerine el koydu, "Barış Kurulu" adında bir yapı oluşturdu ve şu anda İran'a askerî müdahale planlıyor olabilir.

Profesör, bu son gelişmeleri ekonomik açıdan nasıl değerlendiriyorsunuz?

MICHAEL HUDSON: Aslında ulusal borcun ne tür bir sorun oluşturduğu konusunda çok fazla kafa karışıklığı var. Hükümet her zaman para basabilir ve Federal Rezerv bütçe açığını finanse etmek için gereken tüm parayı yaratabilir. Yani burada hiçbir sorun yok. Eğer bir trilyon dolarlık faiz ödemesi gerekiyorsa, bunu basabilir. Bu tahvil sahiplerini zenginleştirir ama kimse bunun için vergi ödemek zorunda kalmaz. Bu, modern para teorisinin temel ilkesidir.

Askerî harcamalarla ilgili asıl sorun ulusal borcun kendisi değildir. Sorun, ödemeler dengesi meselesidir. Amerikan ödemeler dengesinin açık vermesine neden olan şey — Kore Savaşıyla başlayıp 1950’ler, 60’lar, 70’ler ve bugüne kadar süren — yurtdışı askerî harcamalardır. Yabancı ülkelerdeki askerî harcamalar, o on yıllar boyunca ödemeler dengesi açığının neredeyse tamamından sorumluydu.

Yurtdışında harcanan dolarlar, geri dönenlerden fazla olduğunda, dolar üzerinde değer kaybı baskısı oluşur. Bunu önlemek için Amerika Birleşik Devletleri diğer ülkeleri bu açığı sübvans etmeye zorlamaya çalıştı. Alttaki mitoloji şudur: ABD, önce Sovyetler’in, şimdi de Rusya ve Çin’in işgalinden korunmak için dış yardımlara ve ödemelere ihtiyaç duymaktadır.

Görünürde, Amerika’nın devasa askerî bütçesinin yabancı ülkeler tarafından karşılanması gerekmektedir — çünkü ABD onları kontrol etmek istediği için değil, dünya genelinde 800 askerî üs kurmak istediği için değil, ama sözde onları “koruduğu” için. Bu mit, NATO’nun kurulmasına ve Avrupa’nın domine edilmesine olanak tanımış, ülkeleri döviz rezervlerini altın veya başka para birimleri yerine dolar olarak tutmaya zorlamak için bir mekanizmaya dönüştürülmüştür.

Bugün, özellikle Davos’taki son gelişmelerin ardından, bu sistemin çözülmeye başladığını görüyoruz. Asıl soru şu: Artık dış ticaret fazlası vermeyen, sanayisizleşmiş ve dünyanın alacaklısı değil borçlusu hâline gelmiş olan Amerika Birleşik Devletleri, askerî ve siyasî hâkimiyetini nasıl finanse edecek? İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ABD, önde gelen sanayi, finans ve askerî güçtü. Artık öyle değil. Bugün diğer ülkelere sunabileceği tek şey, uysal davranırlarsa ekonomilerini yok etmeyeceğine dair bir söz vermektir. Trump’ın gümrük vergisi tehditleri de işte bunu temsil ediyor: bir tür koruma şantajı. Bu durum Avrupa’da giderek daha net hâle geliyor. Seçmenler artık şunu sorguluyor: Neden Amerikan çıkarlarını önceliklendirmeliyiz? Neden ekonomimizi feda etmeliyiz? Neden ABD’ye yarar sağlarken Avrupa’ya zarar veren yaptırımlar ve enerji politikaları uygulanıyor? Avrupa’nın Rusya ya da Çin’den korunmaya ihtiyacı olduğu iddiası giderek bir efsane olarak ortaya çıkıyor. Eğer gerçek bir işgal tehdidi yoksa, o zaman neden yaptırımlar uygulanıyor, neden Amerikan sıvılaştırılmış doğalgazı için şişirilmiş fiyatlar ödeniyor ve neden askerî genişlemeyi finanse etmek için sosyal demokrasi ortadan kaldırılıyor?

Tanık olduğumuz şey, insanların medeniyet, hukuk ve güç kavramlarını nasıl düşündüklerini şekillendirmeye yönelik bir entelektüel savaş girişimidir. ABD kendini “medeniyet” olarak sunarken, diğerlerini barbar olarak etiketleyerek, 1648 tarihli Vestfalya Antlaşması’ndan bu yana uluslararası hukukun temel ilkesi olan ulusal egemenlik ve içişlerine karışmama ilkesini gölgelemiştir.

Trump’ın Birleşmiş Milletler kurumlarından çekilmesi, sözde “Barış Kurulu” gibi alternatif yapılar oluşturması ve çok taraflı normları reddetmesi, yüzyıllardır süregelen uluslararası düzenden keskin bir kopuşu temsil ediyor. Bu sembolizm neredeyse komik, ama sonuçları ciddi.

İşte bu yüzden bugünkü tartışma önem taşıyor. Küresel ekonomi ve dünya güç dengesi yapısal bir dönüşüm sürecinden geçiyor.

LENA PETROVA: Çarpıcı olan şu ki, yüzyıllar boyunca kaydedilen ilerleme yalnızca son birkaç yılda — özellikle de son on iki ayda — ne kadar büyük ölçüde ortadan kaldırıldı.

Onlarca uluslararası kuruluştan çekilme, zorlama ve hegemonik bir yeniden yapılanma yönünde bir değişimi işaret ediyor.

Son makalelerinizden birinde şöyle yazmıştınız: “Bugün ABD politikasının en baskın hedefi, ülkelerin ABD kontrolündeki dünya ekonomisinden çekilmesini engellemek ve Avrasya merkezli bir ekonomik sistemin ortaya çıkmasını önlemektir.”

Washington ne kadar zorlayıcı hâle gelirse, dünyanın geri kalanı da dolar bağımlılığından o kadar hızlı uzaklaşıyor.

Bu yıkıcı baskı aracı — yani yaptırımlar, gümrük tarifeleri ve tehditler — Washington’un elinde kalan tek güç bu mu?

MICHAEL HUDSON: Aslında ABD’nin sunabileceği bir Amerikan pazarı yok. Trump, gümrük tarifeleriyle bir Amerikan sanayi pazarı yaratabileceğine inanıyor. Ancak uyguladığı tarifeler, 19. yüzyılda sanayileşmiş ülkeler — örneğin o dönemin ABD’si veya Almanya’sı — tarafından uygulanan türden değil. Tarifeleri tamamen yanlış şekillerde uyguluyor. Ham maddelere — çelik ve alüminyum gibi — gümrük tarifesi koydu. Bu da sanayi üreticilerine yardımcı olmak yerine, çelik sendikalarına ve muhtemelen kampanyasına bağlı yapan alüminyum şirketlerine fayda sağlıyor; fakat çelik ve alüminyum içeren her şeyin maliyetini artırıyor.

Ve şunu fark etmiyor: Sadece gümrük tarifesi politikasıyla bir ekonomiyi sanayileştirmek ve onu yeterince güçlü hâle getirmek mümkün değildir. Sanayileşmiş her ülkede devlet altyapısı çok güçlü bir rol oynamıştır. 19. yüzyıl Amerika’sında, ilk işletme okulu olan Pennsylvania Üniversitesi’ndeki Wharton School’un ilk ekonomi profesörü şöyle demişti: “Emek, sermaye ve hatta toprak gibi üretim faktörlerini düşünmeye alışkınız, ama kamu altyapısı da vardır.” Ve bu, ülkelerin sanayide rekabetçi olmasını sağlayan en önemli üretim faktörüdür.

Sermayenin aksine, altyapı kâr etmeye odaklanmaz; çünkü amacı maliyetleri düşürmektir. Eğitim, sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaçları ve aynı zamanda ulaşım ve iletişim gibi doğal tekelleri sağlar; fiyatları sübvans eder, böylece ücretli çalışanların bütçeleri de dâhil olmak üzere genel ekonomi, para için tekel fiyatları ödemek zorunda kalmaz.

Amerika'da gördüğünüz şey şu: İnsanlar özelleştirilmiş ulaşım için tekel fiyatları ödemek zorunda kalıyor. Bu, doğal bir tekel olup tekелci rant üretir; aynı durum iletişim hizmetlerinin özelleştirilmesi için de geçerlidir. Elektrik şirketleri, telefon şirketleri — bugün bunların hepsi özelleştirilmiş durumda.

Doğal bir tekeliniz olduğunda, bu durum sahiplerine tekелci rant elde etme imkânı tanır. Eğer doğal tekelleri özelleştirir ve onları genellikle bankacılık ve finans sektörü tarafından örgütlenen rant çıkarım araçlarına dönüştürürseniz, yüksek maliyetli bir ekonominiz olur. Trump, Amerika'yı dünyanın en yüksek maliyetli ekonomisi yapmak için elinden geleni yapıyor ve bunda başarılı oldu. ABD'de GSYİH'nın %18'i, hatta şimdi %20'si sağlık hizmetlerine gidiyor ki bu, diğer ülkelerdeki sosyalize edilmiş sağlık sistemlerinden çok daha pahalı. ABD'de erişilebilen eğitim, birçok ülkedeki gibi ücretsiz değildir.

Yıllık maliyeti 50.000 dolardır ve bu da ücretli çalışanları, yani öğrencileri, iş hayatlarına çok ağır bir borç yüküyle başlamak zorunda bırakır. Ve eğer bir iş bulacaklarsa, o işin hem bu pahalı sağlık hizmetlerini hem de bu pahalı eğitimi karşılayabilecek kadar gelir sağlaması gerekir. Ayrıca, yüksek fiyatlar ve tekелci rantlar karşılığında özelleştirilmiş ulaşım ve iletişim hizmetlerini satın almak zorundalar. Amerika Birleşik Devletleri'nin temsil ettiği neoliberal ekonomi modeli, yüksek maliyetli bir ekonomidir — ancak yüksek değerli bir ekonomi değildir.

Gerçekten de, Adam Smith, John Stuart Mill ve Marx gibi klasik iktisatçılara geri dönmek gerekir; çünkü hepsi de şunu söylemiştir: “Değer, bir ürünün üretimindeki içsel maliyettir. Ancak fiyatlar, değerden daha yüksektir ve fiyatın değer üzerindeki fazlası ekonomik ranttır.” Toprağın bir üretim maliyeti yoktur. Doğa tarafından sağlanır. Ama eğer toprak mülkiyetini özelleştirirseniz ve toprak sahibi sınıfa — Avrupa'daki feodal, kalıtsal toprak sahibi sınıf gibi — piyasadan sıkıştırabilecekleri her türlü kirayı talep etme hakkı verirsiniz, o zaman öyle yüksek maliyetli bir ekonomi elde edersiniz ki, Ricardo'nun da söylediği gibi, nüfus arttıkça ve gıdaya yönelik baskı yükseldikçe gıda fiyatları artacaktır. (Ki buna krediyle alınan evler nedeniyle konut fiyatlarının da artacağını ekleyebilirdi.) Ve sonunda artık kâr için yer kalmayacaktır.

Tüm bunlar 1810'larda Ricardo tarafından açıklanmış ve detaylandırılmıştır. Sanayi kârlarının en büyük savunucusu ise, ironik bir şekilde, Kapital'in 3. cildinde Marx olmuştur. John Stuart Mill'in de ifade ettiği gibi, toprak sahibi toprağı sömürür ve uykusunda gelir elde eder. Bu sömürüdür.

Alacaklılar, tahvil sahipleri faiz kazanır ve “kupon kırpanlar” faiz gelirini uykularında elde eder.

Peki, sanayiciye nasıl yaklaşmalıyız? Şöyle bir sömürü biçimi vardır: Sanayici — ki bu bugünle de ilgilidir — işçiye ücret öder ve işçinin ürettiği ürünü daha yüksek bir fiyata satar. Bu da kârdır.

Ve Marx şöyle demiştir: “Ancak sanayici, yani kapitalist, uykusunda para kazanmaz. Kapitalist, işletmeyi organize eder; işçiler tarafından işlenecek hammadde tedarikini sağlar; ürünleri satmak için pazarları düzenler; üretkenliği organize eder ve diğer ülkelerle rekabet edebilmek için maliyetleri düşürmeye çalışarak üretkenliği artırmaya gayret eder.”

Marx, sanayi kapitalizminin uluslararası dinamiğinin, diğer ülkelerle rekabet edebilmek için sürekli maliyetleri kısmak olduğunu ve bunu gerçekleştirmek için kamu yatırımlarının artan bir role sahip olması gerektiğini söylemiştir.

Hükümet harcamalarının finansmanı için, ekonomik rantları — toprak rantı, tekел rantı — vergilendiren bir vergi sistemine ihtiyaç vardır. Böylece bu rantlar fiyatlara yansıtılmaz. Ayrıca finans sektörü — bankacılık gibi — Çin'de olduğu gibi kamusal bir hizmet olarak kalır. Böylece ekonomiyi borçla yükleyip faiz toplayarak para kazanmaya çalışan bir finans sınıfı yerine, kredi yönlendirilerek yeni üretim araçları finanse edilir, yeni fabrikalar kurulur ve daha fazla işgücü istihdam edilir. Sanayi kapitalizminin dinamiğı budur.

Marx'ın inandığı şey — ve bu, onun kuşağındaki neredeyse herkesin de inandığı bir şeydi — sanayi kapitalizminin eğiliminin sosyalizme evrilmek olduğudur. Ama olan bu olmadı. Rantçılar karşı saldırıya geçti. Toprak sahipleri, bankacılar ve tekелcilerle birleşti ve dediler ki: “Ekonomik rant diye bir şey yoktur. Değer ile fiyat arasında hiçbir fark yoktur.”

Bu da şu anlama gelir: Herkes sahip olduğu tüm servet ve geliri üretken bir rol oynayarak elde etmiştir.

Ve eğer insanların zihninden şu düşünce silinirse — yani insanların para kazanmak için üretken değil de yağmacı, rant peşinde koşan kişiler olabileceğı düşüncesi — o zaman hiçbir siyasî parti ya da hareket çıkıp da, “Ekonomik rantçıları ortadan kaldıralım ki daha düşük maliyetli bir ekonomi kuralım ve ekonomi üretkenleştikçe ve zenginleştikçe gerçek değeri elde edelim” demez.

Gayrimenkul, konut ve ofis fiyatlarının artacağı zaten açık. Kredinin değeri de artacaktır. O hâlde, ekonomik fazlayı ekonominin büyümesi, yaşam standartlarının yükselmesi ve üretkenliğin artması için kullandığımızdan emin olalım — bu fazlayı, ekonominin geri kalanını ev sahipleri ve borçsuz üreticiler yerine kiracılar, borçlulara ve tüketicilere dönüştürerek servetlerini artıran, piramidin tepesindeki süper rantçı finansçılar, tekелciler ve emlak sahipleri sınıfına aktarmayalım.

Dolayısıyla Trump ve tüm Amerikan kalkınma felsefesi — yani aslında tüm Batı'nın kalkınma teorisi — 19. ve 20. yüzyılın başlarında önce Britanya'yı, ardından Fransa,

Almanya ve Amerika'yı önde gelen sanayi ülkeleri hâline getiren sanayi kapitalizminin bütün dinamiklerine karşıdır. İşte bu da bugünkü durumda yaşadığımız sorunların bir parçasıdır.

Amerika gerçekte nasıl rekabet edebilir?

Sanayi istihdamını yurtdışına kaydırmış, sanayisizleşmiş ve sadece dış borç biriktirerek para kazanmaya çalışıyor. Yani diyor ki: "Eğer bize satış yaparak kâr ediyorsanız — örneğin OPEC üyesiyeniz ve petrol satıyorsanız — petrol için istediğiniz kadar ücret talep edebilirsiniz, ama tüm birikimlerinizi ABD doları cinsinden tutmak zorundasınız; ABD Hazine bonoları ya da başka ABD tahvilleri satın almalısınız. Tüm paranız dolarda kalmak zorunda."

Ama işte tüm bunlar artık sona eriyor. Bu yüzden ülkeler dolarlarını satıyor, altın ve gümüş alıyor, birbirlerinin tahvillerini ve para birimlerini satın alıyorlar.

Gerçekten de, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ivme kazanan sanayi kapitalizmine karşı verilen tüm karşı-devrimin sonuna tanıklık ediyoruz. Avusturya iktisat okulu, liberter okul ve neoliberal okul "devlet düzenlemesi diye bir şey yoktur" diyor. Onlara göre bu, "serfliğe giden yol"dur — ama şu an içinde bulunduğumuz yolun aslında "yeni-feodalizme giden yol" olduğunu göremiyorlar.

Bu yüzden bugün bir mücadele var: İnsanların zihinleri üzerine, olayları nasıl anlayacakları üzerine bir mücadele.

Davos'la ilgili gazete haberlerini okuyorum; orada şöyle yazıyor: "Ziyaretçilerin gözündeki tüm at gözlükleri kalktı." Herkes bunun bir efsane olduğunu fark etti.

Ve tam da Kanada'dan Mark Carney'in yapmaya çalıştığı şey buydu: "Bize kurallara dayalı düzen hakkında anlatılan her şey bir efsaneymiş," diyerek, kafilenin önüne geçti. Ve bu sözleriyle ayakta alkışlandı.

Donald Trump'ın buna ne kadar öfkeli olduğunu tahmin edebilirsiniz. Bu yüzden kesinlikle Kanada'ya karşı harekete geçmeye çalışacaktır. Macron aynı şeyi söylediğinde de çok öfkeli ve hemen Fransız şampanyasına %200 gümrük vergisi uygulamakla tehdit etti.

Aslında tanıklık ettiğimiz şey, dünya ekonomisinin nasıl işlediğine dair yapısal bir yeniden yapılanma — ve dolayısıyla uygarlığın yöneldiği istikamet — ama neredeyse çocuklaştırılmış bir benzetmeyle sunuluyor.

LENA PETROVA: Bu gerçekten büyüleyici. Mark Carney'nin konuşmasının tarihi önemde olduğunu düşündüm. İlginç olan şu ki, Kanada ve Fransa uzun süredir sözde "kurallara dayalı düzenin" bir parçasıydı. Şimdi ise bu düzen onlar için artık elverişli olmadığına, dengeler değiştiğinde şöyle dediler: "Aa, bir dakika, bu artık işlemiyor."

Dolayısıyla Carney'nin konuşmasını duymak ferahlatıcıydı, ama aynı zamanda şunu da düşündüm: Dünya zaten bunu size uzun zamandır anlatmaya çalışıyordu. Kurallara dayalı düzen, Küresel Güney'i sömürüyor ve diğer ülkeleri birer kaynak olarak kullanıyor.

Elbette bunu Batılı liderlerden duymak güzel, ama bu açıklamaların çok geciktiği de ortada.

MICHAEL HUDSON: Bunu belirtmekle kesinlikle haklısınız çünkü Carney de konuşmasında şunu kabul etti: "Bu kurallara dayalı düzenden biz kendimiz uzun süre faydalandık." Peki, o zaman boyunca bunun nasıl işlediğini bilmiyor muydu?

Bir politikacı olarak davranışı tamamen fırsatçıydı — ve bu çok güzel konuşmayı yaparken bile — söylediği tüm hoş şeyleri dile getirirken bile — aslında söylediğim gibi "kafilenin önüne atlamaya" çalışıyordu, çünkü kendi siyasetini korumak ve kendini bu sürecin önde gelen liderlerinden biri olarak konumlandırmak istiyordu. Şimdi birdenbire çıkıp, "Ah, dünya düzeni sömürücüymüş" diyen kişiler, uzun süre boyunca asıl sömürenlerdi. Bu yüzden de sömürünün nasıl işlediğini çok iyi biliyorlar — çünkü bizzat sömüren taraftaydılar. İşin ironisi de burada zaten.

Sorun şu ki, eski Sovyetler Birliği, Çin ve Küresel Güney ülkeleri gibi sömürülen ülkeler aslında sömürülmekte olduklarını tam olarak anlamamışlardı. Şimdi birdenbire "Evet, sömürülüydünüz" diyor — peki, bunu nasıl açıklayacaksınız? Sanırım tüm bu program boyunca da zaten bunu tartışıyoruz.

LENA PETROVA: Ocak ayının ilk üç haftası tamamen Venezuela, Grönland, Davos ve Trump yönetimiyle ilgili manşetlerin hâkimiyetindeydi. Bu da ABD'nin fiilen tüm Batı Yarımküre'nin kontrolünde olduğunu ilan etmesi anlamına geliyor.

Washington'un petrol ve maden kaynakları üzerinde yeniden kontrol sağlayarak Çin'in ekonomik yükselişine karşı bir meydan okuma pozisyonuna geçmeye çalıştığı yönünde yorumlar duydum.

Sizce, birçok kişinin emperyalist dış politika olarak adlandırdığı bu yaklaşımı yönlendiren esas şey bu mu, yoksa Washington'un peşinde olduğu başka hedefler de var mı?

MICHAEL HUDSON: Amerika Birleşik Devletleri, Çin'in yükselişine meydan okumaya çalışmıyor. Bunu yapabilmek için sanayileşmesi ve Çin'e rakip olması gerekir. ABD, Çin'e rakip olmaya çalışmıyor; Çin'in büyümesini boğmaya çalışıyor. Çin'e zarar vermeye çalışıyor. Ama buna hiç mi hiç gücü yetmiyor — daha önce söylediğim nedenlerden ötürü.

Dolayısıyla yaptığı şey şu oldu: Muhtemelen Amerikan dış politikasının yüz yılı aşkın süredir en önemli taşlarından biri, petrol ticareti üzerinde kontrol kurmak oldu.

Çünkü her ülkenin petrole ihtiyacı vardır. Elektrik üretmek, fabrikaları çalıştırmak, ürün üretmek için petrole ihtiyaç duyarsınız. Ulaşım için, evleri ısıtmak ve aydınlatmak için petrole ihtiyaç vardır.

Amerika şunu düşündü: Eğer başka ülkelerin petrol kullanmasını engelleyebilirsek — örneğin Alman ve genel olarak Avrupa sanayisinin Rus petrolü ve doğalgazı satın almasını engellediğimiz gibi (petrol endüstrisi doğalgazı da içerir) — büyümelerini de engelleyebiliriz.

“Büyümek isteyen bir ülkenin ışıklarını kesiyoruz” diyebilecek bir konumda olursanız, onların büyümesini engelleyebilirsiniz — çünkü kendi büyümelerini, ABD’nin büyümesini değil, öncelemek istiyorlar.

ABD kontrolünde olmayan petrol üretimini durdurmanız gerekir. Venezuela’nın Çin’e, Rusya’ya veya Küba’ya petrol satmasını engellemeniz gerekir. Ve petrol üreten ülkelerin — Suudi Arabistan gibi, Arap ülkeleri gibi — tüm petrol gelirlerini alıp Amerika’ya göndermesini sağlamalısınız ki ABD bundan fayda sağlayabilsin.

İran’ın petrol satmasını istemezsiniz çünkü bunu kendi kalkınması için kullanır. Libya’nın, uzun süre Continental Oil şirketinin orada faaliyet gösterdiği Libya’nın, petrolünü geliştirip bunu altına yatırmasını da istemezsiniz — çünkü altına dayalı bir Afrika para birimi yaratmaya çalışırlarsa bu, dolara rakip olur.

Yani ABD petrolü bir kontrol aracı olarak kullanıyor.

Amerika’nın petrol kaynaklarının sahibi olması bile gerekmez. Yapması gereken tek şey, petrolün pazarlanmasını kontrol etmektir — böylece ülkelerin “düşman” olarak tanımlanan diğer ülkelere, müttefik olmayanlara petrol satmasını önleyebilir.

Petrolün pazarlanmasını ve gelirlerinin nereye gittiğini kontrol etme gücü... Yani doğal kaynaklardan gelen kiralardan nerelere yatırıldığı... Bunların hepsinin ABD’ye geri akması gerekir.

Venezuela üzerindeki tüm bu mücadelenin temelinde yatan gerçek budur. Sanılıyor ki bu bir Monroe Doktrini meselesi — ama bu, orijinal Monroe Doktrini değil. 1812 Savaşı’ndan hemen sonra, Latin Amerika ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından, bu ülkelerin Avrupa bankalarından aldıkları kredilerle toparlanma çabalarına dair bir anlaşma vardı.

Amerika şöyle dedi: “Siz bizim bölgemize karışmazsanız, biz de sizin bölgenize karışmayız.” Ama Amerika’nın Doğu Yarımküre’ye karışmama gibi bir niyeti hiç olmadı. “Batı Yarımküre bize ait, ama aynı zamanda Doğu Yarımküre’ye de sahibiz.” Bu yüzden askerî harcamalarının büyük kısmı Rusya, Çin ve diğer Asya ülkeleri ile Güney Pasifik’i çevrelemeye yönelik.

Zaten 1898’de, Amerika İspanyol-Amerikan Savaşı’nı yürüttüğünde, dönemin başkanı şöyle demişti: “Bizim kaderimiz, Pasifik boyunca ilerlemek.” Bu yüzden Filipinler’i kontrol altına almamız gerek, çünkü Doğu Asya ile ticareti kontrol etmeliyiz. Hawaii ve Guam, donanmamızın yakıt ikmal istasyonlarıdır.

O zamandan beri Monroe Doktrini, Pasifik Okyanusu’nu, ardından Atlantik’i ve Avrupa’yı da kapsayacak şekilde genişletildi — esasen NATO aracılığıyla. ABD bugün dünyadaki yegâne “etki alanına” sahip ülke.

Geçtiğimiz Aralık ayında yayınlanan Ulusal Güvenlik Konseyi raporuna göre, artık beş etki alanı olacak: Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Çin (bunlar düşman olarak tanımlanıyor), ayrıca Hindistan ve Japonya (bunlar ABD’nin vekil devletleri ya da uyduları gibi konumlandırılıyor). Bu ülkelerin bağımsız bir para birimi ya da siyasi alanları yok.

Hindistan burada joker konumunda. Trump ve yönetimi, Hindistan’ın başka seçeneği olmadığını düşünüyor. “Amerikan pazarına ihtiyacı var.” Ama sonra Başbakan Modi çıktı ve şöyle dedi: “Ekonomimizin gelişebilmesi için Rus petrolüne ihtiyacımız var.”

Ve Çin ile Himalayalar’daki askerî gerilimleri çözmeye başladılar. Rusya ve Çin’e yöneliyoruz. Bu yıl BRICS zirvesine de Hindistan başkanlık ediyor. Yani Trump, ABD lehine gücü ele geçirme çabasında haddini aştığı için diğer ülkeleri tam tersi yöne itti. Yani bu, kendi yarattığı bir ters tepkidir. Trump’ın yaptığı her şey neredeyse istisnasız ters bir tepki doğuruyor. Sadece tiksinti değil, aynı zamanda şu arzuyu da tetikliyor:

“Biz ABD’den kopmalı, bağımsız olmalıyız. Yoksa Trump ekonomimizi sabote etmeye devam edecek — enerji almamıza, ihtiyaç duyduğumuz şeyleri satın almamıza, örneğin Amerikan pazarına ihracat yapmamıza engel olacak. Yeni ihracat pazarları bulmalıyız.”

Kanada’nın kısa süre önce yaptığı şey tam da buydu. Mark Carney Çin’e giderek şunu söyledi: “Size tarım ürünleri ihraç edeceğiz. Size petrol satabiliriz. Elektrikli arabalarınızı ve diğer elektrikli araçları ithal edeceğiz — o kadar ucuzlar ki artık kimsenin Amerikan arabası hatta Alman arabası alacağını sanmıyorum.” Bunu izlemek gerçekten inanılmaz — adeta bir Yunan trajedisi gibi: trajik kahraman, tam da kaçınmak istediği kaderi bizzat kendi elleriyle getiriyor. Trump’ı “trajik kahraman” olarak tanımlamak istemem ama uygun bir sıfat bulabilirsiniz.

LENA PETROVA: Avrupa Birliği bağlamında, Trump’ın ona bir müttefik gibi yaklaşmadığı açık. Bu durum Davos’ta ve Davos öncesindeki süreçte net bir şekilde ortaya çıktı — sekiz Avrupa ülkesine gümrük tarifesi tehdidinde bulunduğu özellikle.

Kendisi tamamen çıkar odaklı biri. Taleplerine uymamaları hâlinde — nazikçe söylemek gerekirse — hemen gümrük vergileri dayatmaya hazır.

Greenland meselesinde Fransa kısa süreliğine “ekonomik bazuka” tehdidinde bulundu ama ardından Avrupalılar asıl tehdidin hâlâ Rusya ve Çin olduğunu ilan ettiler.

Greenland birçok açıdan geri dönüşü olmayan bir noktaydı; çünkü AB’nin gerçek dokusunu ortaya çıkardı. Yani Avrupa’nın Amerika’ya olan bağımlılığı giderek artıyor. Siz daha önce Avrupa’nın enerji anlamında ABD’ye bağımlı olduğunu söylemişsiniz. Ancak Avrupa aynı zamanda siyasî ve ekonomik anlamda da egemen değil.

Tüm bunlardan sonra Avrupa’nın akıbetini nasıl görüyorsunuz, Profesör?

MICHAEL HUDSON: Bu daha da sinsî bir bağımlılık. Davos toplantısından önce NATO’nun başındaki Rutte, Trump’a adeta şöyle yazdı: “Merak etme Donald, senin tarafındayım. AB’ye karşıyım. Neyse ki NATO AB’yi yönetiyor. Davos’a geldiğimizde bunu konuşuruz; eminim Avrupa’yı sana teslim edebilirim, Grönland’da istediğini yapmana izin veririm, sadece şu sivil hükümetlerdeki dangalaklarla ben ilgileneyim.”

Elbette burada söylediklerini serbestçe aktarıyorum, ama yazdığı şey tam bir yaltaklanma metniydi. Ve gerçekten de bunu yapmaya çalıştı. Trump, Davos'tan ayrılırken şöyle dedi:

“Biliyorsunuz, harika Bay Rutte ile konuştum. NATO’da ne yapacağımız konusunda bir anlaşmaya vardık.”

İşte tüm sorun burada. NATO Avrupa’yı yönetiyor. Avrupa bir demokrasi değil. ABD tarafından, NATO aracılığıyla yönetiliyor. NATO, Von Der Leyen ve Kallas gibi isimleri “teslimiyet maymunları” konumuna getiren yapı oldu. Dış politikadan sorumlu olan tek yetkililerin ABD’nin hizmetkârları olmasını sağladı — Avrupa’nın değil. Onların görevi, Avrupa’nın bağımsız bir sesi olmamasını sağlamak; ABD ne isterse onu yapmak. NATO, Rutte ve Trump arasındaki bu yazışmalar daha fazla gündeme getirilmeli.

Bu durum açıkça gösteriyor ki Avrupa’nın gelişebilmesi ve gerçek bir demokrasi olabilmesi için NATO’yu dağıtması gerekiyor. Çünkü NATO’nun amacı tektir: Rusya’ya saldırmak ve Güney Çin Denizi’nde Asya’da bir güç hâline gelmek — yani Çin’e de saldırmak.

NATO saldırgan bir yapıdır ve Avrupa’nın bu şekilde bir başarı şansı yok. Çünkü NATO, Amerikan silahlarına dayalı bir askerî yapılanma. Bu silahlar işe yaramıyor.

Ukrayna’da gördüğümüz gibi, Amerikan hava savunma sistemleri hiç işe yaramıyor.

Amerikan tankları işe yaramıyor. Alman tankları işe yaramıyor. İngiliz füzeleri işe yaramıyor. Bu bana, nadir şaraplarla yapılan yatırım esprisini hatırlatıyor:

İnsanlar çok nadir şarapları inanılmaz fiyatlara satın alır. Sonra bir milyarder bu şişeyi açar, diğer milyarder arkadaşlarına servis eder ve onlar şöyle der: “Bu şarap bozulmuş.”

Şarap garsonu da şöyle yanıtlar: “Bu şarap içmek için değil, takas için.”

Silahlar da tam olarak böyle — **satmak içindir**, savaşta kullanılmak için değil. Ama ne Rusya ne de Çin’in özel mülkiyete ait bir silah üretim endüstrisi yok. Onlar silah üretimini gerçekten işlevsel ve savaşta kullanılabilir şekilde yapıyor.

Bu yüzden onların füzeleri, insansız hava araçları, uçakları Amerikan ve NATO savunmalarını rahatlıkla aşıyor.

Yani bu silah sistemi bütünüyle bir efsane. NATO’nun işlevi, silah alımları üzerinden devasa teknolojik tekel rantları yaratmak. Gerçek değerinin çok üstünde fiyatlandırılmış silahlar. Meşhur 550 dolarlık uçak tuvaleti örneğinde olduğu gibi. Amerikan askerî-sanayi kompleksi bunu sistematik olarak yapıyor.

Şimdi yeni bir savaş gemileri var — sanırım bir destroyer. Ama banyolar çalışmıyor. Tuvaletler sifon çekmiyor. Yani gemi işlevini yerine getirmiyor. Ama mesele bu değil; mesele çalışması değil. Mesele, üreticilere devasa kârlar sağlamak. Bu üreticiler sistemli olarak her askerî parçayı ülkenin farklı yerlerindeki fabrikalarda üretiyorlar ki yerel milletvekilleri ve senatörler üzerinde baskı oluşturup, “askerî yatırımları savunmak”, dolayısıyla bölgelerinde istihdamı korumak

adına bu devasa askerî kârların sürmesini gerekçelendirebilsinler.

Yani bu endüstri, ABD’de gerçekten çalışan yegâne endüstri. Ama bu, silahların üretkenliği ya da verimliliği üzerine kurulu rekabetçi bir endüstri değil. Bu, siyasî nüfuza dayalı bir sistemdir. Ülkeleri zorlayarak şunu söylüyor: “Aşırı pahalı ve sizin işinize pek yaramayacak, üstelik bakım maliyetleri çok yüksek olan silahlarımızı almak zorundasınız. Ama bunu yapmalısınız çünkü bu, Amerika’ya ödemeniz gereken bir haracın karşılığıdır. Size doğrudan ‘bize para gönderin’ diyemeyiz; ama F-16 satın alarak bunu yapmış olursunuz. Bu uçaklar, bize ödemeniz gereken haracı iletmenin aracıdır.”

LENA PETROVA: Kesinlikle. Sizce Avrupa’yı ekonomik ve siyasî olarak boyunduruk altına almak Washington’un uzun vadeli bir planının parçası mıydı, yoksa bugün gördüğümüz tablo zamanla mı gelişti?

Avrupa Birliği isteyerek ve memnuniyetle egemenliğinden vazgeçti ve fiilen bir vassala dönüştü. Ama artık mutlu bir vassal değil. Belçika Başbakanı’nın deyimiyle mutsuz bir köle hâline geldi. Bu hep planın bir parçası mıydı, yoksa sadece mevcut yönetimlerin yönlendirdiği bir gelişme mi?

MICHAEL HUDSON: İşte bu, 1972’de yazdığım Superimperialism (Süremperyalizm) adlı kitabımın konusu. Evet, kesinlikle, tüm amaç buydu.

Kitapta, II. Dünya Savaşı sonrası düzenin yeniden yapılandırılması hedefinin — Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası ve daha sonra Dünya Ticaret Örgütü’nün kurulmasıyla — esasen Britanya İmparatorluğu’nu Amerikan ekonomisine dâhil etmek olduğunu anlattığım bir bölüm var.

Amerika şöyle diyordu: “Serbest ticaret olmalı. ‘Sterling bölgesi’ olamaz. Hindistan gibi kolonilere veya Arjantin’e, savaş sırasında Müttefiklere sağladıkları ham maddeler karşılığında biriktirdikleri tasarrufları sadece Britanya’da harcamaları gerektiğini söyleyemezsiniz. Bu parayı özgürce harcayabilmeliler.” Amerika bunu söylüyordu çünkü biliyordu ki Britanya gerçek bir rakip değildi ve bu paraların çoğu ABD’de harcanacaktı.

Amerika, Britanya’ya 5 milyar dolarlık bir kredi verdi ama şunu da şart koştu: “Sterlinin değerini fazla belirleyin. Yani döviz kuru o kadar yüksek olsun ki, sanayiniz rekabet edemez hâle gelsin. Ayrıca sermaye kontrollerine de izin vermeyin.” Yani savaş sonrası ekonomi tümüyle Amerika’nın lehine yapılandırıldı.

Bütün bunlar Trump yönetiminin geçen ay yayımladığı ulusal güvenlik stratejisinde de kabul ediliyor. Orada, II. Dünya Savaşı sonrası oluşturulan uluslararası liberal ekonomik düzenin 50-70 yıl boyunca ABD çıkarlarına hizmet ettiği ama artık işe yaramadığı söyleniyor.

Bu yüzden yeni bir düzene geçmemiz gerekiyor, diyorlar. Artık serbest ticaret yok, sermaye kontrollerini engellemek yok, istediğimizi yaparız. Uluslararası hukuk yok. Birleşmiş Milletler’i reddetmeliyiz, çünkü dünyayı BM değil, ABD yönetmeli — ve Trump’ın deyimiyle, bu da “benim kişisel olarak yönetmem” anlamına geliyor. Yani Tony Blair’le birlikte kurdukları sözde “Barış

Kurulu” planı da bunun parçası. Superimperializm kitabını okursanız, göreceksiniz: Amerika, IMF’yi, Dünya Bankası’nı, dış ticaret sistemini, dolar sistemini ve altın rezervine dayalı uluslararası para sistemini, kendisinin dünyanın en büyük altın sahibi olması avantajını yansıtacak şekilde tasarladı.

1950’de, Kore Savaşı’na girildiği sırada ABD Hazine’si, dünya para altınının %80’ine sahipti. Yani sistemin altına dayanması kaçınılmazdı. Ama bugün yayımlanan ulusal güvenlik stratejisi diyor ki: “Artık altına dayalı bir sistem kuramayız çünkü altın kazanamıyoruz. Altın artık başka ülkelere gidiyor.” Bu yüzden, diğer ülkeleri tasarruflarını ABD tahvilleri ve borç senetleri üzerinden yapmaya zorlamalıyız.

Ama günümüzde tahvil piyasasına bakarsanız, yabancıların ABD tahvillerini satın altın aldığını görüyorsunuz — yani bu da sistemin tersine döndüğü anlamına geliyor. Yarım yüzyıldan fazla süredir ABD’ye hizmet eden bu sistem çökmeye başladı.

Elbette Amerika sadece Britanya İmparatorluğu’nu değil, Avrupa’yı da kendi altına almak istiyordu. 2022’de artık açıkça şunu söylediler: “Avrupa’yı tamamen kendimize bağımlı hâle getirmeliyiz. Alman sanayisini mahvetmeliyiz. Çünkü BASF gibi kimya şirketleri ve otomotiv şirketleri Çin’e yatırım yaparak onun sanayi teknolojisini geliştiriyor. Bunu istemiyoruz. Yatırımlarını Amerika’ya yapsınlar.”

Peki ne yaptılar? Sadece Kuzey Denizi’ndeki Nord Stream boru hattını havaya uçurmakla kalmadılar, hâlâ çalışır durumda olan boru hattının da işletilmesini engellediler.

Avrupalı politikacılar da çıkıp şunu söyledi: “Rusya’dan ucuz doğal gaz ve petrol istemiyoruz. Amerika’dan 4 kat daha pahalı enerji alacağız çünkü maaşlarımız oradan geliyor.”

Bunu açıkça söylemediler ama ima ettikleri şey buydu. ABD’nin sorusu şu: “Avrupa sanayisinin — örneğin BASF gibi kimya şirketlerinin ve otomobil üreticilerinin — şu anda yaptığı şeyi yapmasını nasıl engelleriz?”

Çin’in sanayi teknolojisini geliştirmesine katkı sağlayacak yatırımlar yapmalarını istemiyoruz. Yatırımlarını Amerika’ya yönlendirmelerini istiyoruz. O hâlde Alman sanayisini mahvedelim. Artık modern savaşta hiçbir ülke başka bir ülkeyi işgal etmiyor. Hiçbir ülke, piyade gönderip başka bir ülkeyi işgal etmeyi karşılayamaz. İşte bu yüzden Amerika, Ortadoğu gibi yerlerde vekil ordular kullanıyor. Afrika ve Güney Amerika’daki savaşlar da bu vekiller aracılığıyla yürütülüyor.

LENA PETROVA: O ufuk ötesi saldırılar gerçekten de süreci insanlıktan uzaklaştırdı ve savaşı Amerikan halkı için görünmez hâle getirdi. Böylece halk gerçekte ne olduğunu asla öğrenemiyor.

MICHAEL HUDSON: Evet, sömürü süreci görünmez hâle getiriliyor. Sanki işleyen silahlar satıyormuşuz gibi gösteriliyor ama aslında satılan silahlar işe yaramıyor. Ve diyelim ki işe yarıyor olsalardı, Avrupa ülkeleri gerçekten Rusya’yı daha da bombalamaya kalksaydı — Ukrayna’dan öteye geçseydi — o zaman Rusya şöyle derdi: “Tamam. Bu kez saldırırsanız, ertesi gün konuşacak kimse kalmayacak.” Putin’in söylediği buydu. Ve ne demek istediği çok açıktı.

LENA PETROVA: Evet, kesinlikle. Profesör Hudson, bu gerçekten büyüleyici bir sohbetti. Bunu en kısa zamanda tekrar yapmayı çok isterim. Katıldığınız için çok teşekkür ederim. Zaman ayırdığınız için minnettarım. Umarım yeni bir bölüm için tekrar bizimle olursunuz.

MICHAEL HUDSON: Bu konuları gündeme getirdiğiniz için teşekkür ederim. Zamanlama açısından çok isabetli bir sohbetti.

Irak'ın Yeni Hükümeti Neden İran'ın Etkisinden Kurtulamayacak

YAZAR: BRIDGET TOOMEY*

Bağdat'ta İran yanlısı bir hükümetin kurulması, Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak'a yönelik kalkınma planlarını doğrudan tehlikeye atacaktır.

Irak'taki Şii liderliğin ülkeye önderlik etmesi için aday gösterdiği isim olan eski Başbakan Nuri el-Maliki, Washington'dan onay almayacaktır. Maliki'nin adaylığı, ülkede yapılan parlamento seçimlerinden iki buçuk ay sonra, 24 Ocak'ta ilan edildi; ancak yalnızca üç gün sonra Başkan Donald Trump, "Eğer [Maliki] seçilirse, Amerika Birleşik Devletleri Irak'a artık yardım etmeyecek," diyerek kesin bir dille itiraz etti.

Irak'ın bir önceki hükümetine öncülük eden Şii blok olan Koordinasyon Çerçevesi'nin bu duyurusu, Maliki'nin başbakanlığı kesinleştirdiği anlamına gelmiyor. Koordinasyon Çerçevesi, içindeki siyasi çıkmazı Maliki'yi aday göstererek aşmış olsa da, bu tercih konusunda tam bir mutabakat sağlanabilmiş değil. Bu durum, Irak'ın çok aşamalı hükümet kurma sürecinde Maliki'nin kalan engelleri aşmasını zorlaştırabilir. Trump'ın açık muhalefeti de onun şansını artırmak bir yana, ciddi biçimde azaltacaktır.

Maliki'nin başarılı olup olmayacağından bağımsız olarak, Irak'ta görevi üstlenecek kişinin kendi başına hareket eden bir lider olması pek olası değil. Üstelik bu durum yalnızca Trump ya da Amerika Birleşik Devletleri ile sınırlı değil; İran İslam Cumhuriyeti'nin nüfuzu, Irak'ın dört bir yanında derinden hissediliyor.

Trump yönetimi, önümüzdeki yıllarda Irak'a dair büyük beklentiler taşıyor. Bu beklentiler, ülkeyi Tahran'ın pençesinden kurtarmaktan kalkınmayı ve ekonomik büyümeyi teşvik etmeye kadar uzanıyor.

KAYNAK: [HTTPS://NATIONALINTEREST.ORG](https://nationalinterest.org)

Ancak Beyaz Saray açısından süreç umulduğu gibi işlemedi: Kasım seçimlerinde İran destekli Şii partiler büyük bir zafer kazandı. Oylar sayıldıktan sadece birkaç gün sonra Koordinasyon Çerçevesi, kendisini en büyük blok ilan ederek yeni hükümeti kurma niyetini açıkladı.

Bu bloğun bazı üyeleri, ülke üzerinde olağanüstü nüfuza sahip olan İran bağlantılı milisleri temsil ediyor. Yine de Washington'un, bu milis yapıların yeni hükümette hiçbir şekilde yer almaması gerektiği yönünde Bağdat'a net bir mesaj ilettiği bildiriliyor. Pratikte bu, başbakanın ve kilit bakanların herhangi bir silahlı gruptan gelmemesi gerektiği anlamına geliyor.

Nuri el-Maliki, doğrudan İran destekli bir milis grubunun mensubu olmasa da, siyasi kariyeri boyunca bu milislerin ve onlara bağlı siyasi partilerin hamisi ve savunucusu olarak hareket etti. Maliki, 2014 yılında IŞİD'e karşı yürütülen mücadele sırasında, büyük ölçüde İran destekli milislerden oluşan resmî bir Irak güvenlik kurumu olan Halk Seferberlik Güçleri'ni (PMF) kurarak bu yapıların rolünü yasal zemine oturttu. PMF, aralarında Amerikan askerlerini öldüren ve ABD tarafından Yabancı Terör Örgütü (FTO) olarak tanımlanan grupların da bulunduğu İran destekli milislerin Irak'taki etkilerini meşrulaştırmış, genişletmiş ve kurumsallaştırmıştır.

Koordinasyon Çerçevesi ise milislerle bağlantılı isimleri çoktan ön plana çıkarmış durumda. Koalisyonun ilk liderlik seçimlerinde Meclis Birinci Başkan Yardımcılığı görevine Adnan Feyhan el-Duleymi'yi aday göstermesi ciddi endişelere yol açtı. El-Duleymi, yalnızca ABD tarafından terör örgütü olarak tanımlanan Asaib Ahl el-

Hak (AAH) ile bağlantılı olmakla kalmıyor; aynı zamanda, AAH güçlerinin bir Amerikan askerini öldürdüğü, ardından dört askeri kaçıracak infaz ettiği 2007 Kerbela saldırısında da doğrudan rol oynamıştı.

Yeni hükümetin, milislerle herhangi bir bağı bulunmayan figürlerden oluşması kuşkusuz hem Amerika Birleşik Devletleri hem de Irak halkı için önemli bir kazanım olurdu. Ancak bu kırmızı çizgi, özellikle Maliki yönetimi altında, kilit bakanlıklar ve ekonomik alanlardaki kökleşmiş İran yanlısı aktörlerin etkisini ortadan kaldırmaya yetmeyecektir.

Koordinasyon Çerçevesi'nin zaten İran'ın doğrudan desteğine sahip olması, Tahran'ın tercih ettiği milis liderleri ve siyasetçilerin her önemli karar sürecinde masada yer alacağı anlamına geliyor. Bu durum, Washington'un Irak'ta silahsızlanma ve normalleşme yönündeki beklentileriyle örtüşmeyen bir siyasi zemin yaratıyor.

Ayrıca, Koordinasyon Çerçevesi İran destekli milis liderlerinin dışlanması yönündeki Amerikan çağrılarına karşı ciddi bir direniş sergilememektedir. Çerçevenin liderlik toplantılarına ait neredeyse her fotoğrafta, Asaib Ahl el-Hak'ın lideri Kays el-Hazali'nin, zaman zaman dönemin başbakanının hemen yanında oturduğu görülmektedir. Bu grup, 2003 yılındaki ABD işgalinden bu yana Amerikan ve koalisyon güçlerine karşı binlerce saldırı düzenlediğini iddia etmektedir. Beyaz sarığıyla kolayca ayırt edilen Hazali, ABD tarafından terörist olarak tanımlanmış bir isimdir ve siyasi kimlik edinme girişiminden önce, el-Duleymi'nin de karıştığı 2007 Kerbela saldırısını bizzat emrettiği gerekçesiyle tutuklanmıştır.

Hazali, bu yıl söz konusu terör saldırısıyla hâlâ gurur duyduğunu açıkça dile getirmiştir.

Toplantılarda sık sık ön sırada ve tam ortada oturan bir diğer önde gelen isim, tecrübeli bir milis lideri ve Bedir Örgütü'nün genel sekreteri olan Hadi el-Amiri'dir. İran'ın İslam Devrim Muhafızları, Bedir'i 1980'li yılların başında kurmuştur ve o tarihten bu yana örgüt, İran'ın çıkarlarını hem askerî araçlarla hem de devlet yapısına sızarak sistematik biçimde ilerletmiştir. Amiri, İran'ın Dini Lideri Ali Hamaney'i "yalnızca İranlıların değil, tüm İslam ümmetinin de lideri" olarak nitelendirmiştir.

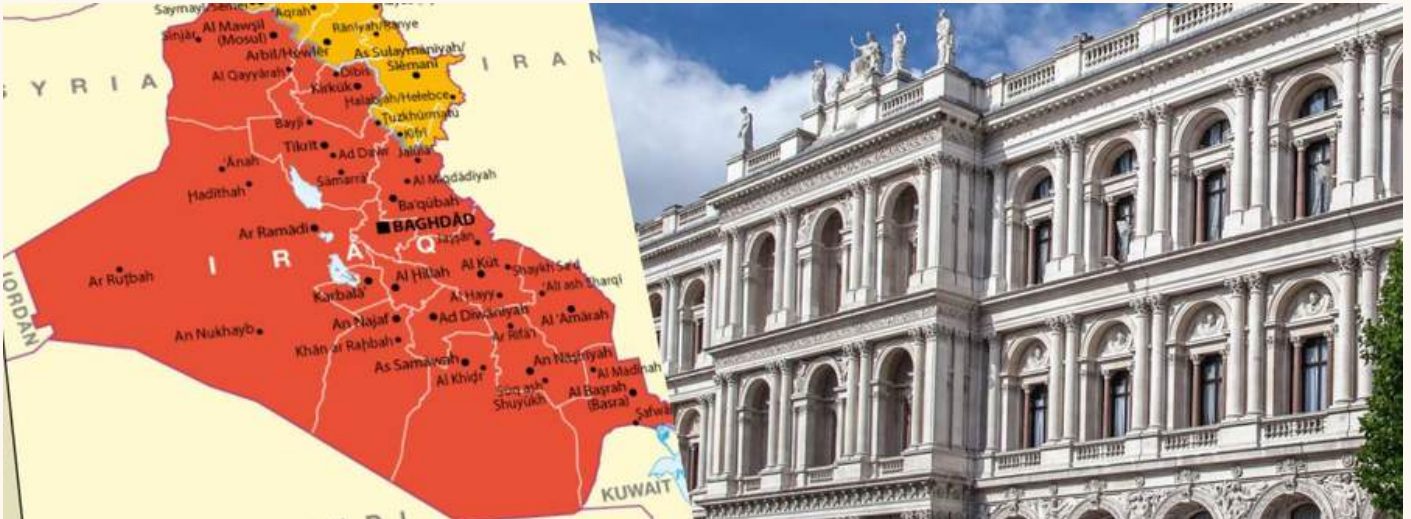
Koordinasyon Çerçevesi'nin lider kadrosundaki kaygı verici figürler yalnızca bunlarla sınırlı değildir. İran destekli ve ABD tarafından terör örgütü olarak tanımlanmış olan Irak'taki en saldırgan gruplardan biri olan Kataib Hizbullah'ın siyasi kanadı da bu blok içerisinde yer almaktadır. Aynı şekilde, Şii yapı içerisindeki pek çok diğer lider de İran destekli örgütlerle doğrudan ya da dolaylı ilişkilere sahiptir.

Iraklılar, Trump'ın uyarısını dikkate alıp Maliki'yi seçmeseler bile, bu aktörler ya doğrudan Maliki hükümeti altında ya da Koordinasyon Çerçevesi'nin onaylayacağı başka bir başbakan yönetiminde karar alma süreçlerinde etkili olmaya devam edeceklerdir.

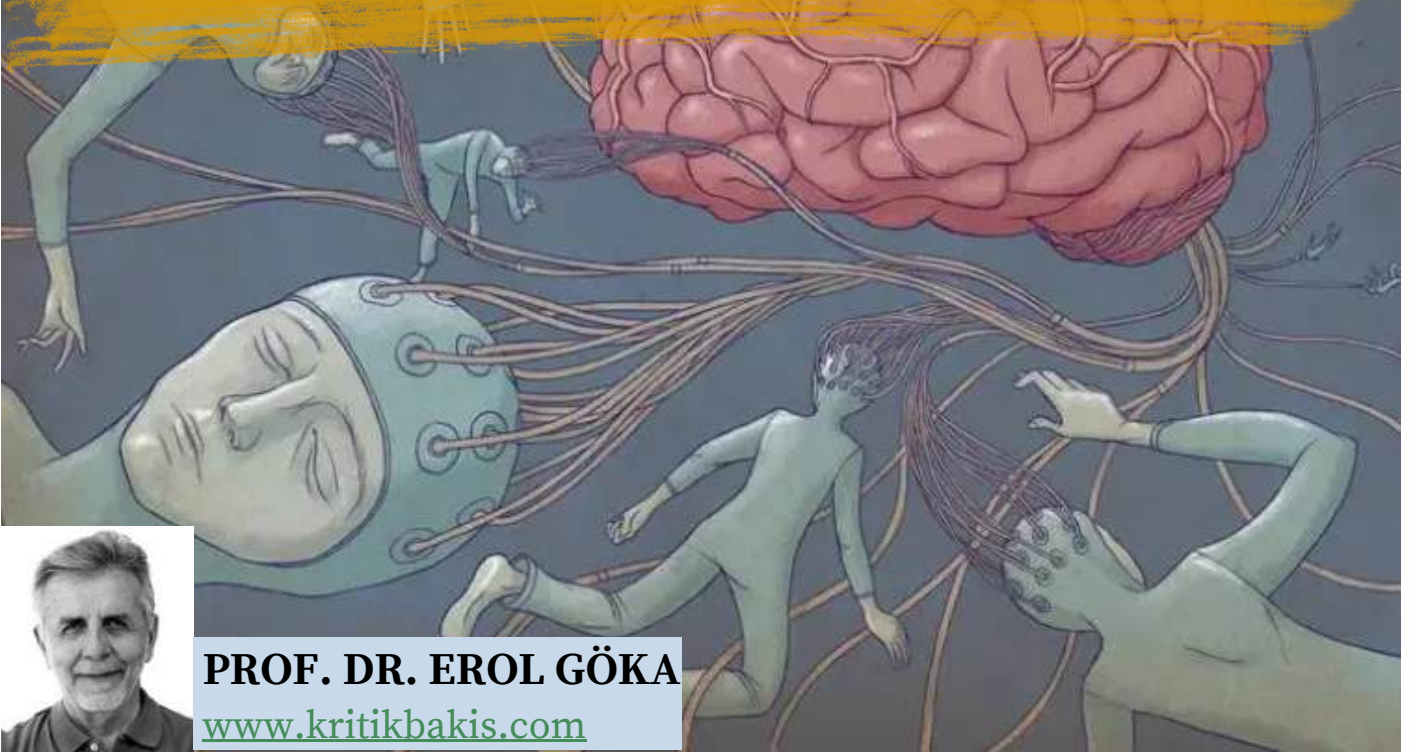
Trump yönetimi, Şii liderliğin öne süreceği her adayı — görevden bağımsız olarak— büyük bir dikkat ve temkinle değerlendirmelidir. Batı ile gerçek ve istikrarlı bir ortaklık inşa edilecekse, İran'ın Irak'taki güçlü müttefikleri yalnızca hükümet pozisyonlarından değil, Şii siyasi karar organı olan Koordinasyon Çerçevesi'nden de sistematik biçimde dışlanmalıdır.

Bu, ne Amerika Birleşik Devletleri'nin ne de ülkelerinin İran müdahalesinden bıkmış Iraklıların kısa vadede çözebileceği bir sorun değildir. Bu nedenle, İran'ın ülkedeki hâkimiyetini adım adım geriletken ve milislerin siyasi etkisini aşındıran küçük ama stratejik kazanımlar elde etmek büyük önem taşır. Örneğin, İran'a en yakın isimlerin güçlü hükümet görevlerine getirilmesini sistematik biçimde engellemek gibi.

* **Bridget Toomey**, Demokrasileri Savunma Vakfı'nda (FDD) araştırma analisti olarak görev yapmaktadır; çalışmaları özellikle İran'ın vekil aktörlerine, başta Irak'taki milis gruplar ve Husiler olmak üzere odaklanmaktadır. FDD'ye katılmadan önce İsrail'de Fulbright bursiyeri olarak bulunmuş ve Tel Aviv Üniversitesi'nde güvenlik ve diplomasi alanında yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Lisans öğrenimi sırasında Amerikan Girişim Enstitüsü'nün Kritik Tehditler Projesi ile ABD Senatosu Dış İlişkiler Komitesi'nde staj yapmıştır. Harvard Üniversitesi'nden hükümet alanında lisans, modern Orta Doğu çalışmaları alanında ise yan dal derecesiyle mezun olmuştur. Bridget'i X'te takip edebilirsiniz: @BridgetKToomey.

Descartes'in Yanılgısı Mı?

PROF. DR. EROL GÖKA

www.kritikbakis.com

Felsefeye aşina olanlarımız, modern felsefenin en temel sorununun Descartes'ten bu yana en çok çözümü için çalışılan bir ruh (zihin)-beden (beyin) problemi (Kartezyen düalizm) olduğu konusunda bir ezbere sahipler. Kimileri sorunun Descartes'ten değil Batı düşünce tarihinde Sokrates-sonrasında başlayan "söz" ile "varlık" arasındaki boşluktan kaynaklandığını ve Heideggerci varoluşçuluk tarafından çözüldüğünü söylüyorlar. Uzunca bir zaman bizim de sempatiyle baktığımız (ki başta Heidegger olmak üzere varoluşçu diye bilinen filozofların katkılarına olumlu bakışımız artarak sürüyor) bu fikirler, Descartes'i tanımaya başladıkça en azından onun çabasının özelinde değişmeye başladı.

İnsanın benlik ve bilinç ve iradesine karşı doğu ezoterik inançlarının etkisiyle neredeyse hepsini yok saymaya başlayan eğilimi anlamak ve eleştirmek için Descartes'i yeni baştan ele almak ve ezberlerimizi değiştirmek zorundayız.

İtiraf etmeliyiz ki hepimiz, günümüz bilim anlayışının (biliminin değil bilim anlayışının) son tahlilde böyle bir meseleyi dert etmediğini, çözmüş gibi davrandığını biliyoruz ama bilmezlikten geliyoruz.

Evet, zihin (ruh) – beyin (beden) sorununu (ikilemi ya da açmazı), modern düşünce tarafından çoğunlukla metafizik, yapay veya çözümü olmayan bir sorun olarak görülüyor.

Farklı şekillerde ifade etmiş olsak da neredeyse tamamımız, tek cevher[1] olarak maddeye diğer tüm şeylerin onun görünümü olduğuna inanan "materyalist monizm" akımına bağlıymış gibi düşünüyor, davranıyoruz.

Tıp, psikiyatri ve psikanalizde durum

Sözüm ona düalizm hâkimiyeti varmış gibi görünen ama yakından bakıldığında materyalizme dayandığı hemen fark edilecek olan alanlardan birisi de modern tıp ve psikiyatridir. Dikkatle bakıldığında, modern tıp ve psikiyatri alanında hücresel biyoloji, nöroanatomi, nöroendokrinoloji, genetik, evrimci ve moleküler biyoloji dallarında materyalist yaklaşımın etkisi açıkça görülecektir. Materyalist yaklaşım, modern bilimler ve teknoloji ile birbirlerini karşılıklı olarak pekiştiren bir etkileşim içinde. Bu etkileşimin doğal sonucu olarak bu alandaki her türlü çekişme, "vaatçi materyalizm" lehine sonuçlanıyor; henüz maddi temelleri gösterilemese bile zihinsel, ruhsal olan tüm olguların eninde sonunda maddi temellerine kavuşacağı düşünülüyor. Bilimin bir gün zihin-beyin sorunundaki belirsizliklerin maddi nedenlerini ortaya koyacağına inanılıyor. Örneğin mikroskobik düzeylerde araştırma yapabilen sinir sistemi biyofiziğine; kimyasal ve biyofiziksel süreçlerin mikroskobik bilgisayar taklitlerinden çıkarılan global sonuçlara odaklanan endofiziğe ve yine mikro psikofiziksel yapıyı açığa çıkardığı düşünülen manyetik rezonans imaging (MRI) gibi beyin görüntüleme tekniklerine konusunda bel bağlanıyor. Yakın zamanlarda sanki tüm psikolojik rahatsızlıkların nedeninin organik bakımdan karşılanabilir bir anlam içeriği olduğu gösterilmiş gibi "organik ruhsal bozukluk" kavramının terk edilmesi de bu nedenle... Daha da ilginç olanı, psikiyatrik rahatsızlıkları gerçek hastalık olmadıkları gerekçesiyle reddeden ve psikiyatriyi tıptan atmaya çabalayanlar da pratikte birbirlerine çok karşı gibi dursalar bile, materyalist bir tutuma dayanıyorlar.

Düalizm ve materyalist monizm çekişmesinin en bariz görüldüğü yerlerden birisi Freud'un psikanalizidir. Freud'un bizzat insan etkileşimine ve yoruma dayalı olarak psikanalizin onarıcı etkisini, yani sözle tedaviyi ileri sürdüğünü, insan doğasına ilişkin gelmiş geçmiş en kapsamlı düalistik teoriyi oluşturduğunu düşünüyoruz. Ama kendisine psikanalizin geleceği sorulduğunda, "psikolojideki tüm geçici düşüncelerimiz bir gün, büyük ihtimalle, organik bir alt-yapıyla temellendirileceklerdir" materyalist anlayışını, teorisini birçok kere değiştirmesine rağmen hep aynı inançla savunduğunu görmezden geliyoruz. Bu karışıklık Freud'un görünüşte en biyolojik nitelikteki kavramlarından birisi olan içgüdü (instinct) veya dürtüyü (drive; trieb) ele aldığımız da iyice belirginlik kazanıyor. Freud, bu terimi, kimi zaman saf biyolojik bir şeyi kastetmek için ya da psikolojik olmayan bir şeyi vurgulamak için kullanmış olmasına rağmen, genellikle içgüdü "zihinsel ve bedensel olan arasındaki sınır çizgisinde yer alan bir kavram; organizmadan köken alan ve zihne ulaşan uyaranların psikolojik temsilcisi olarak" görmüştür (Freud, 1957). Son zamanlarda kendine yer bulmaya çalışan, sözüm ona psikanalitik tezlerin nörobilimdeki kanıtlarını ortaya koyduğunu öne süren "nöropsikanaliz" adeta bu materyalist ve indirgemeci Freud'un mirasını devralmış görünüyor. Psikanalizdeki bu karışıklık günümüzde de sürüyor. Psikanaliz kökenli "psikofizyolojik psikoterapistler", psikoterapinin sonuçta insanın organizmasında değişiklik yaparak tedavi ettiğini söylüyorlar ve Freud'un ego'nun nihai olarak bedende demirlenmiş olduğu belirlemesini esas alıyorlar. Psikofizyolojik psikoterapi yanlısı klinisyenler, kendilerinin Aristo'nun duygularla konuşulan kelime arasında bir bağ olduğu; duyguların dil ile beden işlevlerini bütünleştirici bir nitelikleri bulunduğu şeklindeki tezlerini savunuyorlar. Arzularımızın ister ilkel ve yoğun ister yüceltilmiş veya sofistike biçimlerde olsun mutlaka kendilerini bedensel bir değişiklikte ortaya koyacaklarını ve psikoterapide ortaya çıkan bu bedensel değişikliklerin monitorize edilerek hastaya gösterilmesi halinde çok etkin bir tedavi sağlanacağını öne sürüyorlar. Ama her şeye rağmen psikanaliz kökenli bazı yazarlar, açıkça düalist olduklarını belirtiyorlar. Örneğin Brenner, psikolojik ve fiziksel olan arasında anlamsız bir eşitlik kurmamamız konusunda bizi uyarıyor (Brenner, 1973).

Yine Gill, doğa bilimlerin alanı (nörobiyoloji) ile psikolojinin alanını kesin bir sınıra ayırarak, nörolojik bilimler ile dinamik psikiyatrinin kavramları ve açıklayıcı kategorileri arasında hiçbir doğrudan bağlantı bulunmadığını savunuyor. (Gill, 1976) Belirtilmesi gereken bir nokta da çağımızın en büyük nörobilimcileri olan Sherrington, Penfield ve Eccles'in monistik olarak başladıkları mesleki kariyerlerinin sonunda düalist olduklarını ilan etmeleridir.

Lütfen önemine binaen bir kez daha söylememe izin verin. Günümüz akademisinde her ne kadar zihin-beyin (ya da ruh-beden) problemi konusunda, felsefe, nörobilim ve psikanaliz bağlantıları arasındaki tartışmalar olanca yoğunluğuyla sürüyor olsa da gerçek anlamda bir tartışma ortamından ziyade materyalist monizmin bariz bir hâkimiyeti var. Zihin-beyin problemi sadece zihin felsefesi alanına sıkıştırılmış, orada hayli akademik bir dille konuşulmaya çalışılıyor. Bir sonraki yazıda kendisinden sıkça bahsedeceğimiz Searle'den aktaracak olursak: "Eğer birileri son birkaç on yıl içinde zihin felsefesi alanındaki değişiklikleri gözden geçirirse, bu alanın bilinç ve niyetliliğin gerçekliği ve indirgenemezliği üzerinde ısrar eden küçük bir azınlık, ayrıca kendilerini 'nitelikçi düalistler' olarak kabul eden bir grup ve de kendilerini herhangi bir türden maddeci olarak kabul eden daha büyük bir ana akım tarafından işgal edildiği görülecektir..." Biz de aynı kanaatteyiz, Spinoza'nın hak etmediği biçimde öne çıkarıldığını ve düalizme (daha doğrusu başta insan benliği olmak üzere maddi alana indirgenemeyecek, gayri-maddi bir töz olduğu fikrine) haksızlık edildiğini düşünüyoruz, o nedenle yeni baştan Descartes'e gitmeyi ve gerçekten ne demek istediğini anlamayı öneriyoruz.

[1]Ele almaya çalıştığımız ruh-beden (zihin-beyin) problemi, felsefe tarihi boyunca süregelen hayatın hangi cevherlerden meydana geldiğine ilişkin sorunun bir başka düzlemde sürdürülmesinden ibaret. Varlığı için bir başka şeye muhtaç olan "araz"ın karşısı...Cevher, Arapça, Türkçesine "öz" denebilir, "töz" diye de karşılıyorlar; Latince karşılığı "substantia" ve Yunancası ise "hypokeimenon", "temelde bulunan şey" anlamına geliyor. Felsefe tarihi boyunca çok farklı "cevher" tartışmaları var ama tartışmaların genel çerçevesi içinde "madde" ve "ruh" olmak üzere iki cevherin olduğu söylenebilir.

SDG'nin Feshi ve Travmadan Çıkış Fırsatı

TAHA ÖZHAN

www.kritikbakis.com

Suriye’de daha ilk günden sürdürülemez bir yapı olarak “kurgulanan” SDG, kurucu iradesi tarafından feshedildi. Bu beklenmedik bir son da değildi. Zamanın ruhu bölgede vekil güçlerin miadının dolduğunu gösteriyor. İsmi üstünde “devlet-dışı aktörler” (non-state actors) devletin bir sebeple (non-acting state) olmadığı veya doğrudan müdahil olmak istemediği ortamda zuhur ettiler. Artık gerilimler doğrudan, konvansiyonel ve savaşı göze alacak şekilde ilerliyor. Böylesi bir ortamda, geçmişte vekaleten kullanılan örgütler ve güçler anlamsızlaştılar. Vekâlet dönemi kapandı, devletlerin asıl güçler dönemi sert bir şekilde başladı. 11 Eylül sonrası, küresel ve bölgesel jeopolitiğin “terörle mücadele” indirgenmesi süreci neticesinde bütün aktörler için kullanışlı bir düşmana dönüşen DAİŞ’i, SDG’nin tek varlık ve meşruiyet sebebi haline getirmesi beraberinde bir “son kullanma” tarihi de üretti. 8 Aralık’ta o tarih geldi. Bir yıl boyunca Suriye’de yaşanan “devrime” -hak etmedikleri hâlde- dahil olma davetlerini de geri çevirip, yeni Şam yönetimine ortak olma siyasal sorumluluğunu da alamayınca kaba bir şekilde ve gecikerek feshedilmiş oldu. SDG’yi var eden ana dinamik küreseldi. Bu zeminin radikal bir şekilde değişmesinin ardından artık yerel ve belki Suriye’de ulusal bir sorun alanına dönüştü. Fesihten sonra imzalanan antlaşmanın hayata geçmemesi durumunda ya da zaman içerisinde tabii olarak örgüt dünyasıyla Şam arasında sorunlar

çıkması halinde, yaşanacak krizler büyük ölçüde yerel ya da bazen de ulusal düzeyde kalacaktır.

SDG’nin “küresel ve bölgesel zemininin” ortadan kalkmasının ardından Türkiye açısından bir tehdit hitama erdi.

Ankara için PKK’nın varlığından dolayı güvenlik sorunu olarak okundu ama hiçbir zaman SDG’nin kendisi ciddi bir güvenlik tehdidi olmadı. Yani PKK eksenindeki aktörlerin sık sık dillendirdiği tehdidin kaynağı SDG’nin askeri varlığı değildi. Kaldı ki meseleye biraz hâkim olanlar bu askeri varlığın mahiyetini ve çapını yakinen biliyorlardı. Bu bilgi de zaten ilk sahici askeri gerilimde hemen herkes tarafından görüldü. Asıl mesele, SDG çıpasına yaslanarak bölgesel ve küresel aktörlerin sebep olabileceği tehditti. Daha birkaç hafta öncesine kadar Rusya’nın az sayıda da olsa askerini SDG bölgesinde tutmasından İsrail’in tahrik edici ilişkilerine, Avrupalı bazı devletlerden Washington’un bir yıl öncesine kadar attığı spekülâtif adımlara varıncaya kadar yatırım yapılabilir bakir bir alan olarak görülüyordu.

Türkiye’nin de en uzun hudut hattını, her türlü aktöre devre mülk hizmeti veren bir örgütün insafına bırakması realist bir beklenti olamazdı.

Şimdi bu uluslararası dinamikler ortadan kalktığına göre Türkiye’de yıllardır kullanılan resmi ve popülist yaklaşımın maksimalist dilden uzaklaşması Ankara’nın çıkarlarını koruması açısından yerinde olacaktır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın SDG'nin çözülüşü ardından çerçevesini ortaya koyduğu dil, Ankara'nın bu pragmatizmi göstereceğine işaret etti. Ancak buna rağmen tıpkı örgütün yaşadığı travma benzeri bir abartılı zafer heyecanı yaşayan yaklaşımın ve dilin de olduğu aşikâr. Hırsız evine kadar kovalama peşine düşmenin Türkiye'nin çıkarlarına katkı sağlamayacağını, aslında PKK'yı silahsızlandırmak için başlatılan yeni süreçle tezat teşkil edeceğinin de görülmesi gerekiyor. Kaldı ki yeni sürecin özü yarım asra yaklaşan PKK'yı ortadan kaldırma maksimalizminden çıkıp PKK'yı silahsızlandırma ve siyaset alanında sorunların ele alınması için kapı aralayacak tarihi bir çabadan ibaret. Kendi ayağına sıkamak istemeyen olgun siyasi tavır en azından bunca yıldan sonra savaşın siyasetin hedefi değil aracı olduğunu görmeyi gerektirir.

SDG'den geriye kalan YPG'nin rasyonelleşmesi ve yarın Şam'la yaşanacak sorunlarda Kürtlerin mağdur olmamasının da tek teminatı Türkiye ile Suriye Kürtleri arasında çok sağlıklı bir ilişkinin tesis edilmesinden geçiyor. PKK'yı PKK'dan daha fazla abartan, 28 Şubat'ın "irtica vardır, ilelebet var olacaktır" histerilerini andıran şekilde Türkiye ölçeğinde bir gücü salt örgütle mücadele eden düzeye indirgeyen, obsesif bir şekilde bütün jeopolitik ve siyasal dilini örgüt odaklı hale getirmenin yıllardır maliyet üreten kısır döngüyü büyütmesinden başka neticesi olamaz. Türkiye'ye bir örgüt düşmanlık yapabilir ama bir örgüt Türkiye'nin düşmanı değil en fazla sorunu olabilir. 80'lerden itibaren, memleketin on yıllarının kaybedilmesine yol açan vesayet düzeninin yerleşmesindeki mazeretin kaynağı PKK gibi konforlu düşmanı kullanmaktı. Bugün eğer hâlâ hal yoluna konulamamış ve bazıları kangren olmuş sorunlar varsa bu "kullanışlı mazeretin" Türkiye'nin bütün ufkunu karartacak kadar büyütülmüş olmasındandır. Bugün devam eden süreç PKK'yı düşmandan soruna indirgeyen ve bu meseleyle de cesur bir şekilde yüzleşmenin bizatihi kendisidir. Kaldı ki Ankara'nın Şam'daki izahtan vareste ağırlığını ciddiye alan herkes, SDG çözülmesi sonrasında yapılan antlaşmanın YPG ile yapıldığını akıldan çıkarmamalıdır. Antlaşma zemininde sorunlar çıkma ihtimali bulunmaktadır ama asıl önemli olan düne göre bugün sorunların çözümünde çok daha çalışılabilir bir zemin bulunmasıdır.

Bu minvalde Türkiye'deki siyasal retorik ve jeopolitik yaklaşım SDG'den geriye kalan fiili durumu, sorun alanlarını ve on yılı aşkın sürdürülen ağır propagandanın ardından ortaya çıkan çöküşün oluşturduğu toplumsal kırılmayı arzu ederse (hem Türkiye'de hem de Suriye'de) rahatlıkla yönetebilir. Üstelik bu inşacı ve pozitif yaklaşımın hazır siyasal aracı da devam eden yeni süreçten başkası değildir. Zira Suriye üzerinden çizilecek her yeni kırmızı çizgi sadece süreci zora sokmayacak, çizenleri de kendi çıkmazlarına hapsedecektir. Bu yaklaşımın acı neticelerini görmek için örgüt aklının SDG hikayesiyle yaşadığı tecrübeye bakmak yeterlidir.

SDG hikâyesi, kamuflajını kaybedip YPG'ye dönüştükçe, merkezini PKK dünyasının inşa ettiği dilin elinde hızla bir narsisistik yaralanma hâli ortaya çıktı. En baştan geçici, koşullu olduğu bilinen hem ahlaki ve siyasi hem de askeri ve jeopolitik olarak sürdürülemez ve savunulamaz bir "ayrıcalığın" nihayete ermesini, "mağsûb-gasıp" travmasına dönüştürüyorlar. Yaşanan anomalinin ortadan kalkmasını rasyonelleştirmek yerine, varoluşsal bir aşağılanma ve değersizleşme travmasına çeviriyorlar. "Keşke" ile "olan" arasındaki sınırı buharlaştırıp, "duygusal kırılma" retorikine sığınarak kolektif düzeyde inkâr ve seçici algıya sarılıyorlar. Lacan'dan ödünç alırsak, gerçekten "sahibi olmadıkları" bir güç ve varlık yerine, inşa ettikleri "simgesel düzenin" çöküşüne karşı, meşru ve sahici bir şekilde sahip olanın bile bir kaybına vereceği tepkiden çok daha fazla öfke dolu reaksiyon veriyorlar. Sahip olmadığı bir şeyi kaybettiğini iddia eden çocuksu bir yaklaşımı da, kaybetmediğine ikna etme sorumluluğunu da kendileri dışındaki herkesin üzerine bir yük olarak bırakıyorlar. Daha acısı, Kürtlerin yıllardır Türkiye'de arzuladıkları temel insan haklarının en sancılı olanlarının hızlı bir şekilde Suriye'de kazanıma dönüşmesini örgütün "kayıplarıyla" nesh etmeye çalışıyorlar.

PKK Dünyasının Krizi

PKK dünyasının yukarıdaki kısır döngüsünün kırılması oldukça zor görünüyor. Üstelik PKK dünyası sadece elinde silah olan isimlerden de oluşmuyor. Yıllar içerisinde ortaya çıkmış bir endüstri var. Bu endüstrinin ana sermayesi, Türkiye'deki demokrasi açığıyla ve dış siyasal finansmanla oluşuyor. Bir ayağı, Türkiye'deki demokratikleşme sorunlarıyla doğrudan mücadele etme cesareti, aklı ve ahlaki olmayan, kestirmeden siyasal varlıklarını korumalarını sağlayan 'Kürtler dışındaki kesimlerden' ibaret. Bu kesimler, bazen bütün tarihsel hesaplaşmaları Kürtler üzerinden sürdüren, bazen de 'Kürt meselesi veya PKK'nın olmadığı senaryoda anlamsızlaşacak odaklardan oluşuyor. Diğer bir ayağı Kürtleri ve Kürt meselesini Ortadoğu'ya yönelik jeopolitik hesaplarında bir kaldıraç ya da katalizör olarak gören güçler ayakta tutuyor. Son olarak da, bu dünyanın merkezinde askeri olarak devre mülk bir yapıya dönüşmüş, kendilerinden başka kimsenin konuşmadığı bir dili konuşan, çelişkiler ve karmaşa içerisindeki bir teoloji ve anlam dünyasında kaybolmuş PKK bulunuyor.

Bu PKK-endüstriyel kompleksinin SDG travmasıyla içine düştüğü durum İsrail taklidi bir antisemitizmin silahlandırılmasını andırıyor. Konuyla ilgili ağzını açan, makulü dillendiren, maddi gerçekleri zikreden ve reelpolitik analiz yapan herkesi, Kürtleri canlı kalkan yapar bir tarzda 'anti-Kürtlülük' suçlayan yaklaşım yoğun bir şekilde kullanılıyor. Kürtlüğü PKK'nın silahlarında mühimmata dönüştürmenin 40 yıldır yeterince maliyeti çıkmamış, en büyük bedeli de Kürtlerin ödemesi yetmemiş gibi; tarihe, zamana ve siyasete karşı akıl almaz bir zırhla kapladıkları

dünyalarının içerisinde aklı ziyan komplolar, analizler ve çıkarımlar labirentinde dolaşıp duruyorlar. 1980'lerde yerleştirildikleri Suriye'de Kürtlere en ağır aşağılamaları ve inkârı yıllarca sürdüren Baas rejiminin himayesinde Kürtleri bir gün bile hatırlamayanların, bugün Kürtlere yönelik sağlıklı ve samimi bir tepki vermemelerinde şaşılacak bir durum bulunmuyor. Ancak her şeye rağmen, siyasi sahnede var olmaya çalışan aktörlerin, yaşanan gelişmeler karşısında her seferinde cenin pozisyonuna dönerek, örgütün kamu spotu tüketicisi olmalarına şaşırabiliriz. Zira onlarca yılın ardından, siyasi sahnede yer alanların ısrarla örgüt dünyasını aşamamaları derin bir krize işaret etmektedir.

Tam da bu sebepten, on yıldan fazla bir zaman boyunca, Suriye'de 21. yüzyılın en büyük insanlık trajedisi yaşanırken dönüp bir kez bile bakmamış, Baas rejimine laf söylemek bir yana Esed'le mücadele eden muhalifleri Batı'da kapıları açan bir kilit olması hasebiyle DAİŞ'le birlikte ezmek için her türlü söylemi kullanmış, yüzbinlerce insan vahşice katledilirken bir kez "soykırım", "katliam", "etnik temizlik", "çete", "cihatçı" vb. ifadeleri hatırlamamış olanların bugünlerdeki narsistik yaralanma halleri arzuladıkları ilgiyi görmüyor. Suriye'de bir anomali ve insanlık trajedisinden özyönetim, kanton, özerklik çıkarmaya çalışanların SDG'nin çözülmesi sonrasında böyle bir çabalarının olmadığına da görülmesi, bu durumu daha da trajik hâle getiriyor. Yıllardır bulundukları bölgede, hakları olmayan ekonomik kaynaklara sahip olmalarına rağmen, ahalinin asgari ihtiyaçlarına çare olacak en sıradan ve temel hizmetlerin yerine, 'dağı' şehre taşıyan akıl almaz bir yatırıma dönüştürmeleri de vahametinin boyutunu göstermektedir.

PKK Akıllı ve Ürettiği Maliyetten Çıkış Zorunluluğu

Bu süreçte örgüt ekseninde olanların çaresizliği ve içinden çıkamadıkları ütopyalarını hâlâ anlayabiliriz. PKK endüstrisinin bir yerinde bir sebeple yukarıda aktardığımız dinamiklerle duranları da anlayabiliriz. Ancak örgütün ne olduğunu, örgüt dünyasını ve dilini yakinen bilmesine rağmen, geniş Kürt kesimleri içerisinde aklı selim sahibi olduğu farz edilenlerin rasyonel kırımla "duygusal kırılmanın" içerisine düşmelerini anlamak zor görünmektedir. Kürtlerin Suriye'de yeni Şam yönetimine bir yıldır tapu sahibi olarak ortak olmalarını engelleyen bu endüstriye rağmen, örgüt aklının peşine takılmalarını açıklamak gerçekten mümkün görünmüyor. Kaldı ki, SDG sonrası ortaya çıkan enkaza bakınca, yeni imzalanan ve bugüne kadar defalarca bozulan antlaşmanın da örgütün elinde nasıl sürdürüleceğine dair onlarca soru bulunmaktadır. Retrospektif bir şekilde sorarsak, 8 Aralık olmasaydı, Baas rejimi yıkılmasaydı ve ABD nezaretinde on yıl daha SDG statükosu korunsaydı, 2035 senesine gelindiğinde Kuzey Suriye'de nasıl bir düzen olurdu? Bir tarafta BM ve İnsan Hakları Örgütlerinin savaş suçlarıyla andıkları DAİŞ hapishaneleri, diğer yandan SDG'nin duvarlarını ördüğü açık hava hapishanesine dönmüş bölgede yaşayan Kürtler. PKK'nın örgüt aklı dışında, yerleşik bir

hayata yönelik gerçekçi, 2026 dünyasına ait, asgari düzeyde mantıksal tutarlılığı olan, kavram kargaşası içerisindeki çocuksu teolojisi ve DAİŞ'i aratmayacak tekfirci fıkı ile Kürtlere sunabileceği ne olabilirdi? Bu acı gerçekleri bilmelerine rağmen, bir kez bile yüzleşmenin korkusunu Türkiye'deki demokrasi açığına ve tarihsel mağduriyetlere vurgu yaparak ortadan kaldırma çabasından vazgeçmiyorlar. Zira ağır maliyetler üretmiş olan demokrasi açığının önemli dinamiklerinden ve mazeretlerinden birisinin, hatta ayakta kalan son dinamiğin de PKK'nın silaha sarılmış olduğu gerçeğiyle yüzleşmek istemiyorlar. Bu durum artık o denli sorunlu bir hâl almış durumda ki, Suriye'de Kürtlere yönelik devrim niteliğindeki temel haklar açılımını değil gündemlerine almak, telaffuz etmek zahmetinde bile bulunmuyorlar.

Aynı şekilde bugünden Hendek Olayları'na bakınca, benzer çevreler ne düşünüyor acaba? Yaşanan zırva düzeyindeki saçmalığın hiç kendisiyle ilgilenmeyip, yaşananlara zaten kaçınılmaz olarak vuku bulan basit bir verili durum muamelesi yaparak; çocuksu çukurlar kazıp, kurtarılmış bölgeler icat etmeye kalkan aklı zerre sorgulama cesareti ve feraseti göstermeyip, kaçınılmaz sonucun enkazından insan hakları piyasasında pazarlanacak mağduriyet hurdası toplamaya çalışılmamışlar mıydı? Dünyadan konforlu DAİŞ tehdidi tüketicisi Chomsky gibi birçok ismin yanında mebzul miktarda yerli endişeli akademisyene varıncaya kadar altına imza atarak "bu ülkenin akademisyen ve araştırmacıları olarak sessiz kalıp bu katliamın suç ortağı olmayacağımızı beyan" ediyoruz diyen ve Hendek Bildirisi olarak kayıtlara geçen yaklaşımın siyasal ve ahlaki basiret düzeyini bugünlerde de bir déjà vu halinde izlemiyor muyuz?

Bu kişisel ve örgütsel travmatik hâl bir yana, diğer taraftan da küresel ve bölgesel jeopolitik derin bir kırılma döneminden geçiyor. Gerçekten tektonik jeopolitik ve ekonomik kırılmalar, kaymalar yaşanıyor. Bu denli büyük bir depremin karşısında bir sorun olarak bile listeye girmesi mümkün olmayan bir meseleden muhayyel dünyalar ve düzenler kuran bir aklın artık sakinleşmesi gerekiyor. En azından elinde silah olan ve de PKK dünyasının çaresizliği içerisinde, dağda kalmış bir halde fiktif bir hayat sürenlerden daha olgun bir düzeyin çıkması bekleniyor. Zira siyasal zeminde duranların silahsızlandırılması gibi imkânsız bir misyonun peşine düşecek bir takati bulunmuyor bu ülkenin. PKK silahsızlanırken, sivil alandaki farklı sektörlerden ve kesimlerden isimlerin de silahsızlandırılması sürecini yönetecek tek yer demokratik ve olgun bir siyaset yapımından başkası değil. Bu alana avdet edilebilmesi için de öncelikle yakinen tanıdığımız "olmasaydı(k) olmazdık" düzeyinde içselleştirilen PKK dünyasından çıkmaları, bu dünya ile mensubiyeti hatta ünsiyeti olmayı "makbul Kürt" sayma şartından kurtulmaları gerekiyor. Başka bir ifade ile Kürt Kemalizmini aşmaları gerekiyor. Her ciddi meseleyi, siyasal olarak yönetmekte zorlanınca halkla

ilişkiler kampanyası düzeyine indirgeyerek sulandıran, bunu yaparken de memlekette oransal olarak en fazla başörtülünün olduğu Kürt kadınlarının asla katılamayacakları “örme saç” eylemini tercih eden yabancılaşmadan kurtulmaları gerekiyor.

Senelerdir savaş ortamında varlık yokluk mücadelesi veren mazlum ve fakir bir halkın çaresizliği üzerinden statü ütopyası peşinden koşanların jeopolitik hayalleri artık herkesi fazlasıyla yordu. Acı gerçek görüldü. Sahip olmadığı bir güç üzerinden yapılan projeksiyonların kof olduğu anlaşıldı. Sahip olmadığı bir şeyi kaybetme travmasının kimseye bir faydası yok. Zira bu fiktif kaybın yasının tutulması, dolayısıyla da yas sonrası normalleşme de mümkün değil. Tek çare; girilen çıkmaz sokaktan geri dönmekten geçiyor. SDG’nin geçmişte beş kez, YPG’nin de 30 Ocak’ta bir kez daha imzaladığı antlaşma normalleşmeye kapı aralayabilir. 10 Mart Antlaşması sonrası, 8 Aralık’ı hiç de aratmayan bir şekilde Kürt bölgesi başta olmak üzere Suriye’nin birçok şehrinde sevgi gösterileri ortaya çıkmıştı. Bu bile Suriye’de onlarca senenin ardından yaşanan toplumsal yorgunluğu anlamak için yeterlidir. Duygusal kırılma, statü kaybı, yok olma tehdidi gibi zorlama bir yaklaşımla normalleşme fırsatı bir kez daha heba edilmemelidir.

PKK bir düzeni yönetebilecek, işletebilecek, paydaşlarıyla çalışabilecek bir örgüt değil. PKK farklı Kürt siyasi hareketleriyle bile ilk günden orta bir yol bulamamış, aksine kendisi dışındakileri kanlı bir şekilde tasfiye ederek bugünlere gelmiş, kendi dünyasında yeniden ürettiği bir Kürt kimliği ve siyasi ütopyası içerisinde yaşayan bir örgüt. Bu hâliyle, 30 Ocak Antlaşması’nın PKK için çok fazla bir anlamı olmayabilir. Daha imzalar kurumadan, herkesin kendi gözleriyle okuduğu antlaşmayı akıl almaz bir teville yine bir hayal dünyası inşa etmek için yorumlamaya başladılar. İsterseler birkaç gün içerisinde bu antlaşmayı da yeni bir komplo hâline rahatlıkla dönüştürebilirler. Zira, Halep’te yoğun bir siyasi baskı ve müdahale olmasa yüzlerce elemanını ölüme göndermek için kendisini parçalayan bir örgüt aklından yeni bir entegrasyon yeteneği beklenmiyor. Benzer şekilde, antlaşma uyarınca Suriye Savunma Bakan Yardımcılığı için verilen koltuğa Türkiye’de onlarca kişinin öldürülmesinden sorumlu bir ismi önermek, bugüne kadar ne bölgede yaşananları ve bundan sonraki muhtemel şekillenışı ne de Ankara’nın Suriye’deki anlamını idrak edebilen örgüt aklının sığınağına işaret ediyor.

Rasyonel Dile Geçiş İhtiyacı

Suriye Kürtleri için en hayırlı yol; Ocak ayında çıkarılan kararnamenin hayata geçmesinin takipçisi olacak ve kazanımları anayasal güvence altına alacak olgun bir siyaseti üretecek bir zemin inşa etmeleridir. Zira PKK’nın Suriye’de Kürtleri (İsrail ünsiyeti olan, Arap ve belli ölçüde İslam kimliğinin karşısına konumlandığı) soktuğu ve asla hak etmedikleri zor pozisyonlardan çıkmaları da zaman alacaktır. Bütün bu normalleşme sancılarını yönetecek bir siyasi akıl şu an sahnede

görülmemektedir.

Bugün “duygusal kırılma” retoriği üzerinden reelpolitikten kopuş dilini tahkim etmek yerine, rasyonel ve zorlu bir siyaset dilini inşa edecek yaklaşımlara yatırım yapma zamanıdır. PKK yükü bölgede kalktıkça, bu rasyonel dilin serpilmesi de mümkün olacaktır.

Diğer yandan, Türkiye’de devam eden yeni sürece tekrar odaklanabilmenin yolu da Suriye gündeminden nispeten uzaklaşmaktan geçmektedir. Bu uzaklaşma ilgisizlik değil, güvenli siyasal mesafeyi korumaktır aslında. Tarihinin en yüksek (2015) siyasi desteğini, akla ziyan “Hendek girdabında” israf edenlerin bir kez daha düşünme zamanıdır. Türkiye’de bir kez daha açılan ve bir fırsat penceresi olarak görebileceğimiz Cumhurbaşkanlığı seçim dinamikleri içerisinde artık vazgeçilmez ve geri dönülemez bir patikaya girilmiş bulunmaktadır. Küresel ve bölgesel şartların; farklı dinamiklerle sonuç alınması için hiç olmadığı kadar uygun koşullar ve baskı ortamı oluşturduğu bir düzlemde, sürecin inkıtaat uğraması, yönetilmesi daha zor belirsizliklere de kapı aralayacaktır. Bu durum, aynı zamanda ülkenin demokratikleşme sancılarının bir kez daha başka bahara kalmak üzere büyüyerek ertelenmesine yol açacaktır.

Bu durum benzer bir şekilde Cumhur İttifakı’na ve sürece genel anlamda destek veren CHP’ye de ciddi sorumluluk yüklemektedir. İktidarın da “simgesel bir düzene” çevirdiği “Suriye’de SDG anlatısı” da SDG’nin feshi ile bitmiş oldu. Geline nokta SDG çözülmüş olsa da, PKK’nın kriz çıkarma, çatışmaları büyütme potansiyeli daha minimalist bir dille yönetilmek zorundadır. Yarım yüzyıldır “son teröristin” peşinde olan bir dilin, Türkiye’ye ne askeri ne de siyasi ve toplumsal olarak bir getirisi olduğu görülmüş, hatta sorunu katmanlaştırarak büyüttüştür. MHP lideri Bahçeli’nin çıkışıyla bu acı gerçeği teslim etmesi ve gerçekten oldukça sıkıntılı anlarda sakinleştirici bir yol bulması, sürecin selametinde ve bugünlere gelmesine büyük katkı sağladığı aşikardır. Daha da önemlisi, PKK’nın, sürece yönelik kendi dünyasında icat ettiği ve siyasi tüketime sunduğu bütün spekülasyon çıkışların da gerçek olmadığı görülmüştür.

Son tahlilde, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın bugüne kadar sürece yönelik vurgularında, özellikle son SDG krizi sonrası meseleyi ele alışımda ortaya konulan çerçevenin ‘çözümün zemini olmasını savunmamak’ için özel bir provokatif gündeme sahip olunması gerekiyor. Kaldı ki Türkiye’nin bütün jeopolitik, güvenlik ve ekonomik çıkarlarını maksimize edebilmesinin önemli bir dinamiği Suriye’de iç barışın ve istikrarın muhafazasından geçiyor. Bu basit gerçekle kurulacak olgun siyasi bir ünsiyet, ilerleyen dönemlerde gemide delik açma derdine düşmeyecek herkese kazanma imkânı sunuyor. Bu kadar pozitif şartların ortasında tarihi bir fırsatı kuvveden fiile çıkarmak, artık siyasetin Türkiye’ye “umut hakkı” borcudur.

Kaynak: perspektifonline.com

Bhagavad Gita; Yeni Yüzyıl Eski Tarih

AHMET ÖZCAN

www.kritikbakis.com

“..kötürüm bir yel eser ıraklardan
çağlar alınyazımı tartışır
karanlığı tırmalar karanlık bilgiler
evren bir savaş alanıdır
aşkı eline dolayan bir dize yürür üstüme
bir kent mecnunu keser yollarımı
leyleyi sorar
leyle bir özge can mıdır
can içinde can mıdır?...”

İlhami Çiçek

Doğu bilgeliğinin ünlü Bagavad Gita destanı, eski Hindistan’da krallığı paylaşamayan iki akraba hanedan arasında geçen büyük savaşı anlatır. Rivayete göre tarihin bu ilk dünya savaşında değerli komutanlar önderliğindeki iki ordu karşı karşıya gelir. Hintçe ‘Kutlu ezgi’ veya ‘Tanrının şarkısı’ manasına gelen Bagavad Gita tam bu noktada başlar.

Savaş başlamak üzereyken ordulardan birinin başındaki ünlü komutan Arjuna, arabacısı Krişna’ya savaş arabasını iki ordunun ortasında bir yerde durdurmasını söyler. Ve savaş alanını uzun uzun sessizce seyrederek. Gördüğü manzara karşısında titrer, savaşın anlamsızlığını düşünür.

Birden tüm hareket gücünü yitirerek okunu ve yayını bırakır. Savaş alanının ortasında arabasına yığılır kalır. Savaşmayacaktır.

Arjuna’nın arabacısı ve arkadaşı konumundaki krişna, onu savaşmama kararından caydırmaya çalışır. Ve aralarında önce savaş sonra giderek yaşam, ölüm, tanrı ve varoluş konularına dair derin bir tartışma başlar. Destan bu tartışma metaforu ile devam eder. Savaş alanı aslında dünya hatta evrendir. Aralarında kan bağı olduğu halde bir birine düşman olan bu iki hanedandan biri düzeni diğeri karmaşayı simgeler.

Savaş, hayatın kendisi yani ‘yaşamak’tır. Arjuna’nın iç çatışması ise insanın iç savaşıdır. Krişna, Arjuna’nın akıl hocasıdır (destanda Hint mitolojisine uygun olarak Krişna ilerde tanrısal bir kimlik kazanarak tanrı Vişnu’ya dönüşür ve son aşamada sonsuz ruh Brahman’ın ta kendisi olduğu anlaşılır.) Arjuna ve Krişna’nın tartışması insanın içindeki sonsuz ruhla sonlu olanın çatışmasıdır aslında. Destan, ilginç diyaloglar, hikmetli cevaplar, yer yer Hint felsefesinin teolojik açıklamaları ve yaşamın anlamına dair derin sorgulamalarla doludur. Metafor gereği bir sorumlu insan figürü olarak komutan Arjuna ve hem sonsuz ruhun sesi, hem insanın bilinçaltı, hem tanrısal bir nefes olarak Krişna başlarlar konuşmaya:

Arjuna: “Kötülük belirtileri görüyorum krişna. Savaşta kendi yakınlarımı öldürmenin bana nasıl bir şan sağlayacağını bilemiyorum”

”kendim ölecek olsam bile onları öldürmek istemiyorum krişna. Bir yeryüzü krallığı şöyle dursun üç dünya krallığı için bile bunu yapamam.”

”Savaşta kendi akrabalarımızı öldürecek olduktan sonra ne tadı kalır yaşamın.”

“Ben ne utku peşindeyim ne krallık ne de krallığın sağlayacağı zevkli bir yaşam. Krallıklar, zevkler ve hatta yaşamın kendisi neye yarar?”

“Biz bütün bunları burada savaşmak için canlarımızı ve servetlerini ortaya koyanlar için istemiş değil miydik? Üstelik bu savaşta kimin kimi yenmesi daha hayırlıdır onu da bilmiyoruz. Karşımızda savaş düzeni almış olan akrabalarımızı öldürürsek bizde yaşama isteği kalacak mı?”.

Krişna iki ordunun arasında umutsuz bir halde kala kalan Arjuna’ya gülümser ve şöyle der:

“Gereksiz yere acı çekiyorsun. Kişi bilge ise eğer ne yaşayanlar ne de ölenler için üzülmür. Çünkü ne senin ne benim ne de burada toplanmış olan kişilerin var olmadığı bir zaman hiç olmadı. Bundan sonra da hepimiz sonsuza kadar var olacağız.”

“Ölümlü bedenimizin içinde nasıl çocukluktan gençliğe, gençlikten yaşlılığa geçen bir öz varsa, bu öz ölümden sonra da bir başka bedene geçer. Zevkler ve acılar tıpkı sıcak ve soğuk gibi duyular dünyasına ait gelip geçici şeylerdir. Aş bunları arjuna!”

“Bu değişikliklerden etkilenmeyen, mutluyken de acı çekerken de hep aynı olan insan gerçek anlamda bilge sayılır ve ölümsüzlüğe erişir.

Gerçek olmayan hiçbir şey var olamaz. Gerçek olanlarsa asla yok olmaz. Bu ikisi arasındaki ayrımı görebilenler gerçeği görmüş olan kişilerdir.”

“Evrendeki her şeye egemen olan bu gerçek yok edilemez. Ona hiç kimse son veremez. Beden ölümlüdür. Ama beden içindeki öz ölümsüz ve sınırsızdır. Onun için Arjuna dövüş bu savaşta. Bu savaşta ne ölen ne öldüren olacaktır. Böyle olacağını sananlar yanılıyorlar. Çünkü insanın içindeki sonsuz ne ölür ne öldürür.”

“Sen hiç doğmadın ve asla ölmeyeceksin. Hiç değişmedin ve hiçbir şeyi değiştirmeyeceksin. Hiç doğmamış ve sonsuz olduğun için bedenini öldüğünde sen ölmeyeceksin. İnsan özünün doğmadığını, sonsuz olduğunu, hiç değişmediğini, yok edilemez olduğunu bilir de nasıl bir başkasını öldürebilir veya ölebilir?”

“Bu özü kılıç kesemez, ateş yakamaz, yağmur ıslatamaz, rüzgar kurutamaz. Kılıcın ve ateşin, yağmurun ve rüzgarın gücünün ötesinde O sonsuz ve tektir. Ölümlü gözler onu göremez. O tüm düşüncelerin ve değişimlerin ötesindedir. Bunu bilersen üzülmemen gerekir.”

“Hiç ölmeyecek olan bir şeyin ölümüne boş yere üzülmür durma Arjuna. Bu yolda hiçbir şey boşa gitmiş sayılmaz ve başarısızlık söz konusu değildir. Bu yolda ilerleyen kişinin tek amacı vardır. Yolun sonuna ulaşmak.”

“Oysa amaçsız kimseler yaşamın sonsuz seçenekleri arasında yitip giderler.”...

Destan, bu minvalde devam eder..Hint felsefesinin o kendine özgü demagojik akıl oyunları insanın kadim sorularına şaşırtıcı cevaplar verir. Mantıksal tutarlılıktan çok, zekice kurgulanmış dil oyunlarına yaslanan bu bilgelik tarzının en önemli özelliği, verdiği cevapların

içeriği değil, sorunlara yaklaşımdaki paradoksal kesinliktir. Hint düşüncesi, insanın ruhunu acıtan bütün sorulara kesin ve mutlak bir üslupla çelişik cevaplar verir. Söylemin cesareti, cevapların muğlâklığını örter. Üsluptaki yukardan bakan eda, içerikteki derin bilinemezliği dengeler. Belki de tarih, bu nedenle Hint kıtasında hiç değişmeden akmanın yolunu böyle bulmuştur.

Bagavad Gita’nın baş kahramanları olan Arjuna (Adem) ve Krişna (tanrı)’nın konuşmaları, felsefe tarihinin en temel sorununa, varlık ve varoluş’a dair bir tartışmaya cevaptır; Brahmanizm’i reforme edilmesini talep ederek ortaya çıkan akımlara Ortodoks bir cevap... Reformist akımlar ‘yol’un sonuna ulaşmak için var olan’ın dışına çıkmayı teklif etmiştir. Brahmanizm ise, varolan sadece sensin ve senin çıkabileceğin bir dış’ın yok ki, demektedir. Hint düşüncesinin bu büyük ayrışmasından doğan Bagavad Gita destanı, bir yanıyla teolojik bir metindir ama politik olarak müesses düzenle ona itirazın felsefi betimlemesidir..

Bu karmaşık görünen meselelerin Mezopotamya-Akdeniz havzasındaki karşılığı, otorite-devlet ve insan ilişkisidir.

Varoluşun efendi-köle diyalektiği içinde ve devlet-muhalefet denkleminde gerçekleştiği bu coğrafyada, bütün sorunlar politikleşmiş bir din diliyle ifade edilir. Devlet, tanrının yeryüzündeki gölgesidir ve bu nedenle kadir-i mutlak, tek, bölünemez ve bütüncül bir iradenin adıdır. Devlet bu bağlamda sadece dinsel bir otorite değil, dinin ta kendisidir. İnsan ise devletin kuludur. İtaat etmek, sorumluluklarını yerine getirmek, dirlik ve düzeni bozmamakla mükelleftir. Devlete isyan, itiraz, muhalefet, en büyük günahıdır. Dinsel reformlar olarak İbrahim, Musa, İsa ve Hz. Muhammed’in mesajları, bu kadim denklemin bozulduğu yerden tamirini sağlamaya çalışmıştır; İtaat ama adalet koşuluyla, sorumluluk ama hürriyet koşuluyla, dirlik ve düzen ama zulmetmemek koşuluyla..

Mezopotamya-Akdeniz havzasının temel çelişkisi, sınıfsal, etnik veya dinsel değil, politiktir ve politika işte bu koşulların taraflar arasındaki pazarlığından ibarettir. Devlet, bu koşullara uymazsa isyan meşrudur. İsyen bu koşulları talep etmiyorsa gayrı meşrudur. Tanrı-devlet, tanrı-kral, tanrının yeryüzündeki gölgesi, tanrısal düzen...Mezopotamya -Akdeniz uygarlıklarının en bariz vasıfları bu kutsal devlet telakkisi ile şekillenmiştir. Bu coğrafyadaki devlet kavramı, ona yüklenen bu anlam ve bunun tarihsel serüveni anlaşılmadan, hiçbir şey doğru anlaşılamaz. Bagavad Gita’nın Mezopotamya-Akdeniz havzasının bu politik gerçekliğine tercümesi ilginç bir manzara ortaya çıkarır. Destanı bu havzanın diliyle okursak, Arjuna, devlete itiraz eden toplumsal vicdan, krişna-Brahma ise koşulsuz itaate devam isteyen devlet olarak tercüme edilebilir. Aralarındaki tartışma, iktidarla muhalefet, halkla devlet, akılla vicdan, idealle gerçeklik gerilimi olarak yorumlanabilir. İnsanın tarih boyunca farklı biçimlerde yaşadığı bu gerilim, bugün için bize ne anlatır?

Öncelikle Mezopotamya-Akdeniz havzası (Asur-Mısır-Roma) ile Hind-İran havzasının iki farklı uygarlık bloku olduğu gerçeğini bir kenara not edelim. Birincisinde dirlik ve düzen, dolayısı ile devlet ve hukuk, ikincisinde ise kaos içinde düzen ve dolayısı ile hikmet, felsefe ve paradoksal gerçeklikler önceliklidir. Hind-İran havzasında devlet müttehit bir otorite değildir. Bürokratik bir mekanizma olarak devlet cihazının yanında ve ondan daha etkin özerk otorite odakları olarak din adamları ve aristokrasi gibi iki güç merkezi daha vardır. Bu karakteristik yapı Batı Roma'dan beri Katolik Kıta Avrupa'sında da böyledir.

Mezopotamya-Akdeniz'de ise durum tam tersidir. Burada 'tanrı', yani tek egemen güç-tanrı adına veya tanrısal yetkiyle veya tanrının gölgesi manasında-devlettir. Din, aristokrasi, ordu, aydınlar, hepsi devletin içindedir. Daha doğrusu devlet her şeyin içindedir. Kadir-i mutlak tanrı telakkisi otoritenin tekliğini sağlayan teolojinin ifadesidir. Bu durum pagan ve Ortodoks Doğu Roma'dan beri böyledir.

Bu iki tarihsel tecrübe ve iki farklı bilgi bloku, dünyanın, bölgemizin ve ülkemizin yarını için kurgulanacak her senaryoda temel alınmalıdır.

Her iki havzanın birbiriyle mukayeseli üstünlükleri vardır.

Yine tarihsel olarak ciddi bir rekabetin de taraflarıdır. Ancak bu iki havzasının terkinde büyük bir uygarlık dinamiği saklıdır.

M.Ö. 2. binyıldan 19. yüzyıla kadar tarihin aktığı ana coğrafi bölge olarak bu havzalarda egemen olan çeşitli etnik-siyasi-dinsel güçlerin temel çelişkisi bu eksenle kurulmuştur. İki tektonik plaka gibi, bu havzalarda temerküz eden güçler bir biriyle rekabete, çatışmaya, savaşa tutuşmuş ve bu büyük çatışmalar tarihin ana akışına yön vermiştir. Büyük göçler, nüfus hareketleri, dinsel-felsefi ekoller, politik oluşumlar, teknolojik gelişmeler, ekonomik ilişkiler, her şey bu ana akışın içinde şekillenmiştir.

Bu iki blokun sentezi, terkihi, yani birleşme çabası, İbrahimi geleneğin temel politik hedefidir ve Musevilik, Hristiyanlık, İslam gibi büyük dinlerin doğumu bu hedefin ifadesidir. Bu dinler insanın ontolojik soru(n)larına cevaplar vermiş ve tarihsel akışın çatışma değil, uyum, sentez yani barış ve adalet yolunda sürmesini sağlamıştır.

Bu havzaların çatışması ise Brahmanizm, Zerdüştlük, Budizm, Yahudilik, Manicilik, Yezidilik, Babilik, kabalacılık, Batınlık, Haşhaşilik, Durzilik, Nusayrilik gibi bütüncül doğruların parçacıklarına tutunarak var olan onlarca heretik mezhep, meşrep ve tarik üretmiştir. Bunlar, çatışmadan doğan ve eksik, parçalı, fraktal doğruları bütüne karşı savunan trajik ekollerdir.

İbrahimi dinler dirlik ve düzeni, heretik ekoller ise kaos ve karmaşayı ifade eder.

Örneğin Musevilik doğuşu Aryan/Hitit ile Asur/Mısır savaşını, Hristiyanlığın doğuşu Sasani-Roma savaşını ve İslamın doğuşu İran-Bizans savaşını sona erdirmiştir. Ancak bir süre sonra bu ana savaşlar, bu yeni dinlere

yaslanarak kurulan yeni düzenlerin iç savaşı olarak devam etmiştir. Musevilik'in çarpıtılmış versiyonu olan Yahudilik'in Saduki-Ferisi ekolleri, Hristiyanlığın Ortodoks-katolik yorumları, İslamın Sünni-Şii çatışması bu iç savaşlara örnek olarak yorumlanabilir. Sadece politik olarak değil, teolojik olarakta bu iç çatışmalardaki tarafların düşünme biçimi, dünyaya, eşyaya olaylara bakış tarzları birbirinin yenilenerek devamı gibidir. Tarih tekerrürden ibarettir sözü boşuna söylenmemiştir.

19.yüzyıldan itibaren dünyanın sıklet merkezi Avrupa'ya, daha sonra da Atlantik'e kaymıştır. Şimdi ise Pasifiğe kaymaya başlamıştır. Modernleşme, yani bilimsel-teknolojik devrimle birlikte dünyanın kadim akış merkezleri kenara dönüşmüş ve büyük tarihsel akış artık küre çapında devam etmeye başlamıştır. Derin tarihin gözüyle bakarsak, oyun alanı genişlemiş, oyunun aktörleri, kullandıkları teknoloji, hareket kabiliyeti, hız ve diğer nicel bileşenler çoğalmış, artmış, yenilenmiştir. Ama oyun aynı oyundur. Tarihin ritmi aynı yasalarla, aynı metafizik ve politik gerilim ekseninde atmaya devam etmektedir. Değişen jeopolitik havzaların niceliğidir.

20. Yy'da Amerika, 21. Yy'da Çin, bu derin tektonik diyalektiğin kenarında sahne almakta ama temel çelişkiyi değiştirecek bir özellik taşımamakta, aksine bu çelişkinin yeni tarafları olarak genişlemesini temsil etmektedir.

Temel diyalektik bugün her düzeyde devam etmektedir. İnsanın iç savaşı, sonsuz olan yanımızla sonlu olanın çelişkisi, ideal ile gerçeklik, efendi ile köle, otorite ile muhalefet, adaletle zulüm, özgürlükle tahakkümün kadim savaşı sürmektedir. Batı olarak tanımlanan yeni havzanın insanlığın bu kadim çelişkisini çözmeye ne aklı, ne idraki ne de ruhu yetmemiştir. Bu nedenle insanlığın tarihsel yürüyüşünün yeniden kadim havzalara ayağını basarak devam edeceği söylenebilir.

21.yüzyılın sıklet merkezinin Avrasya olacağı tahmin edilmektedir. Eğer bu öngörü gerçekleşirse, yeni yüzyılın diyalektiği uzun zamanlar tarihinin derin akışına uygun olarak yeniden Mezopotamya-Hindistan eksenine dönecektir.

Eğer bugün yeni bir dünya kurulacaksa -Ki yeni bir dünya ifadesindeki 'yeni'nin gerek şartı bunun batı dışı bir havzadan doğmasıdır- bu dünya ya Hint-İran havzasının, Ya Mezopotamya-Akdeniz havzasının veya bu ikisinin ortak sentezinin ürünü olacaktır.

Bugün batı denilen ve aslında Anglosakson-Protestan(Aryan) aşiretlerle Latin-Katolik aşiretlerin iç savaşının dünyaya yayılmasından ibaret olan sözümona uygarlık, son yüzyılını yaşamaktadır. Bu manada batı, 21. yüzyılda kendi iç savaşını Avrasya'ya-Pasifiğe taşımak ve soru(n)larını evrensel bütünsellikte değil, parçacık doğrulara dayalı ideolojik yabancılaşımlarla çözme çabasından vazgeçmediği sürece, derin tarihte bir paranteze dönüşecektir.

Mezopotamya ile Hint havzası arasında tarihin kadim diyalektik geriliminin yeniden nüksetmesi, gerçekten insanlık tarihinde yeni bir sayfanın açılmasını sağlayacaktır.

Bagavad Gita'nın anlattığı kaos ve düzen arasındaki savaşta yaşanan gerilim, 'biz'im dünyamızın gerçek diyalektiğidir.

Batı dolayımı ile üzeri örtülen veya batıcılığın yarattığı sonuçlanmış gibi süren bu sahici denklemin, önümüzdeki on yıllar boyunca artık kendi doğal seyrinde sahneye çıkması beklenmelidir. Bu denklem, doğu-batı çatışması, sınıf savaşı, milletler mücadelesi gibi batı tecrübesinin ürettiği sonlu olanın sahte diyalektik gerilimlerini ortadan ikiye bölüp, ontolojik bağlamda aynıları aynı yerde gayrıları gayrı yerde toplayan ve dünyevi çelişkileri ontolojik çelişkilere bağlayarak gerçek bir zemine yani sonsuz olana ulaşma çabasına oturtan derin tarihin özüdür.

İnsanın içindeki sonlu olanla(Beşerî) sonsuz olanın(Ademî) gerilimi; dinsel, etnik, sınıfsal çelişkileri bir üst bütünsellik içinde ve politik zeminde yeniden ele almanın sahici zeminidir. Bu zemin bütün mevzuların özünü yani insanlaşma çabasını ifade eder.

Sonlu olan insanı eksiltir, böler, aşağı çeker. Sonsuz olan ise yüceltir, olgunlaştırır, tamamlar... İnsan olmak, sonlu olan dünyada sonsuz olana sarılma gayretidir.

Avrasya/Pasifik merkezli yeni diyalektik, insanlığın bu kadim savaşının kaldığı yerden devamını sağlayacaktır. O zaman, sadece kapitalizm ve bağlantılı sorunlar değil, beyinlerimizi ve ruhlarımızı yoran, vaktimizi çalan, çocuklarımızı kirli savaşlara kurban eden ırkçı, etnik, putperest bütün cahiliye adetleri tekrar tarihin çöplüğüne atılacaktır.

Yeni Türkiye, yeni bölgesel düzen, yeni bir dünya öncelikle böyle bir zeminde ve bu derinlikte başlayacak tartışmalarla inşa edilebilir...

Arjuna ve krişna, 21. yüzyıl boyunca kaldıkları yerden tartışmaya devam edecek gibidir.

Kaynak: Yenilmiş Asilere Çiçek Verelim-Ahmet Özcan, Yarın Yay. 2016

Makale ilk Yayın: haber10.com-2009

Jeffrey Epstein ve Noam Chomsky Arasındaki E-postalar Üzerine

YAZAR: VIJAY PRASHAD*

İçim kan ağlıyor.

Küçük bir çocukken, daha önce yazdığım ve onlarca yıl sonra bile beni etkilemeye devam eden korkunç cinsel şiddete maruz kaldım. Bu, yalnızca ahlaki değil, fiziksel olarak da genç çocukları sömüren hiç kimseye tahammül edemeyeceğim anlamına geliyor: Çocuklara zarar veren herkesten aşırı derecede tiksiniyor ve bir çocuğu disipline etmeye kalkan birini bile duyduğumda irkiliyorum. İki çocuğum yetişkin, ikisi hala çocuk ve her biriyle ilgili kırılğanlıklarını ve geleceklerini derinden hissettim ve hissediyorum. Benim için bir çocuğa cinsel istismarda bulunan bir kişi için ikinci bir şans yoktur.

Jeffrey Epstein davasını okudum, çocuklara ve gençlere uygulanan tehlikeli şiddeti okumak bana büyük acı veriyor.

Ama elbette, arkadaşım ve iş arkadaşım Noam Chomsky ile Epstein arasındaki e-postaları görmezden gelmek imkansızdı. Okuduğum kadarını okudum ve görmem gerekenleri gördüm. Noam benim için harika bir akıl hocası olmuştur ve birlikte iki kitap yazdık (sonuncusu, onun son kitabı). Her iki kitap da, onun Epstein ile yazdığı dönemde yazıldı. Ancak, yaptığımız birçok tartışmada, bu yazışmalardaki konular veya onun Epstein ile görüştüğü gerçeği hiç gündeme gelmedi. Noam ve ben, ABD emperyalizmi ve onun suçları hakkında konuştuk, sonra da Küba hakkında. Bu siyasi konular dışında konuştuğumuz tek kişisel konu, köpeklerle ve Arapça diline olan sevgimizdi. Noam, Epstein ile ilişkisini konuşup, yazıp açıklayamadığı için, mesele son derece problemli. Onun adına söylenecek hiçbir şey yok.

Fotoğraflar ve e-postalar ortaya çıktığında, Epstein'in pedofilisi ve dolayısıyla Noam'ın onunla dostluğu beni anında tiksindirdi. Bana kalırsa bunun bir savunması yok, bu iğrençliği açıklayabilecek hiçbir bağlam yok.

CounterPunch'un editörü Jeffery St. Clair'a, ortak arkadaşımız Alexander Cockburn'un bu ifşalara nasıl bir tepki verirdi diye sordum. Jeffery, "Alex, Noam'ın aşırı bir Siyonist ve muhtemel İsrail ajanıyla bu kadar yakın bir ilişkisi olmasından rahatsız olurdu sanırım... Genellikle bu kadar ölçülü ve derinlemesine düşünülmüş kararlar veren biri için cidden kötü bir muhakeme" diye yazdı.

Epstein, Aşırı Sağcı ve Siyonist biriydi – dünyayı kendi cennetleri ve bizim cehennemimiz yapmak isteyen güç ve nüfuz sahibi erkekleri toplayan biriydi. Noam'ı, 2000'lerin başında yolsuzluk iddialarıyla karşılaşan ve İsrail Başbakanı olarak görev yaptığı süre boyunca savaş suçları işleyen Ehud Barak ile tanıştırdı. Barak, 2009'da Gazze'deki Filistinlilere karşı korkunç bir savaş yürüttü ve yaklaşık 1500 Filistinliyi soğukkanlılıkla öldürdü. Richard Goldstone'un başkanlık ettiği Birleşmiş Milletler soruşturma komitesi, raporunda Barak liderliğindeki İsrail hükümetinin savaş suçları işlediğini tespit etti. Barak o yıl Birleşik Krallık'ı ziyaret ettiğinde, avukatlar savaş suçları davalarında evrensel yargı yetkisi sağlayan 1988 tarihli Ceza Adaleti Yasası uyarınca Westminster Şehri'ne bir arama emri için başvuruda bulundu. Böyle bir emir gerçekleşmedi. Noam neden bu olaylardan altı yıl sonra, 2015'te bir savaş suçlusuyla görüşsün? 2021'de, ilk kitabımız The Withdrawal için Noam'a Henry Kissinger ile görüşmeye gider miydi diye sorduğumda güldü ve hayır dedi.

Yine de, daha önce -benden habersiz- bir savaş suçlusuyla görüşmüştü.

Neden bu mizaca sahip biriyle bu kadar rahat bir şekilde arkadaşlık etsin?

Neden bir pedofilin işlediği suçlar için ona destek olsun, akıl versin?

Kendi adıma, dehşet ve şok içindeyim.

Dipnotlar:

Vijay Prashad

Santiago, Şili

* Vijay Prashad'ın (Noam Chomsky ile birlikte) en son kitabı: The Withdrawal: Iraq, Libya, Afghanistan and the Fragility of US Power (New Press, Ağustos 2022).

Kaynak: <https://www.counterpunch.org/2026/02/03/on-the-emails-between-jeffrey-epstein-and-noam-chomsky/>

‘Atanamamış Peygamber’ Sendromu

MELİHA ÇELİK

www.kritikbakis.com

Küçük yeğenimin bir sağlık sorunu için daha önce hiç gitmediğim bir doktorun özel muayenehanesindeydik. Bekleme salonunda ebeveynleri ile birlikte birkaç çocuk daha vardı. Çocuklardan biri sıkıntıdan olsa gerek bir topaça oynuyordu. Ters dönen bir topaçtı bu...

Sıramızı beklerken işinin ehli bu doktorun bürosunu yolu buradan geçen herkesin üzerine duvarlara asılı gazete sayfalarından, sehpa duran dergi ve gazetelere, hatta açık olan bir Tv kanalı ile etraftaki türlü objelere kadar bir ideolojiyi- desteklediği siyasi partinin propagandasını boca ettiğini fark ettim. Sonra bazı insanların belki de çoğu kişinin doğduğu coğrafya, eğitimi, statüsü, dini inancı veya finans durumu ne olursa olsun etrafına çizdiği bir çemberin içinde ters dönen topaçlar gibi olduğunu düşündüm.

Belki de birçoğu atanamamış peygamber sendromu yaşıyordu.

Ters dönen topaçla oynayanlar iyi bilir ki topaç çok hızlı döndüğünde üzerinde farklı renkler varsa hepsi birbirine karışır ve tek bir renk gibi görünür. Bir durum ya da engelle karşılaştığında takla atar ama devrileceği zamana kadar yine durmaz. Böyle insanlar da sadece bir fikre sahip değiller; o fikrin etrafında o kadar hızlı dönüyorlar ki, dünya onlar için bulanıklaşıyor ve sadece kendi merkezlerini net görebiliyorlar.

Ters topacın o meşhur taklası aslında bir savunma mekanizmasıdır. İdeolojisine körü körüne bağlı kişi de, fikrinin sarsıldığını hissettiği an öyle bir ‘mantık taklası’ atar ki, yine aynı yönde dönmeye devam eder.

En trajik özellikleri ise onların bakış açılarına göre dünya baş aşağı değil de normal seyrinde dönüyordur. Kendisi hep ters dönmekteyken, farklı duran herkesin yanlış ve ters durduğundan emindir.

Çoğu zaman kendi çarpıklıklarını, evrenin doğrusu zannediyorlar.

Fizikte jirostatik atalet diye bir şey vardır; dönen nesne konumunu değiştirmemek için direnir. İdeolojik körlük yaşayanlar da dışarıdan gelen her türlü farklı düşünce-‘itme’ veya ‘düzeltme’ çabasına karşı devasa bir direnç gösterir. Onu itmeye kalkarsanız düşmez, daha da tuhaf bir açıyla dönmeye devam eder. Jiroskopik inadı bu olsa gerek!

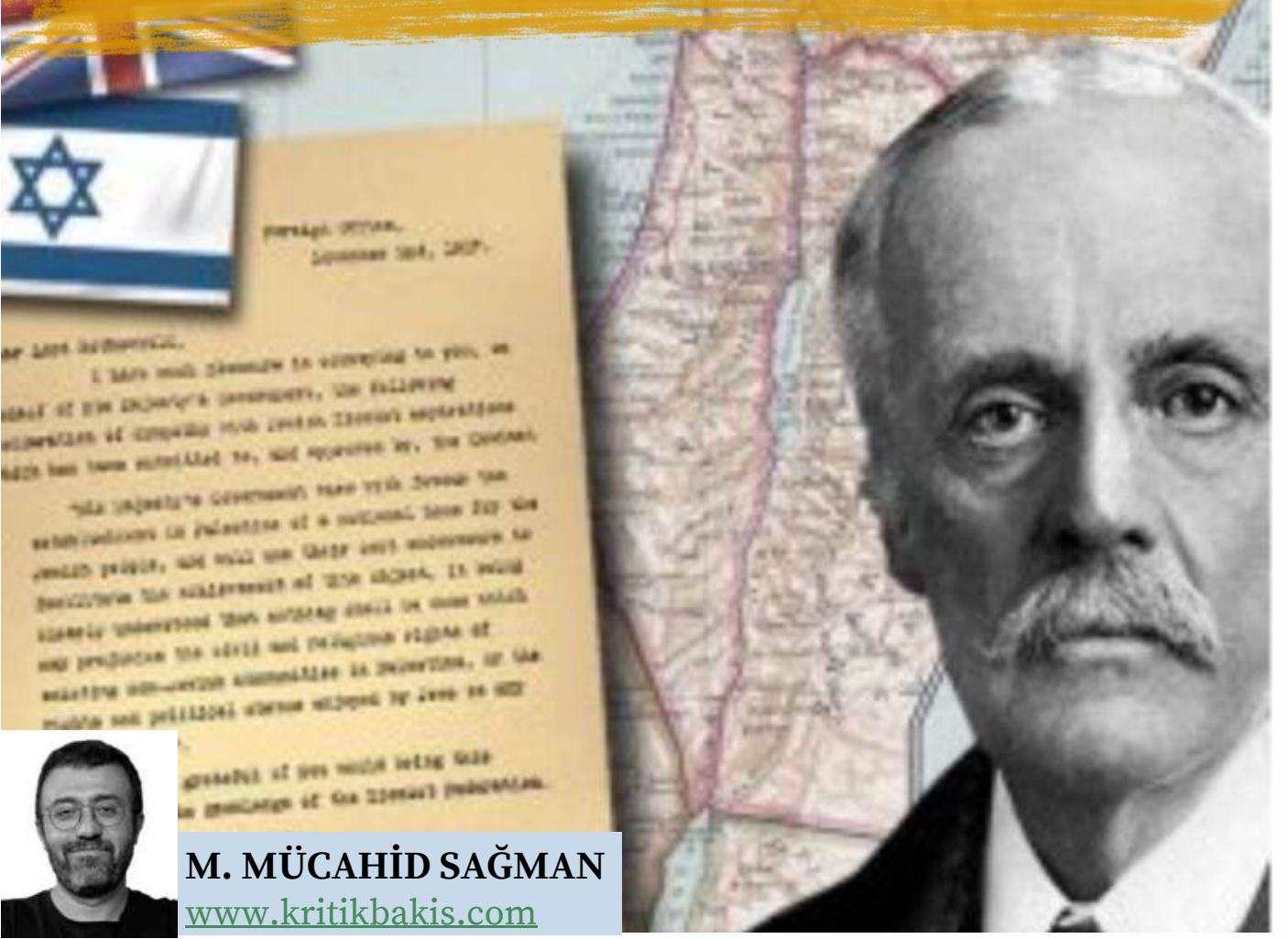
Onlar için dönmek keşke gerçek bir yolculuk olsaydı. Yol insanı çoğunlukla zenginleştirir, ehlileştirir çünkü. Yol da yolculuk da kıymetli bir öğreticidir. Ama topacın dönüşü mümkün olduğunca tutunduğu zeminde sabit kalma çabasından ibaret.

Bu fizik kurallarına meydan okuma gayreti dışardan bir gözle bakılınca oldukça tuhaf gelir. Bir yerçekimi anomalisi ile karşı karşıya olduğumuzu düşünürüz. Onları düzeltmeye (yani çevirmeye) çalıştığınız her hamle, ona takla atması için ihtiyaç duyduğu momentumu verir sadece. Bu taklacı ters topaçların başta üstün gördükleri ırklarını, keskin inançlarını, siyasi görüşlerini, ideolojilerini -ve her neyse- hararetli bir şekilde savunurken hemencecik tanırırsınız. Ve aslında hemen hepsi atanamamış peygamber gibidirler. Eh şarkın alışkanlığıdır, her peygambere havari gerekir ve bu tiplerin etrafı da atanamamış havari doludur. Peygamberlerini yüceltir, sözlerini kutsar, mucizeler uydurur ve hepsi de minik peygambercikler olarak kendi etraflarını büyüleyip geçinip giderler. Hak, Hakikat, adalet, hürriyet, ahlak, sadece birer büyüleyici araçtır. Niyet bozuk olunca, kadim bilgiler, değerler, ilahi veya beşeri kelimeler, fikirler, güzel sözler, sadece bir halkla ilişkiler çalışmasının malzemesine dönüşür.

‘Siz kendinizi unutup başkalarını mı düzeltmeye çalışıyorsunuz’ ilahi uyarısına rağmen, bu sahte kurtarıcılar, sürekli başkalarını etkilemek, onlara hükmetmek, yönetmek ve maliyetsiz bir itibar, perestij, kazanç edinme peşindedir. Belki de bu nedenle her nebi ve resul ‘ben sizin gibi bir kulum , Allahın sadece elçisiyim, ben sadece bir uyarıcıyım, sizden hiçbir ücret istemiyorum’ demiştir ve hatemül enbiya ile birlikte peygamberlik çağı da kapanmıştır. Ama şarkın sahte peygamberleri bitmemiştir, kutsal liderler, tanrının oğulları, tanrıçalar, ilaheler, evliyalı, azizler, şeyhler, pirlar, kurtarıcı önderler, mehdiler, mesihler, tartışılmaz-sorgulanmaz kesin inançlar, uğruna ölünen fikirler, kurtarıcı örgütler, cemaatler, partiler, hala ve başka isimlerle devam etmektedir. İnsanlar sorumluluk almamak için daima Allaha veya devlete aracı koyar, torpil yapar, rüşvet verir, hatırlı kişiler sayesinde kurtulmak ve inandığı cennete/ rahata kolayca kavuşmak ister. Buralarda hala Şeyh uçmaz mürid uçurur, diri yetmezse ölüden medet umulur. Ölü kutsaması, ölüm yüceltisi, kutsal ölü tapımı-nekrofilii- bu sahte nübüvvet tezgahlarının olmazsa olmazıdır. Her sahte peygamberin, sahte mehdi-mesihin kutsal ölülari de vardır ve kendileri adeta reenkarne olmuş, yeniden doğmuş birer avatarıdır. Türkiye’de aşırı Kürtçü, Türkçü, Kemalist, dinci, solcu bir partinin ya da ideolojinin sıkı savunucusu ile konuştuğunuzda hepsinin aslında aynı kişi olduğunu düşünürsünüz. Tepkileri, öfkeleri, dilleri, düşünce yapıları aynıdır. Birinin kurduğı cümlelerin içinde ki bazı kelimeleri bir diğerrinin kelimeleriyle değiştirdiğinizde ya trajedi ya komedi ortaya çıkar. Sadece Türkiye değil elbette bütün dünyada da tablo aynı. Fanatik bir Amerikalı, Alman, Çinli, Yahudi ve Arap da aynıdır. Hepsi keskin bir inanca, düşünceye takılıp kalmıştır. Her neyi savunuyorsa en doğru odur. Asla değiştiremezsiniz, asla değişmezler. Bir yurt dışı seyahatimde aynı hafta içinde farklı zamanlarda fanatik bir Keldani, bir Yahudi, bir İranlı ile tanışmıştım. Kesinlikle bir fıkra gibiydi... Hepsi sohbet ettiğimiz bir konuda bahsini ettiğim atanamamışlardandı. Hiç yorum yapmadan dinlemiştim onları. Sonra hepsinin toplamının aynı kişi olduğunu düşünüp gülmüştüm. Her biri en üstün din-ırk bizimki derken aynı tepkileri veriyor aynı mimik ve jestleri kullanıyordu neredeyse. Keldani, ‘kimseler yokken biz vardık, bizi yok etmek istediler, üç bin yıldır çok zulüm gördük.’ derken, Yahudi; ‘biz seçilmişleriz, 2 bin yıldır hep zulme uğradık.’ diyordu. İranlı geri kalır mı ‘bindörtüyz yıldır yas tutuyoruz, zulmün en büyüğünü biz gördük...’ Ve hepsi Tanrı’nın atanamamış peygamberi gibiydi. Hepsi kendine göre en çok zulüm görendi. Kurbandı, mazlumdu... Bu yüzden en haklı, en doğrudu. Başkaları asla haklı, doğru, mazlum ya da kurban dahi olamazdı. Bu dünya sadece onlar için var edilmişti. Dolayısıyla hep haklılardı. Bir şey değiştirilecekse veya dünyaya bir nizam verilecekse bu onların hakkıydı. Tanrı-İlah-Rab eninde sonunda onları mutlu edecekti çünkü onlar için çalışıyordu.

Yaratıcının tek işi buydu sanki... Onlar da sadece kendileri için çalışan Tanrı-İlah-Rabbi memnun etmek için çabalamaya yeminliydi. İlginçtir, nübüvvet inanmasa da atanamamış peygamber rolünü içselleştiren seküler ideoloji sahipleri, inananlardan daha misyoner, daha hevesli ve daha vaz edicidir. Bilim, akıl, çağdaşlık, ilericilik pozuyla yukardan bakıp kendi dışlarına küçümseme ve kibir edalı not verme, yargılama, mahkum etme ve hatta parmak sallama konusunda diğerrlerinden daha mahirdirler. Belki de içgüdüsel bir imansızlıkla, yani kendi haklılıklarına dahi aslında inanmıyor olmanın bastırılması güdüsüyle kendi dışlarına karşı daha nobran, daha küstahtırlar. Tanrıları-tarih, bilim, akıl, batı-, onları kendi kafirlerine karşı daha buyurgan, daha yobaz olmaya zorlamış gibidir. Belki de bu nedenle 19. ve 20. yüzyıl boyunca bu seküler dincilerin atanamamış peygamberleri ve havarileri, tarih boyunca gerçek nebevi misyon sahiplerinin aklına bile gelmeyecek ölçüde bireyleri, kitleleri yönetme, değiştirme, zorlama, beyin yıkama, yok etme yöntemleriyle insanlığa musallat olmuşlardır. Zorunlu eğitim, medya, edebiyat, sanat, siyaset ve sivil toplum imkanlarıyla kesin inançlarını nesiller boyu insanlara dikte etmiş, seküler dinlerini tek gerçek olarak dayatmış, bu uğurda milyonlarca insanı telef etmiştir. Bunların bakiyesi olan seküler milliyetçi-kavmiyetçi-ırkçı örgütler ve partiler ise hala aynı cüret ve pervasızlıkla toplumları zehirlemeye devam etmektedir. Atanamamış peygamberler ve diğerrleri... Diğerrleri; sağduyulu, hayatın gerçekliğine dokunabilen, farklı fikirleri, insanları dinleme ve anlama becerisine sahip, inandığı her ne varsa onu putlaştırmayan, tapmaya ve tapınmaya meydan okuyan her konuda en normal olanı şiar edinen ve başkalarına hükmetmek-yönetmek-kendine benzetmeye çalışmak yerine kendini ve haddini bilmekle meşgul olan yani gerçekten Adem olan İnsanlar...Çoğunluk olsalar da diğerrleri gibi kibirli, küstah, saldırgan olmadıkları için sessiz, sakın, sabırlı bir görünmezlik içerisinde dirler. İslamiyete inananlar gayet iyi bilir, Kur’an, fanatiklerin veya hakikatten sapanların aslında kendi uydurdıkları kuruntulara (zanna) inandıklarını sıkça vurgular: “Onların çoğı ancak zanna uyarlar. Şüphesiz zan, haktan (gerçek bilgiden) hiçbir şeyin yerini tutmaz.” (Yunus Suresi, 36. Ayet) “Onların bu hususta hiç bir bilgileri yoktur. Onlar sadece zanna uyuyorlar. Zan ise hiç şüphesiz hakikat bakımından bir şey ifade etmez.” (Necm Suresi, 28. Ayet) Sözlükte zan; kesin olmayan bilgi, sanı, tahmin ve aslı astarı olmayan kuruntu demektir. Kur’an bu kavramı kullanarak aslında insanın kendi zihninde yarattığı “sahte gerçekliklere” işaret eder. Gerçek Resulu ve getirdiğı gerçek mesajları unutup veya çarpıtıp ya da illa zanni kutsallar uydurup insanlara, topluma peygamberlik taslayanlar ve bu sahtekarlara havarilik yapanlar müşteri bulamayacak hale gelince sağlıklı bir toplum olmanın zemini oluşacaktır. O zaman bir hekim ideolojisini değil hekimliğinin ve hastalarına sadece sağlık boca etmenin ahlakını kuşanabilir.

Balfour'un Parçalanan Portresi

M. MÜCAHİD SAĞMAN

www.kritikbakis.com

2024 yılının Mart ayında İngiltere'de Cambridge Üniversitesine bağlı Trinity Kolejinde sergilenen Lord Atrhur James Balfour'un portresi bir grup Filistin'den yana vicdanlı aktivist tarafından önce kırmızıya boyanıp sonra da parçalandı. Bu eylem sıradan bir aktivizm olarak haberlerde yer alsa da aslında Siyonizm'in 7 Ekim sonrası yaşattığı soykırıma gelen tepkiler arasında en sembolik eylem olarak okunabilir. Çünkü bugün Ortadoğu'da yaşanan tüm bu gerilimler Balfour'un sunduğu kısa ama etkili notun arkasında saklıdır.

2 Kasım 1917'de İngiliz Hükümetinin Dış İşleri Bakanı Arthur Balfour Filistin'de Yahudi halkı için ulusal bir yurt kurulmasından yana olduklarını ilan eden bir notu meclisle paylaştı. Elbette bu küçük not ve onu tamamlayan kısa mektubun ortaya çıkmasına neden olan en önemli isim bir Rus Yahudi'si olarak geldiği İngiltere'de İngiliz Siyonizm örgütünün başına geçen ve İsrail'in de ilk devlet başkanı olarak görev yapacak olan Haim Weizmann'dı. Weizmann Paris Barış Konferansı'nda Filistin topraklarının Milletler Cemiyetine devrini ve onların da kontrolü Büyük Britanya İmparatorluğu mandasına vermesini teklif eden kişiydi. Elbette bu sadece basit bir teklif olarak kalmadı. Çünkü Weizmann Avrupa'daki diplomatlar arasında etkisi olan biriydi ve siyonizmin Amerika'dan

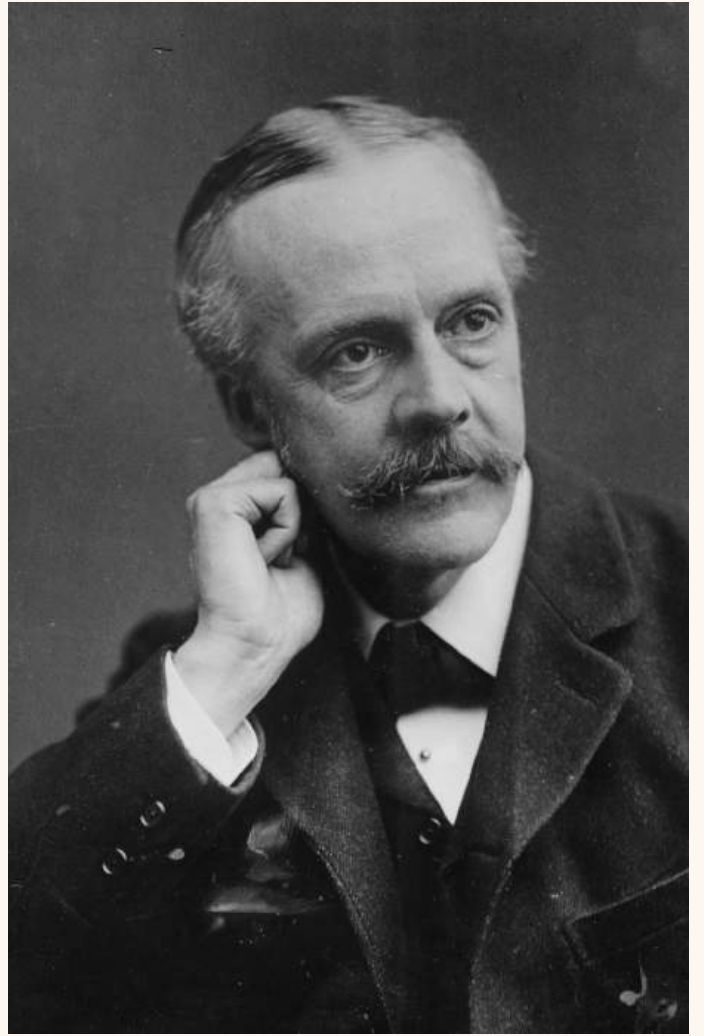
Avrupa'ya kadar örgütlenmesinde etkisi çok büyüktü. Weizmann özellikle Ortadoğu'nun İngiltere kontrolünde olmasını istiyordu. Bu durum sömürge sonrası dönemde Fransızların etkinlik alanlarının azalacağı anlamına geliyordu ve Fransızlar yakın gelecekte nasıl bir siyasal gerileme yaşayacaklarını tahmin edebiliyorlardı. Nitekim onların tüm itirazlarına ve çabalarına rağmen Weizmann'ın teklifi kabul edildi.

Elbette siyonistlerin Büyük Britanya tercihi başlı başına güçlü İngiltere teziyle açıklanamaz. İngiliz modernleşmesi ile Fransız modernleşmesi arasındaki farkı analiz etmek bu tercihin bazı gerekçelerini ortaya koyacaktır. İsrail kurulurken tamamiyle bilimsel hukuki zemine dayanan bir tarih anlatısı üretmedi. Teolojik anlatının özellikle Yahudi toplumun geri dönüşünü motive edeceği güçlü bir ihtimaldi ve nitekim öyle de oldu. Tüm dünyadan Yahudiler sadece bir devlet kurma refleksi ile değil kutsal kitaplarının ürettiği mit gereği ibadet bilinciyle ata yurdu olarak gördükleri Filistin topraklarına göç etmeye başladılar. İşte burada İngiliz modernleşmesinin dinle sosyal hayat arasında kurduğu esnek geçişin etkisi görülebilir. İngiliz modernleşmesinde gelenek, hukuk ve monarşi arasında kurulan denge dinin sosyal hayatta kamusal görünürlik kazanmasına imkân tanır.

Bu aynı zamanda dinle siyasal söylem arasında Fransız modernleşmesi tarafından keskin bir şekilde yapılan ayrımı da ortadan kaldırır. Dinin sosyal hayatta yaşanabilir kalmasının bir yönü de siyasal söylemi şekillendiren güce sahip olmasıdır. “Vadedilmiş topraklar” miti ne bütünüyle teolojik bir kurgudur ne de ulus devleti şekillendiren 19. Yüzyıl modernleşmesine saplanıp kalmış ideolojiye atıf yapar. Ama aynı zamanda her ikisini de bünyesinde barındıran siyasal söyleme ve politik eylemlilik potansiyeline sahiptir. Bu açıdan İngiliz modernleşmesinin kilise ile devlet arasında ürettiği şeffaf geçişe daha uygundur.

Fransız modernleşmesi ise “dini müntesib” yerine “ulusal vatandaş” kurgusunu merkeze alır. Bu açıdan kolektif dini kimliklere karşı şüphecidir ve ideolojik baskıyı örgütleyen bir modele sahiptir. Türkiye modernleşmesinin 100 yıla yakındır yaşadığı travma bunun en iyi örneklerinden biridir. İsrail’i kuranlar teolojik ve siyasal hedeflerle taşımak istedikleri Yahudi nüfusunun tahakküm edici bir sekülerleşme baskısı ile kültürel yabancılaşma yaşamasına engel olmayı hedeflemişlerdir denilebilir. Siyonist hareket, kendisini seküler evrenselcilik içinde eritecek bir Fransız modernleşmesi yerine, dini kimlikleri siyasal olarak araçsallaştırabilen İngiliz muhafazakâr modernleşmesini tercih etmiştir. Filistin’in İngiliz mandasına bırakılması talebi ve tercihi, yalnızca emperyal güç dengelerinin değil; modernliğin dinle kurduğu ilişkinin de bir sonucudur. İngiliz modernleşmesi, Siyonist projenin teolojik ve tarihsel iddialarını taşıyabilecek esnekliğe sahipken, Fransız modernleşmesi bu tür kolektif-dinsel talepleri kamusal meşruiyet alanının dışında tutmayı tercih etmiştir. Fransız modernleşmesinin yarattığı toplumsal travmanın en belirgin örneklerinden biri Cezayir’dir elbette. Türkiye gibi Cezayir’de Fransız modernleşmesinin yarattığı travma ile dini geri dönüşü çok yoğun yaşamıştı. 1990 seçimlerinde İslami Selamet Partisi (FİS) seçmenlerin oylarının yarısından fazlasını alarak iktidar olmuştu. Fakat askeri darbe ile indirildiler ve hala ülkede belirgin bir travma hali mevcut. Konumuzun ana odağını dağıtmadan geri dönersek örneklerden de anlaşılacağı gibi Fransız modernleşmesinin yarattığı tahakküm ve yabancılaşma bir dönüşüm yerine bastırılan dini kimliğin farklı şekilde geri dönüşüne sebep olur. Zamanla toplumsal çatışmanın taraflarından biri olma hüviyeti kazanan dini kimlik bu çatışmalar neticesinde hem siyasal proje üretme kabiliyetini hem de sosyal hayatla barışma potansiyelini de yitiriyor. Nitekim Türkiye’de son yıllarda yaşanan toplumsal gerilim buradan hareketle açıklanabilir.

İsrail’in Anglo-Sakson modernleşmesi tercihi elbette sadece onların kendi projeleri olarak okunamaz. Britanya İmparatorluğunun uzun vadede Akdeniz’e hakimiyet ve Ortadoğu üzerine kurduğu yayılım ve kaosun sürekliliği projesi de karşılıklı bir çıkar ilişkisi üretiyordu.

Bu anlamda İsrail’in varlığı İngiltere için Ortadoğu’da bir siyasi yük değil stratejik süreklilik sağlar. Oysa hem sol hem de İslami bağımsız Filistin mücadelesi emperyalizmle çatışmada kurduğu tarihsel ve ideolojik kurguyla İngiltere ve müttefikleri için birer gerileme sebebidir. Suriye’nin batısı, Kıbrıs ve Süveyş kanalı post-kolonyal dönem için kültürel sömürünün mekanlarıdır ve hem İsrail hem de İngiltere için kritik noktalar. Onun için Baas rejimlerinin Rusya ile kurduğu ittifaklar her zaman İngiltere ve ABD için tehlike oluşturmıştır. Elbette Baas ve Rusya’da başka bir emperyal bloğu temsil ediyor bu durum güç yayılımının kaçınılmaz sonucu. Ama İsrail yayılmacılığının tek merkezi gücün hükümlanlığı eksenin Akdeniz’i asıl halkları açısından savunmasız bırakacağı aşikâr.

İsrail’in varlığı tarihsel ve sosyolojik bir okumayla, dini bir iddianın ya da ulusal insanın ötesinde, Anglo-Sakson dünyanın Akdeniz ve Ortadoğu’da kurduğu siyasal, sosyal ve ekonomik mimarinin parçası olarak şekilleniyor. Bu proje, emperyal devletler için İsrail’i bölgesel bir yük değil, stratejik bir süreklilik unsuru olarak konumlandırıyor. Bu açıdan İsrail’in Suriye başta olmak üzere bölgesel yayılmacılığı sadece askeri ve siyasi bir yayılma biçimi değildir. Kültürel ve ekonomik yayılmacılığı da Doğu Akdeniz’i bir İsrail denizi haline getirerek yeni bir küresel sömürü ağının zaferine kapı açacaktır. Bu açıdan İsrail ile devam eden ticari, akademik veya kültürel ilişkiler ABD, İngiltere ve İsrail’in siyasallaşma alanını arttıracaktır.

Venezuela'nın İşgali Güç Değil Zayıflığın İşaretidir

YAZAR: MARC WUTSCHKE*

KAYNAK: [HTTPS://WWW.COUNTERPUNCH.ORG](https://www.counterpunch.org)

Amerika'nın Kendini Sabote Eden Militarizmine Dönüşü 3 Ocak'taki Venezuela saldırısından kısa bir süre sonra, ABD Savaş Bakanı Pete Hegseth, "Amerika geri döndü," diye övündü. Eğer bu sözle Amerika'nın küresel hâkimiyet açısından geri döndüğünü kastettiye, eski televizyon yorumcusu bu konuda oldukça yanılıyor. Amerika gerçekten geri döndü ama yalnızca her zamanki kendine zarar veren ve pahalıya mal olan askeri maceralarına geri döndü ki bunlar da hızla kötü sonuçlanacak. Venezuela'nın işgali, güç gösterisi ya da Amerika'nın üstünlüğünü ilan eden bir işaret olmaktan ziyade, ABD kapitalizminin öylesine büyük bir sıkıntı içinde olduğunu, egemen sınıfın doların değer kaybını yavaşlatmak ve dünya ekonomik hâkimiyetinden düşüşünü ertelemek için gerekli kaynakları elde etmek amacıyla silahlı korsanlığa başvurmak zorunda kaldığının bir işaretidir.

Savaş Sonrası Hakimiyetten Krize

Bir zamanlar dünya ekonomisinde hâkim olan ABD kapitalizmi, artık serbest düşüşte. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Avrupa'nın sanayileri yerle bir olmuşken, ABD savaşın yıkımından zarar görmemişti ve endüstrisi savaş çabalarına tamamen seferber edilmişti. 1945'ten 1973'e kadar, ABD, ekonomistlerin "kapitalizmin altın çağı" olarak tanımladığı dönemde dünyayı ekonomik olarak yönetti.

Ancak ABD kapitalizminin büyük yürüyüşü, 1973-75 yılları arasındaki derin bir durgunluk sırasında sekteye

uğradı. Sanayi üretimi düştü, işsizlik oranı sıçradı ve enflasyon çift haneli rakamlara fırladı. Bu ekonomik kriz; petrol fiyatlarının dört katına çıkması, uluslararası para arzındaki artış ve eski sabit kur sisteminin çökmesiyle tetiklendi.

1970'lerin krizinden miras kalan şey, birçok işçi için kronik eşitsizlik ve finansal güvensizlikle birlikte, tekrarlayan finansal döngülerle tanımlanan bir ekonomidir. Bu finansal döngüler—krediyle şişirilmiş tekrar eden patlamalar ve çöküşler—gelirleri sermaye lehine kaydırdı; bunu da kârları, sermaye kazançlarını ve yüksek düzeydeki finansal gelirleri, ücretlerden çok daha hızlı artırarak yaptı.

Savaş Harcamaları ve Stratejik Sapma

Ekonomik duruşundaki çöküşe rağmen ABD problemli harcamalar yapmaya devam ediyor. Bunların en zararlısı, Soğuk Savaş'ın sona ermesine rağmen artmaya devam eden gerçeküstü askeri harcamalardır. Savaş bütçesi, sonsuz savaşların maliyetini ve Gazze'deki soykırımı silahlandırmanın yükünü üstlenmek için şişirildi. ABD silahlar ve savaşlar üretip dururken, diğer ülkeler—özellikle Çin—uluslararası ticaret ittifaklarına, kredi anlaşmalarına ve yurtdışı altyapı projelerine yatırım yaparak ticaret gelirlerini Amerikan kasalarından uzaklaştırıyordu.

Çin'in Yükselişi ve Emtia Gücü

Çin, uluslararası yatırımları ve şiddetli işçi hakları baskısıyla mümkün kılınan sömürücü düşük ücret

avantajıyla, ABD'yi uluslararası ekonomik alanda egemen güç olarak geride bırakmaya hazırlanıyor. Çin, Güney Amerika'nın bir numaralı ticaret ortağı haline geldi ki bu, ABD için çok yakından hissedilen bir tehdittir. Çin ayrıca mineral ve petrol gibi kilit jeolojik emtialara erişim açısından ABD'nin etrafında dönen bir konumda.

Petrodolar Düzeninin Çözülüşü

ABD'nin ekonomik sorunlarına eklenen bir diğer faktör, küresel petrol satışlarının ABD dolarında fiyatlandırıldığı ve bu para birimi üzerinden takas edildiği petrodolar düzeninin gölgelenmesidir. Bu düzen, petrol ithal eden ülkeleri dolar tutmaya zorlar ve bu dolarları daha sonra ABD finansal varlıklarına yönlendirmelerine sebep olurdu.

Petrodoların zayıflaması, ironik bir şekilde, ABD'nin yaygın yaptırım politikalarının sonucudur. Rusya ve diğerlerine yönelik yaptırımlar, petrol ticaretinin yuan, rupi veya yerel para birimleri üzerinden takasını teşvik etti. Suudi Arabistan ve diğer Körfez üreticileri açıkça dolara bağlı olmayan petrol sözleşmelerini ve Çin ile daha yakın finansal ilişkileri araştırdılar ve yeni ödeme sistemleri dolardan bağımsız takasları kolaylaştırdı.

ABD sermaye sınıfının, petrol ticaretinde dolar dışı para birimlerinin artmasından duyduğu huzursuzluk, yaptırımlar nedeniyle Venezuela'nın Çin ile derinleşmiş petrol ticaret ilişkisiyle daha da kötüleşti; bu durum yeniden ABD'ye geri dönerek sorun yaratıyor. 3 Ocak saldırısından önce, Venezuela, ABD yaptırımlarını atlatmak için ham petrol ihracatının yaklaşık %60'ını Çin'e gönderiyordu. Çin, zaman zaman bu akışları yuan veya diğer dolar dışı düzenlemelerle fiyatlandırdı ya da takas etti. ABD sermayesi açısından, yaptırımlı petrolün dolardan bağımsız anlaşmalarla Çin'e akmasını izlemek iki kat tehlikeli: rezervler üzerindeki kontrolü kaybetmekle kalmıyor, bir zamanlar Wall Street'e geri akan dolar gelirlerini de kaybediyor.

Askerî Güç Ekonomik Bir Strateji Olarak

Daralan iç rezervler, Çin'le artan rekabet ve petrodolar üstünlüğünün aşınmasıyla karşı karşıya kalan Trump yönetimindeki ABD egemen sınıfı, bol miktarda sahip olduğu bir kaynağa yöneliyor: askerî güç. İşgal, Amerika'nın istediğini ele geçirebileceğinin kanıtıdır; aynı zamanda artık güvenilir bir şekilde sermaye ve müttefikleri çekemeyen ve bunun yerine silah zoruyla kaynakları ele geçirmek zorunda kalan bir sistemi de açığa çıkarır.

Venezuela'nın Petrolü: Bonanzanın Sınırları

Venezuela işgali, Trump'ın vaat ettiği petrol bonanzası olmayabilir. Yine, ABD'nin yaptırımları geri tepti; bu yaptırımlar, Venezuela'nın özellikle kalın petrolünü rafine etmek için gerekli özel ekipmanı ithal etmesini engelledi. Sonuç olarak, petrolü pazara hazır hale getirmek için ABD'nin milyarlarca dolar harcaması ve gerekli altyapının inşasını tamamlamak için birkaç yıl beklemesi gerekiyor. Ayrıca, Venezuela'dan gelen rafine petrolün pazara sunulması, piyasayı doygun hale getirecek ve petrol fiyatlarını düşürecek, bu da ABD

petrol şirketlerine zarar verecektir.

Petrol şirketleri, başka nedenlerden dolayı da Venezuela'nın petrol üretimine yatırım yapma konusunda hevesli değiller. Chevron, Venezuela petrol üretim işinden üç kez kovuldu ve CEO'su, önemli güvenlik garantileri olmadıkça şirketin geri dönmeyeceğini söyledi, ancak bu garantiler görünürde yok. Exxon'un CEO'su, Venezuela petrol işini "yatırım yapılmaz" olarak nitelendirdi.

Venezuela'dan Grönland'a

Venezuela'daki çabaları reddedilen Trump, dikkatini başka bir olası maden zenginliği kaynağına çevirdi: Grönland.

Ancak, Grönland'ı ele geçirme tehdidi Avrupa'da ve ABD'de yaygın bir endişe yarattı. Bu yazının yazıldığı sırada Trump, Avrupa'nın direneceğini ve hatta ABD'ye karşı ticaret ambargosu uygulayarak misilleme yapacağını belirtmesi üzerine, Grönland'ı ele geçirmek için askerî güç kullanmanın gündemde olmadığını açıkladı.

Kapitalist Kriz ve Siyasi Çıkmazlar

ABD kapitalist sınıfı, Trump'ın daha da kötüleştirdiği giderek kasvetli bir geleceğe bakarak, hâlâ bir bunalım içinde. Trump'ın gümrük vergisi planları, maliyetleri artırarak tüketici talebini azaltma ve kârları düşürme tehdidi oluşturuyor.

Trump'ın savaşı tutumu, uluslararası toplumu kendinden uzaklaştırdı ve yurt içinde fiyatların artmasına ilişkin huzursuzluk artıyor.

Egemen sınıf, yaklaşan ara seçimlerde ve 2028'de desteğini Demokratlara kaydırarak ve bu partinin, geçmişte olduğu gibi, ABD kapitalizmini kurtarma çabalarında Cumhuriyetçilerden daha becerikli olmasını ve çeşitli seçmenlerine baskıları azaltacak bazı tavizler vermesini umacaktır.

Ancak Demokrat Parti de şüpheli bir alternatiftir. İşçiler, Demokratların sahte vaatlerinden, statükoyu desteklemesinden ve iç harcamalar yerine militarizmi ön plana çıkaran neoliberal yöneliminden bıkmış durumda.

Demokrat Parti hızla cazibesini yitiriyor: Anketlerdeki destek oranı, Trump ve Cumhuriyetçilerinki kadar hızlı düşüyor.

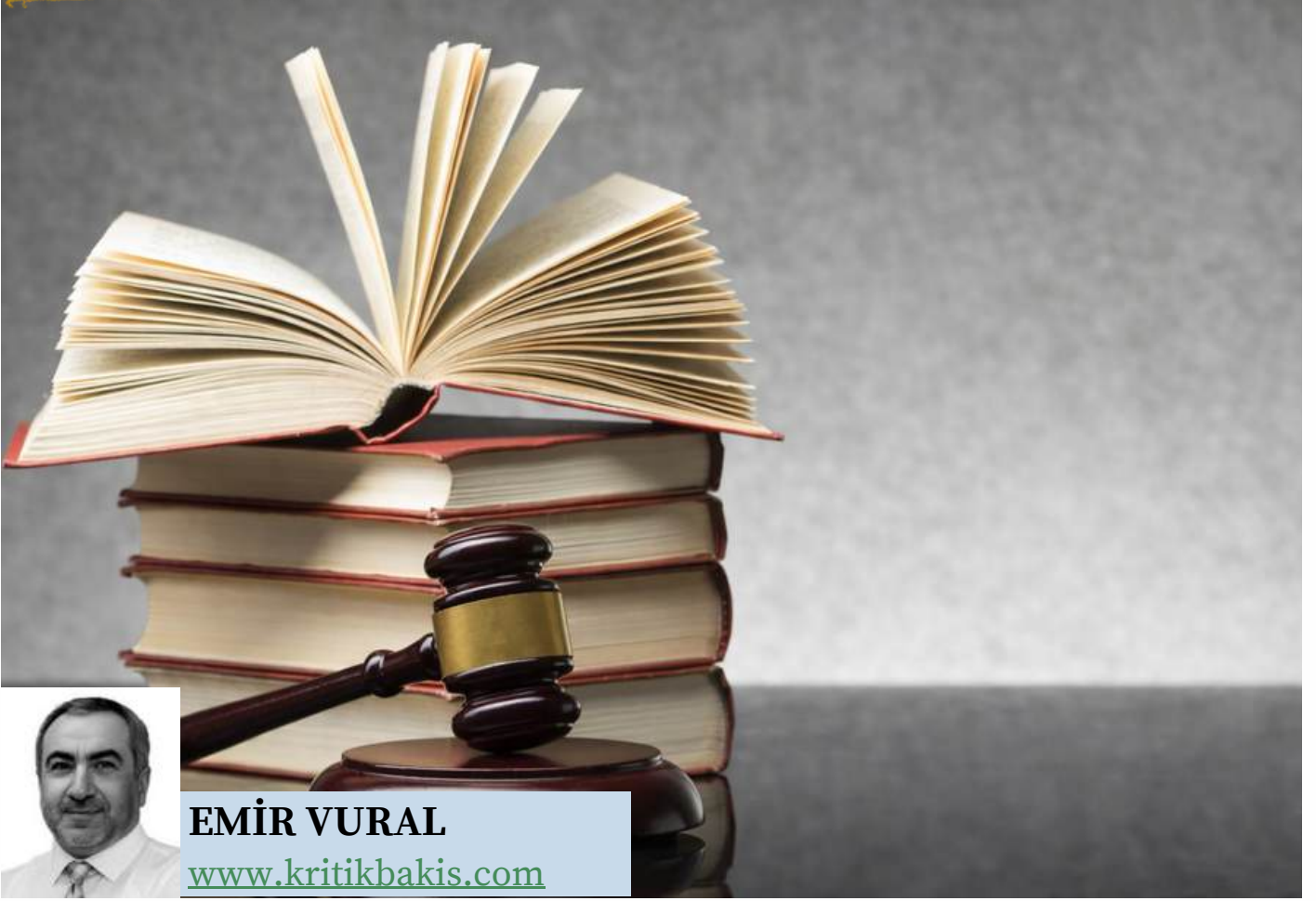
İşçi Sınıfının Savunusu

Venezuela'nın işgali, ABD kapitalist sisteminin krizde olduğunun açık bir işaretidir ve egemen sınıfın tek yolunun, yurtdışında daha fazla askerî güç ve yurt içinde artan muhalefeti acımasızca bastırmak olduğunu göstermektedir. Bu, solun birleşik cephesi tarafından işçi sınıfının güçlü bir şekilde savunulmasını gerektirecektir.

DİPNOT:

* **Marc Wutschke**, Los Angeles'ta eski bir eğitimcidir. Kaliforniya Üniversitesi'nden sosyoloji ve siyaset bilimi, Missouri Üniversitesi Gazetecilik Yüksekokulu'ndan gazetecilik diplomalarına sahiptir.

Hukuk Felsefesinin Tarihine Adaletin Aynasından Bakmak

EMİR VURAL

www.kritikbakis.com

Köle sahipleri ekmek kaygusu çekmedikleri için felsefe yapıyorlardı, çünkü Ekmeklerini köleler veriyordu onlara; Köleler ekmek kaygusu çekmedikleri için Felsefe yapmıyorlardı, çünkü ekmeklerini Köle sahipleri veriyordu onlara. Ve yıkıldı gitti Likya.

Melih Cevdet Anday-Defne Orman

Hukuk bir bilimin konusu olabilir. Adına akademik fakülteler kurulabilir. Hakkında binlerce kitap yazılabilir. Hukuk konusunda yüzlerce uzman olabilir. Ama tüm bunlar onun üzerinde gerçekten düşünüldüğü anlamına gelir mi? Gerçekten hukuk üzerine düşünüyor muyuz? Hukukun düşüncenin konusu olması ne anlama gelir? Bana öyle geliyor ki, hukukun düşüncenin konusu olması onun kendi başına işleyen bir makinadan çıkartıp insani ve toplumsal seviyeye tekrar çıkarmak demektir. Zira insanın hukuk altında aradığı aslında adalettir. Adalet insan olmanın, birlikte yaşamının, ortak bir anlam ve değer dünyasında yaşamının asli zeminidir. Zira insanlık, toprağa ilk ayak bastığında, gökyüzüne ilk baktığında ve ilk kez “benim” dediğinde, adaletin hayali sessizce belirdi zamanın eşliğinde. Hukuk, bu hayalin müesses hâlidir; zamanla biçimlenmiş, toplumun vicdanında kristalleşmiş bir arayıştır.

Fakat felsefe, bu arayışın çağrısını duymakla yetinmez; onu anlamaya, sınamaya ve yeniden inşa etmeye yönelir. Hukuk felsefesi, işte bu yankının anlamını sorgulayan bir vicdani arayıştır. Ve her vicdan gibi, kendini bir aynada tanır, adaletin aynasında. Adaletin aynası günümüzde ya buharlaştı ya da yalnızca ideolojik bir maske oldu. Hukuk felsefesi ise bu maskeyi indirmeye çalışan bir “şüphe felsefesi”ne dönüşmek zorundadır. Antik Yunan’da hukuk, bir gök cismiydi, sabit, düzenli ve kutsal. Sokrates’in “Kötülüğe kötülükle karşılık verilmez” sözü, hukukun içindeki adalet ilkesinin en yalın, en sarsıcı ifadesidir. Zira adalet, bir ölç alma değildir ve olamaz. Platon’un Devlet’inde adalet, toplumsal düzene içkin bir erdem olarak tanımlanır. Platon’a göre, adalet, her sınıfın kendi görevini en iyi biçimde yerine getirmesiyle sağlanır. Bu anlayış, adaleti yalnızca hakların dağılımı değil, varoluşsal bir uyum sorunu olarak ele alır. Platon’a göre hakiki hukuk, yazılı metinlerde değil, aklın kavrayabildiği idealar dünyasında temellenir. Bu bağlamda nomos, aslında pozitif bir düzenleme değil, iyi ideasının yeryüzündeki tecellisi ve tezahürü olmalıdır. Platon’un Devlet diyalogunda dile getirdiği gibi adalet, her şeyin kendine ait işlevi görmesidir; bu da hukukî düzenin metafizik bir düzenle uyum içinde olması gerektiğini ima eder.

Yazılı yasalar, Platon'a göre ancak hakikatin gölgesi olabilir. Bu nedenle Yasalar diyalogunda, ideal devlet yerine ikinci dereceden bir hukuk düzenini kabul eder ve bu düzenin ancak filozof-hükümdarların bilgeliğiyle adil olabileceğini savunur. Aristoteles, Nikomakhos'a Etik ve Politika'da, adaleti iki ana biçimde inceler. Dağıtıcı adalet (hakkaniyet) ve düzeltici adalet (hakkın iadesi). Aristoteles nazarında hukuk, doğru ve anlamlı, akla uygun yaşamın bir aracıdır; yani etik ile hukuk arasında ontolojik bir süreklilik mevzubahistir. Aristoteles için hukuk, salt idealar dünyasının bir yansıması değil, praksisin yani insani etkinliğin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Nikomakhos'a Etik ve Politika adlı eserlerinde Aristoteles, hukuku doğal adalet (dikaion physei) ve pozitif adalet (dikaion nomo) olarak ikiye ayırır. Aristoteles'in nazarında doğa, kendiliğinden adil olanı barındırır; ancak bu adalet, yalnızca pratik aklın rehberliğinde, yani phronesis aracılığıyla toplumsal yaşama uygulanabilir. Aristoteles'in hukuk anlayışı, adaletin iki yönlü yapısını göz önünde bulundurur. Dağıtıcı adalet (herkese hak ettiğini verme) ve düzeltici adalet (zararın giderilmesi). Bu çerçevede hukuk, bireyler arası ilişkileri düzenleyen statik bir yapı değil, toplumsal yaşamın dengesini sağlayan dinamik bir erdem hâline gelir. Yasa, her şeyden önce aklın buyruğudur ama bu akıl, soyut değil, somut yaşamın içinden süzülerek gelir. Aristoteles'in nazarında, yasalar genel ilkelerdir ama her durumun kendine has özgünlüğü vardır. Bu nedenle yasaları somut olaylara uygulamak teknik/mekanik bir işlem olmaktan çok daha fazlasıdır, yasaları uygulamak bir hüner, hatta bir sanattır. Yasa yorumunun ve uygulamasının adaletli biçimde yapılabilmesi için hukuki karar verme yetisine dayalı pratik akıl (dikastikê phronêsis) gerekir. Bu nedenle kanunları tatbik eden hüküm vericiler Aristoteles'e göre bir dava hakkında hüküm verirken öncelikle o davanın biricikliğine ihtimam göstermelidirler. Bu ihtimamla davada iyi ve kötü eylemler tespit edilerek aşırı uçlar ortaya konmalıdır. Bunun ardından orta olana en çok yaklaşan taraf belirlenmelidir. Ancak bunu belirlerken tarafların iyi eylemlerdeki sürekliliği ve iç tutarlılığı göz önünde bulundurulmalıdır. Zira bir defaya mahsus iyi eylemin bir bireyde ortaya çıkmış olması o bireyi erdemli kılmamaktadır. (Azizoğlu, "Hukukta Felsefe Neden Gereklidir? Aristoteles Düşüncesinden Hareketle Felsefi Bir Soruşturma", s. 66) Bu iki filozof, hukukî normların kaynağını değil, aynı zamanda hukuk ile etik, siyaset ve ontoloji arasındaki ilişkileri de ele alarak, hukukun özüne dair metafizik ve pratik boyutları içeren kalıcı bir tartışma başlatmıştır. Hukuk, onların düşüncesinde sadece düzenleyici değil, aynı zamanda hakikatle ilgili bir sorudur.

Adaletin terazisi kırılmışsa, hüküm maskeye döner.

William Shakespeare

Roma, hukuku bir felsefeye değil, bir müesseseye dönüştürmüştür. Doğal hukuk (Ius naturale), kavimler hukuku (ius çivile), vatandaşlar hukuku (ius gentium)

gibi ayrımlar, hukukun hem evrensel hem toplumsal olabileceğini gösterir. Bu dönemde hukuk, adaleti yansıtan bir ayna değil, onu düzenleyen bir makine gibi çalışmış ama aynada hâlâ adaletin gölgesi var olmaya devam etmiştir. Cicero'nun deyişiyle, "Adalet doğaya uygun yaşamaktır." Roma'nın hukuk aklı, Stoacı evrenselliğin pratiğe indirgenmesiydi. Fakat bu indirgeme, adaletin ahlaki cevherini silikleştirmede; tam tersine, onu dünyevi hayatta tecessüm ettirdi.

Hristiyan dünyasında ise özellikle Augustinus, Boethius, Anselmus, Aquinolu Thomas ve Gratianus üzerinden gelişen hukuk düşüncesi, Tanrı-insan-hukuk üçgeninde derin bir felsefi ve teolojik tartışmayı beraberinde getirmiştir. Augustinus nazarında hukuk, Tanrı'nın ebedi düzeninin (lex aeterna) zaman içindeki yansımasıdır (lex temporalis). Bu ayrım, Hristiyan hukuk felsefesinin temelidir. Dünya üzerindeki yasa, ancak Tanrısal akıl ve adaletle uyumlu olduğu sürece adildir. Augustinus'a göre hukuk, Tanrı'nın ebedi düzeninin (lex aeterna) zaman içindeki yansımasıdır (lex temporalis). Bu ayrım, Hristiyan hukuk felsefesinin temelidir. Dünya üzerindeki yasa, ancak Tanrısal akıl ve adaletle uyumlu olduğu sürece adildir. "Adaletsiz yasa, yasa değildir." (lex iniusta non est lex) Bu görüş, daha sonra doğal hukuk düşüncesinin temel taşı oluşturacaktır. Hukukun kaynağı, krallardan ya da toplum sözleşmesinden değil, Tanrısal adaletin evrenselliğinden gelir. Aquinolu Thomas, hem Aristoteles'in etik-politik düşüncesini hem de Hristiyan teolojisini sentezlemiştir. Onun hukuk anlayışı şu dört kategoride sınıflanır. Bunlardan Lex aeterna, Tanrı'nın kendisindeki ezeli yasa. Lex divina, Kutsal kitaplarda bildirilmiş Tanrısal yasa. Lex naturalis, insan aklıyla kavranabilen evrensel yasa. Lex humana ise toplumların koyduğu beşeri yasa. Aquinas'a göre, lex humana ancak lex naturalis'e uygun olduğu sürece geçerlidir. Yani hukukun rasyonelliği, Tanrı'nın akli düzeniyle tutarlı olmasıyla mümkündür. Hem Yahudi hem de Hristiyan geleneğinde hukuk felsefesi, metin ile akıl arasında kurulan dinamik bir ilişkiye dayanır. Her iki gelenek de metin merkezlidir; ancak bu metinler, yorumlanmak zorundadır.

Osmanlı âlimi ve ahlâkçısı Kınalızâde Ali Efendi (1510-1572) Ahlâk-ı Alâî adlı eserinde insanda üç kuvvet olduğunu ifade eder. Nâtiqa (aklî) kuvveti, gadabî (öfke) kuvvet, şehvî (arzu) kuvvet. Adalet, bu üç kuvvetin kendi sınırlarını aşmadan bir denge içinde bulunmasıdır. Bu açıdan bakıldığında, adalet hariçten dikte edilen hukuk meselesi değil, bir iç ahlâk nizamıdır. Kınalızâde bu anlamda adaleti şu sözlerle tanımlar: "Adl, kuvâ-yı selâseyi mevzûn eylemektir." (Adalet, üç kuvveti dengede tutmaktır.) Kınalızâde'nin ahlâk ve siyaset düşüncesi, adaletin hem bireysel fazilet hem de toplumsal zorunluluk olarak kavrandığı bir çerçeve sunar. Bu çerçevede hukuk, şeklen şer'î kurallar toplamı olabilir; fakat onu anlamlı ve meşru kılan, adaletin ruhudur. Kınalızâde'ye tefekküründe adalet, bireyin iç dünyasında fazilettir, toplumda denge ve hakkaniyettir,

devlet katında ise hukukun vicdanla buluştuğu noktadır. Bu bütüncül anlayış, Osmanlı düşüncesinde hukuku yalnızca şekil değil, anlam ve ahlâk meselesi olarak gören kadim bir anlayışın temsidir. Bugün dahi, hukuk ile adalet arasındaki ayrışmanın sancılarını yaşarken, Kınalızâde'nin "adl" kavramına dayalı düşüncesi, bize çağları aşan bir hikmet kapısı aralayabilir.

Hukukun ilahî kökenli olduğu bir gelenekte, onun akli/felsefi temelleri nasıl inşa edilebilir? Fıkıh ve kelâm ilimlerinin sınırları içinde kalan İslam hukuk düşüncesi, felsefi bir eleştiriye ve normatif teoriye nasıl açılabilir? İslam düşüncesinde "hukuk" kavramı, genellikle fıkıh başlığı altında ele alınmıştır. Ancak fıkıh, kelime anlamı itibarıyla "anlama, derin kavrayış" demek olsa da tarihsel olarak bir hukuk sisteminden çok, bir normatif dinî yorum sistemi olarak şekillenmiştir. Bu durum, fıkıhın, Allah'ın iradesini anlamaya çalışan bir yorum ilmi olduğunu gösterir. Ancak fıkıhın tarihsel gelişiminde bu yorumlar zamanla katı normlara dönüşmüş; ilahî buyrukların tarihsel/toplumsal bağlamları silikleşmiş; adalet, maslahat, ahlak gibi değerler ikincil hâle gelmiştir. Bu noktada şunu sormak gerekir; Fıkıh hukuk mudur? Eğer hukuk, akli temellere dayalı, evrensel geçerlilik iddiası taşıyan bir normatif sistemse, fıkıhın bu çerçeveye nasıl yerleşeceği tartışmalıdır. Dolayısıyla, İslam düşüncesinde hukuk felsefesi yapabilmek, fıkıh ilminin sınırlarını felsefi olarak tartışmayı da içerir. Fıkıh tarih içinde mutlak hakikat olarak değil, belirli tarihsel-toplumsal şartlarda üretilmiş yorumlar bütünü olarak gelişmiştir. Bu, hukuk felsefesi için kritik bir noktadır: Eğer hukuk tarihselse, meşruiyeti akıl ve toplumsal adalet ölçütlerine dayanmalıdır. (Kaya, Fıkıhtan Hukuka Bir Doktrin Önerisi, s. 41) Fıkıhın "tarihselliği" kavranmadığında, normlar donuklaşır, adalet fikri örselenebilir. İşte burada felsefi bir refleks zorunludur. Nasıl ki Batı hukuk felsefesi, doğal hukuk, sözleşmecilik, liberalizm ve pozitivizm üzerinden hukuku sorguladıysa, İslam dünyasında da fıkıhın epistemolojik temelleri, ontolojik varsayımları ve ahlaki amaçları yeniden sorgulanmalıdır.

Kanun senin elinde: cebbarlık olmasın!

Adl-i İlâhi karşında ne hakkın var insanın?

Mehmet Akif

Modern Türkiye bağlamında İslamî hukuk geleneği (fıkıh) ile seküler pozitif hukuk arasında süreklilik arz eden gerilim, yalnızca normatif ilkeler düzeyinde değil, aynı zamanda meşruiyetin kaynağına ilişkin anlayış farklarında da kendini gösterir. Bu iki hukuk paradigması, özünde sadece düzenleme tarzlarıyla değil, hakikat, adalet ve toplumla kurdukları ilişki bakımından da ayrışır. Fıkıh ile pozitif hukukun buluşması ne felsefi soyutlamalarla ne de dogmatik kabullerle mümkün olabilir. Zira hukukun toplumda işlerlik kazanabilmesi, normların arkasındaki meşruiyet kaynağının toplumsal kabul görmesine bağlıdır. Bu nedenle hukukun en nihayetinde toplumsal meşruiyet zemininde yükseldiğini ileri sürer.

Buna göre ister seküler ister dinî temelli olsun, bir hukuk sisteminin toplum tarafından benimsenmeden hayatiyet kazanması mümkün değildir. Ancak bu sosyolojik yaklaşım, doğrudan bir risk de içerir. Kaya'nın ifadesiyle, saf sosyolojik argüman, normatifliği ortadan kaldırma riski taşır; zira toplumun her uygulaması bu yaklaşımla meşru görülebilir.

Bu bakımdan, fıkıh ile seküler hukukun "değerler kümesinde" bir ortak payda yaratabilmesi, ancak toplumun tarihsel ve kültürel dokusuna uygun bir sentezle mümkündür. Türkiye gibi karma gelenekleri barındıran toplumlarda, hem bireyin iç dünyasında çatışma yaratmayacak hem de toplumsal huzuru sağlayacak bir hukuk düzeni, İslamî referansların sistem içine "makul bir dozda" entegre edilmesiyle mümkündür. Buradaki "doz" metaforu önemlidir: Aşırılığı sistemin otoriterliğine, yetersizliği ise yabancılaşmaya yol açar. Bu öneri, fikhî normların kültürel-ahlakî sermaye olarak yeniden faal haline gelmesini savunan ılımlı bir restorasyon tavsiyesidir. Ancak burada da asıl soru şudur: Hangi İslam, kimin fıkıhı, hangi toplumsal değerler? Bu noktada, değerlerin çoğulluğu karşısında hukuk felsefesinin sağladığı eleştirel düşünme yetisi devreye girmelidir. Fıkıh ile hukuk arasında kurulacak her köprü, sosyolojik gerçeklik, ahlaki evrensellik ve felsefi tutarlılık ilkeleri arasında sürekli bir denge gerektirir. Bu dengeyi sağlayamayan bir hukuk, ister dinî ister seküler olsun, ne bireyi tatmin eder ne toplumu bir arada tutabilir. (Kaya, Fıkıhtan Hukuka Bir Doktrin Önerisi, s. 41-50) Kaldı ki Kur'an, bir yasa kitabı değildir; onun dili, büyük ölçüde ahlaki, metaforik ve varoluşsaldır.

Adalet (adl), iyilik (ihsan), hak (haqq), denge (mizan) gibi kavramlar, sadece hukuki değil, aynı zamanda ontolojik kavramlardır. Kur'an'daki adalet vurgusu, yalnızca formel bir eşitlik değil, bir yaşam düzeni inşasıdır. Bu nedenle Kur'an, fıkıhçılar için bir yasa koleksiyonu değil, hukuk filozofları için bir ahlaki ufuk inşasıdır. Dolayısıyla, Kur'an merkezli bir hukuk felsefesi, yalnızca normatif değil, aynı zamanda anlam-yönelimli, hermeneutik ve tarihsel bir anlayışa dayanmak zorundadır. Bu da, hukuku felsefe yani düşünce süzgecinden geçirmekle mümkündür.

Hukuku felsefesiyle birlikte anlamak onun şehrin kuruluşundaki temel ilkelerden birisi olma nedenini de açıklar. Şehir içinde bir adalet düzeni hatta bir adalet arayışı varsa şehirdir. Adaletin olmadığı yerde şehirden söz edilemez. Zira İslam temeddününde tesis edilen şehirlerde merkezî hassasiyet bilgi, hukûk, ahlâk ve adalet gibi kavramlar etrafında teşekkül etmiştir. Şehrin 'hukûkî ve ahlâkî zemini' ilk elde hukûk ile ahlâkın öncelik-sonralık ilişkisini ve hangisinin daha etkin olduğu sorusunu akla getirebilir. Kadîm şehirlerde toplumsal birlik hukûkun kanonikleşmesi, davranışlara dönüşmesi ve eylemleri yönlendirmesiyle sağlanırdı. Başta hemen tüm sanatlar ve diğer toplumsal etkinlikler söz konusu kanonik yapıları hem kamusallaştırmak hem de korumak için icra edilirdi. Mesuliyetler, bu kanonik yapıların değere dönüşmesi ile yaptırım gücü kazanan erdemler tarafından denetlenirdi.

Bu nedenle kadîm toplumlar hukûk, erdemlerin işlevlerini kaybettiği ya da silikleşmeye başladığı, çeşitli nedenlerle yaptırım güçlerini kaybetmeye yüz tuttuğu sınırlarda devreye girerdi. Kısaca, kadim toplumlar biçimsel anlamda bir hukûk sahibi olmakla birlikte zeminlerinde aidiyet ve mensubiyetlerinden kaynaklanan erdemlerin bulunduğu toplumlar olarak görülebilirler. Anlam-değer merkezli bu toplumlar yasa ancak erdemlerin zayıflamaya başladıkları ve yaptırım güçlerini kayb ettikleri noktalarda tavrız edilirdi. (Fazlıoğlu, "İmkân ve Tahakkuk: Şehri Metafizik-İle İdrâk Etmek", s. 16-17)

Hukuk felsefesinin serencamı, bir düşüncenin tarihinden çok, bir vicdanın hikâyesidir. Bu hikâye, adaletin aynasında kendini görmek isteyen insanın öyküsüdür.

Kimi zaman bu ayna berraktır, kimi zaman puslu. Kimi zaman gösterir hakikati, kimi zaman onu gizler. Ama her çağda, her durumda, bu aynaya bakan hakikati arayan insan vardır. Bugün, hukuk felsefesi, adaleti arayan insanın çılgılığıdır. Adaleti yalnızca yasanın içinde değil, insanın içinde arayan bir arayıştır. Ve belki de artık şunu söylemek gerekir. Hukuk, adaletin aynası değildir; adalet, hukukta kendini görmek isteyen bir vicdandır. Adalet, yalnızca hukukun değil, dilin, vicdanın ve hafızanın meselesidir. Ve onu anlamak için hem düşünen bir akla hem de acı çeken bir yüreğe ihtiyaç vardır.

Zorbalara Karşı Direnin!

YAZAR: SAM KAHN

Yeni ve zorlu bir okula gittiğinizde öğrendiğiniz ilk ders: Eğer bir zorba ile karşılaşırsanız, yapmanız gereken şey ona karşı durmaktır. Belirli bir durumdan ziyade önemli olan, altta yatan psikolojidir. Mesele şu ki, başka her ne oluyormuş gibi görünürse görünsün, zorbalar genellikle işi ileri götürmektense kabarmayı tercih ederler ve güç sezdikleri anda, daha kolay zorbalık edebileceği birine yönelme eğilimindedirler. Trumpizmin on yılından sonra -ve mevcut dönemimizi Trump'ın yürüyen altın merdivenden inişine tarihlersek on buçuk yıl-zamanımızın büyük bilgeliği, basitçe okul bahçesi sözünü doğrulamak olabilir. Bu, Trump'ın kendisini ve siyasetini nasıl gördüğünü ifade etme biçimiyle neredeyse birebir örtüşüyor. Trump, 2014'te Michael D'Antonio'ya verdiği bir röportajda, çocukluğundan söz ederken, "Birinci sınıftaki halime bakıyorum, bir de şimdiki halime; temelde aynıyım. Mizaç çok da farklı değil," demişti. Ve anlattığı şey, tam bir baş belası olarak geçen bir çocukluktur. Washington Post'un 2016'da derlediği anılarda, eski sınıf arkadaşları onu "kızların saçlarını çeken, notlar veren ve izinsiz konuşan" bir erkek çocuk grubunun parçası olarak hatırlıyorlar; hatta disiplin cezası "Donny Trump" veya "DT" olarak yeniden adlandırılmıştı. Bir sınıf arkadaşı, Trump ve arkadaşlarının bisikletlerinden atlayıp başka bir çocuğu dövdüklerini gördüğünü anlatmıştı. Sınıf arkadaşı Steve Nachtigall, "O yaşta bu kadar sıra dışı ve korkutucu olduğu için beynimde kalan küçük bir video kesiti gibi," demişti. "Gürültücü bir zorbaydı."

Trump'ın kendisi, ikinci sınıftaki öğretmenini "müzik hakkında hiçbir şey bilmediği" gerekçesiyle yumrukladığını hatırlayacaktır. (Öğretmen ise olayı inkâr etmiş ancak oğluna, "O çocuk on yaşındayken bile küçük bir pislikti" demiştir.)

Durum o kadar kötüydü ki, yedinci sınıftan sonra babası-onu küçükken "oldukça sert bir çocuk" olarak tanımlıyordu- Trump'ı askeri okula gönderdi ve orada bir ölçüde disiplin uygulandı. Trump bunu hayranlıkla anımsayarak, "Çizgiyi aşarsan, [öğretmen] seni tokatlar ve sert tokatlar," demişti. Trump için önemli olan ders buydu. Onun üzerinde biçimlendirici bir etkisi olan eski talim çavuşu Theodore Dobias onun hakkında, "Güç hissettiğinde ve bu güç onu baltalamaya çalışmadığında, sana bir adam gibi davranırdı" diye hatırlıyor.

Trump'ın açıklamalarının tamamında her zaman tam olarak bu duygu var: durdurulamaz güçlerin, sonunda aşılmaz engellerle karşılaşana kadar istediklerini elde edecekleri imajı. 2016 başkanlık münazaralarının unutulmaz anlarının birinde, Hillary Clinton hakkında güzel bir şey söylemesi istendiğinde, "O bir savaşçı. Savunduğu şeylerin çoğuna katılmıyorum ... Ama sert mücadele ediyor, pes etmiyor ve vazgeçmiyor. Bunu çok iyi bir özellik olarak görüyorum" diye yanıt vermişti. Ve 2025'te Rusya ve Ukrayna için bir politika ortaya koyarken, yine okul bahçesi diliyle konuşmuştu: "Taraflar kilitlenmiş durumda ve savaşıyorlar ve bazen, savaşmaları için bırakmak zorundasınızdır."

Bu çok karmaşık bir dünya görüşü değil, ama Trump bunda dikkat çekici derecede tutarlı oldu ve ancak şimdi bazı siyasi muhatapları bunu gerçekten kavramaya başlıyor. Trump'ın 2016'da adaylığı garantilediği andan itibaren genel tepki onu yatıştırmak yönünde oldu; sağ siyasetin içinden Trump karşıtlarının (Never Trump) çoğu onun yönetiminde yer aldı, birçok muhalif kendisini onun önünde eğilmiş halde buldu. Trump'ın 2025'te görevi geri dönüşü, bir itaat dalgasıyla birlikte geldi: Columbia Üniversitesi, dondurulmuş fonları serbest bırakmak için yönetime 200 milyon dolar

ödemeyi kabul etti; önde gelen hukuk firmaları muhafazakâr davalar için 1 milyar dolarlık ücretsiz hukuki çalışma taahhüt etti; Paramount, bekleyen bir şirket birleşmesi nedeniyle bir dava için 16 milyon dolar ödeyerek anlaşma sağladı. Ancak bir yıl sonra, insanlar Trump'a karşı durduğunda ne olduğunu görüyoruz. Temelde geri adım atıyor. Bu gerçekten önemli bir ders ve Trump'ın hedefinde olan herkes için de bir uyarı niteliğinde olmalı.

Avrupa Birliği son on yıllarda cesaret konusunda pek parlak bir şöhret inşa etmiş sayılmaz, ancak Trump'ın Grönland'ı alma yönündeki kabadayılık kokan tehditleri karşısında Avrupa liderleri bir omurgaya sahip olmanın erdemlerini keşfetti. Geçen ay Davos'taki Dünya Ekonomik Forumu'nda Belçika Başbakanı Bart De Wever, "Mutlu bir vasal olmak başka bir şey, sefil bir köle olmak başka bir şeydir. Şimdi geri adım atarsanız, muhtemelen bir demokraside sahip olabileceğiniz en değerli şey olan onurunuzu kaybedersiniz," dedi. Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ise, "Avrupa'nın artık çok güçlü araçları var ve saygı görmediğimizde bunları kullanmamız gerekiyor" dedi.

En kritik nokta şu ki, Avrupalı liderler acil bir oturumda Amerikan mallarına karşı yürürlüğe girecek bir karşı gümrük vergileri paketi hazırladı. Ve belki de daha da kritik olarak, altı milyon nüfuslu ve yaklaşık 20 bin aktif askeri olan Danimarka, Grönland'ın aktif savunmasına kendini adanmış gibi göründü; buna, birkaç yüz ek askerin konuşlandırılması ve diğer Avrupa ülkelerinden gelen birlikler de eşlik etti.

Avrupalılar, Trump'a geri adım attırmanın tek yolunun ona karşı durmak olduğunu acı tecrübelerle öğrenmiş görünüyor. Daha önceki yaklaşımlar-örneğin NATO Genel Sekreteri Mark Rutte'nin 2024'te Trump'tan "baba" diye söz eder gibi görünmesi-istenen etkiyi yaratmadı; Trump, ocak ayında hem Grönland taleplerini artırdı hem de Avrupa'ya yönelik gümrük vergileriyle tehdit etti. David Brooks'un 2025 başlarında bir köşe yazısında ifade ettiği gibi, bu tür uzlaşmacı tutumlar Trump'ın psikolojisini temelden yanlış anlıyor. "Bunu fazla karmaşık hale getirmeyin," diye yazmıştı. "Amerikan dış politikası artık Trump'ın hormonlarını neyin coşturduğuna göre şekilleniyor. Hayatı boyunca erkeksi güç ve sertliğe takıntılı oldu. MAGA zihniyetinde Vladimir Putin sert olarak kodlanır; Batı Avrupa ise yumuşak olarak." Ve bir okul bahçesi zorbası için yumuşak olmak, hem daha fazla kaynağın sömürülmesine hem de zorbanın aklına gelebilecek her türlü aşağılamaya açık olmak demektir.

Avrupa, Grönland'da dik durarak ve karşı gümrük vergileriyle tehdit ederek -kendi kılıçlarını sallayarak-zorbanın hesaplarını değiştirdi. Trump, Davos'taki konuşmasında Grönland hedefleri ile ilgili olarak, "Güç kullanmayacağım. Güç kullanmayacağım," dedi. Bu, Beyaz Saray'ın kısa süre öncesine kadar Grönland konusunda benimsediği söylemden gerçekten dikkat çekici bir geri dönüşür.

Trump'a karşı durmanın belki de daha da çarpıcı bir

örneği Minneapolis halkından geldi. Binlerce ICE ve Sınır Devriyesi ajanının yasa dışı göçmenleri sınır dışı etmek ve dolandırıcılığı engellemek amacıyla görevlendirilmesinin adı olan Operation Metro Surge, açıkça bir tür şok ve dehşet kampanyası olarak tasarlanmıştı; demokrat bir şehir ve demokrat bir eyalet üzerinde bile Trump'ın hükmetme gücünü sergilemeyi amaçlıyordu. Trump, operasyonun yoğunlaştırılmasından hemen önce sosyal medyada şöyle yazmıştı:

"KORKMAYIN, MİNNESOTA'NIN BÜYÜK HALKI, HESAP SORMA VE İNTİKAM GÜNÜ GELİYOR!"

Ancak Minneapolis'te ICE çok farklı bir şeyle karşılaştı: inatçı bir yurttaş direnişi. Minnesotalılar, ICE hedefi olduklarını düşünüp saklanan Minnesota sakinlerine yiyecek ve malzeme ulaştırmak için örgütlendiler; ICE araçları yaklaştığında düdük çaldılar ve faaliyetlerini titizlikle belgelediler. Hatta Trump yetkilileri bile Minneapolis sakinlerinin sergilediği güç gösterisine karşı kıskanç bir hayranlık sergiler gibiydi. Adalet Bakanı Pam Bondi, Fox'a verdiği bir röportajda, "Son derece örgütlü," dedi. "Ellerindeki pankartların hepsi aynı, iyi yazılmış ve bugün neler olduğuna bir bakın. Bu insanlar gaz maskelerini nasıl temin edeceklerini nereden biliyor? Şu anda sokağa çıkıp bir gaz maskesi satın almayı bilir miydiniz? Bir düşünün!"

Bondi, Minnesota'nın Demokrat valisi ve Minneapolis'in Demokrat belediye başkanı tarafından yanıltıldıklarını öne sürerek direnişçileri vatansever olmamakla tasvir ediyordu; ancak elbette başka bir yorum da vardı. Adam Serwer, The Atlantic'te şöyle yazdı:

“ICE’in donmuş Kuzey’de keşfettiği şey bambaşkaydı: gerçek bir direniş, geniş tabanlı, örgütlü ve ezici çoğunlukla şiddet içermeyen; ancak baskıcı bir devletin sürekli saldırıları altında ortaya çıkabilecek türden bir hareket.” Serwer’in konuştuğu Minnesotalıların çoğu için mesele gerçekten çok basitti: Ayağa mı kalkacaksın, yoksa geri mi çekileceksin? Ve eğer Sınır Devriyesi kıdemli memuru Greg Bovino’nun tuhaf hareketleri, rutin kolluk operasyonları olması gereken durumlarda ICE görevlileri tarafından kullanılan taktik teçhizat ve protestocuları dağıtmak için kullanılan göz yaşartıcı gaz ve şok tabancalarının hepsi korkutmak amacıyla yapıldıysa, bu beklenen etkiyi yaratacak kadar etkileyici görünmüyordu.

Serwer’e konuşan bir protestocu, gönüllü gözlemcilerin varlığının genellikle ICE ajanlarını başka bir yere geçmeye zorladığını söyledi. “Açık konuşacağım, kocaman ödleler,” dedi.

Geçen hafta yönetimin attığı adımları, beklenmedik direniş karşısında rota değişikliği olarak yorumlamaktan başka bir yol bulmak zor. Kabadayı tavırlarıyla bilinen Bovino, başkomutanlık görevinden alındı ve California’ya yeniden atandı. Minneapolis’te görevi devralan Sınır Sorumlusu Tom Homan, hatalar yapıldığını kabul etti.

Perşembe günü, “Federal hükümet bu görevi kusursuz bir şekilde yürüttüğü için burada değilim” dedi.

Ve daha önce Minnesota Valisi Tim Walz’a “geri zekâlı” diyen Trump, onunla görüşüşe göre medeni bir telefon görüşmesi yaptı; bu da federal taktiklerde bir geri çekilmeye işaret ediyor gibiydi.

Serwer, The Atlantic’te yazarken kendisi de biraz milliyetçi bir dil kullanmaktan geri duramadı. “Trumpizmin dayandığı her toplumsal teori Minnesotalıların kararlılığının çeliği üzerinde parçalandı,” diye yazdı.

Bu biraz abartı olabilir. Minnesota’da agresif ICE operasyonları devam ediyor ve Trump’ın başkanlık görev süresinin bitmesine hâlâ üç yıl var.

Ama çıkarılacak bir ders var ve bundan daha basit olamaz: Zorbalar zayıflığı hedef alır. Eğer birileri zorbalara karşı çıkarsa -ister Avrupalı liderler olsun ister Minneapolis halkı- zorba genellikle uzaklaşıp başkalarını rahatsız etme eğilimindedir.

DİPNOTLAR:

***Sam Kahn**, Persuasion’da yardımcı editördür; Substack’te Castalia adlı bülteni yazıyor ve The Republic of Letters’ın editörlüğünü yürütüyor.

Kaynak: <https://www.persuasion.community/p/stand-up-to-bullies>

Tercüme: Ali Karakuş

Suriye’de kim kazandı?

KEMAL ÖZTÜRK

www.kritikbakis.com

Suriye’de diktatörlük yıllarının ve iç savaşın perişan ettiği şehirleri dolaşıyorum. Al Rai’de Türkmenleri, Şeyh Maksut’ta Kürtleri, Rakka’da Arapları gördüğümde şunu söyledim içimden: Acıdan nasibini almamış millet kalmamış Suriye’de.

Fakirlik, yokluk, yıkım, sefalet... şehirlerin hepsinde ilk gördüğüm şey buydu. Konuştuğum Türkmenlerin, Kürtlerin ve Arapların hepsi çektikleri acıları, yitirdikleri yakınlarını, yaşadıkları travmaları anlattılar bana. Kimin acısı daha derin, kimin derdi daha büyük, kimin hikayesi daha hüznü, karar veremedim...

Suriye acı hikayelerini sırtında taşıyan insanlarla dolu... Milletleri, inançları, dinleri, kimlikleri birbirine düşman eden zehirli suların aktığı yerlerden geçtim. Fırat, kara toprağı besleyeceğine, ayrışmanın çizgisi haline gelmiş. Köprüler şehirleri, yolları, insanları birbirine bağlarken havaya uçurulmuş.

Parça parça edilmiş topraklar, bölünmüş coğrafyalar, düşmanlaştırılmış akrabalar, küsmüş kardeşler ve kanla sulanmış kızıl topraklar...

Azınlık diktatörlüğünün, kör ideolojilerin, emperyalist açgözlülüğünün, cehaletin, fakirliğin ürünüdür tüm bu acı tablo. Birlikte kanla çizdiler bu tabloyu.

Hep gözümün önüne buz gibi yağmurlu havada terlikle dolaşan çocuklar geliyor...

Şeyh Maksut’ta çamurlu ara sokaklarda, Rakka’da yıkılmış köprüünün yanında, Mümbiç’te çukurlu toprak yollarda dolaşan çocuklar hep aynıydı, ayakları çıplaktı ve terlik giyorlardı.

Anladım ki Suriye acıların büyüttüğü çocuklarla dolu... Şimdi bu Kürt çocuğa “sosyalist demokratik toplum” ideolojisini, Arap çocuğa DEAS’ın halifelik teorisini, Baas ideolojisini, Nusayri çocuğa Şii hilali teorisini anlatın bakalım, size ne cevap verecek? Fakirlikten perişan olmuş elbiseleri içinde babasına anlatmayı da deneyebilirsiniz... Olmuyor değil mi? Ayağı yalın çocuğun ihtiyacı olan şey ideolojik propaganda değil, bir çift ayakkabıdır, monttur, sıcak bir çorbadır.

Gelin görün ki onlara anlamadıkları ideolojileri dayattılar hep. O çocuklar aç oldukları için o örgütlerin tuzaklarına bilerek düştüler, yoksa ideolojiye inandıklarından değil.

Suriye, kör ideolojilerin dipsiz kuyusudur... Sünni, Nusayri, Kürt, Arap, Dürzi nice genç o dipsiz kuyuda kaybolup gitti...

Her bir can geride yangın yerine dönmüş ana yüreği, kavrulmuş baba ciğeri bıraktı ama kimse onların hikayesini bilmeyecek. O dipsiz kuyuda tüm savaşlar, tüm kavgalar ve acılar sessizce hafızanın karanlığına doğru gidip unutulacak.

Velhasıl tüm yaralara tuz basacak soruyu sordum Rakka'da ABD uçaklarının vurduğu bir binanın dibinde: "Peki kim kazandı sonunda?"

Galiba kaybedenin sürekli yer değiştirdiği ama kazanın olmadığı topraklarda dolaşıyorum. Rakka'da 2014 yılında DEAŞ zafer sloganları atıp kazandığını ilan etmişti. Tepesine koalisyon uçaklarından atılan bombalar düşünce kaybeden olduğunu anladı. Sonra Arap aşiretleri şehre hakim oldu... Ardından Amerikalılar gelip onların elinden şehri aldı ve YPG/SDG'ye verdi, bir kavga da öyle çıktı. Bedevi aşiretlerinin hakim olduğu şehre heykeller dikip, tüneller satan SDG/YPG bu sefer Suriye ordusunun şehre girmesiyle eşyalarını toplayıp Haseke'nin yolunu tuttu... Yani diyeceğim, kaybedeni belli ama kazananı olmayan savaşların, çatışmaların olduğu dumanı tüten şehirlerin içinden geçtim Suriye'de...

Suriye'deki her etnik kimliğin diasporası vardır ve sanırım benim sokaklarda gördüğüm sefaleti ve yokluğu asla görmemişlerdir. Bu yüzden konforlu, sıcak odalarında oturup, Şeyh Maksut'taki terlikli çocuğa "Rojava için direnmeliyiz" diye sürekli ayar veriyorlardı. Türkiye'de, Avrupa'da ya da Körfez'de oturup Suriye'deki iç kavgayı körükleyen insanları bir günlüğüne buraya getirmek gerekir. Soğukta sadece bir saat şehirlerin ara sokaklarında dolaşırsalar hepsi şunu diyecektir, eminim: Yeter artık savaşmayın, uzlaşın... En azından kör ideolojilere ve cehalete teslim olmayan vicdanlı insanlar bunu der.

14 yıl boyunca birbirini öldürmüş bu insanlara kim, "direniş, savaş, kavga, bölünme, özerklik, bağımsızlık" diyorsa bilsin ki dostu değil düşmanıdır o.

Ve bunları diyenler Rakka'da olduğu gibi konjonktür değiştiğinde verdikleri desteği kesecek ve yalnız başına bırakacaktır onları bu kış soğukunda.

Tişrin Barajına çatışmalardan sonra girdiğimde duvarlarında Kürtçe çok sayıda slogan yazıldığını gördüm. Bunlardan bir tanesi şuydu: "Bir kara gün dostunu yüz iyi gün dostuna değişmem."

Amerika'ya sitem ediyor ya Kürtler, aslında kendilerine etmeliler. Zira Kürtlerin dostu ABD değildir, tıpkı Dürzilerin dostu İsrail olmadığı gibi.

Tarihte de böyleydi, Ruslar, İngilizler, Fransızlar bu coğrafyada yaşayan insanların dostu olmadı hiçbir zaman. Çıkarları vardı ama ortak hikayeleri yoktu. Çok uzaklarda oturuyorlardı ve bir gün sıkıştıklarında uçaklarına atlayıp güvenli evlerine giderlerdi, tıpkı Afganistan'da Bagram havaalanından gittikleri gibi.

Tişrin Barajından geçerken Ruslar da Kamışlı'da kalan son askeri üslerini boşaltmış, İlyuşin tipi askeri uçaklarına binmiş gidiyorlardı.

Şimdi Araplar, Türkmenler, Kürtler Haseke'de baş başa kaldılar yine.

O zaman barajın duvarına o acı veren sözü yazacaklarına kara gün dostunu iyi seçmeli Suriye'dekiler. Kürtlerin kara gün dostu Türklerdir, Arapların kara gün dostu Kürtler, Türkmenler...

Kısacası Suriye'de yaşayanlar birbirinin kara gün dostu olmak zorundadır.

Yazının başında sorduğum soruyu sonunda tekrar sorayım: Suriye'de kim kazandı? Cevabı yanlış tahmin ettiniz, Suriye'de müzakere eden, uzlaşan, anlaşılan, birbirinin kara gün dostu olmaya karar veren herkes kazandı.

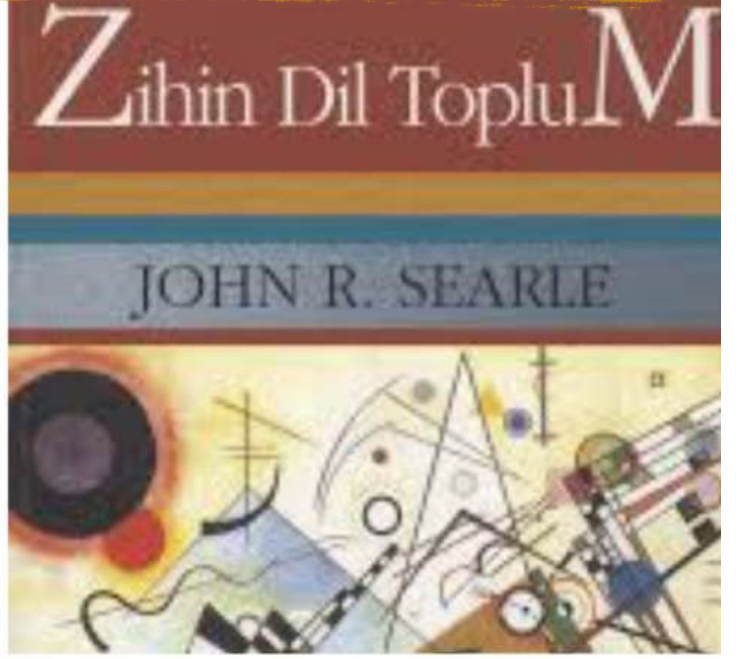

John Searle'ün Örneğinde Yaygın Ve Hatalı Descartes Ezberleri

PROF. DR. EROL GÖKA

www.kritikbakis.com

Descartes'in zihin-ruh ve Tanrı hakkındaki görüşleri ve apayrı bir töz olduğuna inandığı zihin alanının gayrimaddi olması nedeniyle maddi alanı inceleyen bilimle ele alınamayacağını fikri yüzünden modern bilimsel anlayışın dışında tutulmaya çalışıldığını ve onun yerine Spinoza'nın tercih edildiğini söylemiştik. Aslında Descartes'i ilk yanlış anlayan kişinin çağdaşı Spinoza olduğunu ilave etmiş, Descartes'i doğru anlamak için onu yeni baştan ele almayı önermiştik. Bu önerimizi zihin-beyin problemine kendisi de "biyolojik natüralizm" adında önemli bir yaklaşım geliştirmiş olan John Searle, kendince ve tam da bizim Descartes'i hatalı anlama dediğimiz şeyi bihakkın yerine getirerek yapıyor. Kulak verelim. "Zihin-beden probleminin çözümündeki ilk aşama şudur: Beyin süreçleri/işleyişleri bilinç

süreçlerine neden olur. Bu da bizi şu soruyla karşı karşıya bırakıyor: Bu bilinç süreçlerinin varlık bilimi nedir ve var oluş biçimi nasıldır? Daha açık biçimde ifade edecek olursak, beyin ve bilinç arasında nedensel bir ilişki olduğu iddiası bizi bir 'fiziksel' şeyler ve 'zihinsel' şeyler düalizmine mi götürür? Yanıt kesin bir şekilde 'hayır'dır. Beyin süreçleri bilince neden olur, fakat neden oldukları bilinç fazladan bir cevher ya da varlık değildir.

Bilinç sadece bütün sistemin daha üst düzey bir niteliğidir. Bu durumda, bilinç ve beyin arasındaki iki can alıcı ilişki şöyle özetlenebilir: Beynin düşük düzey nöronal süreçleri bilince neden olur ve bilinç basitçe, düşük düzey nöronal öğelerden oluşan sistemin yüksek düzey bir niteliğidir.

Bir sistemin yüksek düzey bir niteliğine, bu nitelik düşük düzey öğelerden oluşan bir sistemin niteliği olsa da o sistemin düşük düzey öğelerinin neden olduğu hakkında doğada oldukça çok örnekler vardır.”[1] Görünüşte bu ifadeler, Searle tarafından materyalist monizme karşı söylenmiş sert sözlerdir ama bize göre o da son tahlilde materyalisttir. Onun Descartes’i ve düalizmi eleştirisinden başlayarak anlatmaya çalışalım.

Searle, Descartes’i çarpık algılıyor

Searle’e göre “Modern çağda zihin felsefesi anlamlı bir şekilde Rene Descartes’in eserleriyle başlar... en ünlü öğretisi olan düalizm, dünyanın iki ayrı töze, kendi başına var olabilen varlığa bölündüğü fikridir. Buna göre zihinsel tözler (res cogitans) ve fiziksel tözler (res extensa) vardır... Latince’deki ‘Cartesius’ matematikçi Rene Descartes’in fikir ve teorilerine ait veya bunlarla bağlantılı olan anlamına gelir ve bunun karşılığı olarak İngilizcede ‘Cartesian’ kullanılır... Kartezyen düalizm 17. YY’da birçok sebepten ötürü önemliydi, bunlardan bir tanesi de bilim ve dinin alanlarını birbirinden ayırıyor oluşuydu... yeni bilimsel keşifler geleneksel dine tehdit oluşturuyor gibi görünüyordu ve iman ile akıl arasındaki görünür çatışma etrafında gelişen korkutucu tartışmalar vardı. Descartes bir anlamda maddi dünyayı ilahiyatçılara vererek kısmen bu çatışmayı yatıştırdı. Zihinler ölümsüz ruhlar olarak kabul ediliyordu ve bilimsel araştırmaya uygun bir konu değillerdi, öte yandan bedenler ve cisimler biyoloji, fizik ve astronomi gibi çeşitli bilimlerden incelenilebilirdi. Bu arada felsefenin ise hem zihin hem beden hakkında çalışabileceğini düşünüyordu.

Descartes’e göre, her özün var olabileceği modlar ve modifikasyonlar farklıdır. Cisimler ve bedenler sonsuz defa bölünebilir yapıdadırlar... Evrendeki madde miktarı sabittir. Öte yanda zihinle bölünemez yapıdadır, yani daha küçük parçalara ayrılamaz ve bundan dolayı bedenlerle aynı şekilde yok edilemezler. Her zihin ölümsüz bir ruhtur. Bedenler fiziksel varlıklar oldukları için fizik yasaları tarafından belirlenirler, oysa zihinler özgür iradeye sahiptir. Her birimiz bir benlik olarak kendi zihnimizle özdeşiz. Canlı insanlar olarak biz birleşik yapıda varlıklarız hem bir zihin hem bir bedenden oluşuyoruz, ancak her birimiz için benlik, yani ‘ben’ gönderimde bulunduğumuz nesne, bedenimize bir şekilde bağlanmış bulunan zihindir. Gilbert Ryle, bir 21. YY. zihin felsefecisi, Descartes’in görüşünün bu yönünü ‘makinedeki hayalet’ öğretisi olarak adlandırıp onu alaya almıştır. Her birimiz bir makinede (bedenimizde) ikamet eden bir hayaletiz (zihnimiziz)dir. Hepimiz zihnimizin hem varlığını hem de içeriğini bir çeşit dolaysız farkındalıkla biliriz. Bu noktayı Descartes felsefesinin cümlesinde özetler. ‘Cogito ergo sum’, Düşünüyorum, öyleyse varım... Ben bu cümleyi aynı zamanda zihnin varlığını ve içeriğini bir çeşit içsel denetim ile kayda geçirmek amacıyla da söylediğini düşünüyorum. Kendi bilincimizin varlığı hakkında yanılıyor olamam, öyleyse kendi varlığım hakkında yanılıyor da olamam, çünkü benim özüm

bilinçli (yani düşünüyor) olmak, bir zihin olmaktır. Aynı şekilde zihnimin içeriği hakkında da yanılıyor olamam. Örneğin bana acı çekiyorum gibi geliyorsa, acı çekiyordumdur” (“Zihin: Kısa Bir Giriş”, alBaraka Yayınları, s.22-24).

Searle, böyle özetlediği Descartes fikirlerinin çözümünden daha çok sorun miras bıraktığı ve bu sorunların en önemlisinin “zihin-beyin sorunu” olduğu kanaatinde olmakla, adeta hepimizin katıldığı ezberi tekrar eder. “Descartes’in görüşüne göre, hakkında kesin bilgiye sahip olabileceğim yegâne şey kendi zihnimin içeriği, yani benim gerçek düşüncelerim, hislerim, algılarım ve benzerlerinden ibarettir... Yani elimi yüzüme tutarsam dolaysız olarak algıladığım şey, sahip olduğum belirli bir görsel deneyimdir. Descartes bu deneyimleri ‘ideler’ olarak adlandırır. Eli kendinde olduğu haliyle değil, daha ziyade onun belirli bir görsel temsili, bir çeşit zihinsel resmini algılarım” (s.30). Searle, nasılsa Descartes’e atfettiği gerçek nesneleri değil de onların idelerini, yani maddi nesneleri değil de duyu verilerini algıladığımız fikrini, felsefe tarihindeki son dört yüz yılın faciası olarak niteler (s.31). Bu hatalı Descartes ezberi böylece sürer gider ve hatta bir nörobilimci olan Damasio’ya, özellikle duygular, beden-duygu-zihin işleyişi, proto (bilinçsiz) benlik ve bilinçli benlik ayrımı, simgeselleştirme hakkındaki görüşleri hayli benzer olduğu halde “Descartes’in yanılgısı” kitabını yazdırır[2]. Böyle diyorum çünkü Damasio’nun Descartes’e karşı kanıt olarak öne sürdüğü, inanışın, olumlu beklenti ve güven duygusunun bedensel değişikliğe ve iyileşmeye yol açması ya da tersi (yani plasebo ve nocebo) konusundaki fikirlerinin de aslında Descartes’in bakışıyla daha iyi açıklanabileceği kanaatindeyim.

Biraz daha devam edelim.

Searle, çarpıtmaya devam ediyor

Searle, “Descartes bu konuda kendisi yazmamış olsa da” diyor ama bu kez Descartes savunucularına atfederek şunları söylüyor: “Benliğimin bedenimin özdeşliğimle hiçbir ilgisi yoktur. Benim zaman içindeki özdeşliğim tamamen aynı zihinsel tözün, ruhun veya res cogitans’ın devamlılığından ibarettir. Maddi nesneler ve deneyimler gelip geçebilir, ancak benim özdeşliğim benim zihinsel tözümün aynılığı tarafından teminat altına alınır” (s.34). Bu alıntıya Descartes’e ve onunla birlikte ruhun, zihnin varlığı kabul eden herkese yüklenilen “saçma” görüşü temsil ettiği için yer verdim. “Saçma” diyorum zira Platonik ve/veya Pisagoryen “ruh” fikrine önyargılı biçimde sahip değillerse, makul bir bakışa ve temel nörobilim bilgilerine sahip hiç kimse böyle bir görüşü savunmaz; nasıl beden değişiyorsa zihinsel içeriğin de en az onun kadar değiştiğini ve hatta değişime, dönüşüme daha müsait olduğunu kabul eder.

Searle, zihin-beyin sorununa bakışta kendi görüşünü düalizm ve materyalizmin ötesinde “biyolojik doğalcılık” olarak adlandırır. Bu görüşün dört iddiası olduğunu söyler: i. Nörobiyolojik temelli olsa da bilinç ve bilinçli durumlar, birinci kişiye bağlı olarak vardırırlar. ii. Bilinçli durumlara, nedensel olarak beyindeki daha düşük

nörobilolojik süreçler neden olur. iii. Tek tek nöronlar bilinçli değildir ama bilinç sisteminin nöronlardan oluşan parçaları bilinçlidir. iv. Bilinçli durumlar, gerçek dünyanın gerçek özellikleri olduğu için nedensel olarak işlev görürler... Kendi adıma ve yıllardır nörobilimi ve insanın ruhsal durumlarını anlamak için çabalayan birisi olarak Searle'ün bu hipotezlerini büyük ölçüde doğru bulduğumu söyleyebilirim. İşin ilginç yanı, Descartes yaşıyor olsaydı ve nörobilimdeki gelişmeleri yakından bilseydi o da bu fikirleri onaylar, 500 yıl önceki görüşlerinde bazı düzeltmelere giderdi. Ama onun asla düzeltmeyeceği ve bugün bize de doğru gelen görüşleri şunlar olurdu: İnsan bedeniyle yakından bağlantılı, o olmadan olamayacak bir ruhsallık (zihin, bilinç) vardır ve bu alan maddeden tamamen farklı, asla onunla aynı yöntemlerle ele alınamayacak bambaşka bir tözdür. İnsanın duygusal alanı hem bu iki töz arasında bağlantıyı kurar hem de apayrı bir töz olabilir. En önemlisi, materyalist monizme batmış olanlar –ki onlar modern zamanların egemen dünya görüşünün sahipleridir- giderek reddetme pozisyonuna girmiş olsalar da bilinçle birlikte benlik ve özgür irade de vardır!...

Günümüzün zihin felsefecileriyle yaptığı mülakatları “Bilinç Üzerine Konuşmalar” adlı bir kitapta bir araya haline getiren Blackmore, şöyle bir sonuca ulaşıyor: “Nörobilim geliştikçe ve beyin hakkındaki bilgilerimiz arttıkça, algılama, bellek, duygu ve düşünmeyi daha iyi öğrendikçe bilinç, beyin işleyişinden ayrı mı değil mi sorusu, temel soru haline gelmiştir. Bazı düşünürler, beynin işlevlerini tam olarak kavradığımızda bilinç hakkında bir boşluk kalmayacağını düşünürken bazıları da ne kadar beyni bilirsek bilelim yine de bilinçle ilgili kimi hususların dışarıda kalacağı kanaatinde dirler.”

Ben kendimi bu ikinci grup içinde sayıyorum yani nöro-bilimsel çalışmalarda ne yaparsak yapalım daima bilinçle ilgili hususların dışarıda kalacağını düşünenler grubundayım.

Blackmore'un sorusuna Searle nasıl cevap verirdi bilmiyorum çünkü Descartes'in fikirlerini iyi idrak etmemesinin haricinde kafası hayli karışıktır. Mesela Descartes ile ilgili bilinen ezberleri tekrar eden bir bakışa sahip olduğu halde, en nihayetinde tıpkı Descartes gibi benlik'in varlığını kabul eder. Ona göre bedenin, beni oluşturan yapının ve kişiliğin uzay-zamansal devamlılığı, bana geçmişteki bilinçli yaşantıları hatırlama kapasitesi sağlayan bir hafızanın olması nedeniyle bir benlik sahibiyimdir. Ona göre argümanları çok güçlü olsa da David Hume, benlik'in reddi konusunda haksızdır; bedenlerimiz ve deneyimlerimiz dışında onları düzenleyen ve birleştiren bir bilinç alanı yani benliğim de vardır. Ki bu benlik sayesinde rasyonel düşünme, özgür seçim yapma, karar verme ve hareket etme imkânım olur (s.257-272).

Bitirirken şunu söylemek istiyorum Searle'un bu fikirlerini bilseydi Descartes onun kendisi hakkındaki saçmalamalarını gülümseyerek dinler, “benim hakkımda atıp tutuyorsun ama bu söylediklerinin çoğunu ben de aynı şekilde kabul ediyorum” derdi; ona aralarında farklılıktan daha çok benzerlik olduğunu göstermeye çalışırdı.

DİPNOTLAR:

[1]Searle, J. R. (2006). Zihin, Dil, Toplum. (A. Tural, Çev.) İstanbul: Litera Yayınları.

[2] Damasio'nun kitabı ve duygu hakkındaki görüşleri ve bizim bakışımız için, “Geçişler” kitabımızda yer alan “Duygu ve haleti ruhiye” makalemize bakınız.

İran Uçurumun Eşiğinde mi?

SÖYLEŞİ: ASHLEY SMİTH – HOUSHANG SEPEHR

İran rejimi kitlesel bir protesto dalgasıyla karşı karşıya kaldı. Tüccarlar, öğrenciler, işçiler ve ulusal azınlıklar, ekonomik koşullara ve devlet baskısına karşı ülke çapında düzenlenen büyük gösterilere katıldı. Rejim buna son derece acımasız biçimde karşılık verdi; en düşük tahminle 6.000, en yüksek tahminle 30.000 kişiyi öldürdü. Bu, şimdilik mücadeleyi bastırmış durumda. Ancak ayaklanmayı tetikleyen koşullar hâlâ ortadan kalkmış değil. Bu arada Trump, bölgede bir donanma gücü topladı ve rejime saldırı tehdidinde bulundu. Tempest'ten Ashley Smith, Solidarité Socialiste avec les Travailleurs en Iran adlı internet sitesinin editörü Houshang Sepehr ile ayaklanmanın köklerini, devletin tepkisini, ABD emperyalizminin rolünü ve mücadelenin seyrini konuşuyor.

Ashley Smith: İran'daki mevcut ayaklanmayı ne tetikledi? Harekete hangi kesimler, hangi sınıflar ve toplumsal gruplar katıldı? İran'ın ulusal azınlıklarına, özellikle Kürtlere de yayıldı mı? İnsanlar ne tür eylemler örgütledi? Hareket ağırlıklı olarak gösterilerden mi oluşuyor? İşçiler greve gitti mi?

Houshang Sepehr: Sorunuzu yanıtlamak için iki ayrı faktörü, konjonktürel ve yapısal faktörleri birlikte düşünmek gerekiyor.

Önce bu hareketi ateşleyen konjonktürel etkenlerle başlayayım: İran'ın para birimi riyalin dolar karşısında sert biçimde değer kaybetmesi, zaten kontrolden çıkmış enflasyonu daha da körükledi. Bu durum toplumun geniş kesimlerini etkiledi ve gerilimi kaynama noktasına taşıdı. Hatta onlarca yıldır İslam Cumhuriyeti'nin dayanaklarından biri olan, din adamlarına ve devlete bağlılığıyla bilinen çarşı esnafını bile protestoya itti.

Ticaretteki daralma ve ekonomik faaliyeti öngörülemez hale getiren istikrarsızlık karşısında, Tahran'daki esnafın

bir bölümü greve çıktı ve çarşı içinde yürüyüş yaptı. Bu protestolar kısa sürede Tahran'daki ve diğer büyük şehirlerdeki üniversite öğrencilerine yayıldı; üniversiteler kapandı. Bu şehirlerde işçi sınıfı da gösteriler düzenledi. Dikkat çekici olan şu: Çarşı esnafının greve çıkmasından henüz bir gün bile geçmeden rejim geri adım attı ve bütün taleplerini kabul etti.

Bunun üzerine esnaf mücadeleden çekildi. Ancak işçiler devam etti, çünkü onların şikâyetleri daha derindi. Bunlardan biri, hükümetin yakıt ve birçok temel ürüne verilen sübvansiyonları kaldırma kararı ve ithal mallar için uygulanan tercihli döviz kurunu iptal etmesiydi. Bu adımlar gıda fiyatlarında ani bir sıçramaya yol açtı ve insanların sofraya yemek koymasını zorlaştırdı.

Ne var ki bu ayaklanmanın kökleri bu acil nedenlerden çok daha derine uzanıyor. Nüfusun geniş kesimleri için hayatı katlanılmaz hale getiren yapısal etkenler, hareketin ortaya çıkmasında belirleyici rol oynadı. Rejimin neoliberal politikaları, hayal bile edilemeyecek düzeyde bir toplumsal eşitsizlik yarattı. Düşük ücretler, temel ihtiyaçların fırlayan fiyatlarıyla hiçbir biçimde örtüşmüyor. İşçiler ağır bir iş güvencesizliği yaşıyor. İşsizlik yaygın. Herkes toplumsal güvencesizlik hissediyor. Ve biri çıkıp konuşmaya ya da protesto etmeye cesaret ettiğinde, karşısına devletin acımasız baskısı çıkıyor. Protestoların başlangıcında özellikle çarpıcı olan, küçük şehirlerde yaşayanların oynadığı belirgin roldü. Bu kesimler daha ağır ekonomik yoksunluk yaşıyor. Protestolar zamanla bu kentlerden büyük şehirlere yayıldı. İran genelindeki coğrafi yaygınlık nedeniyle ulusal azınlıklar da geniş biçimde yer aldı. Kürdistan'dan Belucistan'a kadar insanlar ülke çapındaki gösterilere katıldı.

Protestolar büyük ölçüde gösterilerle sınırlı kaldı; kanlı biçimde bastırılmadan önce zaman zaman devletin baskı güçleriyle çatışmalara da dönüştü.

Grevler de vardı. Bunlar bir dizi iş bırakma eyleminin parçasıydı. Sendikal ve ekonomik talepler etrafında işçi grevleri ve sokak gösterileri — emek gücünün diğer kesimlerinin eylemleriyle birlikte — İran genelinde neredeyse her gün yaşıyordu. Çarşı esnafının grevinden sadece birkaç gün önce, Assaluyeh petrol ve gaz sektöründe çalışan altı bin sözleşmeli işçi, taşeron sisteminin kaldırılmasını talep eden büyük ve tarihsel önemde bir eylem örgütledi.

Toplumsal neredeyse her kesimi hareket halindeydi. Örneğin Tahran'da bazı mahallelerde kitlesel gösteriler sürerken, kentin başka bölgelerindeki emekliler haftalık sokak buluşmalarına devam etti. Hareket büyüdükçe, onlar da şehri saran daha geniş protestolara katıldı.

AS: İnsanların dile getirdiği temel ekonomik ve siyasal şikâyetler neler? Ortak, birleştirici talepler var mı?

HS: Bu ayaklanma, “olumlu” taleplerini formüle etme aşamasına bile geçmeden acımasızca bastırıldı. Daha en başından itibaren İslam Cumhuriyeti’ni ve mevcut düzeni reddeden sloganlar baskındı. Halkın ortak ve birleştirici talepleri, “Diktatöre ölüm”, “Hamaney’e ölüm” ve “İslam Cumhuriyeti’ni istemiyoruz” gibi sloganlarda ifadesini buldu.

Radio Zamanah, ayaklanmanın ilk altı günündeki gösteri videolarını inceleyen bir çalışma yaptı. Buna göre yukarıdaki sloganlar toplamın yüzde 65’ini oluşturuyordu. Protestoların ilk tetikleyicisi olan ekonomik talepler ise yüzde 14’le sınırlı kaldı. Devrik hükümdarın oğlu Rıza Pehlevi lehine atılan “Yaşasın Kral” ya da “Bu son savaş, Pehlevi geri dönecek” gibi sloganlar ise toplamın yüzde 20’sini oluşturdu.

Monarşi çağrısı yapan sloganlar talep olarak görülemez. Bunları atanların önemli bir kısmı bunu, ortada bir siyasal alternatif olmadığı için yaptı. Kendi ifadeleriyle durumu “kötü ile daha kötü arasında bir seçim” olarak görüyorlar. Bu elbette protestocular arasında monarşi yanlısı kimsenin olmadığı anlamına gelmiyor; var. Bununla birlikte, rejimden muhalefetin bazı unsurlarına kadar farklı güçlerin, kendi siyasal amaçlarını ilerletmek için yapay zekâ kullanarak videolar üzerinde oynadığını da unutmamak gerekiyor.

Ama en önemli nokta şu: Sloganlar olumlu değil, olumsuz. İnsanlar neye karşı olduklarını biliyor, neyi savunduklarını değil. Bu yüzden ayaklanma, net bir ufuktan ve mevcut duruma karşı somut bir toplumsal ve siyasal alternatiften yoksun kaldı. Statükoyu reddetmenin ötesine geçemedi. Sonuç olarak en yaygın ve birleştirici slogan, İslam Cumhuriyeti’nin devrilmesi çağrısı oldu; fakat onun yerine neyin geçeceğine dair belirgin bir fikir ortaya çıkmadı.

AS: Mücadelenin yönünü etkilemeye çalışan siyasal gruplar ve sınıf örgütleri hangileri? Protesto ve grevleri koordine etmek için herhangi bir demokratik oluşum ortaya çıktı mı? Hareket içindeki temel tartışmalar neler?

HS: Ayaklanma, birbirine rakip siyasal alternatiflerin örgütsel bir biçim kazanmasına fırsat kalmadan bastırıldı. Elbette muhalefet içindeki tüm mevcut siyasal akımlar ayaklanmayı etkilemeye çalıştı; ancak hepsinin bunu yapacak imkânları eşit değil. Örneğin yurtdışındaki ana akım İran sosyal medya çevreleri, devrik Şah’ın oğlunu bu protestoların kışkırtıcısı ve lideri, hatta ülkenin gelecekteki lideri olarak sunmaya çalıştı. Büyük ölçüde İsrail tarafından finanse edilen Farsça televizyon kanalları — örneğin İran International ve Manoto — onun rolünü özellikle öne çıkardı. BBC ve diğer büyük uluslararası medya kuruluşları da benzer bir tutum aldı.

İsrail destekli medya ve uluslararası yayıncılar büyük mali kaynaklara sahip; 24 saat yayın yapıyor ve kamuoyunu etkileyebiliyor. Muhalefetin diğer siyasal oluşumları — soldan cumhuriyetçilere, milliyetçilere, Mojahedin-e-Khalq’a (MEK) ve diğerlerine kadar — daha sınırlı medya imkânları üzerinden protestoları kendi tercih ettikleri yönde etkilemeye çalışıyor. Ancak etki alanları oldukça dar.

Cumhuriyetçi ve milliyetçi örgütler, monarşinin yeniden kurulmasına karşı çıkmayı, ulusal bağımsızlığın gerekliliğini ve emperyalist müdahaleye karşı durmayı vurguluyor. İlerici güçler ise tüm çeşitlilikleri içinde, aşırı sağcı olan, ABD ve İsrail’i destekleyen ve onların müdahalesini isteyen monarşistlere karşı çıkıyor. Yurtdışında ayrıca Batılı emperyalistlerle iş birliği yapan MEK’in etkisine de karşı duruyorlar.

Sol örgütler ise esas olarak gelecekteki siyasal sistemin niteliğine odaklanıyor. Kimileri parlamenter demokrasiyi savunurken, kimileri konsey (sovyet) demokrasisini öne çıkarıyor. Aralarındaki ayrılıklar yalnızca İran toplumunun gelecekteki biçimi konusunda değil, mücadelenin nasıl yürütüleceği konusunda da ortaya çıkıyor. Bazıları barışçıl yöntemleri savunuyor; bazıları ise devlet baskısına güç kullanarak, gerektiğinde silahlı mücadele dahil, karşılık verilmesi gerektiğini düşünüyor.

Bu tartışmaların çoğu ülke dışında yürütülüyor. Ülke içinde ise (kısmen 8 Ocak’tan beri süren internet kesintisi nedeniyle) bu tartışmaların ayrıntılarına dair fazla bilgi yok.

Yine de, henüz başlangıç aşamasında olsalar bile, bütün bu akımların örgütsel ve siyasal nüfuz için rekabet ettiğini varsaymak zor değil.

AS: Bu ayaklanma, Kadın, Yaşam, Özgürlük hareketiyle karşılaştırıldığında nasıl bir yerde duruyor? Yeşil Hareket’le kıyaslandığında ne görüyorsunuz? Mevcut ayaklanma ile önceki ayaklanmalar arasında bir süreklilik var mı? İnsanlar geçmiş deneyimlerden hangi dersleri çıkarıp bugün hayata geçirdi?

HS: Mevcut ayaklanma ile önceki ayaklanmalar — en azından son sekiz yıldakiler — arasındaki süreklilik, esas olarak hepsine yol açan yapısal nedenlerde yatıyor: eşitsizliğin büyümesi, yoksulluk, geçim sıkıntısı, despotizm ve bireysel ile toplumsal özgürlüklerin bastırılması.

Mevcut ayaklanma ile 2022'deki "Kadın, Yaşam, Özgürlük" ve 2018'deki "Ekmek, İş, Özgürlük" ayaklanmaları arasındaki temel fark, olumlu slogan ve taleplerin yokluğu. Oysa bu iki önceki ayaklanmanın açık sloganları ve talepleri vardı. 2022'deki hareket, kadınların özgürleşmesi taleplerine odaklanmıştı; hükümetin ataerkil ve teokratik karakterini hedef alıyor, bireysel özgürlük ve yaşam tarzı tercihleri için ajitasyon yürütüyordu. 2018'deki ayaklanma ise ekonomik talepler etrafında şekillenmişti. Bugünkü ayaklanma, ekonomik koşulların kötüleşmesine karşı çıkması bakımından 2018'e daha çok benziyor.

2022 ayaklanmasında, büyük burjuvazi dışında hemen tüm toplumsal kesimler — işçiler, ücretliler ve emekçi kitleler dahil — geniş biçimde yer almış olsa da, hareketin liderliği esas olarak genç, kentli orta sınıfın elindeydi. Mevcut ayaklanmada ise bütün sınıflar sahnede (çarşı esnafı gibi burjuvazinin bazı kesimleri dahil), ancak işçi sınıfı ve emekçi kesimler daha görünür. Küçük kentlerin ve kırsal yerleşimlerin bugünkü katılımı da bu ayaklanmayı önceki dalgalardan ayırıyor. Bütün bu farklılıklara rağmen, hepsinin ortak noktası İslam Cumhuriyeti rejiminden bütünüyle kurtulma talebi.

Bu son ayaklanmalar, 2009'daki Yeşil Hareket'ten farklı. Yeşil Hareket, "Oyumu nerede?" sloganıyla başlamış; rejimin totaliter eğilimlerine itiraz etmiş ve rejimi devirmeyi değil reformu hedeflemişti. Sistem içindeki bazı yerleşik fraksiyonlar hareketin içinde yer almış ve onu kısmen yönlendirmişti. Buna karşılık son harekette, düzen içinden hiçbir kesim rejimle açık bir kopuş yaşamadı.

AS: Rejim nasıl karşılık verdi? Bu kadar yaygın bir ayaklanma karşısında nasıl davranması muhtemel? Hâlâ bir toplumsal destek tabanı var mı? Bu desteğin sınıfsal ve toplumsal dayanakları neler? Rejim bunları kendi iktidarını savunmak için harekete geçirebilir mi?

HS: Bu ayaklanma, rejimin 47 yıllık tarihinde uyguladığı en sert baskıyla karşılaştı; ancak 1980'lerin başında Kürtlere yönelik kanlı bastırma ile kıyaslanabilir. Uygulanan şiddetin ve katliamın ölçeği ile biçimleri o kadar aşırı ki, başka türden bir hamleyle neredeyse alan bırakmıyor. Binlerce insanın katledilmesinden sonra bile rejim kitlesel gözaltı ve tutuklamalara devam ediyor. Doğal olarak hükümet, kurumsal yapısına — orduya, İslam Devrim Muhafızları'na (IRGC) ve paramiliter İslamcı milis gücü Basij'e — dayanabiliyor. Ayrıca ekonomik olarak kendisine bağımlı toplumsal kesimler arasında da bir destek tabanı var. Buna, vakıflar üzerinden rejime bağlı yöneticiler ile Devrim Muhafızları'nın mali ve ticari kurumlarına ve dini merkezlerle bağlı burjuva unsurlar da dahil. Baskı aygıtının askeri unsurları — Basij ve IRGC — rejimi savunmak için kuruldu ve bu işlevi sürdürmeye devam ediyor. Bu destek tabanının nüfusun yaklaşık yüzde onunu kapsadığı tahmin ediliyor.

AS: Rejimin farklı kesimlerinin sadakati ne durumda? Herhangi bir çatlak ya da bölünme var mı?

Askerî üst kademe ile alt rütbeler arasında bir ayrışma söz konusu mu? Mücadeleye sempati duyarak onu soğurup etkisizleştirebilecek düzen içi bir güç var mı? Yoksa rejim protestoları bastırma konusunda yekpare mi?

HS: Şu ana kadar rejim içinde herhangi bir çatlak gözlenmedi. Askerî güçlerin alt kademelerinde bile emirlere itaatsizlik görülmedi. Son bastırma sürecinde, Basij ve İslam Devrim Muhafızları'nın (IRGC) yanı sıra düzenli kolluk kuvvetleri ve polis güçlerinin de devrede olduğunu belirtmek gerekir. İktidar yapısı içinde protestolara sempati duyan bir güç yok. Hareketi soğurmaya ya da kendi kanallarına yönlendirmeye çalışan da yok. Devasa devlet aygıtı yerli yerinde duruyor ve rejim, hareketi ne pahasına olursa olsun bastırma konusunda bütün olarak birleşmiş durumda.

AS: ABD, İsrail ve Şah'ın oğlu etrafında toplanan monarşistler gibi dış aktörlerin hareket üzerindeki etkisi ne oldu? Mücadeleye katılan farklı kesimler bu devletlere ve özellikle monarşistlere nasıl bakıyor? Aktivistler Trump'ın müdahale tehditlerini nasıl değerlendiriyor?

HS: İnternet kesintisi nedeniyle bu soruya kesin bir yanıt vermek zor. Ancak eski Şah'ın oğlunun iddialı çıkışlarının ve Trump'ın rejime yönelik tehditlerinin, protestocuların bir kısmı tarafından belli ölçüde ciddiye alındığı anlaşıyor. Pehlevi ailesinin çağrıları ve Trump'ın baskı güçleriyle yüzleşme yönündeki teşvikleri bir miktar etki yarattı. Fakat Trump'ın tehditlerinin hayata geçmemesi — özellikle de kanlı bastırmanın ardından — toplumun bir kesiminde hayal kırıklığına yol açtı. Ülkedeki ağır baskı ve örgütlü bir muhalefetin yokluğu düşünüldüğünde, bazı insanların umutlarını Trump'a bağlaması şaşırtıcı değil.

AS: Uluslararası solda bu ayaklanmayı ABD emperyalizmi ve İsrail gibi müttefikleri tarafından tetiklenen ve manipüle edilen bir başka "renkli devrim" olarak küçümseyenlere ne söylersiniz?

HS: Öncelikle bu, tamamen kitlelere dayanan, bağımsız ve gerçek bir ayaklanma. Toplumsal ve siyasal adaletsizliklerin birikmiş öfkesi ve tükenmiş sabrından doğdu. Aynı zamanda neredeyse 50 yıldır halk sınıflarını baskı altında tutan İslam Cumhuriyeti'ne karşı derin bir karşı çıkışın ifadesi.

İkincisi, sözünü ettiğiniz uluslararası sol çevreler "kampçılar". Onlar siyasetin tamamını jeopolitiğe indirger ve protestoları neredeyse bütünüyle ABD'den İsrail'e, İran'dan diğer aktörlere kadar devletlerin aldığı pozisyonlara bakarak açıklar. ABD ya da İsrail durumu kendi lehine kullanmaya çalıştığı için, kampçılar bu hareketi gerici ya da manipüle edilmiş sayar. Protestocuları da emperyalizmin bilinçli ya da bilinçsiz araçları olarak görürler.

Bu bakışta çıkış noktası artık insanların gerçek yaşamları ve çektikleri sıkıntılar değildir — ne enflasyon, ne ekonomik güvencesizlik, ne kemer sıkma, ne baskı, ne despotizm, ne sınıf mücadelesi. Esas olan devletler arasındaki ittifak ve rekabet oyunlarıdır.

Bu yaklaşım iç toplumsal çelişkileri siler ve böylece öz-örgütlenme ve sınıf özerkliği ihtimalini ortadan kaldırır. Elbette emperyalist güçler rakiplerinin ya da hasımlarının krizlerini kendi çıkarları için kullanmaya çalışır. Bu şaşırtıcı değil. Ama bu gerçek, ekonomik kemer sıkma, enflasyon ve baskı altında ezilen insanların somut maddi acılarını ve halkın protestosunu inkâr etmek için bahane olamaz. Her şeyi jeopolitiğe indirgediğinizde sınıfsal eleştiri geri plana itilir. Bu yaklaşım sonunda, anti-emperyalizm adına en ağır baskıları savunmaya kadar varabilir.

Yukarıda tarif ettiğim yaklaşım — “kampçılık” ya da “aptalların anti-emperyalizmi” — sokakta olan biteni eleştirel süzgeçten geçirmeden kutsayan başka bir sol eğilimle karşıtlık içinde. Bu görüşe göre halkın her öfkesi otomatik olarak ilericidir. Sloganları ya da hareketin genel yönelimini eleştirmek kabul edilemez; her eleştiri ya hareket karşıtlığı ya da elitizm diye damgalanır. Oysa sokak hiçbir zaman nötr bir alan değil; her zaman bir mücadele alanı.

Hiçbir toplumsal hareketin yöneliminin kendiliğinden özgürleştirici olacağı garanti değil. Sol ve sınıf temelli siyaset ortada yoksa, ortaya çıkan boşluğu başka güçler doldurur. Böyle bir durumda basitleştirici, milliyetçi ya da gerici monarşist söylemler, bütünüyle meşru olan toplumsal öfkeyi ve mücadeleyi ele geçirebilir.

Sonuçta bu iki karşıt yorum aynı temel soruna işaret ediyor: örgütlü, sınıf temelli bir siyasal alternatifin yokluğu. Biri siyaseti devletlerle sınırlıyor; diğeri onu sokakların kendiliğindenliğine bırakıyor. Her iki durumda da halk öfkesinin bilinçli ve kolektif bir projeye dönüşme ihtimali zayıflıyor.

Bu tablo, İran solu içindeki daha derin bir krizin ürünü — işyerlerinden ve insanların hayatlarının somut gerçeklerinden kopmuş bir sol. Böyle olunca jeopolitik ve medya, sahadaki örgütlü çalışmanın yerini alıyor; çünkü daha az maliyetli ve daha az riskli. Sonuçta sınıfsal siyaset geri çekiliyor ve alan, ister rejimin ister gerici muhaliflerinin anlatıları olsun, baskın söylemlere bırakılıyor.

AS: Uluslararası sol bu ayaklanma karşısında nasıl bir tutum almalı?

HS: Bir önceki soruya verdiğim yanıtla bağlantılı olarak söyleyeyim: Uluslararası solun bu ayaklanmayla mutlak ve koşulsuz dayanışma ve empati göstermesi gerektiği konusunda en küçük bir tereddüt yok. Elbette bu dayanışma eleştiriye dışlamaz.

AS: Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da, hatta dünyanın birçok yerinde, kitlesel demokratik örgütlenmelerin ve köklü sol partilerin yokluğunda ayaklanma dalgaları yaşandı. Bu durum, hareketlerin ya gerici güçler tarafından ele geçirilmesine ya da devlet tarafından ezilmesine yol açtı. İranlı radikaller bu sorunlarla nasıl baş etmeye çalışıyor?

HS: Bu önemli bir nokta. Derin ve köklü şikâyetlerden doğan halk hareketleri ve ayaklanmaların hepsi mevcut baskı ve yoksunluklara son verilmesini talep ediyor. Statükoyu reddetme konusunda birleşiyorlar. Ancak

önerdikleri alternatifler ve bu alternatiflere nasıl ulaşılabileceği konusunda doğal olarak farklılaşıyorlar. Başka bir deyişle, bu hareketlerin kendisi de siyasal mücadelenin alanı.

Yukarıda da belirttiğim gibi, soldan gelen ilerici siyasal ve toplumsal alternatifler yoksa, bu tür ayaklanmalar ya gerici güçlerin müdahalesine açık hale gelir ya da baskı ve yenilgiyle karşılaşır. İranlı radikallerin görevi, bu hareketleri ilerici alternatiflere yönlendirmek ve bunun nasıl mümkün olacağını netleştirmek. Ancak ülkede örgütlü, sınıf temelli sol güçlerin yokluğu nedeniyle bu çaba ciddi engellerle karşılaşılıyor.

AS: Bu ayaklanma nereye evriliyor? Bölgesel ve uluslararası siyaseti nasıl etkileyebilir?

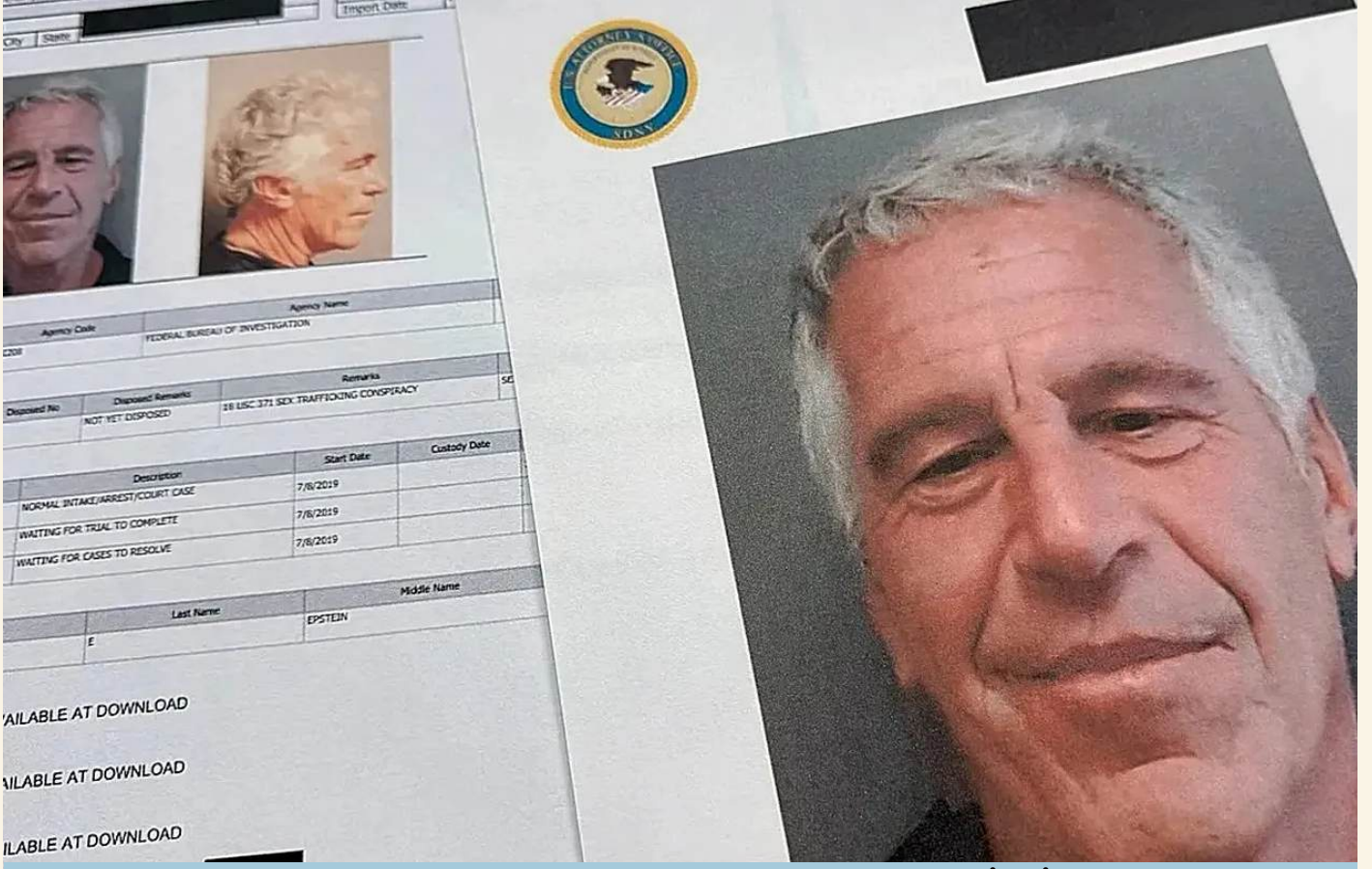
HS: Süreç henüz belirsiz. Önünde birçok ihtimal var. Yeniden hızla yükselebilir ya da özellikle maruz kaldığı eşi görülmemiş katliamın ardından uzun bir durgunluk dönemine girebilir. Şu anda ağır baskı nedeniyle geri çekilmiş durumda.

Başarılı olursa — yani İslamcı rejim geriletilir ve emperyalist planlar boşa çıkarılırsa — bölgesel ve uluslararası düzeyde güç dengelerini işçiler ve tüm ilerici toplumsal kesimler lehine ciddi biçimde etkiler. Aynı zamanda dünya ölçeğinde siyasal İslam’a ağır bir darbe vurur.

Ayrıca bölgedeki ve dünyadaki diğer kurtuluş hareketleri için de bir örnek oluşturur. Ne yazık ki mevcut koşullarda bu senaryodan uzağız. Tersine, hareket başarısız olursa — ister İslam Cumhuriyeti iktidarda kalsın ister emperyalist bir senaryo öne çıksın — sonuçlar hem bölge hem dünya açısından yıkıcı olur.

Kaynak: <https://tempestmag.org/2026/02/iran-on-the-brink/>

Epstein Dosyaları Hakkında Hiçbir Şey Yapılmayacağını Lütfen Anlayın

YAZAR: CAITLIN JOHNSTONE

KAYNAK: CAITLINJOHNSTONE.COM

Epstein'in suistimallerini doğuran iktidar yapısı, Epstein'in suistimleri hakkında hiçbir şey yapmayacaktır. Değişebilecek tek şey, bazı insanların bu iktidar yapısına karşı radikalleşmesi olabilir.

Epstein dosyalarında yer alan herhangi bir şey hakkında hiçbir şey yapılmayacağını anlamanızı istiyorum.

Hiçbir şey.

Belgelerde adı geçen kişiler hiçbir sonuçla karşılaşmayacak. Öğrendiğiniz suistimallerden sorumlu olan kurumlar, nasıl işlediklerine dair hiçbir şeyi değiştirmeyecek. Hükümetiniz, politikalarında ve davranışlarında kesinlikle hiçbir değişiklik yapmayacak. Diğer siyasi partiye oy verseniz de hiçbir şey yapılmayacak. Yeni politikacılara oy verseniz de hiçbir şey yapılmayacak. Senatörlerinize ve temsilcilerinize mektup yazsanız da hiçbir şey yapılmayacak. Hükümet binalarının önünde protesto gösterileri yapsanız da hiçbir şey yapılmayacak.

Anamlı hiçbir yasa çıkarılmayacak. Anamlı sonuçlar doğuracak hiçbir kovuşturma gerçekleşmeyecek.

Bana inanmıyor musunuz? O zaman izleyin ve dikkat edin. Epstein'in suistimallerini doğuran iktidar yapısı, Epstein'in suistimleri hakkında hiçbir şey yapmayacak. Değişebilecek tek şey, bazı insanların bu iktidar yapısına karşı radikalleşmesi olabilir.

Bu, halkın yıllardır talep ettiği bu Epstein yayınlarından çıkabilecek tek gerçek faydadır. Toplamlarını yöneten insanların gerçekte ne kadar ürkütücü ve ne kadar kötü olduklarını birkaç kişinin daha fark edebilmesi.

Kapitalizmin ve batı imparatorluğunun ne kadar ürkütücü ve ne kadar kötü olduğu. İsrail'in ve Siyonizmin ne kadar ürkütücü ve ne kadar kötü olduğu. Kolektifin, aramızdaki en kötülerini liderlik ve kontrol pozisyonlarına yükselten bir distopya içinde yaşadığımızın biraz daha farkına varabilmesi.

Hepsi bu. Tüm bunlardan çıkabilecek tek olumlu değişiklik bu.

Yöneticilerimiz yanlışları düzeltmek için hiçbir şey yapmayacak, ama halk yöneticilerimizi devirmeye biraz daha hazır ve istekli hale gelebilir.

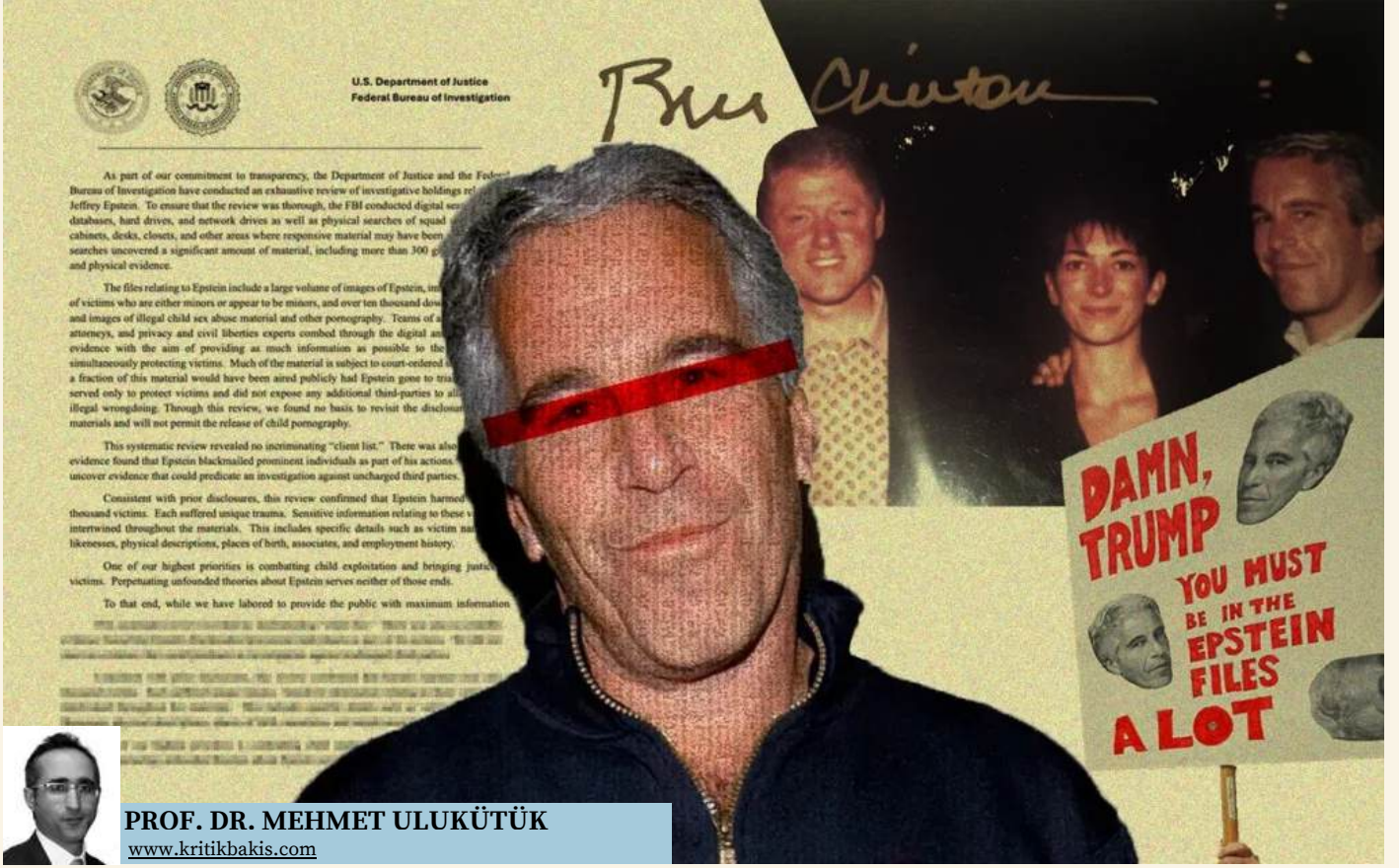
Sağlığın ve insanlığın bu mücadeleyi kazanmasının tek yolu budur.

Her şeyin neden bok gibi olduğunun sebebi, boktan bir sistemin altında yaşıyor olmamızdır; bu boktan sistem boktan insanları yukarı taşır ve boktan insanları iktidara getiren bu boktan sistemi ortadan kaldırmadıkça sağlıklı bir dünyaya sahip olamayacağız.

Epstein yayınları, sistemin istismarcı niteliğini değiştirmeyecek. Ama insanları bu sistemi parçalamaya doğru itebilir.

Epstein Vakıası Modernitenin İstisnası

Neoliberalizmin Anormali midir?

PROF. DR. MEHMET ULUKÜTÜK
www.kritikbakis.com

Ortaya çıkışıyla bir anda büyük tartışmaların ve infiallerin söz konusu olduğu Epstein vakıasını nasıl anlamak gerekir? Bu vakıa Batı'nın beklemediği, büyük modernlik anlatıları ve vaatleri arasında bir istisna, neoliberal hayat tarzının hüküm sürdüğü dünya için anormal bir durum mudur? Batı'nın zahiren düzgün yolları, temiz caddeleri, gelişmiş akademileri, büyük finans sistemleri gibi maddi üstünlüklerinin yanında hem yakın hem de uzak tarihi aslında ahlaki istisnaların kural haline geldiği bir dünyadır. Holokost bir istisna, Bosna katliamı bir istisna, Kiliselerde artık bir alışkanlık haline gelmiş çocuk tacizleri bir istisna, sistematik ve örgütlü bir de üstelik sinematografik hale gelmiş olan pedogfili vakıaları bir istisna, Irak işgali bir istisna, Gazze soykırımı bir istisna derken zamanla anlaşılıyor ki aslında bunlar kuralın ta kendisiymiş. Şimdi Epstein vakıası da ilk bakışta çağdaş dünyanın kriminal sapması, geç-kapitalizmin ürettiği münferit bir "anormallik" ya da yüksek iktidar çevrelerine sızmış "patolojik" bir şahsiyetin istisnai hikâyesi gibi sunuluyor. Ben Epstein vakıasının bir istisna, patolojik ve anormallik değil, kapitalizmin asıl karakteri, neoliberal hayat tarzının telosu aşırı gücün doğal bir sonucu olduğunu iddia ediyorum. Kapital ve neoliberal hayat tarzından erdemli insanlar, ahlaki bir düzen ve adil bir sistem beklemek nasıl mümkün olabilir ki! Ancak zamanla görülecektir ki Batı dünyası bu vakıayı da modernitenin istisnası, neoliberalizmin anormali haline getirecek ve istisnaya

değil kurala, anormalliğe değil normale bak diyecektir. Bunu yaparken de şu aygıtlara başvuracaktır. Holokost da olduğu gibi bu durumun da modernlikten bir sapma olduğunu göstermeye çalışacak, bütün suçu Jeffrey Epstein'e yükleyerek onu günah keçisi haline getirecek ve etrafındakileri aklayacak, daha da ilerleyecek ve Freud sonrası psikolojiye yaslanarak Epstein'in yaptıklarını da "ahlaksızlık" olarak değil "hastalık" olarak kodlayacaktır. Bu şekilde birey veya bireyler yargılanacak ve suçlanacak ama sistem arınacak ve aklanacaktır. Bu olayı geçmişteki diğer olayların da üstüne koyarak bir bütün olarak kapital sistemin dünyayı nasıl bir cehenneme çevirdiğini görmeyecektir. Adına kitle denilen büyük kalabalıklar zamanla pazarlanan bu kurguyu satın alacak, Epstein'i lanetleyecek ama küçük veya büyük Epstein sistemlerini kurmak için "verimlilik", "kâr tutkusu", "güç ihtirası"yla canla başla çalışmaya devam edecektir. Bunu yaparken Epstein adını telaffuz etmeyecek, sadece büyümek, güçlenmek, kazanmak için uğraştığını ifade edecektir. Büyümek, güçlenmek ve kazanmanın tek yolunun da paradan geçtiğini pekâlâ bilecek ama bunu itiraf etmekten bir zaman çekinecektir. Zamanla çekincesine de alınsak ve bunu bir itiraf gibi değil gururla seslendirecektir. Burada Epstein vakıasının modernitenin istisnası neoliberalizmin anormali olmadığını özellikle bazı Batılı teorisyenlere istinat ederek izah etmeye çalışacağım.

Vakti zamanında Holokost Avrupa'da şok etkisi yaratmış, herkes modernliğin altın çaığında yaşananları anlamlandıramamış ve bunun modernliğin bir patolojisi, istisnası ve anormali olduğunu düşünmüştü. Tam da bu aşamada Zygmunt Bauman Modernite ve Holokost'ta Holokost'un modern uygarlıktan bir sapma değil, aksine modernitenin rasyonellik, bürokrasi ve teknolojik verimlilik gibi temel özelliklerinin doğal ve zorunlu bir sonucu olduğunu, hatta modernliğin telosunun tam da bu olduğunu iddia etmişti. Bauman, moderniteyi dünyayı yabancı otlardan arındırmak isteyen bir "bahçıvan" olarak tanımlar. Bu süreçte bazı insanlar "değerli", bazıları ise "atık" veya "yabancı ot" olarak görülür. Bauman'ın deyimiyle "insan atıklar" (human waste) "yabancı ot", kategorisinden seçilmiştir. Sistemin bu kurbanları uzun süre görmezden gelmesi, onların modernitedeki düşük statüleriyle doğrudan ilişkilidir. Modern bürokrasi, eylemi küçük parçalara bölerek bireyin ahlaki sorumluluk hissetmesini engeller. Kişi sadece kendisine verilen teknik görevi yapar ve nihai sonucun dehşetiyle yüzleşmez. Epstein vakasını Bauman'ın zaviyesinden okuduğumuzda, bu olayın tesadüfi bir "suç makinası" değil, modern sistemin imkân tanıdığı, izin verdiği, zemin hazırladığı, elverişli kıldığı yapısal bir vahşet olduğunu görürüz. Epstein'in kurduğu ağ, en üst düzeydeki "seçkinlerin" (bahçıvanların) tatmini ve hazzı için "değersiz ve görünmez" kılınan kurbanlar üzerine kuruludur. Kurbanlar genellikle sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı, sistemin dışına itilmişler arasından seçilir. Epstein'in çevresindeki devasa lojistik ağ (pilotlar, avukatlar, halkla ilişkiler uzmanları, finansçılar) tam bir bürokratik rasyonellikle çalışmışlardır. Her bir çark, "sadece işini yapmıştır." Bankacı para transferini yönetmiş, pilot uçağı uçurmuştur. Eylemlerin teknik rasyonelitesi, ahlaki içeriğin önüne geçerek kolektif bir "körlük" yaratmıştır.

Bauman, modernitede "araçsal aklın" (bir hedefe en verimli yoldan ulaşma çabası) insani değerlerin önüne geçtiğini söyler. Epstein vakasında insan ilişkileri tamamen birer "araç" haline getirilmiştir. Genç kızlar, çocuklar, erkekler birer "meta", siyasi ve bilimsel bağlantılar ise "sosyal sermaye" olarak kodlanmıştır. Ahlakın yerini verimlilik ve fayda analizinin alması Bauman'ın modernite eleştirisindeki en kritik noktalardan biridir. Bauman'ın daha sonra geliştirdiği "Akışkan Modernite" kavramı, bağların koptuğu ve her şeyin geçici olduğu bir dünyayı betimler. Epstein, bu akışkan dünyada paranın ve bağlantıların gücüyle ulusal sınırların, yerel yasaların ve geleneksel ahlakın üzerinde bir "vaha" yaratmıştır. Dolayısıyla Epstein, modernitenin "arızası" değil; Bauman'ın uyardığı üzere, ahlaktan arındırılmış teknik rasyonelitenin ve sınırsız sermayenin ulaşabileceği en uç ve en karanlık mantıksal sonucudur. Bauman, modern sistemlerin insanları "adyoforik" (ahlaki değerlendirmenin dışına çıkarılmış) hale getirdiğini söyler. Epstein'in uçağına binen bir siyasetçi veya bilim insanı için o yolculuk, sadece

"verimli bir iş seyahati", "güçlü bağlantılar için vazgeçilmez" veya "hızlı bir ulaşım" olarak rasyonelize edilir. Eylem parçalara bölündüğünde, her bir parça (uçuş, yemek, konaklama) kendi içinde "teknik olarak sorunsuz"dur. Sistemin bütünündeki dehşet ise bu parçaların arkasına saklanır. Epstein vakası, modernitenin teknik gücü ile kapitalizmin sınırsız mülkiyet arzusunun birleştiği bir "kara delik"tir. Bauman'ın Holokost analizinde vurguladığı gibi, "eğer gerekli teknoloji, rasyonel bürokrasi ve ahlaki kayıtsızlık bir araya gelirse, en büyük vahşetler en "modern" yöntemlerle işlenebilir". Epstein, modernitenin bir anomalisi değil; denetimsiz sermayenin, teknolojik imkânlarla birleştiğinde ulaştığı "feodal-modern" bir canavarlıktır. Batı bu vakayı bir "istisna" olarak paketlemeye ve pazarlamaya çalışsa da, aslında kendi inşa ettiği sistemin normal bir prototipiyle yüzleşmektedir.

Marshall Berman Özgünlüğün Politikası Radikal Bireycilik ve Modern Toplumun Ortaya Çıkışı kitabında kapitalizmin rahmi olan kentleri anlatırken bir yerde şöyle bir tespit yapar. "Burada ne söyleneceğini tahmin etmek için insanın karakterini bilmeniz gerekmez, sadece çıkarlarını bilmeniz yeterlidir." Kapitalizmde karakter yoktur sadece çıkarlar söz konusudur. Kapitalizm kendisini tarihsel olarak verimlilik, özgürlük, sözleşme, piyasa rasyonelitesi ve bireysel tercih kavramlarıyla meşrulaştırır. Kapitalizmin temel mantığı metalaştırılabilir olan her şey metalaştırılır şeklindedir. Bu ilke, teoride emek gücüyle sınırlıymış gibi sunulur fakat pratikte beden, haz, mahremiyet, itibar, sır ve hatta suç da, piyasa ilişkilerinin parçası hâline gelir. Epstein ve ağı, tam da bu sınır aşımının en rahatsız edici ama sürpriz olmayan tipik örneklerinden biridir. Burada mesele yalnızca cinsel suç değildir mesele, bedenin, mahremiyetin, insan haysiyetinin bir güç ve sermaye nesnesine indirgenmesidir. Bu, kapitalizmin "yan etkisi" değil, bilakis mantıksal sonucudur. Marx'ın "meta fetişizmi" kavramı burada yeni bir anlam kazanır, artık yalnızca nesneler değil, insanî varoluşun kendisi fetişleştirilir. Epstein vakası, bu sürecin ilk bakışta karanlık ama tutarlı ve zorunlu bir sonucudur. Frédéric Lordon'un Spinozacı-Marxçı çerçevesi burada son derece açıklayıcıdır. Lordon'a göre kapitalizm, insanları maddî zorla değil, arzularını yeniden düzenleyerek yönetir. İnsanlar, kendilerine ait sandıkları arzular üzerinden sisteme bağlanırlar. Epstein vakasında işleyen mekanizma da budur. Güç sahiplerinin arzuları sınırsızlaştırılır, dokunulmazlık hissi arzuyu denetimsiz kılar, kapitalist ağlar bu arzuyu koruyan, örten ve dolaşıma sokan bir zırh üretir.

Kapitalizm, arzuyu, libidinal dolaşımı, haz ekonomisini dizginlemek değil azdırmak, baştan çıkarmak ister. Kapitalizm yasak koymaz, sınırlandırmaz, sınırların aşınmasının yollarını gösterir. Kapitalizm arzuyu stratejik olarak serbest bırakan ve sonuçlarını yöneten/yönlendiren bir düzendir. Bu anlamda Epstein, asla kapitalizmin kontrol kaybı veya dengesizliği

değildir, aksine kapitalist haz politikasının ve ekonomisinin doğal sonucudur. Kapitalizmde hukuk, teorik olarak eşitlik ilkesine dayanır fakat fiiliyatta hukuk, sermayeye yakınlık derecesine göre esneyen, gevşeyen hatta zorlanmadan yavaşayan bir aygıt hâline gelir. Epstein vakiasında görülen şey, hukukun çöküşü değildir, hukukun sınıfsal ve elitist işleyişinin ifşası ve iflasıdır. Bu nedenle Epstein, “hukuk dışı” bir figür değildir. Tam da Batı merkezli hukukun, korkunç bir eylemi estetize etmesinin somutlaşmış halidir. Epstein esasında hukukun kimin için askıya alınabildiğini, gevşediğini, esnediğini ifşa tipik bir figürdür. Kapitalizmin anormali, hukukun işlemediği anlar değildir. Hukukun sermayeye göre işlediği gerçeğidir. (Michael E. Tigar’ın, Kapitalizmin Yükselişi ve Hukuk kitabı bu konuyu tarihsel olarak isabetle izah eder) Diğer yandan kapitalizm, ahlâkı kamusal bir ilke olmaktan çıkartıp bireysel vicdan alanına hapseder. Sistem işlediği sürece, ahlâkî yıkım “kişisel sapma” olarak kodlanır. Epstein vakiası da bu kodlamanın kurbanıdır. Asıl mesele de, yapısal ve sistematik bir düzen sorunu değil, “ahlâksız bir birey” meselesi gibi gösterilir. Hâlbuki burada ahlâkî çöküş bireysel değil, kurumsal ve sistematiktir. Sessizlik ağlarının sistematik işleyişi, medyanın uzun zaman üç maymunu oynaması, siyasî ve ekonomik koruma ve kollama mekanizmaları, kapitalizmin ahlâkı nasıl işlevsel ve keyfi olarak askıya alabildiğini gösterir. Zira kapitalizm yalnızca üretim tarzı değil, arzu rejimidir. Ahlâk, kapitalist sistemin merkezinde değil, retoriğinde yer alır. İstisna diye sunulan şeyler, çoğu zaman düzenin en sahici işleyiş biçimidir. Dolayısıyla asıl anormallik, Epstein vakiasında değil, bu vakıayı hâlâ kapitalizmin “dışında” bir sapma olarak okumakta ve anlamakta ısrar eden zihniyettir. Epstein, kapitalizmin bir kazası değil, kapitalist iktidarın üstünü kapatarak tolere ettiği karanlık alanın adıdır.

Neoliberalizm de salt bir iktisat politikası olmanın ötesinde Michel Foucault’nun ifadesiyle insanı baştan sona yeniden tanımlayan bir özneleştirme rejimidir. Bu rejimde insan, ahlâkî bir fail olmaktan ziyade, sürekli kendini optimize eden bir “insan sermayesi”ne indirgenir. Böyle bir dünyada beden, arzu, ilişki ve hatta suç dahi piyasalaşır. Epstein vakiası tam da bu kriminolojik zeminde anlam kazanır. Burada mesele cinsel istismar değildir sadece, bedenin, özellikle de kırılğan, zayıf ve korumasız bedenlerin, güçsüz ve kimsesiz muhtaç insanların küresel elit ağlar içinde dolaşıma sokulan bir meta formuna dönüşmesidir. Parayla satın alınabilen herkes bir metadır bu düzende. Neoliberal düzen, bireyi hem özgürlük söylemiyle yücelten hem de onu sürekli rekabet, performans ve haz ekonomisi içine yerleştiren bir yapı olarak, Byung-Chul Han’ın dikkat çektiği üzere, dışsal baskıdan çok içselleştirilmiş zorunluluklar üzerinden işler (Yorgunluk Toplumu, Psikopolitika). Bu bağlamda Epstein figürü, neoliberal öznenin karikatürleşmiş bir aşırılığı değil, tersine, arzusun sınırsızlaştırılması, hazza erişimin

statüyle birleşmesi ve güç ile dokunulmazlık arasındaki simbiyotik ilişkinin zorunlu bir tezahürüdür. Kapitalist sistemde Epstein’dan başka bir figürün çıkması anormal olurdu.

Sistemin kendini aklamak ve arındırmak için günah keçilerine ihtiyacı vardır. Günah keçisi bireyleri mahkûm ederken sistemi temizler. René Girard’ın günah keçisi (bouc émissaire, Günah Keçisi, Alfa Yayınları 2024) teorisi ufkunda düşünüldüğünde, toplumsal düzenin kendi sürekliliğini, içsel çatışmalarını ve örtük suç ortaklıklarını gerçekten çözerek değil; aksine, bu gerilimleri belirli bir figür üzerinde yoğunlaştırıp sembolik olarak tasfiye ederek sağladığı görülür. Böylece toplum, kolektif şiddetin ve ahlâkî sorumluluğun yükünü tek bir bedene, tek bir isme ve tek bir hikâyeye yıkarak, hem kendi yapısal kusurlarını görünmez kılar hem de masumiyet yanılsamasını yeniden üretir. Girard’a göre kriz anlarında toplum, mimetik arzusun yol açtığı rekabet ve kaosu doğrudan yüzleşerek değil, bu kaosu kurbanlaştırma yoluyla dindirmeyi, bastırmayı ve dizginlemeyi tercih eder. Günah keçisi, suçlu olduğu için değil suçun taşınmasına ve sistemi kurtarmaya müsait olduğu için seçilir. Bu mekanizma, modern toplumlarda ilkel ritüeller biçiminde değil, hukuk, medya, psikiyatri ve ahlâk söylemleri aracılığıyla işler. Girard’ın günah keçisi, toplumsal düzen, kendi iç gerilimlerini ve kolektif suç ortaklıklarını yapısal bir yüzleşme yoluyla değil, bu yükü tekil bir figür üzerinde yoğunlaştırarak sembolik biçimde tasfiye eder ve böylece kendi masumiyet anlatısını yeniden inşa eder. Bu noktada René Girard’ın günah keçisi teorisi, Epstein vakiasının toplumsal dolaşıma sokuluş biçimini anlamak açısından son derece açıklayıcı görünmektedir. Girard’a göre toplumlar, kendi içlerindeki şiddeti ve suç ortaklıklarını, tek bir figür üzerinde yoğunlaştırarak rahatlarlar, böylece kolektif suç bireyselleştirilir, yapısal sorunlar ise görünmez kılınır. Epstein’in ölümünden sonra anlatının zamanla kapanacak olması, dosyaların kararması ve meselenin ahlâkî bir skandala indirgenmesi, bu günah keçisi mekanizmasının modern versiyonunun nasıl çalıştığını göstermesi açısından manidar olacaktır. Oysa Epstein dosyasının asıl rahatsız edici tarafı, bireysel sapkınlıktan ziyade, bu sapkınlığın on yıllar boyunca görünür, bilinir olup da yine de dokunulmaz ve engellenemez kalabilmiş olmasıdır. Bu dokunulmazlık, modern hukukun askıya alındığı bir “olağanüstü hâl” değil; bilakis Giorgio Agamben’in kavramsallaştırdığı anlamda, olağanüstünün olağan hâle geldiği bir iktidar alanının göstergesidir. Epstein, hukukun dışında değil; hukukun kişiye göre işleyişinin tam merkezinde yer almaktadır. Giorgio Agamben’in “Olağanüstü Hal” kavramı işte burada devreye girer. Egemen güçler, kendileri için hukukun askıya alındığı “istisnai alanlar” yaratırlar. Epstein’in adası, hukukun coğrafi ve hukuki olarak askıya alındığı bir “gri bölge”dir. Eğer bu olay sadece bir “anormal” olsaydı, sistemin savunma mekanizmaları (yargı, medya, polis)

çok daha erken devreye girerdi. On yıllarca süren suskunluk, bunun özünde bir “arıza” değil, sistemin belirli katmanları tarafından kabul edilen bir “maliyet” veya “araç” olduğunu düşündürür.

Carl Schmitt’in meşhur tespiti burada kritik bir anahtar sunar. “Egemen, istisna hâline karar verendir.” Modern düzen, kendi normallliğini istisnalar üzerinden inşa eder; fakat bu istisnalar, çoğu zaman normun askıya alındığı anlar değil, normun gerçek yüzünün açığa çıktığı eşiklerdir. Kapital dünyanın tek egemeni sermayedarlardır. Epstein vakası, hukukun işlemediği, hesap verilebilirliğin askıya alındığı, medyanın sustuğu, istihbarat ağlarının devreye girdiği bu alan, modernliğin “kazaen” ürettiği bir boşluk olmayıp bilakis iktidarın kendini korumak için yarattığı bir gri alandır. Bu gri alan, modernliğin anormali ya patolojisi değil, iktidar ve sermaye rasyonalitesinin olağan aracı ve sonucudur. Dolayısıyla Epstein, modern hukukun “bozulduğu” bir istisna da değildir, modern hukukun kimin için askıya alınabildiğini veya nasıl kolayca istismar edilebildiğini ifşa eden bir vakıdır.

Batı modernitesi rasyonalizm ve bireysel haklar üzerine kuruludur. Ancak Epstein vakası, bu rasyonelliğin altında yatan “feodal” güç ilişkilerini de ifşa etmiştir. Bilginin güç olduğu modern dünyada, Epstein “bilgiyi” (veya kasetleri/kanıtları) bir silah, bir şantaj aracı olarak kullanmıştır. Bu, modern istihbarat yöntemlerinin en eski ve en karanlık biçimdir aslında. Sadece ABD’ye özgü değildir, bilakis Batı’nın küresel ağlarına yayılmış bir durumdur. Akademiden (MIT) kraliyet ailelerine (Prens Andrew) kadar uzanan yelpaze, meselenin münferit bir suç vakasından ziyade, yapısal bir çürüme, kokuşma, iflas ve ifsat işareti olduğunu gösterir. Epstein vakası modernitenin bir “anormali” değil, modernitenin karanlık yüzünün Batı’nın aynadaki suretidir. Sistem, bu vakayı “temizleyerek” kendi meşruiyetini yeniden kazanmaya çalışsa da, bu çapta bir yapının bu kadar uzun süre korunabilmiş olması, bu kadar profesyonelce yapılmış olması neoliberal dünyada güç ve ahlak arasındaki makasın ne kadar açıldığını gözler önüne sermektedir. Modernite bize aydınlanmayı vaat etmişti, ancak Epstein gibi vakalar, o aydınlanmanın/ışığın altında ne kadar büyük gölgelerin saklanabileceğini açık bir biçimde göstermiştir. (Aydınlanmanın karanlık yüzü için ibretlik bir kitap olan Robert Darnton’un Büyük Kedi Katliamı’na bakabilirsiniz)

Psikoloji cephesinden bakıldığında, Freud sonrası literatür, özellikle dürtü (Trieb), haz ilkesi ve ölüm dürtüsü (Todestrieb) kavramları üzerinden, bireysel sapkınlık ile kültürel yapı arasındaki geçirgenliği öne çıkardığı görülür. Lakin çağdaş eleştirel psikoloji, bu tür vakaları yalnızca bireysel patolojiye indirgeme eğiliminin, toplumsal sorumluluğu sistematik biçimde görünmez kıldığını da hatırlatır. Christopher Lasch’ın 1979 tarihinde yazdığı Narsisizm Kültürü Beklentilen Azaldığı Bir Çağda Amerikan Hayatı’nda (Alfa Yayınları 2021) işaret ettiği üzere, geç kapitalist toplumlarda kişilik yapıları, iktidar ve haz ekseninde şekillenirken,

ahlâkî sınırlar giderek esnekleşir. Lasch’ın yaptığı en sarsıcı ve bugün itibarıyla belki de en kalıcı müdahale, narsisizmi klinik psikolojinin dar patoloji alanından çekip çıkararak, onu modern burjuva toplumunun tarihsel, kültürel ve siyasal bir semptomu olarak teşhis etmesidir; Lasch için narsisizm, yalnızca “kendini seven” bireyin iç dünyasında cereyan eden bir ruhsal bozukluk değil, kapitalist modernliğin geç evresinde ortaya çıkan, yaygınlaşan ve neredeyse norm hâline gelen bir toplumsal karakter yapısıdır. Lasch’ın Freudçu teoriden ödünç aldığı, fakat onu eleştirel biçimde yeniden işlediği temel bir varsayım vardır.

“Bireysel ruhsal yapılar, hiçbir zaman yalnızca bireysel değildir; aksine tarihsel travmaların, ekonomik örgütlenmenin, siyasal ideolojilerin ve kültürel anlatıların tortusunu taşırlar.” Bu nedenle Lasch, narsisistik kişilik bozukluğundaki artışı, Amerikan toplumunun II. Dünya Savaşı sonrası yaşadığı refah, güvenlik ve hegemonya döneminin paradoksal bir sonucu olarak okur. Dış tehditlerin azalmasıyla birlikte içsel boşluk büyümüş, anlamın yerini performans, karakterin yerini imaj, ahlâkın yerini ise psikolojik “iyi oluş” söylemi almıştır. En fazla dikkat çeken Lasch’ın narsisizmi bir elit hastalığı ya da marjinal bir sapma olarak değil, tam tersine orta sınıf burjuva kültürünün merkezî bir özelliği olarak tanımlamasıdır. O’na göre narsisistik benlik; endişeli, kırılgan, sürekli onay arayan ve aynı zamanda açgözlüdür, fakat bu açgözlülük maddi olmaktan ziyade simgeseldir, şöret, takdir, tanınma ve “özel olma” arzusuyla beslenir. Bu benlik tipi, tam da kapitalist toplumun ihtiyaç duyduğu özne biçimidir. Çünkü köksüz, tarih bilincinden yoksun ve geleceğe dair uzun vadeli sorumluluk duygusu taşımayan birey, tüketim ve rekabet düzenine çok daha kolay eklemlenir. Freud öncesi düşünce evreninde—ister Aristoteles’in akrasia (irade zayıflığı) kavramı, ister Augustinus’un concupiscentia (şehvet) eleştirisi, isterse İslâm ahlâk geleneğinde Farabî, İbn Miskeveyh ve Gazâlî’nin nefis teorileri olsun—bu tür fiiller, öncelikle ahlâkî bir inhıraf olarak kavranır. İnsan, akıl (aql) ile şehvet (şehve) ve gazap (ğadab) kuvveleri arasında inşa ve imar etmekle mükellef olduğu mîzanı yitirdiğinde, ortaya çıkan şey “hastalık”tan ziyade zulümdür; hem kendine hem başkasına yönelmiş bir ta’addî, bir emanet ihlali. Bu çerçevede Epstein’in fiilleri, klasik terminolojiyle ifade edilecek olursa, nefis-i emmârenin tahakkümüdür. Üstelikgayrı ahlakî fiillerin sürekliliği ve örgütlü yapısı, bu ahlâkî bozulmayı daha da ağırlaştırır. Zira Farabî’nin ifadesiyle (el-Medînetü’l-Fâzıla), ferdî reziletler toplumsal ölçekte kurumsallaştığında artık mesele bireyin değil, medeniyet tasavvurunun fesadıdır. Bu nedenle Freud öncesi bir dille konuşacak olursak, Epstein “hasta” değil, müfsid ve ahlaksızdır. Sorunun adı da patoloji değil, ahlâkî çöküştür. Ne var ki Freud ile birlikte modern düşünce, insanın kendisiyle kurduğu ilişkiyi kökten dönüştürmüştür. Artık insan, yalnızca bilinçli bir fail olarak görülmemiş bilakis bilinçdışı (das Unbewusste), bastırılmış dürtüler (Triebe), haz ilkesi

(Lustprinzip) ve yineleme itkisi (Wiederholungszwang) tarafından şekillenen karmaşık bir varlıktır olarak algılanmıştır (Freud, Haz İlkesinin Ötesinde). Bu zaviyeden Epstein vakası, psikanalitik olarak perversiyon (suç teşkil eden eylemlerin), hatta Lacan'ın terminolojisiyle ifade edilecek olursa, jouissanceın (hazzın) sınırsızlaştırılması olarak okunabilir (Lacan, Psikanalizin Temel Kavramları).

Buna göre Epstein'in "hasta" olduğu iddiası, ancak bir şartla anlamlı olabilir.

Bu hastalık, bireysel bir klinik ve kriminal sapma değil, iktidar, servet ve dokunulmazlık tarafından beslenen toplumsal bir patolojidir. Epstein vakasında ileride sinsice gündeme getirilecek olan "ahlâksızlık mı, hastalık mı?" sorusu, kanaatimce, yanlış kurulmuş bir düallite olacaktır. Zira burada karşımızda olan şey, ne salt ahlâkî bir zaaf ne de salt tıbbî bir bozukluktur. Zira ahlâkî sınırların çöktüğü, sistemin komple iflas ettiği bir olağan patoloji ile karşı karşıyayız burada. Hannah Arendt'in "kötülüğün sıradanlığı" (die Banalität des Bösen) kavramı bu patolojinin normalleşmesini bir nebze izah edebilir. Epstein'in fiilleri, istisnai olduğu kadar sıradanlaştırılmıştır.

Çünkü bu fiiller, bir ağ (network), bir çevre, bir koruma kalkanı içinde gerçekleşmiştir. Foucault'nun işaret ettiği üzere, modern iktidar anormali dışlamaz; onu üretir ve yönetir (Hapishanenin Doğuşu). Epstein vakası, geç kapitalist toplumda arzusun metalaşması, bedenın nesneleşmesi ve iktidarın erotizasyonu süreçlerinin uç ama tipik bir tezahürüdür (Bauman, -Akışkan Modernite; Han, Yorgunluk Toplumu). Aslında bu durumun özünde, insanın kendini abd-kul olarak değil, mutlak mâlik olarak konumlandırması söz konusudur. İslâmî dilde bu, tuğyân ve istikbârdır. Batı teolojisinde ise Tanrı'nın yerine geçen benliğin (self-deification) trajedisidir. Epstein vakası, bireysel bir ahlâksızlık yahut klinik bir hastalık değildir, modern arzu rejiminin, iktidar ve sermaye ile birleştiğinde ulaştığı karanlık dünyanın diğer adıdır. Bu nedenle Epstein'i "hasta" ilan etmek, sistemi aklayabilir belki "ahlâksız" deyip geçmek pek çok gerçeğin üstünün örtülmesi anlamına gelir.

Epstein vakasının en karanlık tarafı ise kurulan bütün ilişki biçimlerinin, şantajların, kumpasların ucunun bir şekilde İsrail ve onunla çıkar ortaklığı kurmuşlara uzanmasıdır. Mesela İsrail eski başbakanlardan Ehud Barak'ın Epstein dosyasında yer alması kaza da değildir tesadüf de değildir. Dosyada İsrail siyasetinde aktif olanların yer almaması da tesadüf değildir sadece stratejidir.

İsrail ve Siyonist Yahudilerin bu dünyaya nasıl bela olduklarını anlamak için kapitalist dünya nizamına bakmanız yeterlidir kanımca. Yahudiler tarih boyunca hâkim toplulukların hep periferisinde kaldılar. Sürekli azınlık olarak başkalarının kurduğu düzende kendilerine yer bulmak istediler. Belki de tarihte ilk kez bu kadar hâkim hale geldiler.

İlk kez nizamını Yahudilerin kurduğu bir düzende

yaşıyoruz. Hristiyanların Roma'sı, Bizans'ı gibi büyük imparatorlukları oldu, Müslümanların, Abbasiler, Selçuklular ve Osmanlı gibi cihan devletleri oldu. Ama tarihte ilk kez Yahudiler dünya çağında adı konulmamış bir imparatorluk kurdular.

Bu imparatorluğun varlık nedeni belli başlı bütün devletleri kendisine borçlu hale getirmesi, ekonomik sistemi kapitalizm, hayat tarzı neoliberalizm, ilahı para, yöntemi gizlilik, amacı kendi dışındaki tüm insanları kendi ideolojisine kurban etmektir. Epstein sistemin hem varlık nedeninin hem hayat tarzının, hem yöntemin hem de amacın kendisinde somutlaştığı tipik bir karakterdir. Bütün bir dünya bu kapital görünümlü Yahudi ideolojisinden kurtulmadıkça Epsteinler tükenmeyecektir. Mesela 1999 yılında Stanley Kubrick tarafından sinemaya uyarlanan Eyes Wide Shut. (Gözü Tamamen Kapalı) filmi Epstein karakterinden fragmanlar sunmuştu aslında. Ya da Andrew Neiderman'ın 1990 tarihli romanından 1997 yılında filme uyarlanan The Devil's Advocate (Şeytanın Avukatı), ve 2013 yapımı The Wolf of Wall Street (Para Avcısı) Epstein'in örgütlü ve hukuki kötülüğünün provası gibidir.

Epstein'in bir karakteri yoktur sadece çıkarları vardır. Tıpkı kapitalizmin temel mottosunda olduğu gibi onun için de çıkarlarına giden bütün yollar mubahtır. Epstein vakası, ilk anda ve yüzeysel bakışta aşırı servet, sapkın arzu, suç, yozlaşmış elitler ve karanlık ilişkiler ağının kesişim noktasında duran istisnai bir ahlâksızlık örneği gibi sunulmaya son derece müsait görünüyor. Nitekim hem ana akım medyanın söylemi hem de resmî hukuki anlatı, bu vakayı "olağandışı bir bireyin olağandışı suçu" şeklinde damgalayarak, modern toplumun ahlâkî ve kurumsal bütünlüğünü temize çıkarma eğilimi göstermiştir.

Epstein vakası, ne modernitenin talihsiz bir kazası ne de neoliberalizmin dairesi dışında kalan bir sapma ve istisnadır. Aksine, o, neoliberal modernliğin kendi kendisiyle yüzleştiği anlarından biri, neoliberal hayat tarzının çıplak gerçekliğidir. Neoliberal hayat tarzını ete kemiğe büründürüp bir insan suretiyle arzı endam etmesini isteseydik muhakkak ki Epstein olarak çıkardı karşımıza.

Eğer piyasa akli ahlâkın yerine geçerse, eğer güç hesap vermez hâle gelirse, eğer beden yalnızca bir değişim değerine indirgenirse, haz ilkesine indirgenirse, insan araçsallaştırılır, istemli ve örgütlü kötülük rasyonelleştirilirse, para, güç, ilişkiler, bağlar, ağlar kendinde değerli görülürse bu tipler hadiseler istisna olmaktan çıkar, sistemin gizli ortağı hâline gelir. Akabinde de sistemin bizzat kendisi haline gelir. Yaşanan da zaten bunun kör gözüme parmak en açık göstergesidir.

Bu yüzden Epstein, unutulması gereken bir skandal değildir.

Bilakis her daim hatırlanması gereken ibretlik bir hadisedir. Tıpkı Bosna katliamı, Irak işgali, Gazze soykırımı gibi.

Büyük Değişim Dönemlerinde Ekonominin Rolü

YAZAR: GABRIEL MAKHLOUF

KAYNAK:

[HTTPS://WWW.COMMONDREAMS.ORG](https://www.commondreams.org)

2025 yılına ait son blog yazımda, birkaç hafta önce, beklenmeyen durumlara hazırlıklı olmamız gerektiğini belirtmiştim. O tarihten bu yana, yalnızca değil ama özellikle jeopolitik alanda, değişim olağanüstü bir hızla gerçekleşti.

Bu blog yazısında, büyük çalkantıların yaşandığı dönemlerde ekonomi mesleğinin rolünü nasıl gördüğümü ve bunun İrlanda Merkez Bankası'nın çalışmalarını nasıl etkilediğini özetleyeceğim.

Zorluğun Üstesinden Gelmek

Üniversitede ekonomi okuduktan sonra, tüm meslek hayatımı kamu politikası danışmanlığı yapan kurumlarda geçirdim. Bu kurumların varlık nedeninin, devletin yetkilerini kullanarak vatandaşlarının refahını artırabileceği inancı olduğunu uzun zamandır savunuyorum.

Ekonomi, bireysel ve toplu olarak isteklerimizi karşılamak için sınırlı kaynaklara sahip olduğumuz gerçeğini ele almaya yardımcı olabilecek bir araç, bir düşünme biçimidir. Ancak, veri toplama ve hesaplama gücünde büyük ilerlemeler kaydedilmiş olmasına rağmen, ekonomi analiz edilmesi için fazlasıyla karmaşık bir olgu olduğundan, ekonomistler kaçınılmaz olarak basitleştirici varsayımlar yapmak zorunda kalmaktadır.

Küresel finansal krizden çıkarılan en önemli derslerden biri, finansal sistem analizi ile daha geniş makroekonomi arasındaki kopukluk ve Verimli Piyasa Hipotezi'ne aşırı güvenilmesiydi. Bu durum, söz konusu alanların daha ayrıntılı biçimde incelenmesi yönünde büyük bir çaba doğurdu.

Nitekim, ekonomi mesleği giderek daha çeşitli hale gelmekte ve daha geniş bir yaklaşım yelpazesi kullanarak daha farklı konu başlıklarını analiz etmeye istekli bir çizgiye yönelmektedir.

Bu da ekonomistlerin kendi rahat alanlarına sıkışıp kalmamaları ve dikkatlerini günümüzün temel meselelerine uyarlamaları gerektiği yönündeki görüşümle birebir örtüşmektedir.

Ekonomistler ayrıca çok daha tepkisel olmak zorunda kalmıştır. Pandemi, uç bir olayın gerçekleşmesine ve mevcut çalışma planlarının tamamen yeniden yapılandırılmasına neden olan en çarpıcı örneklerden biridir. Bu beceriler, eşi benzeri görülmemiş küresel karantına dönemlerinde ekonomiye sağlanabilecek olası destekleri haritalandırmada son derece işe yaramıştır.

Ödevimizi Yapıyoruz

İrlanda Merkez Bankası olarak, para ve finansal istikrarı koruyarak kamu yararına hizmet ediyor, aynı zamanda finansal sistemin tüketicilerin ve daha geniş ekonominin çıkarlarına en uygun şekilde işlemlerini sağlıyoruz. Bunun önemli bir bileşeni de, ulusal ekonomi politikasının geliştirilmesini desteklemek amacıyla analiz ve yorum sağlama yönündeki yasal yükümlülüktür.

Bu sorumluluğu, çeşitli konularda yürüttüğümüz araştırma ve analiz çalışmalarıyla yerine getiriyoruz. Araştırma gündemimiz, görev alanımızın tümünü yansıtmakta ve stratejimizin temel temalarıyla uyum içindedir. Bu yaklaşım sayesinde, politika kararlarımızın ve önerilerimizin - aynı zamanda düzenleyici ve denetleyici faaliyetlerimizin - sağlam karar almayı destekleyen kanıtlara dayanmasını sağlıyoruz.

Elbette her konuda öncü yaklaşımlar sunamayız. Bu nedenle çabalarımızı karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğumuz alanlara odaklıyoruz. Burada kastettiğim, İrlanda'nın Eurosystem'in diğer bölümlerinin sunduğu içgörülerini tamamlayıcı nitelikte benzersiz bir bakış açısı sunabildiği konulardır.

Kurum içinde yürütülen çalışmalara ek olarak, araştırma katılım programımız aracılığıyla Merkez Bankası dışındaki uzmanlarla doğrudan işbirliği yapıyor ve diğer kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen en iyi analiz çalışmalarını yakından takip ediyoruz. Avrupa Merkez Bankası'nın (ECB) çalışma gruplarına ve komitelerine katılımımız sayesinde euro bölgesi merkez bankaları ağıyla özellikle güçlü bağlantılarımız bulunuyor. Bu sayede, mevcut konulardaki uzmanlığımızı derinleştirirken aynı zamanda küresel ortam değiştiğinde hızlı tepki verebilme esnekliğimizi de koruyoruz.

Analitik çalışmalarımızı hangi alana yönlendireceğimize karar verirken, elimizdeki farklı bakış açıları ve uzmanlık becerilerinden faydalaniyoruz. Örneğin, jeoekonomik parçalanmanın İrlanda ekonomisi üzerindeki etkilerini incelediğimiz çalışmaya Merkez Bankası genelinde birçok uzmanın katkısı oldu.

Bu koordineli yaklaşım, analizlerimizin katma değerini büyük ölçüde artırmakta; kısa ve uzun vadeli mikro ve makroekonomik etkileri kapsayan daha eksiksiz bir içgörü seti elde etmemizi sağlamaktadır.

Değişikliklere Uyum Sağlama

İrlanda Merkez Bankası Başkanı olarak ECB Yönetim Kurulu'nun bir üyesiyim. Bu da Dublin'de yaptığımız analizlerin daha geniş bir Avrupa perspektifini de dikkate aldığı anlamına geliyor. Bu bağlamda, yakın zamanda yaptığı bir konuşmada Mark Carney'nin "bir geçiş değil, bir kırılma" olarak tanımladığı, önemli makroekonomik sonuçlar doğurabilecek köklü değişimlere tanıklık ediyoruz. Bu etkiler henüz tam olarak şekillenmemiş olsa da, özellikle güvenlik ve savunma alanlarında değişim şimdiden kendini göstermeye başladı.

Avrupa'nın savunma kapasitesinin onlarca yıl boyunca temel sağlayıcısı olan ABD yönetimi, artık caydırıcılık sağlama yükünün daha fazla paylaşılmasını talep ediyor. Bu durum, Avrupa'daki mali harcamaların hacmi ve bileşiminde kayda değer bir değişim anlamına geliyor. Nitekim NATO üyeleri, 2035 yılına kadar savunma ile ilgili harcamalar için yıllık GSYİH'nin %5'ini ayırmayı kabul ettiler.

Şu an için yalnızca üst düzey hedefler netleşmiş durumda. Her ülke bu harcama planlarını uygulamak için birbirinden farklı yollar seçebilir. Yönetim Kurulu perspektifinden ve para politikası yapıcı bir aktör olarak bu belirsizlik benim açımdan önem taşıyor. Savunma harcamalarındaki değişikliklerin euro bölgesi enflasyonu ve büyümesi üzerindeki potansiyel etkilerini değerlendirmem gerekiyor. Para politikasının ekonomiye etkisi gecikmeli olarak ortaya çıktığından, faiz oranı kararlarımızı orta vadeli projeksiyonlara dayandırıyoruz.

Bu meseleyi analiz edebilmek için Merkez Bankası'ndaki ekonomistler mevcut model çerçevelerini uyarladılar. Güvenlik endişelerinin ekonomik karar alma süreçlerini etkileyebilme potansiyelini tanıyan bazı unsurlar eklediler ki bu, standart araç setimizde yer almayan temel bir özelliktir. Bu, kurumumuzun – bu gelişmeler her ne kadar üzücü olsa da – değişen gerçeklere uyum sağlama biçimlerinden biridir.

Bu karmaşık konuyu kavramaya yönelik yalnızca ilk girişim niteliğindeki bu analiz, harcama artışının beklendiği ve planlandığı gibi devam edeceği yönünde basitleştirici varsayımlara dayansa da, bize bazı önemli dersler sunmaktadır. Benim için en dikkat çekici olanı, savunma amaçlı olarak kaynakların kalıcı şekilde yeniden tahsis edilmesiyle birlikte maliyet baskılarının artmasının, tüketici fiyat endeksinde bir yükselişe yol açmamasıdır. Bunun nedeni, bu üretimin çıktısının yalnızca hükümetler tarafından kullanılabilir olmasıdır: Bu tür mallar, hane halklarının harcama sepetinin bir parçası değildir.

Gerçekte işler farklı şekilde gelişebilir, ancak bu içgörü potansiyel bir sorunu işaret etmekte ve onu önceden dikkatle değerlendirmemize olanak tanımaktadır. Bu tür

analizlerin asıl değeri, ne olacağını öngörmekten ziyade, ne olabileceğini incelemek için bir laboratuvar işlevi görmesidir. Burada önemli olan, bu stilize edilmiş temsilleri gerçek dünyanın çok daha büyük karmaşıklığıyla karıştırmamaktır.

Eylem Çağrısı

Daha önce de belirttiğim gibi, araştırma yapmak bize karmaşık ve hızla değişen bir ortamda faaliyet göstermenin getirdiği zorluklara yanıt verebilme imkânı sunuyor. Bunu başarabilmek için kamu politikası kurumlarında üst düzey liderlerin rolü, ekonomistlerin en acil sorunları ele almaya teşvik edileceği bir ortam yaratmaktır.

Ancak, ortaya çıkan çok sayıda konuyu – ve bazı uzun süredir gündemde olanları! – tek başımıza ele alamayız. Toplumun refahını en çok etkileyen meselelerde mesleğin tamamının bir adım öne çıkması ve becerilerini kullanması gerekiyor.

İrlanda Merkez Bankası'nda, yukarıda da belirttiğim gibi, dış araştırmacılarla iş birliğini kolaylaştırabileceğimiz çeşitli programlarımız bulunuyor. Bu programlara geçmişte katılanlar, analizlerimizin kalitesini artırmamıza ve nihayetinde daha bilinçli kararlar almamıza önemli katkılar sundular.

Halkın çıkarlarını gözeterek görevimizi yerine getirmeye devam ederken, bu yılın ilerleyen aylarında yeni bir katılımcı grubunu ağırlamayı sabırsızlıkla bekliyorum.

Dipnot:

Kaynak: <https://www.centralbank.ie/news/article/blog-the-role-of-economics-during-times-of-major-change?>

Gazze İşgali Sonrası: Yönetilen Kriz, Ertelenen Adalet

Gazze’de işgalin ve soykırımın ardından konuşulan “ikinci aşama” planları, barıştan çok bir yönetim mühendisliğini andırıyor. Ateşkesin ötesine geçmeyen bu tartışmalarda Filistinliler, siyasal bir özne olarak değil, kontrol edilmesi gereken bir insani sorun olarak ele alınıyor. Gazze sonrası ortaya çıkan gündem, Filistinlilerin taleplerinden ziyade, onların nasıl idare edileceğini tartışıyor. ABD’nin Özel Temsilcisi Steve Witkoff, ateşkes sürecinin “ikinci aşaması”nın başladığını duyurdu. Açıklamalarda 20 maddelik bir plandan söz edilirken, silahsızlanma, teknokratik yönetim ve yeniden inşa başlıkları öne çıkarıldı. Ancak bu adım, yalnızca sahadaki gelişmelerle değil, Washington’ın iç siyasi dengeleriyle de yakından bağlantılıdır. Trump yönetimi, Gazze işgalinin Amerikan iç politikasında oluşturduğu baskıyı azaltmayı, Kongre’de ve kamuoyunda yükselen eleştirileri yönetilebilir bir çerçeveye oturtmayı hedeflemektedir. Bu nedenle süreç, kapsamlı bir barış vizyonundan çok, krizi kontrol altında tutma ve siyasi maliyetleri azaltma hesabıyla ilerliyor. Bu yaklaşım, Filistin meselesini bir hak ve adalet sorunundan çıkarıp, teknik olarak “yönetilmesi” gereken bir güvenlik dosyasına dönüştürüyor. Sorunun kendisi değil, yol açtığı maliyetler ve riskler merkeze alınıyor. Böylece barış, adaletin tesisiyle değil, istikrarsızlığın kontrol altına alınmasıyla ölçülen bir hedef haline geliyor. Bu ise barış kavramının içini boşaltan bir yaklaşımdır.

Beklentiler Çatışması: Ateşkesin Ötesindeki Yapısal Gerilim

Aslında ikinci aşama, tek başına teknik ve güvenlik temelli bir müzakere süreci değil, tarafların birbirleriyle örtüşmeyen beklentilerinin karşı karşıya geldiği bir alanı temsil ediyor.

ABD ve İsrail açısından öncelik, Gazze’de kontrol edilebilir bir istikrar ve İsrail’in uzun vadeli güvenliğidir. Buna karşılık Filistinliler ve bölge ülkeleri, ateşkesin siyasi bir ufka bağlanmadığı her senaryonun kalıcı bir çözüm üretmeyeceği görüşündedir.

Bu tablo, sürecin neden ilerlemekte zorlandığını da açıklıyor. ABD’nin pozisyonu, çoğu zaman taraflar arasında denge kuran bir arabulucudan çok, çatışmanın hangi sınırlar içinde tutulacağına karar veren bir yönetici rolünü andırmaktadır. Gazze işgali boyunca izlenen tutumda tam buydu.

Filistinlilerin beklentileri, üç temel başlıkta toplanmaktadır.

İlk başlık, egemenlik meselesidir. Gazze’de savaş sonrası kurulacak herhangi bir düzenin, Filistinlilerin kendi toprakları üzerinde gerçek bir siyasi tasarruf hakkı tanımaması, ateşkesin yalnızca yeni bir kontrol mekanizmasına dönüşmesi anlamına gelir.

Uluslararası vesayet ya da dış aktörler tarafından belirlenen geçici yönetim modelleri, Filistinliler açısından egemenlikten ziyade denetimi çağrıştırmaktadır.

İkinci başlık, temsil sorunudur. Bu başlık beklentilerinin merkezinde yer almaktadır. Gazze'nin geleceğine dair planlamalarda Filistinli aktörlerin, hangi yapı altında olursa olsun, meşru ve kapsayıcı bir şekilde temsil edilmemesi, Filistin siyasetini daha da parçalı hâle getirme tehlikesi barındırmaktadır. Bu bağlamda Filistinliler için mesele, yalnızca yeni düzenin ne olacağı değil, bu düzenin kim adına ve hangi meşruiyet zemininde kurulacağıdır.

Üçüncü ve tamamlayıcı unsur ise güvenlidir. Filistinliler açısından güvenlik, yalnızca silahlı çatışmaların sona ermesi anlamına gelmemektedir. Güvenlik, sivil yaşamın korunması, sürekli hale gelen askeri baskının ortadan kalkması ve kolektif cezalandırma uygulamalarının son bulmasıyla birlikte düşünülmektedir. Güvenliğin yalnızca İsrail merkezli tanımlandığı herhangi bir model, Filistinliler nezdinde kalıcı bir istikrar anlamına gelmiyor.

Bahsettiğimiz beklentiler, bölge ülkelerinin tutumlarıyla da kesişmektedir. Mısır ve Katar ateşkesin sürmesini ve insani yardım akışının kesintiye uğramamasını öncelerken, Ürdün Filistin meselesinin siyasi boyutunun tamamen devre dışı bırakılmasının kendi iç dengeleri üzerindeki etkilerinden kaygı duymaktadır. Türkiye ise Gazze'ye ilişkin düzenlemelerin Filistinlileri özne olmaktan çıkaran, kalıcı belirsizlik üreten bir yapıya dönüşmemesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Bununla birlikte, Hamas'ın siyasi geleceği sorusu, sürecin en kritik ve belirsiz başlıklarından biri olarak öne çıkmaktadır. ABD ve İsrail açısından Hamas'ın askerî kapasitesinin tasfiyesi öncelik taşıırken, Hamas'ın tamamen siyasal alanın dışına itilmesi, Filistinlilerin temsil sorununu daha da derinleştirecektir. Hamas'ın silahlı bir aktör olmaktan çıkarılması ile Filistin toplumunun belirli bir kesiminin siyasal iradesinin tümüyle yok sayılması arasındaki ayrım, "ikinci aşama" tartışmalarının en hassas denge noktalarından birini oluşturmaktadır.

Filistin ve Gazze: Ateşkesin Ötesinde Bir Belirsizlik

Filistinliler açısından ikinci aşamanın en çarpıcı sonucu, Filistin meselesinin bir kez daha siyasi bir sorun olmaktan çıkarılıp, dar bir "güvenlik" ve "insani kriz" çerçevesine hapsedilmesidir. Ateşkesin kalıcı hâle gelmesi elbette hayati önemdedir. Ancak ateşkes, Filistinlilerin temel siyasi taleplerini karşılamadığı sürece, yalnızca çatışmayı donduran geçici bir ara durak olmaktan öteye geçmeyecektir. Şu an için konuşulanlar, Filistinlilerin kendi geleceklerini belirleme hakkının daha da sınırlandırılacağına işaret ediyor.

Uluslararası vesayet, teknokrat yönetimler ve dış aktörlerin belirleyici olduğu güvenlik modelleri, Gazze'yi fiilen bir "yönetilen alan" hâline getirir. Bu durum, Filistin meselesinin özünü oluşturan self-determinasyon talebinin tamamen arka plana itilmesi anlamına gelir. Daha da önemlisi, Filistin siyasetini parçalı ve zayıf hâle getirme riski taşıyor. Filistin Yönetimi'nin Gazze'ye sınırlı bir şekilde geri dönmesi dahi, gerçek bir egemenlikten ziyade sembolik bir rol

anlamına gelebilir. Bu tablo, Filistinliler açısından barıştan çok, uzun süreli bir belirsizlik ve siyasi boşluk ihtimalini güçlendiriyor.

Bu bağlamda sıkça dile getirilen "Filistin Yönetimi'nin Gazze'ye geri dönüşü" senaryosu da ciddi bir meşruiyet sorunuyla karşı karşıyadır. Uzun süredir seçim yapmayan, toplumsal temsil kapasitesi ciddi biçimde zayıflamış ve Batı Şeria'da dahi sınırlı bir siyasal etkiye sahip olan Filistin Yönetimi'nin Gazze'de kalıcı ve kapsayıcı bir düzen kurması gerçekçi değildir. Bu durum, Gazze'nin geleceğinin Filistinliler adına değil, Filistinliler üzerinde şekillendirileceği yönündeki kaygıları güçlendirmektedir.

Bu noktada ABD ve İsrail'in sürece yaklaşımı arasındaki temel farkı not etmekte fayda var. ABD açısından hedef, kapsamlı bir barıştan ziyade, çatışmanın bölgesel bir savaşa dönüşmesini engelleyen ve yönetilebilir düzeyde tutulan bir istikrarsızlık ortamıdır. İsrail için ise esas amaç, kısa ve orta vadeli diplomatik maliyetler pahasına dahi olsa, mutlak güvenlik anlayışını tesis etmek ve askeri hareket serbestisini sınırlayacak her türlü düzenlemeden kaçınmaktır. Bu farklı öncelikler, ateşkesin neden siyasi bir çözüme evrilmekte zorlandığını da açıklamaktadır.

Yapılan görüşmelerde Filistinlilerin doğrudan yer almaması, Filistin toplumunun siyasal bir özne olarak değil, yönetilmesi gereken bir insani sorun olarak ele alındığını düşündürüyor. Bu yaklaşım, Filistin meselesini hak, temsil ve egemenlik tartışmalarından kopararak, insani yardım ve güvenlik düzenlemeleriyle sınırlı bir çerçeveye indirgeme eğilimini yansıtmaktadır. Dolayısıyla yürütülen görüşmeler, çatışmayı dondurmaya hedeflerken, Filistinlilerin siyasal taleplerini bilinçli biçimde gündem dışı bırakıyor. Filistinlilerin siyasal özne olarak yok sayıldığı bir düzenin, uzun vadede istikrar üretmesi değil, yeni gerilimleri erteleyen kırılgan bir denge oluşturması kaçınılmazdır.

Yeni Bir Düzen Değil, Yeni Bir Belirsizlik veya Kalıcı Kriz Yönetimi

ABD, bölgedeki askeri angajmanını sınırlarken, İsrail'i bölgesel güvenlik garantörü olarak konumlandırmayı sürdürmektedir. Trump-Netanyahu ikilisi, Ortadoğu'da yeni bir barış mimarisi inşa etmekten ziyade, mevcut krizlerin nasıl "yönetileceğine" odaklanan bir anlayışı yansıtıyor.

Bu tercih, bölgesel barıştan ziyade, maliyeti düşük ama sürekliliği olan bir istikrarsızlık yönetimini işaret etmektedir. Arap ve İslam dünyası ise bu süreçte büyük ölçüde pasif, bölünmüş ve etkisiz bir görüntü çiziyor. Bu sessizlik, yalnızca bir zayıflık değil, Filistin meselesinin bölgesel öncelikler listesinden bilinçli biçimde düşürülmesinin, hatta bu düşüşün kabullenilmesinin de göstergesidir.

Ortaya çıkan tablo, aynı zamanda bölgedeki normalleşme süreçleriyle de yakından bağlantılıdır. Özellikle Birleşik Arap Emirlikleri, Ürdün ve Mısır gibi aktörlerin, Filistin meselesini ikincil bir başlık hâline getiren tutumları, İsrail'in Gazze sonrası dönemde daha az diplomatik baskıyla hareket etmesine imkân tanımaktadır.

Arap dünyasının parçalı ve çekingen yaklaşımı, Filistin meselesinin bölgesel bir öncelik olmaktan uzaklaştığını gösteriyor. Açık çatışmaların yerini, düşük yoğunluklu ama süreklilik kazanan gerilimlerin aldığı bir döneme giriliyor.

Açık çatışmaların yerini düşük yoğunluklu gerilimler, vekâlet mücadeleleri ve kontrol altında tutulabilir krizler alabilir.

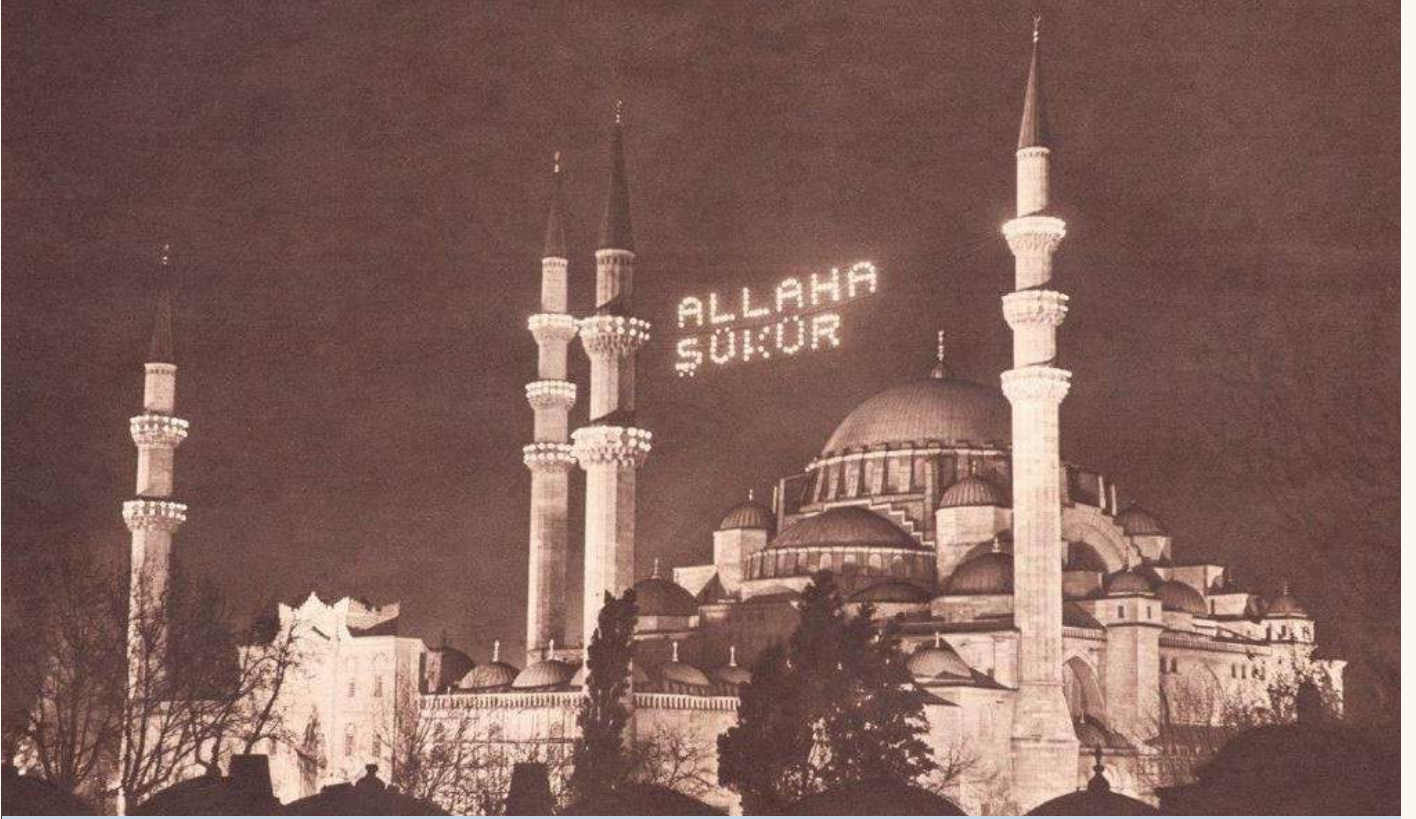
Gündeme gelen planlar, Gazze'de kalıcı barışı tesis etmekten ziyade, bölgeyi yeni bir belirsizlik dönemine sürüklemektedir. Çünkü bunlar Filistinlilerin siyasi haklarını daha da arka plana itmekte, Gazze'yi teknokratlar yönetimi aracılığıyla uluslararası denetim altına almakta ve Filistinlerin iradesini oldukça sınırlı bir alan olarak tanımlamaktadır. Bu durum, bölge ülkelerine diplomatik ve ahlaki ağırlıklarını kullanabilecekleri yeni manevra alanı sunabilir. Bu konuda bir iradenin gelişme olasılığı zayıf görünse de bunu vurgulamakta yarar var.

Mevcut tablo kaçınılmaz olarak görülse de, bu sürecin alternatifsiz olduğu söylenemez. Filistin meselesinin yeniden siyasal bir zemine taşınması, ancak bölge ülkelerinin insani yardım ve güvenlik başlıklarının ötesine geçen ortak bir diplomatik irade geliştirilmesiyle mümkündür. Aksi hâlde Gazze, çatışmanın değil belirsizliğin kalıcılaştığı bir alan olarak kalacaktır.

Aslında bu olumsuz tablo, bölgedeki bazı liderliklerin ABD ve İsrail ile kurduğu örtülü ilişkiler ve çıkar dengeleriyle de güçlenmektedir. Söz konusu ilişkiler, Filistin'in haklarını geri plana iten, siyasal egemenlik hakkını daha da öteleyen sonuçlar üretmektedir. Sonuç olarak, Ortadoğu'nun geleceğinin hâlâ bölge halklarından çok, küresel ve bölgesel güçlerin güvenlik öncelikleri doğrultusunda şekillendiği açıkça görülmektedir. Bu noktada mesele artık yalnızca diplomatik tercihler değil, açık bir ahlaki eşiğin aşıp aşılmadığıdır. Bu yaklaşım sürdükçe, kalıcı barış ve özgür bir Filistin, ulaşılacak bir hedef olmaktan çok sürekli ertelenen bir söz olarak kalacaktır.

Ramazan

YAZAR: HACI MEHMET GÜNAY

KAYNAK: TDV İSLAM ANSİKLOPEDİSİ

Sözlükte “günün çok sıcak olması, güneşin kum ve taşları çok ısıtması, kızgın yerde yalınayak yürümekle ayakların yanması” anlamlarındaki ramad masdarından veya “güneşin güçlü ısısından çok fazla kızmış yer” mânasındaki ramdâ’ kelimesinden türeyen ramazân kamerî yılın şâbandan sonra, şevvalden önce gelen dokuzuncu ayının adıdır. “Yaz sonunda ve güz mevsiminin başlarında yağıp yeryüzünü tozdan temizleyen yağmur” anlamındaki ramadî kelimesinden ya da “kılıcı veya ok demirini inceltip keskinleştirmek için iki yalçın taş arasına koyup dövmek” anlamındaki ramd masdarından türediği de ileri sürülmüştür. Genellikle “şehir” (ay) kelimesine izâfe edilip şehru ramazân şeklinde kullanılır. Zayıf bir hadise (Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, es-Sünenü’l-kübrâ, IV, 201-202; Ebü’l-Ferec İbnü’l-Cevzî, II, 187) ve bazı tâbiîn sözlerine dayanan bir kısım âlimler ramazanın Allah’ın isimlerinden biri olduğunu, dolayısıyla “ay” kelimesini zikretmeksizin veya oruç ayının kastedildiğine dair bir karîne olmadan tek başına kullanılmasının câiz olmadığını ileri sürmüşse de bu görüş çoğunluk tarafından isabetli bulunmamıştır. Buhârî ve Nesâî birer bab ayırarak ramazan kelimesinin tek başına geçtiği hadisleri zikretmişlerdir (Buhârî, “Şavm”, 5; Nesâî, “Şıyâm”, 6). Bu ayın İslâm’dan önce Arab-ı bâide (Âd ve Semûd) döneminde “deymur” veya “zeymur” diye adlandırılıp senenin bu ayla başlatıldığı, Arab-ı âribe döneminde de “nâtık” veya “nâfik” ismiyle anıldığı,

ramazan isminin ise hicrî takvimde yer alan diğer ay isimleriyle birlikte Arab-ı müsta’ribe devrinde kullanılmaya başlandığı, İslâmiyet’in ortaya çıktığı dönemde de Araplar’ın bu isimleri kullanmakta olduğu nakledilir. Bazı kaynaklarda, bu isimlerin milâdî V. yüzyılın başlarında Hz. Peygamber’in beşinci dedesi Kilâb b. Mürre tarafından belirlendiği kaydedilmektedir. Klasik kaynaklarda “ramazânü’l-muazzam” olarak da adlandırıldığı belirtilen bu ay (Kalkaşendî, II, 405) Osmanlı belgelerinde “ر” kısaltmasıyla gösterilmiş ve “mübarek, şerif, mükerrerem” gibi sıfatlarla birlikte yazılmıştır. Kaynaklarda bu aya ramazan adının niçin verildiği hakkında farklı açıklamalar yer alır. En fazla kabul gören yoruma göre bu ay rastladığı mevsim gereği çok sıcak ve yakıcı bir özelliğe sahip olduğu için bu adla anılmıştır. Kamerî takvimde yer alan “cumâdâ” ve “rebî” gibi ay adlarının da belirli mevsimlere ve hava şartlarına işaret etmesi bu açıklamayı destekler niteliktedir (bk. CEMÂZİYELEVVEL; REBÎÜLEVVEL). Kamerî aylar belirli mevsimlerde sabit olmayıp farklı mevsimleri dolaştığı için bu izahı benimseyen bilginler, Araplar’ın kamerî ayların eski adlarını değiştirirken her aya tesadüf ettiği zamanın özelliğine göre isim verdiklerini, ramazan isminin konulmasının da şiddetli sıcaklığın hüküm sürdüğü bir mevsime denk geldiğini belirtir. Bazı kaynaklarda Araplar’ın bu isimleri tesbit ederken soğuk ve sıcak aylara göre yer değiştirdiğini bilmedikleri kaydedilmektedir (Mes’ûdî, II, 204).

Ancak kamerî ayların mevsimlerle irtibatında Araplar'ın nesî uygulamasını da göz önünde bulundurmak gerekir (Cevâd Ali, VIII, 459-462). Nitekim kaynaklar, Araplar'ın haram aylarla ilgili kuralların getirdiği kısıtlamalardan kurtulmak ve hac merasimini daha uygun iklim şartlarında yapmak amacıyla nesî uygulamasına gittiklerini, bunun için bir taraftan ayların yerlerini değiştirirken bir taraftan da seneyi iki veya üç yılda bir on üç aya çıkararak güneş takviminde olduğu gibi ayların her zaman belirli mevsimlere denk gelmesini sağladıklarını bildirmektedir.

Ramazân kelimesinin kök anlamıyla ilgili olarak oruç tutulan bu ayda açlık ve susuzluğun etkisiyle insanın içinin yandığı, orucun hararetiyle günahların yakıldığı, güz yağmurlarının yeryüzünü yıkadığı gibi ramazân orucunun da müminleri günahlardan yıkayıp temizlediği için aya bu ismin verildiği yönünde bazı kitaplarda yer alan açıklamaların ise İslâm'dan sonra orucun etkilerine bakılarak yapılan ve tarihî bilgilerle pek örtüşmeyen yakıştırmalar olduğu anlaşılmaktadır; çünkü hicrî takvimde yer alan ay isimlerinin İslâm'dan önce konulduğunda şüphe yoktur.

Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçen ve değerine vurgu yapılan yegâne ay ramazân ayıdır. Orucun farz kılındığını bildiren âyetlerin hemen ardından ramazânın insanlara doğru yolu gösteren ve hakkı bâtıldan ayıran Kur'an'ın indirildiği ay olduğu belirtilir ve bu aya ulaşanların oruç tutması emredilir (el-Bakara 2/185). Hadis kaynaklarında da Hz. Peygamber'den nakledilen, ramazân ayının fazileti, başlangıcının ve sonunun nasıl tesbit edileceği, süresi ve bu aya mahsus ibadetlerle ilgili çok sayıda rivayet yer almaktadır (Wensinck, el-Mu'cem, "rmd" md.). Klasik ve çağdaş literatürde ramazana dair hadisleri derleyen müstakil eserler mevcuttur (bk. bibl.). Resûl-i Ekrem, "mübarek bir ay" olarak nitelendirdiği ramazân ayı girdiğinde cennet kapılarının açılıp cehennem kapılarının kapandığını ve şeytanların bağlandığını (Buhârî, "Şavm", 5; Müslim, "Şıyâm", 1, 2), inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek ramazân orucunu tutan kişinin geçmiş günahlarının bağışlanacağını (Buhârî, "Şavm", 6; Müslim, "Şalâtü'l-müsâfirîn", 175) haber vermektedir. Nitekim rivayetler ramazân geldiğinde Resûlullah'ın mânevî yaşantısında farkedilecek derecede bir değişiklik meydana geldiğini, bu ayda Cebrâil ile buluşup karşılıklı Kur'an okuduklarını, özellikle bu günlerde onun cömertliğinin doruk noktasına ulaştığını (Buhârî, "Şavm", 7; Müslim, "Fezâ'il", 50), ramazân ayının son on günü girdiğinde onun geceleri ihya edip ev halkını uyandırdığını ve kendisini tamamen ibadete hasrederek eşleriyle ilişkisini kestiğini (Buhârî, "Fazlü leyleti'l-Âdr", 5; Müslim, "İtikâf", 7, 8) bildirmektedir.

Müslümanlarca sabır, ibadet, rahmet, mağfiret ve bereket ayı olarak kabul edilen, büyük bir coşku ve heyecanla karşılanan ramazânın başlıca özellikleri şu şekilde sıralanabilir: 1. Kur'ân-ı Kerîm bu ayda indirilmeye başlanmış olup âyet ve hadislerde bin aydan daha hayırlı olduğu bildirilen (el-Kadr 97/3; Nesâî,

"Şıyâm", 5) Kadir gecesi de bu ayın içindedir. Bir âyette Kur'an'ın ramazân ayında, bir başka âyette mübarek bir gecede, bir diğerinde Kadir gecesinde inmeye başladığı haber verilmektedir (el-Bakara 2/185; ed-Duhân 44/1-3; el-Kadr 97/1). Kadir gecesi ramazân içinde mübarek bir gece olduğundan âyetler arasında bir çelişki yoktur. 2. İslâm'ın beş şartından biri olan oruç bu ayda tutulur (el-Bakara 2/183-185; Buhârî, "Şavm", 1; Müslim, "İmân", 8, 9). 3. Hz. Peygamber'in inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek kılan kişinin geçmiş günahlarının bağışlanacağını bildirdiği ve kendisi de bizzat kılarak ümmeti için sünnet olduğunu gösterdiği (Buhârî, "Şalâtü't-terâvîh", 1; Müslim, "Şalâtü'l-müsâfirîn", 173-178) teravih namazı bu aya mahsus ibadetlerdendir. 4. Malî bir ibadet olan fitrenin (fıtır sadakası) bu ayın sonunda ve bayramdan önce ödenmesi gerekir. Bu ayda yapılan diğer yardımların da öteki aylara göre daha sevap ve faziletli olduğuna dair hadisler vardır (Buhârî, "Şavm", 7; Müslim, "Fezâ'il", 50; Tirmizî, "Zekât", 28). Bu sebeple, ramazanda ödenmesi gerekli olmamakla birlikte müslümanlar zekâtlarını bu ayda ödemeyi âdet haline getirmişlerdir. 5. Bu ayın sonunda itikâfa girmek sünnettir. Kaynaklar Resûl-i Ekrem'in ramazânın son on gününde itikâfa girdiğini ve bu âdetini vefatına kadar devam ettirdiğini, onun ardından hanımlarının da itikâfa girdiğini (Buhârî, "İtikâf", 1; Müslim, "İtikâf", 1-5) haber vermektedir. 6. Kütüb-i Sitt'e'de yer alan bazı hadislerde bu ayda umre yapanın hac sevabı alacağı ifade edilirken (Buhârî, "Umre", 4; Müslim, "Hac", 221, 222), zayıf olduğu kaydedilen bazı hadislerde ise diğer ibadet ve amellere de öteki aylara göre daha çok mükâfat verileceği bildirilmiştir (İbn Huzeyme, eş-Şaḥîḥ, III, 191-192; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, Şu'abü'l-îmân, V, 224). 7. Kur'an ayı denilen ramazân ayında çokça Kur'an okuyup tefekkür etmek müstehap kabul edilmiştir.

Hz. Peygamber'in Cebrâil ile karşılıklı Kur'an okumasına dayanan mukabele uygulaması da bu aya mahsus geleneklerdendir.

Ramazân ayının girmesi orucun vücûb sebebini oluşturduğundan bu ayın başlangıç ve bitişinin nasıl tesbit edileceği hususu fıkıh kitaplarında geniş biçimde incelenmiş, günümüz şartlarında bu konuda izlenebilecek yöntemlerin belirlenip müslümanlar arasında birliğin sağlanması amacıyla toplantılar düzenlenmiştir (bk. HİLÂL).

Her zaman sevinç ve coşkuyla karşılanan ramazân ayında çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede ülkemizde ve İslâm dünyasında ramazana has birçok dinî ve sosyal içerikli gelenek oluşmuştur. Camilerde kandillerin yakılması, minareler arasına mahya kurulması, iftar davetleri, ihtiyaç sahiplerine yardımların arttırılması sokaklarda davul çalınip mâniler söylenerek sahur vaktinin halka duyurulması, ramazân gecelerinde oyun ve eğlencelerin tertiplenmesi, ramazana has yiyeceklerin hazırlanması gibi uygulamalar farklı şekillerde de olsa varlığını sürdürmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

İbnü'l-Esîr, en-Nihâye, "rmq" md.

Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ, el-Eyyâm ve'l-leyâlî ve's-şühûr (nşr. İbrâhim el-Ebyârî), Kahire 1400/1980, s. 45-46.

İbn Ebü'd-Dünyâ, Fezâ'ilü ramazân (nşr. Abdullah b. Hamed el-Mansûr), Riyad 1415.

İbn Huzeyme, eş-Şahîh (nşr. Muhammed Mustafa el-A'zâmî), Beyrut 1395/1975, III, 191-192.

Mes'ûdî, Mürûcü'z-Zeheb (Abdülhamîd), II, 204-208.

Bîrûnî, el-Âşârü'l-bâkıye 'anî'l-kurûnî'l-hâliye (nşr. C. E. Sachau), Leipzig 1923, s. 60-63, 68-69, 325, 331-333.

Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 201-202.

a.mlf., Şu'abü'l-îmân (nşr. Ebû Hacer Muhammed Saîd b. Besyûnî Zağlûl), Beyrut 1410/1990, V, 224.

a.mlf., Fezâ'ilü'l-evkât (nşr. Adnân Abdurrahman Mecîd el-Kaysî), Mekke 1410/1990, s. 135-324.

Süheylî, er-Ravzü'l-ünûf, I, 247-250.

Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, el-Mevzû'ât (nşr. Abdurrahman M. Osman), [baskı yeri yok] 1403/1983 (Dârü'l-fikr), II, 187.

Fahreddin er-Râzî, Mefâtîhu'l-ğayb: et-Tefsîrû'l-kebîr, Beyrut 1410/1990, V, 89-90.

Kalkaşendî, Şubhu'l-a'sâ (Şemseddin), II, 401-407.

Bedreddin el-Aynî, 'Umdetü'l-kârî, Beyrut, ts. (Dâru ihyâ't-türâsî'l-Arabî), I, 255-256; X, 254-255.

Abdülganî b. İsmâil en-Nablusî, Fezâ'ilü's-şühûr ve'l-eyyâm (nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1406/1986, s. 44-54.

Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, Bulûgu'l-ereb fî ma'rifeti ahvâlî'l-Arab (nşr. M. Behcet el-Eserî), Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye), III, 76-80.

Elmalılı, Hak Dini, I, 642-644; IV, 2529-2531.

Cevâd Ali, el-Mufaşşal, VIII, 454-462.

S. D. Goitein, Studies in Islamic History and Institutions, Leiden 1968, s. 90-110.

a.mlf., "Zur Entstehung des Ramaḍân", Isl., XVIII/3-4 (1929), s. 189-195.

Enîs Ferîha, Esmâ'ü'l-eşhûr ve'l-'aded ve'l-eyyâm ve tefsîrû me'ânihâ, Trablus 1988, s. 73-75.

M. Plessner, "Ramaḍân", El2 (İng.), VIII, 417-418.

"Rü'yetü'l-hilâl", Mv.F, XXII, 22-40.

"Ramaḍân", a.e., XXIII, 140-146.

A. Neuwirth, "Ramaḍân", Encyclopaedia of the Qur'ân (nşr. J. D. McAuliffe), Leiden 2004, IV, 338-348.

Kültür ve Edebiyat.

Yazan: Mustafa Mehmet Uzun

Ramazanla birlikte sosyal hayatta görülen hareketlilik ve değişmeler kültür, edebiyat ve sanat dünyasına yansımış ve bir ramazan folkloru ortaya çıkmıştır. Ramazan, divan edebiyatında ramazâniyye ve bayramiyye gibi şiir türleri yanında kaside ve gazellerden beyit ve müfredlere kadar değişik formlarda estetik yönleriyle yer bulmuştur. Dinî-tasavvufî Türk edebiyatında ise ramazanın yansımaları daha çok didaktik örneklerle ortaya konmuştur. Batı tesiri altında gelişen yeni Türk edebiyatında da ramazana dair şiir, fıkra, hâtıra, deneme, mektup türlerinde zengin bir edebî birikim bulunmaktadır.

Edebî eserlere ramazanla ilgili olarak yansımış bulunan uygulamaları hilâlin görüldüğünü ve ramazanın başladığını ilân için atılan toplar, yakılan mahyalar ve uçurulan kandiller, ramazanda dolup taşan camiler, vaazlar, türbe ve kabir ziyaretleri, cami ve evlerde okunan mukabeleler, selâtin camileri avlularında açılan ramazan sergileri, çarşı ve pazarlar, iftar ziyafetleri, sahur yemekleri, ramazanın etkilemesiyle öne çıkan Bektaşîler, tiryakiler, ramazan mollaları, ramazan mânileri, hırka-i şerif ziyareti, Kadir alayları, Kadir gecesi ve bayram kutlamaları olarak kaydetmek mümkündür.

Ramazana ait edebî örnekler bazan müstakil eserlerde, bazan da farklı konularda yazılmış kitaplarda ayrı başlıklar altında yer almıştır. Ramazan ve oruçla beraber teravih, mukabele, Kadir gecesi ve faziletleri, bayram, fitir sadakası gibi konular dinî-tasavvufî mesnevilerle din, ahlâk ve âdâb gibi konularda bilgi veren eserlerde ve manzum ilmihal kitaplarında ele alınmıştır. XV. yüzyılın ilk çeyreğinde yazılmış manzum bir ilmihal olan Devletoğlu Yûsufun Vikâyenâme'si, Hatiboğlu Mehmed'in Bahrü'l-hakâik adlı mesnevisinin ikinci bölümü, İbrâhim Tennûrî'nin Gülzâr-ı Ma'nevî'sinin 100 beyitlik "Beyân-i Savm-ı Ma'nevî" bölümüyle Nahîfî'nin Fazilet-i Savm adıyla neşredilen mesnevisi bu tür eserler hakkında fikir veren örneklerdendir.

İftar ve sahur sofralarından ziyaret edilecek camilere ve çeşitli ramazan âdetlerine kadar geniş bir alanı içine alan ramazan destan ve mânileri ramazan edebiyatına ayrı bir renk katmıştır. Eyüplü Mustafa Şükrü'nün Ramazan ve Bayram Davulcusu (İstanbul 1338 r./1340), Mehmed Halid Bayrı'nın Bekçi ve Ramazan Manileri (İstanbul 1959), Âmil Çelebioğlu'nun Ramazannâme'si (İstanbul 1973), M. Sabri Koz'un Bekçi Baba: Ramazan Fasılları (İstanbul 1998) adlı derlemesi bu gibi destan ve mânileri ihtiva etmektedir.

Dinî Türk mûsikisinde önemli bir yer tutan ramazan ilâhileri de güfteleri itibariyle bu edebiyatın türleri arasında yer alır (bk. RAMAZAN İLÂHİSİ). Adında latife, letâif, fıkra gibi kelimelerin bulunduğu kitaplarda ramazanla ilgili fıkralar yer almaktadır. Bunların birçoğu ramazan fıkraları genel başlığı altında bir araya toplanarak yayımlanmıştır. Mehmed Hilmî b. Osman'ın

Ramazan Geceleri Eğlenceleri (İstanbul 1326) ve Gülünçlü Letâif-i Ramazan'ı (İstanbul 1327), Fikret Madaralı'nın Top Patladı Oruç Bozuldu adlı eseri (İstanbul 1948), Selahattin Güngör'ün Ramazan Fıkraları ile (İstanbul 1954) Mahmut Bayraktaroğlu'nun Ramazan Fıkraları (İstanbul 1966) bunlar arasında sayılabilir. Bu tür eserlerde Bektaşî, Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekrî Mustafa, tiryaki, ramazan mollası (ramazan ayında cerre çıkan medrese talebesi) gibi tiplere izâfetle anlatılan fıkraların yanı sıra daha genel anlamda kişi ve olaylara bağlı olarak anlatılan fıkralar da vardır.

Tezkere, risâle, tebrik ve davetiyeler de ramazandan bahseden edebî eserler arasında zikredilmelidir. Nâmık Kemal'in Tasvîr-i Efkâr'da neşrettiği 1283 (1867) ramazanına ait müşahedelerini aktaran Ramazan Mektubu türün en tanınmış örneğidir. Nurefşan Çağlaroğlu'nun derlediği, çocukların ramazana ait duygularını aktaran Ramazan Mektupları (İstanbul 2004) türün yeni bir boyutunu oluşturmaktadır.

Hâtırat türü eserlerde ramazanla ilgili zengin malzeme bulunmaktadır. Çaylak Tevfik'in İstanbul'da Bir Sene (1299-1300), Semih Mümtaz S.'nin Tarihimizde Hayal Olmuş Hakikatler (İstanbul 1948), Ahmed Esad Benim'in Ramazan Geldi Hoş Geldi (İstanbul 1949), Halit Fahri Ozansoy'un Eski İstanbul Ramazanları: Bütün Âdetleri, Eğlenceleri, Hatıraları, Fıkraları (İstanbul 1968), Balıkhâne Nâzırı Ali Rızâ Bey'in İstanbul'da Ramazan Mevsimi (haz. Ali Şükrü Çoruk, İstanbul 1998), Ahmet Süheyl Ünver'in Bir Ramazan Binbir İstanbul (haz. İsmail Kara, İstanbul 1997) adlı eserleri bunlardan bazılarıdır.

Bir tekke mensubu olan Ahmed Esad Benim'in eseri ramazanların toplum hayatına getirdiği değişikliklere zamanın tanınmış imam, hâfız ve vâizlerinin isimlerine varıncaya kadar temas etmiş olması bakımından önemlidir.

XX. yüzyılın başlarında bazı yayınevleri tanınmış yazarlara ramazan dolayısıyla armağan türü kitaplar hazırlatmıştır.

Abdullah Cevdet'in (İbn-i Ömer Cevdet adıyla) Ramazan Bahçesi'yle (İstanbul 1308) Muhammed Şemseddin (İstanbul 1308), Şerefeddin Mağmûmî (İstanbul 1311) ve Hâfız Mustafa Remzi'nin Ramazan Hediyesi (İstanbul 1338 r./1340) bunlar arasında zikredilebilir. Ramazan birçok şarkiyatçı ve yabancı yazarın ilgisini çekmiştir. Miss Julia Pardoe, Edmondo de Amicis, Charles White, Robert Mantran, Russell Aleksandre, Erwin Rüsekamp gibi isimlerin hâtıra ve yazıları yanında Gérard de Nerval'in Doğuya Seyahat Ramazan Geceleri (trc. Muharrem Taşcioğlu, Ankara 1984) adlı eseri doğrudan ramazanı konu alan bir örnektir.

XIX. yüzyıldan itibaren gazete ve dergilerde ramazanın dinî ve folklorik yönlerini öne çıkaran birçok yazı yayımlanmıştır.

Bu konudaki yazılarıyla bilinen Ahmed Râsim'in doğrudan ramazanla ilgili gazete yazıları Muzaffer Gökman tarafından sadeleştirilerek Ramazan Sohbetleri adıyla yayımlanmıştır (İstanbul 1967).

Cenab Şahabeddin'in 1920 yılı ramazanında Alemdar gazetesinde çıkan yazılarını Abdullah Uçman İstanbul'da Bir Ramazan adıyla derlemiş (İstanbul 1994), eserin ikinci baskısına yazarın 1922'de Peyâm-ı Sabah gazetesinde çıkan on üç makalesini de eklemiştir (İstanbul 2006).

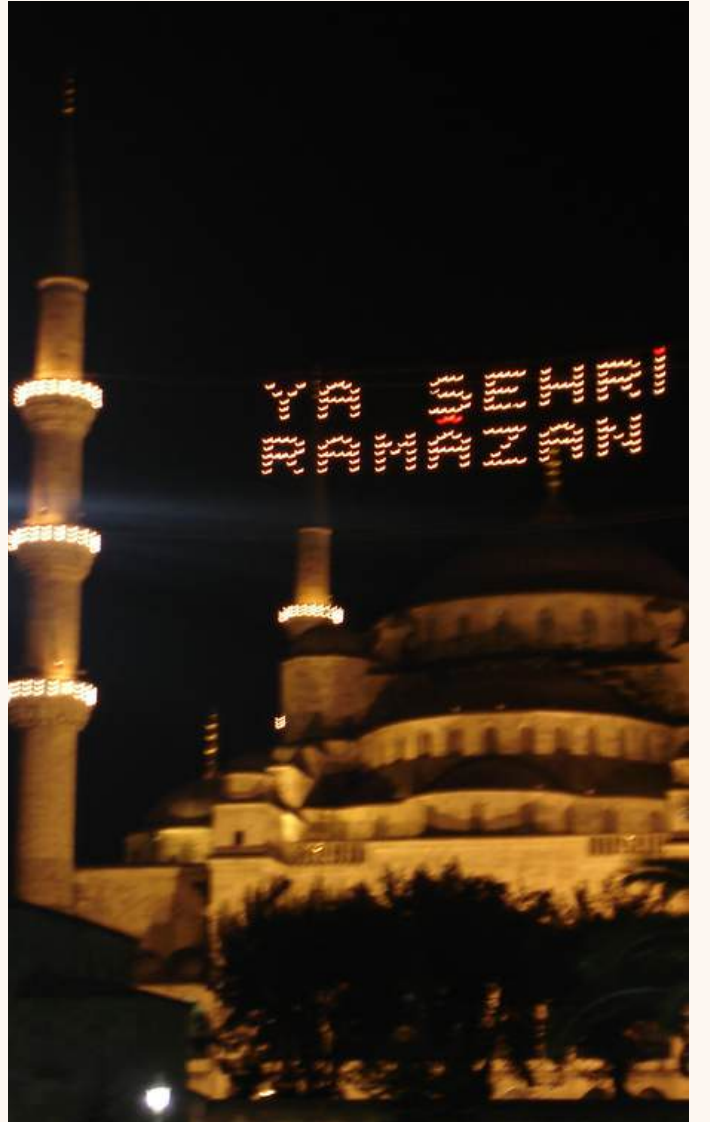
Ramazan din hizmetleriyle vaaz ve irşad hayatına farklı yaklaşımlar getirmiştir. Osmanlı sarayının bu konudaki geleneksel uygulaması XVIII. yüzyılda başlayıp XX. yüzyıla kadar sürmüş olan huzur dersleridir (bk. HUZUR DERSLERİ).

Halk arasında yaygın olan irşad uygulaması kürsü şeyhlerinin ve vâizlerin selâtin camilerinde verdiği vaazlardır.

Köyler dahil bütün yerleşim birimlerini kapsayan daha yaygın bir uygulama ise medreselerde okuyan talebenin dinî hizmetler için ülke sathına yayılmasıdır. Öğrencilerin hem pratiklerini geliştirme hem harçlıklarını çıkarma hem de kitlelere din hizmeti götürme yolundaki bu çalışmalarına halk arasında "cerre çıkma" adı verilmiştir.

XIX. yüzyılın sonlarından itibaren bu ay boyunca her gün yapılması gereken vaazlar için özel kitaplar hazırlanmıştır.

Kâmil Miras'ın Ramazan Musâhabeleri (İstanbul 1949), Yakup Altın'ın Otuz Ramazan Otuz Mevıza Vaaz Notları

(İstanbul 1969), Abdullah Nasih Ulyan'ın Otuz Ramazan-ı Şerif Vaazı (İstanbul, ts.) bu tür eserlerin örneklerindendir.

Kıraati düzgün imam ve hâfızların saray, konak ve evlerde teravih kıldırarak, mukabele okumak üzere ücretle tutulması ramazana has bir uygulamadır. Mukabele okutan kişiler Kadir gecesini veya bayram öncesinde devrin bir duahanına hatim duası yaptırılırdı.

Duahanların ağdalı bir Türkçe ile yaptıkları bu duaların özelliği hatim sahiplerinin bütün geçmişlerinin dua metni içinde adları sayılarak zikredilmesidir.

İftar sofralarında ve özellikle padişahların verdiği iftarlarda topluca yapılan dualarla ramazan vaazları öncesi ve sonrasında yapılan dualar da burada zikredilmelidir.

Edirne müftüsü Fevzi Efendi'nin Mevhibetü'l-vehhâb fi ta'bîrâtî'l-elkâb ve münâcâtî rabbi'l-erbâb adlı kitabında (İstanbul 1314) bu tür dualara birçok örnek mevcuttur.

Gazete ve dergilerde eskiden beri ramazan sayfaları hazırlanmış, bu gelenek daha sonra yaygınlaşan radyo ve televizyon yayınlarıyla da sürdürülmüştür.

Eyüp Sabri Hayırlıoğlu, Mustafa Âsım Köksal, Mustafa Runyun, Kemal Edip Kürkçüoğlu gibi isimler Türkiye radyolarında dinî sohbetlerin yayımlanmaya başladığı 1952'den itibaren radyoda bu ayla ilgili konuşmalar yapmışlardır; bu konuşmalar daha sonra kitap haline getirilmiştir: Radyo Konuşmaları: Ramazan 1966-1967 (Ankara 1967), Radyoda 1967 Ramazanı Dinî Ahlâkî İftar Sohbetleri (Ankara 1963).

Kemal Edip Kürkçüoğlu'nun Ramazan'a Girerken adlı eseri (Ankara 1956) özellikle dinî konuların anlatımında geliştirdiği ifade tarzıyla dikkati çekmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayımladığı Radyoda Dinî ve Ahlâkî Konuşmalar adlı hacimli eserde de (Ankara 1954-1955) ramazan konusunda birçok konuşma metni yer almaktadır.

Yeni Türk edebiyatında ramazanla ilgili şiirler bir hayli yekûn tutar.

Bunların bir kısmında Osmanlı Devleti'nin çöküş süreci içinde bulunduğu yıllarda yazılmış olmaları sebebiyle bir münâcât havası hâkimdir.

Mehmed Âkif Ersoy'un 1910 yılında kaleme aldığı, "Yâ rab, şu muazzam ramazan hürmetine / Kaldır aradan vahdete hâil ne ise" beytiyle başlayan şiiri bunların karakteristik örneğidir.

Tevfik Fikret'in "Ramazan", yine Mehmed Âkif'in "Bayram", Yahya Kemal Beyatlı'nın "Atik Valde'den İnen Sokakta" isimli şiirleri de ramazanla ilgili tanınmış örnekler arasında zikredilebilir.

Fevziye Abdullah Tansel'in Dinî Şiirler (Ankara 1962), Filiz Kılıç ve Muhsin Macit'in Türk Edebiyatında Ramazan Şiirleri: Güldeste (Ankara 1995) adlı derlemelerinde bu tür şiirlerin değişik örnekleri bulunmaktadır.

Özlem Olgun'un hazırladığı Ramazan Kitabı da (İstanbul 2000) bu çeşit yazı ve hâtıraların pek çoğunun yer aldığı hacimli bir antolojidir.

BİBLİYOGRAFYA

Fazıl Yenisey, "Bursa'nın Eski Ramazanları", Bulletin officiel de la chambre de commerce française en Turquie, İstanbul 1955, s. 97-105.

Özege, Katalog, IV, 1432.

Dursun Yıldırım, Türk Edebiyatında Bektaşî Tipine Bağlı Fıkralar, Ankara 1976, s. 40-42, 62-63.

Tarihte Ramazan (haz. Ertuğrul Tarık Kara), İzmir 2006. Tolga Uslubaş, Böyleydi Osmanlı'nın Ramazanı, İstanbul 2006.

Edebiyatımızda Ramazan (haz. Adem Çevik), İzmir 2006. Nurullah Tilgen, "Eski Yılların Ramazan Eğlencelerine Dair Notlar", Sanat Dünyası, IV/75, İstanbul 1959, s. 8-9.

M. Halit Bayrı, "Bekçi ve Ramazan Manileri", TFA, V/117 (1959), s. 1886-1887.

Münevver Alp, "Eski İstanbul'da Ramazan", a.e., VIII/174 (1964), s. 3273-3275.

Raufi Manyas, "Eski Ramazanlar", a.e., VIII/174 (1964), s. 3277-3278.

M. Şakir Ülkütaşır, "Eski Ramazan Davulcuları ve Davulcu Manileri", a.e., XII/245 (1969), s. 5471-5472.

Âmil Çelebioğlu, "Süleyman Nahifi ve Fazilet-i Savm (Zuhru'l-Âhire) Adlı Eseri", Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi, X/112-113, Ankara 1971, s. 342-350.

a.mlf., "Edebiyatımızda Ramazan", TY, X/32 (378) (1990), s. 47-49.

Atıf Kahramanoğlu, "Türkiye'de İlk Ramazan Güreşi ve Sultan II. Abdülhamid", TK, XI/122 (1972), s. 43-47.

Erdem Yücel, "Hayri Bey'in Ramazan Manileri", TFA, XV/291 (1973), s. 6778-6780.

Théophile Gautier, "Bir Ramazan Gecesi" (trc. Gönül Yılmaz), Batı Dil ve Edebiyatları Araştırmaları Dergisi, II/3, Ankara 1976, s. 215-238.

Sedit Yüksel, "Edebiyatımızda Ramazan", TDe., VII (1977), s. 35-39.

Saim Sakaoğlu, "Halk Şiirinde Ramazan", Töre, XI/123, Ankara 1981, s. 15-19.

Nuri Özcan, "Ramazanda Dinî Mûsıkı", San'at ve Kültürde Kök, sy. 6, İstanbul 1981, s. 24-26.

Saadettin Kocatürk, "Ramazan Edebiyatı", KaDeFe: Kadın Dernekleri Federasyonu Dergisi, VIII/2, Ankara 1984, s. 22-29.

"Ramazan ve Bayram Gelenekleri", Folklor, IV/1, İstanbul 1984, s. 57-62.

M. Reşidoğlu, "Ramazan Ayında Musıkı", Mızrap, II/22-23, İstanbul 1984, s. 4-6.

Konur Ertop, "Edebiyatımızdan Çizgilerle İşgal İstanbul'unda Ramazan", Milliyet Sanat Dergisi, sy. 144, İstanbul 1986, s. 14-17.

Necdet Sakaoğlu, "1892 Ramazanı'nda Direklerarası", TT, XIII/76 (1990), s. 50-53.

Sermet Muhtar Alus, "Direkler Arasında Ramazan Piyasası", a.e., XXII/122 (1994), s. 32-34.

"Reşit Rıza'nın Gözüyle 1910 İstanbul Ramazanı ve Dini Hayat" (trc. Suat Mertoğlu), İstanbul Araştırmaları, sy. 4, İstanbul 1998, s. 191-197.

Hüseyin Elmalı, "Erzurum'dan Ramazan Hatıraları", Diyanet Dergisi, sy. 122, Ankara 2001, s. 36-43.

İran İslam Cumhuriyeti Hâlâ Ödünç Alınmış Zamanla Yaşıyor

YAZAR: ILAN BERMAN*

KAYNAK: NATIONALINTEREST.ORG

Şu anda İran'la yapılacak bir anlaşma, molla rejiminin doğal olmayan ömrünü uzatabilir.

En azından şimdilik, yeni bir İran devrimi önlenmiş gibi görünüyor. Tarihinin en belirleyici protestolarının yaşandığı bir ayın ardından, İran'ın ruhani rejimi aralık ayının sonlarında patlak veren iç karışıklığı bastırmayı başarmış görünüyor. Bunu; kapsamlı bir internet kesintisine giderek, protestocuların yaygın biçimde öldürülmesiyle ve rejimin emriyle hareket eden yabancı milislerin uyguladığı vahşet yoluyla gerçekleştirdi.

Trump yönetiminin askeri bir müdahalesinin rejimi temelden istikrarsızlaştırabileceği —ya da en azından İran'daki son protesto dalgasına yeniden hayat verebileceği— yönündeki umutlar hâlâ yüksek. Ancak bu belirsizliğini koruyor. Beyaz Saray'dan gelen son sinyaller, Başkan Donald Trump'ın nükleer programı ve uluslararası terörizme verdiği destek konusunda Tahran'la bir tür uzlaşma arayışında olduğunu gösteriyor.

Böyle bir uzlaşma, İslam Cumhuriyeti için bir nefes alma fırsatı anlamına gelecektir. Ancak bu, neredeyse kesin olarak geçici olacaktır; zira Washington ile Tahran arasında düşünülebilecek herhangi bir anlaşma,

İranlıları son on yıl boyunca giderek artan bir sıklıkla sokaklara döken temel nedenleri ele almaktan aciz kalacaktır.

Bu nedenler saymakla bitmez. Ekonomik açıdan bakıldığında, İslam Cumhuriyeti, sahip olduğu muazzam enerji zenginliğine rağmen, uzun süreli bir gerileme eğrisi üzerindedir. 2018 yılında Dünya Bankası, din adamlarının kırk yıllık yönetiminin ardından İranlıların, İslam Devrimi öncesine kıyasla yüzde 30 daha yoksullaştığını tespit etmişti. Bugün durum daha da kötüdür. İran riyalinin çöküşü —şu anda 1 ABD dolarına karşılık 1,1 milyon rial gibi çarpıcı bir seviyeden işlem görmesi— sıradan İranlıların hem satın alma gücünü hem de birikimlerini istikrarlı biçimde aşındırmıştır. Bu arada, rejimin krizi hafifletmeye yönelik gecikmiş girişimleri —İranlılara aylık 7 dolar karşılığı ödenek sunulması da dâhil— durumu daha da ağırlaştırmaktan başka bir işe yaramamıştır.

Bu ekonomik başarısızlık, geniş ölçekli idari kötü yönetim tarafından daha da ağırlaştırılmıştır. Yıllar önce İran, dünyanın en fazla “su sıkıntısı çeken” ülkelerinden biri olarak zaten üst sıralarda yer alıyordu. Yıllara yayılan ihmal ve kötü planlamanın ardından, ulusal su

krizi bugün o denli vahim bir hâl almıştır ki, geçen sonbaharda İran cumhurbaşkanı, yaklaşık 10 milyon nüfuslu başkentin —muhtemelen hidrolojik açıdan daha az kırılgan— başka bir yere taşınması gereğini kamuoyuna açıkça ilan etmiştir.

Demografik açıdan bakıldığında ise ülke, derin bir kuşak dönüşümü yaşamaktadır. İran'ın 93 milyonluk nüfusunun yaklaşık yüzde 60'ı 39 yaşında ya da daha gençtir; bu da İranlıların çoğunluğunun, Ayetullah Ruhullah Humeyni'nin 1979'daki İslam Devrimi sırasında ya henüz doğmamış olduğu ya da siyasal bilinçten yoksun bulunduğu anlamına gelmektedir. Bu kuşak, bir zamanlar rejime ve onun dinsel ilkelerine desteği ayakta tutan ideolojik bağlardan yoksundur. Bu nedenle, Eylül 2022'de rejim güçlerinin 22 yaşındaki Kürt İranlı aktivist Mahsa Amini'ye uyguladığı şiddet,

başörtüsünün —ya da İslami hicabın— reddini merkeze alan ülke çapında bir ayaklanmayı tetiklemiştir.

Bu protestolar, daha da derin bir olgunun yansımasıydı: İran toplumunda dindarlığa ve dolayısıyla rejimin kendisine yönelik giderek büyüyen bir reddiye. İran'ın ayetullahları açısından bu meydan okumanın boyutu, 2024 yılında gerçekleştirilen bir hükümet araştırmasıyla ortaya konmuştur. Buna göre, İranlıların yalnızca yüzde 22,5'i dinî bir yönetimi desteklerken, ezici çoğunluk —yüzde 73— cami ile devletin ayrılmasından yana tutum almıştır.

Dolayısıyla, İranlıların İslam Cumhuriyeti'ni giderek iflas etmiş bir kavram olarak görmeleri pek de şaşırtıcı değildir. Hollanda merkezli bir kamuoyu araştırma

kuruluşu olan GAMAAN'ın Ağustos 2025'te gerçekleştirdiği bir ankete göre, katılımcıların yüzde 70'i "İslam Cumhuriyeti'nin devamına karşı" olduğunu belirtmiş; ankete katılanların yüzde 40'ı ise rejimin çöküşünün "değişim için bir ön koşul" olması gerektiğine inandığını ifade etmiştir.

Başka bir deyişle, İran nüfusunun belirleyici bir kesimi artık sorunun rejimin kendisi olduğu kanaatindedir.

Bütün bunlar kaçınılmaz bir sonuca işaret etmektedir: İslam Cumhuriyeti ödünç alınmış bir zamanla yaşamaktadır.

İran'ın ayetullahları mevcut anı şimdilik idare edebilir; ancak Washington ile yapılacak hiçbir anlaşma, rejimin yapısal çürümesini tersine çeviremez ya da ülke içinde yitirdiği meşruiyeti yeniden tesis edemez.

Geriye kalan tek soru şudur: Rejimin kaçınılmaz hesaplaşma anı nihayet geldiğinde, Amerika Birleşik Devletleri tarihin doğru tarafında konumlanmış olacak mıdır?

* **İlan Berman**, Washington DC'de bulunan Amerikan Dış Politika Konseyi'nin kıdemli başkan yardımcısıdır. Orta Doğu, Orta Asya ve Rusya Federasyonu'nun bölgesel güvenliği konusunda uzman olan Berman, Merkezi İstihbarat Teşkilatı'nın yanı sıra Dışişleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı'na da danışmanlık yapmıştır. Berman ayrıca Missouri Eyalet Üniversitesi Savunma ve Stratejik Araştırmalar Bölümü'nün bağlı öğretim üyeleri arasında yer almakta ve Dünya Siyaseti Enstitüsü'nde misafir (yardımcı) profesör olarak görev yapmaktadır.

Enflasyon Raporu'nun Ardından

R. LEVENT IŞIK

www.kritikbakis.com

Özellikle enflasyon hedeflemesi rejiminin temel mantığıyla çelişen bir tabloyla karşı karşıyayız. Zira TCMB ara hedefini %16 seviyesinde koruduğunu belirtmesine rağmen tahmin aralığını %15 ile %21 bandına çekerek orta noktayı %18'e yükseltmiş durumda. İktisat teorisine göre ara hedefin 16 olduğu bir yerde tahminin orta noktası 18'e çıkıyorsa, bu durum hedefin aşıldığı ve sıkılaşma gerektiği anlamına gelir. Yani mücadeleden vaz geçilmedi ise faiz artışı yapılması... Ancak piyasadaki hava, tam tersine Mart ayında da 100 puanlık bir faiz indirimi yapılacağı yönünde. Geçen yıl hedeften sapma 6 puan iken, bu yıl 5 puan olarak gerçekleşmesi bir iyileşme gibi sunulsa da, orta noktanın aşıldığı bir ortamda bu matematiksel sapma, mücadelenin ciddiyeti konusunda soru işaretleri yaratıyor. Bu tutarsızlık beklenti anketlerine de yansımış durumda. Merkez Bankası'nın 71 kişiyle gerçekleştirdiği ankette yıl sonu enflasyon beklentisi %23,23 seviyesinden %24,11'e yükseldi. Ancak piyasa raporlarına ve reel duruma bakıldığında beklentinin %25 civarında katılaştığı, hatta piyasa uzmanlarının önümüzdeki 5 yıl içinde enflasyonun tek haneye ineceğine dair bir umudunun kalmadığı görülüyor. Merkez Bankası'nın şu anki iyimser senaryosu, ağırlıklı petrol fiyatlarının yaklaşık 60 dolar olacağı varsayımına dayanıyor. İran gerilimi sonuçsuz kalırsa olabilir fakat brent petrol daha geçtiğimiz Cuma günü 67-68 dolar seviyelerinde işlem görüyordu. Benzer bir kopukluk gıda enflasyonunda da mevcut. Raporda tüm yıl için %19'luk bir gıda artışı öngörülüyor. Pek inandırıcı değil...

Şubat ayı verileri bize açıktan bu tablonun iki aya kalmaz kararacağını gösteriyor. Bloomberg'in 14 kişiyle yaptığı ankette Şubat enflasyon beklentisi %2,74 çıkarken, gerçekleşmenin %3'ü aşması kuvvetle muhtemel. Eğer Şubat enflasyonu %3 gelirse, mevsimsellikten arındırılmış oran %2,7 civarında hesaplanacak.

Ocak ayındaki %2,9'luk arındırılmış veriyle birleştğinde bu durum enflasyonun ana eğiliminin bozulduğunu gösteriyor. Şubat verisi %2,7 bile gelse, yıllık enflasyon yeniden artış trendine girerek %31,3 seviyesine ulaşıyor. Önümüzdeki yılın Şubat ayında baz etkisi yaratacak olan %2,27'lik oranın üzerine çıkıldıkça yıllık enflasyon artmaya devam edecek. Mart ayı için de durum parlak değil. Geçen yılın Mart ayında %2,46 olan enflasyon verisi düşünüldüğünde, yıllık enflasyonun düşüş eğilimine girmesi zor görünüyor. Belki Nisan ayında %3 civarı bir gerçekleşme ile baz etkisi hissedilebilir veya Mayıs ayındaki %1,53'lük düşük baz etkisi beklenebilir. Ancak ne yazık ki genel trend yukarı yönlü. Yine de tüm bunlara rağmen piyasada faizlerin %30'a ineceği yönünde, mevcut risklerle örtüşmeyen bir beklenti var. Cari açık tarafına bakınca 25 milyar dolarlık bir açık oluştuğunu görüyoruz. Bu da başka bir trendin bozulmasının işareti. Altın hariç bakıldığında 2024 sonunda 3 milyar dolar fazla verilmişti. Son verilerle 5 milyar dolar açığa dönmüş durumda. Yani sadece bir yılda cari dengede 8 milyar dolarlık bir bozulma var. Bu tablo, 12 Mart'taki faiz toplantısının önemini artırıyor. Eğer Şubat enflasyonu %3 gelir ve buna rağmen 100 puanlık indirim yapılırsa kafalar karışır.

Rezervlerin durumu ise 19 Mart travmasıyla kıyaslandığında gerçeği daha net gösteriyor. O tarihte swap ve kamu dövizleri hariç net rezervler 59 milyar dolardı. Bugün aynı bazda hesaplandığında rakam 69,4 milyar dolar görünüyor, yani kağıt üzerinde 10 milyar dolar yukarıda. Ancak bu, altın fiyatlarındaki artıştan kaynaklanan yanıltıcı bir iyileşme. Eğer altın fiyatları o günkü seviyesinde kalsaydı, bugünkü rezervin 79 milyar dolar olması gerekirdi. Yani reel olarak, rezervlerimiz aslında 19 Mart seviyesinin 10 milyar dolar altında.

Hasılı, ekonominin bu kırılğan matematiksel zemin üzerinde nasıl yola devam edileceği, faiz artışı gerektiren sinyaller bu kadar netken faiz indirimi yapılıp yapılmayacağı tüm bunlar üzerinden de 32 aylık serüveniyle ultra uzun hale enflasyonla mücadeleden resmi olarak havlu atılıp atılmayacağını yakın zamanda hep beraber göreceğiz...

Ekonomik Milliyetçilikten Endüstriyel Kompleksler Arası Rekabete Trump Dış Politikası

DOÇ. DR. NECMETTİN ACAR
www.kritikbakis.com

Donald Trump'ın ikinci başkanlık döneminin başlamasıyla birlikte ABD dış politikasında belirgin bir yön değişimi gözlemlenmeye başlandı. Gümrük tarifelerinin sistematik biçimde bir dış politika aracına dönüştürülmesi, ekonomik yaptırımların daha agresif kullanımı ve askeri gücün ekonomik hedeflerle daha açık biçimde ilişkilendirilmesi bu dönüşümün en görünür işaretleridir. Kanada'dan Panama'ya, Grönland'dan Venezuela'ya uzanan geniş bir coğrafyada dile getirilen revizyonist çıkışlar, Washington'ın yalnızca jeopolitik değil, aynı zamanda jeoekonomik bir yeniden konumlanma arayışında olduğunu gösteriyor. Özellikle Venezuela ile belirginleşen müdahaleci tonun İran'a doğru genişleme ihtimali, bu yeni stratejik hattın arka planını anlamayı daha da önemli kılmaktadır.

Bu dönüşüm çoğu analizde "ekonomik milliyetçilik" ya da "klasik merkantilizm" kavramıyla açıklanıyor. Trump'ın "Amerika'yı yeniden büyük yapma" söylemini tarifeler, korumacılık ve üretimin yeniden ülkeye çekilmesi gibi araçlarla desteklemesi, bu yorumu ilk bakışta ikna edici kılar. Ancak ekonomik milliyetçilik ya da klasik merkantilizm bu politikayı açıklamak için tek başına yeterli olamaz. ABD dış politikasının bugün aldığı biçimi tam anlamıyla kavramak için, iç siyasetteki çıkar gruplarına ve özellikle endüstriyel kompleksler arasındaki güç mücadelesine odaklanmak gerekir. Asıl belirleyici dinamik, hidrokarbon endüstriyel kompleksi ile Endüstri 4.0 olarak adlandırılan teknoloji-temelli yeni üretim ekosistemi arasındaki rekabettir.

Dış Politika Analizinde İç Siyasetin Belirleyiciliği

Uluslararası ilişkiler literatürü uzun süredir devleti yekpare bir aktör olarak gören yaklaşımların ötesine

geçmiş durumda. Dış politika analizi literatürü, dış politikanın karar alıcıların algıları, bürokratik rekabetler ve çıkar gruplarının baskısı altında şekillendiğini vurgular. Bu perspektif, "ulusal çıkar"ın nesnel ve sabit bir kategori olmadığını, aksine içeride hangi koalisyonun çıkarının ulusal çıkar olarak sunulup kurumsallaştırıldığına bağlı olduğunu ileri sürer. Dolayısıyla dış politika, yalnızca dış tehditlere verilen bir yanıt değil, aynı zamanda iç siyasi mücadelelerin dışa yansımasıdır.

Trump'ın ikinci döneminde ekonomik milliyetçilikle harmanlanan söylem, tam da bu teorik çerçeveyi somutlaştırıyor. Çünkü bu dönemde tarifeler, yaptırımlar ve askeri caydırıcılık yalnızca rakip devletlere mesaj vermek için değil, içeride belirli ekonomik aktörlerin pozisyonunu güçlendirmek için de yaygın olarak kullanılmaya başlandı. Ancak özellikle Venezuela ve İran gibi enerji dosyalarında görülen sertleşmeyi yalnızca ekonomik milliyetçilikle açıklamak eksik kalır. Daha analitik bir okuma, ABD içinde giderek belirginleşen iki endüstriyel blok arasındaki rekabeti merkeze almayı gerektiriyor.

ABD Dış Politikasında Endüstri 4.0 ile Hidrokarbon Kompleksi Arasındaki Güç Mücadelesi

Endüstri 4.0; yapay zekâ, yarı iletkenler, ileri imalat teknolojileri, büyük veri ve dijital platform ekonomisini kapsayan geniş bir üretim ve sermaye ağı olarak tanımlanıyor. Bu yeni kompleks, küresel değer zincirlerini yeniden şekillendirerek sermaye akışlarını, istihdam coğrafyasını ve stratejik yatırım önceliklerini hızlı bir biçimde dönüştürüyor. Teknoloji merkezli bu yükseliş, yalnızca ekonomik yapıyı değil, gelir dağılımını

ve siyasal temsil dengelerini de belirgin biçimde etkiliyor. Özellikle demokratik rejimlerde, geleneksel sektörlerde istihdam edilen geniş kesimlerin kazanımlarının aşınması, siyasal gerilim üreterek elitler üzerinde ciddi bir baskıya yol açar.

ABD özelinde bu dönüşümün en görünür sonucu, hidrokarbon endüstriyel kompleksinin tarihsel ağırlığının görece azalmasıdır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin küresel güç kapasitesini tahkim eden petrol ve doğalgaz ekosistemi, doların rezerv para statüsünden küresel ticaret yollarının güvenliğine kadar birçok stratejik unsuru beslemişti. Enerji üretimi, yalnızca ekonomik değil, jeopolitik bir güç kaynağı olarak da işlev görmüştü. Ancak son dönemde teknoloji merkezli yeni ekonomik düzen karşısında hidrokarbon sektörü görece bir mevzi kaybı yaşamaya başladı. Bu kayıp yalnızca şirket kârlarıyla sınırlı değil, enerji eyaletlerinin bütçeleri, sendikal dengeler, yerel istihdam ve seçmen davranışları da bu dönüşümden etkileniyor.

Bu noktada hidrokarbon kompleksinin, ABD iç siyasetindeki Cumhuriyetçi-Demokrat rekabetinde belirgin bir pozisyon edindiği söylenebilir. Cumhuriyetçi tabanın önemli bir kısmı enerji üretiminin yoğun olduğu bölgelerde yoğunlaşmıştır. Kampanya finansmanından yerel istihdam söylemine, “enerji bağımsızlığı” vurgusundan çevresel düzenlemelere karşı çıkışlara kadar geniş bir yelpazede hidrokarbon sektörü Cumhuriyetçi siyasetin omurgasını oluşturuyor. Endüstri 4.0'ın hızlandırdığı dönüşüm bu omurgada çözülme riski yarattıkça, Cumhuriyetçi liderlik için tabanı konsolide etmek daha hayati hale geliyor. Özellikle ara seçimlerin yaklaştığı bir dönemde Cumhuriyetçi tabanın konsolidasyonu ikinci dönem hayalleri kuran Trump için oldukça önemli bir anlam taşıyor.

Trump yönetiminin dış politika tercihleri işte bu iç siyasal zorunlulukla birlikte okunduğunda daha anlamlı hale geliyor. Bu yüzden enerji piyasalarını, üretim kapasitesini ve küresel hidrokarbon paylaşımını etkileyen başlıkların Washington gündeminde daha sert bir tonla yer alması, yalnızca jeopolitik hesaplarla açıklanamaz. Bu aynı zamanda iç politik taban yönetiminin bir sonucu.

Venezuela ve İran: Hidrokarbon Endüstriyel Kompleksinin Stratejik Hedefleri

Venezuela ve İran bu bağlamda özel bir anlam taşıyor. Venezuela, dünyanın en büyük kanıtlanmış petrol rezervlerine sahip olması ve ABD'ye olan coğrafi yakınlığı nedeniyle stratejik bir enerji havzasıdır. İran ise küresel doğal gaz rezervlerinin yaklaşık yüzde 17'sini tek başına, Katar ile birlikte düşünüldüğünde ise üçte bire yakınına barındıran bir ülke. Yaklaşık 200 milyar varillik petrol rezerviyle de küresel enerji denkleminde merkezi bir konumda. Hürmüz boğasındaki doğrudan Bab el-Mendeb boğazındaki dolaylı kontrolü ise İran'ı küresel hidrokarbon piyasasını sadece rezerv büyüklüğüyle etkileyen bir ülke olmaktan çıkararak enerji iletim rotalarında da kırık bir aktöre

dönüştürüyor. Uzun yıllar süren yaptırımlar ve teknolojik yetersizlikler, bu ülkelerin enerji altyapısının büyük ölçüde modernizasyon ihtiyacı içinde kalmasına yol açmış durumda. Bu durum, ülkeyi potansiyel yatırım ve üretim artışı açısından önemli fırsatlar barındıran bir fırsata çeviriyor.

Bu jeoekonomik tablo, hidrokarbon kompleksinin yeniden güç kazanması için güçlü bir motivasyon üretiyor. Endüstri 4.0 karşısında görece mevzi kaybeden hidrokarbon endüstriyel kompleksinin, dış politika üzerinden küresel enerji pastasındaki payını artırmayı hedeflediği söylenebilir. Böylece hem sektörün kârlılığı artacak hem de Cumhuriyetçi taban daha sağlam biçimde konsolide edilecektir. “Ulusal çıkar” tanımı da bu bağlamda yeniden şekilleniyor. Bu süreçte enerji arz güvenliği, enerji bağımsızlığı ve küresel enerji yollarının kontrolü gibi kavramlar, iç siyasal ihtiyaçlarla örtüşecek biçimde ön plana çıkıyor.

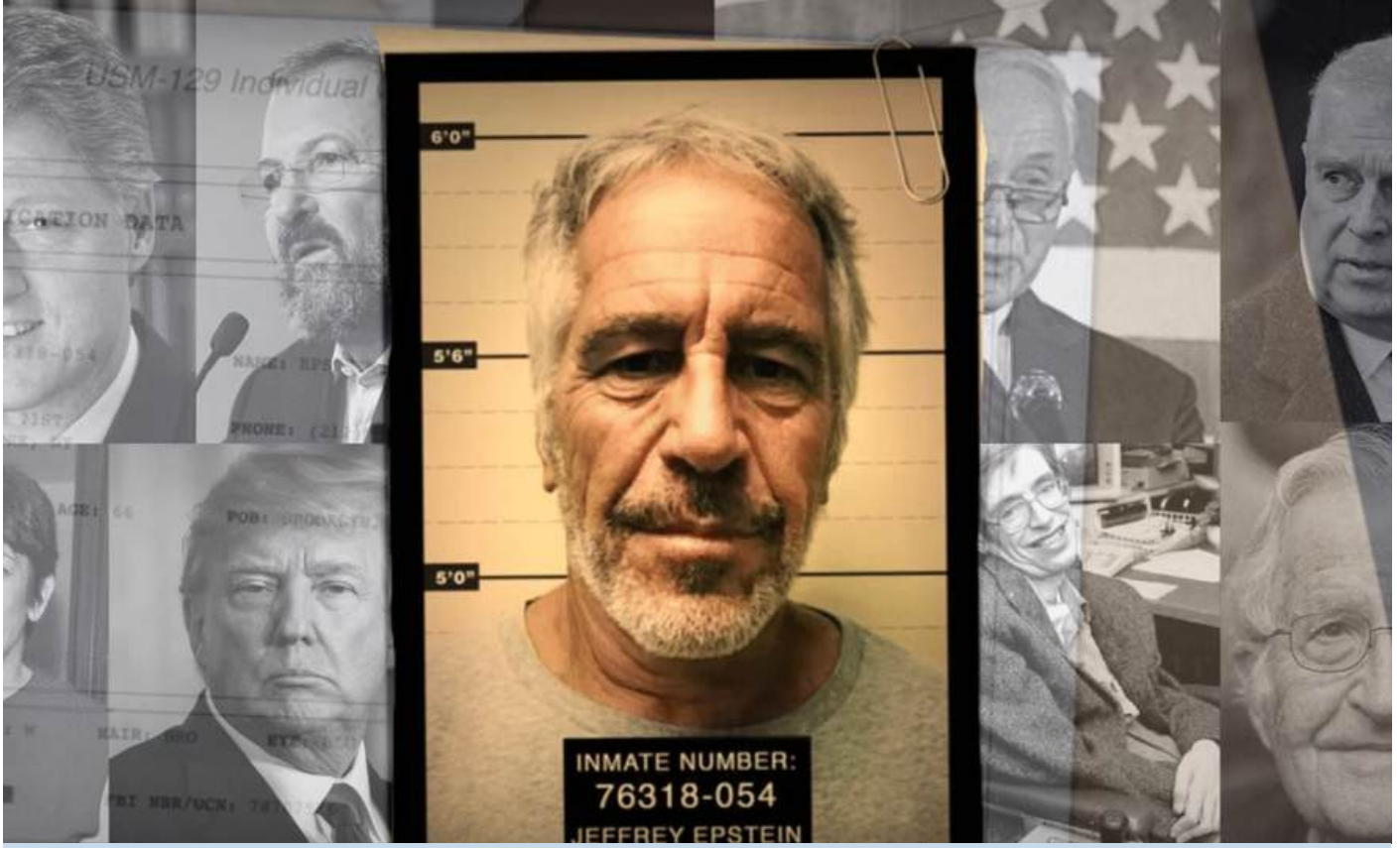
Trump'ın ilk döneminde Endüstri 4.0'ı temsil eden teknoloji ve inovasyon odaklı aktörlere yönetim kademesinde önemli pozisyonlar verilmişti. Trump'ın bu tercihleri, Cumhuriyetçi taban içinde ağırlığı yüksek olan hidrokarbon sektörünün siyasi desteğini zayıflatan sonuçlar doğurdu. Enerji sektörünün ekonomik ve siyasal etkisi görece azalmaya başlayınca, Trump kendi tabanında ortaya çıkan aşınmayı telafi etmek için rota değişikliğine gitmek zorunda kaldı. Bu bağlamda İran ve Venezuela'nın jeoekonomik özellikleri, hidrokarbon endüstriyel kompleksinin yeniden güç kazanması için benzersiz olanaklar sunmaktadır.

Bu çerçevede Trump'ın İran veya Venezuela politikalarını yalnızca rejim değişikliği hedefi ya da normatif dış politika söylemi üzerinden okumak eksik kalır. Daha yapısal bir analiz, bu ülkelerin enerji potansiyelinin ABD içindeki hidrokarbon kompleksine sağlayabileceği avantajları hesaba katmayı gerektirir. Müdahaleci tonun arkasında yatan temel motivasyon, enerji sektörünün küresel rekabet gücünü artırmak ve içerdeki siyasi desteği tahkim etmektir. Trump'ın ne İran'da rejim değişikliğine öncelik verdiği ne de Venezuela'daki uyuşturucu kartelleriyle gerçek anlamda mücadele etmeye odaklandığı söylenebilir. Asıl hedef, hidrokarbon endüstriyel kompleksinin küresel güç olma kapasitesini artırmak ve bu sayede içerde Cumhuriyetçi tabanı tahkim etmektir.

Sonuç olarak Trump dönemi ABD dış politikasındaki sertleşme, basit bir ekonomik milliyetçilik tercihi değil, iki büyük endüstriyel kompleks arasındaki yapısal rekabetin dışa yansımalarıdır. Endüstri 4.0'ın yükselişi karşısında görece güç kaybeden hidrokarbon endüstriyel kompleksi, dış politikayı kendi konumunu güçlendirecek bir manivela olarak kullanıyor. Venezuela ve İran gibi enerji devlerine yönelik stratejik ilgi, bu sektörün küresel payını artırma ve Cumhuriyetçi tabanı konsolide etme arayışının bir parçasıdır. Washington'ın yeni jeopolitik hamleleri, içerideki bu endüstriyel güç kaymasının ve “ulusal çıkar” kavramının enerji eksenli yeniden tanımlanmasının somut bir tezahürü olarak okunmalıdır.

[1] Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm başkanı., necmettinacar@artuklu.edu.tr.

Hedonizmin Dansı: Yönetici Sınıflar Jeffrey Epstein'a Nasıl Kapıldı?

YAZAR: BINOY KAMPMARK*

KAYNAK: WWW.COUNTERPUNCH.ORG

Bu kadar çok belgeyi, trafiği ve yorumu nasıl üretti? New Yorklu bir finansçı, hokkabaz, her işe uygun bir dolandırıcı ve kendini adanmış bir sefih olan Jeffrey Epstein, mezarından hâlâ yaşayan figürleri rahatsız etmeye ve onları zor durumda bırakmaya devam ediyor. Bu kişilerle olan yazışmaları milyonları buluyor; bu da, onun hayattaki tek işinin zevk için pezevenklik yapmak ve çürümüş olanlara uşaklık etmek olduğunu düşündürüyor.

Basın akbabaları, 30 Ocak'ta ABD Adalet Bakanlığı tarafından Epstein Dosyaları Şeffaflık Yasası'na yanıt olarak yayımlanan son leşe büyük bir iştahla üşüştü. Söz konusu belgeler, 180.000'den fazla görsel ve 2.000 video içeren yaklaşık 3,5 milyon sayfadan oluşuyor. Başsavcı Yardımcısı Todd Blanche, "Bugünkü yayımlama, Amerikan halkına şeffaflık ve uyum sağlamak adına çok kapsamlı bir belge tanımlama ve inceleme sürecinin sonunu işaret ediyor," dedi.

Blanche'ın o neşeli "tam uyum" iddiasını bir kenara bırakırsak, Epstein'la yazıştığı ya da onunla herhangi bir şekilde ilişki kurduğu ortaya çıkan herkes, bu etkileşimlerini bütünüyle masum ve kesinlikle — şu anda hapiste olan Ghislaine Maxwell ile birlikte işlettiği cinsel insan ticareti ağıyla — bağlantısız olarak nitelendirmek zorunda kaldı. Maxwell'in kendisi, o büyük güven simsarının, seri davacının ve medya baronu Robert

Maxwell'in kızıydı. Epstein'ın devasa yazışma ağı, saf sırdaşları ve sefih oyun arkadaşlarının umurunda olmayan şey ise, onun 2008 yılında 14 yaşında bir kız çocuğuyla seks teklifinde bulunmaktan hüküm giymiş olmasıydı. Günahkâr her zaman en iyisini bilir.

Onursuzlar listesi o kadar uzun ki, tükürmeden saymak mümkün değil. Birkaç acayip numune yeter de artar. Ahlaki açıdan gelişmemiş teknoloji züppe milyarderi Elon Musk'ın, eğlence uğruna Epstein'a ait mülklere seyahat etmeyi konuştuğunu görüyoruz. Özlem dolu bir soruyla şöyle diyor: "Adandaki en çılgın parti hangi gün/gece olacak?" Musk, "rahatlamaya" ihtiyacı olduğunu belirterek, planlanan partiler hakkında bilgi almak için finansçıya baskı yapmaya devam ediyor: "Bu yıl akıl sağlığımın sınırlarında çalıştım, o yüzden çocuklarım Noel'den sonra eve döner dönmez, St. Barts'ta ya da başka bir yerde parti ortamına dalmak ve kendimi bırakmak istiyorum."

2009 yılında — Epstein o sırada hâlâ hapis cezasını çekmekteyken — gönderilen e-postalar, Lord Peter Mandelson'ın eşi Reinaldo Avila da Silva'ya osteopati eğitimi için sağlanan bir krediye işaret ediyor. Britanya'nın Yeni İşçi Partisi'nin "Bay Düzeltici"si olarak bilinen Mandelson'ın, Epstein ile olan ilişkisinin lağım çukuru toplantılarına dönüştüğü ortaya çıkınca, Birleşik Krallık'ın Washington büyükelçiliği görevine son verildi.

Virgin Group'un kurucusu Richard Branson'ın, Epstein'la tanışmaktan memnuniyet duyduğunu ifade ettiğini, ardından da "Bu bölgedeysen seni görmek harika olur. Tabii haremini de getirmen şartıyla!" dediğini görüyoruz. (Şirket, gereksiz şehvet çağrışımlarını ortadan kaldırmak için aliecele açıklama yaparak, "harem" ifadesinin Epstein ekibinin üç yetişkin üyesine atıfta bulunduğunu belirtti.)

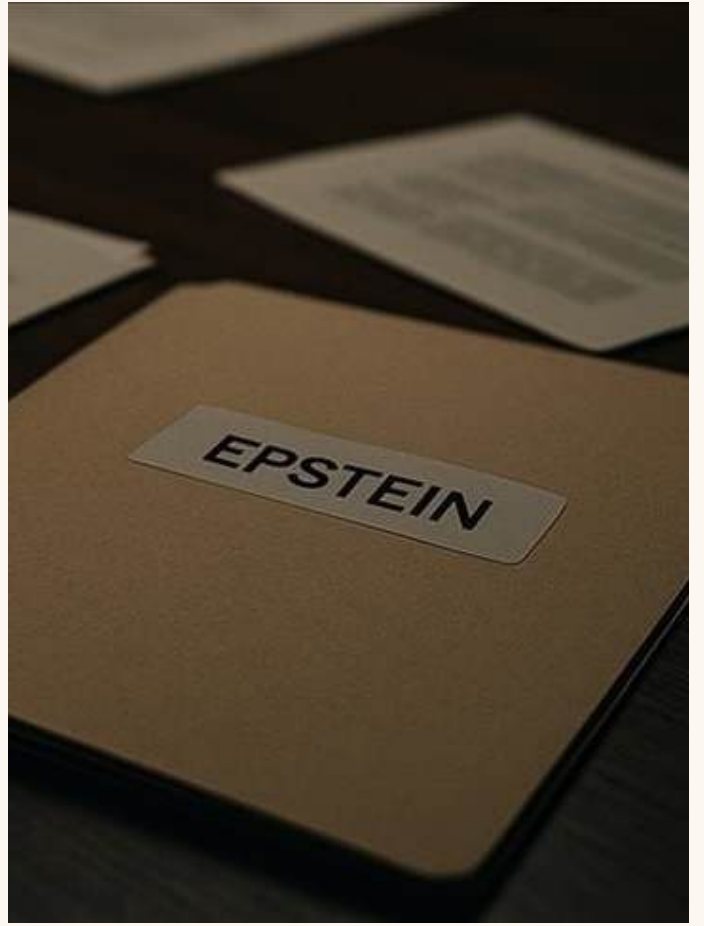
Zaten bilindiği gibi, kraliyet ailesi de bu dışkı sıvalı yalakattan muaf değil. Epstein'ın seks âlemlerini azgın bir keyifle arşınladığı için kısa süre önce prenslik unvanından mahrum bırakılan Andrew Mountbatten-Windsor, yazışmalarda "Dük" olarak anılıyor ve 2010 Eylül'ünde gönderilen e-postalarda Epstein'a son derece davetkâr davranıyor. Epstein şöyle öneriyor: "Buckingham Sarayı'nda akşam yemeği yiyebiliriz, bolca da mahremiyet olur." Gelen yanıt: "BP'ye [Buckingham Sarayı] gelmene memnun olurum. Kiminle istersen gel, ben 16:00 civarı burada olurum."

İş, Mountbatten-Windsor'un eski eşi Sarah Ferguson'a gelince durum daha da pisleşiyor. Ferguson, Epstein'a "hep hayalini kurduğum kardeş" diyerek hitap ediyor. (Borcunu ödemek için kendisine sağlanan 15.000 sterlinin bu konuda yardımcı olduğu söylenebilir.) Epstein'ın ev hapsi koşullarının ne kadar gevşek olduğunu gösteren Ferguson, ikilinin birlikte öğle yemeği yediğini ima ediyor. 2009 Ağustos tarihli bir yazışma, Epstein'ın Prenses Beatrice ve Prenses Eugenie ile — Ferguson'un kızlarıyla — görüştüğünü ortaya koyuyor. "Kızlarımın önünde bana ettiğin iltifat kadar bir arkadaşın [sic] nezaketi beni hiç bu kadar etkilememişti," diyor.

Diğer ülkelerin kraliyet ailelerinin de bu bal küpüne düştüğünü gösteren bir örnek olarak, Norveç Veliaht Prensesi Mette-Marit, 2011 ile 2014 yılları arasında Epstein ile yoğun iletişim hâlindeydi. Yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla, finansçı, "yufka yürekli" ve "öyle tatlı biri" olarak epey etkileyici bir izlenim bırakmıştı. 1 Kasım 2012 tarihli bir mesajda, prenses, doğanın koruyucu özellikleri ve yapay ürünlerin zararları üzerine zırvalarla dolu bir mesaja cevap veriyor. Şöyle yazıyor: "Sen beni hep güldürüyorsun. Çünkü beynimi gıdıklıyorsun."

Mette-Marit açısından zamanlama son derece talihsizdi; zira oğlu Marius Borg Høiby, aralarında dört kadına tecavüz iddiası, saldırı ve uyuşturucu suçlarının da bulunduğu 38 ayrı suçlamayla karşı karşıya. "Kötü bir muhakeme gösterdim ve Epstein ile herhangi bir temas kurmuş olmaktan derin pişmanlık duyuyorum," diyerek yaptığı açıklamada suçluluğunu kabul etti. "Bu sadece utanç verici."

Spor dünyasından isimler de bu tabloda muaf değil. New York Giants'ın ortak sahibi Steve Tisch, belgelerde 400'den fazla kez adı geçen isimlerden biri olarak şunu söylüyor: "Kısa süreli bir ilişkimiz oldu, yetişkin kadınlar hakkında e-postalar paylaştık; ayrıca filmler, hayır işleri ve yatırımlar üzerine konuştuk." Tisch, "Onun hiçbir davetini kabul etmedim, adasına da hiç gitmedim,"

diyor. "Hepimizin bildiği gibi o korkunç bir insandı ve onunla ilişki kurmuş olmaktan derin bir pişmanlık duyuyorum."

Tisch'in spor çevresindeki muadili, Los Angeles 2028 Olimpiyat Oyunları Başkanı Casey Wasserman'dır. Onun durumundaysa mesele, Epstein'ın suç ortağı Ghislaine'e duyduğu kalıcı bir tutkuya dönüşmüş gibidir. 2003 yılında gerçekleşen heyecan yüklü bir yazışmada şöyle diyor: "Seni sürekli düşünüyorum. Dar bir deri kıyafet içinde seni görmek için ne yapmam gerekiyor?" Konuyla ilgili yaptığı açıklamada Wasserman, "bu yazışmaların yirmi yılı aşkın süre önce, onun korkunç suçları ortaya çıkmadan çok önce gerçekleştiğini" belirterek, bu iletişim için "pişmanlık" duyduğunu ifade etti.

Bu dosyaları cömertçe değerlendirecek olursak, Epstein'ın yazışma yaptığı kişilerin tanışıklıklarının büyük bölümünde adeta kandırılmış gibi davrandıkları ve aptal oynadıkları izlenimi edinilebilir. Ancak tüm bu ilişkilerin sosyal ve politik açıdan ulaştığı kozmik genişlik, yönetici sınıfların etik açıdan kurmuş doğasına ve yozlaşmaya, körleşmeye gönüllü oluşlarına işaret ediyor. İktidar ve nüfuz alanlarında faaliyet gösteren bu kişiler, hedonizmin dansı karşısında kendilerini budala ve sefih figürler olarak sergilemiş; sonunda foyalarının ortaya çıkacağı gerçeğine karşı da tamamen kayıtsız kalmışlardır.

DİPNOT:

* Binoy Kampmark, Cambridge'deki Selwyn College'da Commonwealth bursiyeriydi. Hâlen Melbourne'daki RMIT Üniversitesi'nde ders vermektedir. E-posta: bkampmark@gmail.com

Savaş Tamtamları Arasında Sessiz Anlaşmalar

TURAN KIŞLAKÇI

www.kritikbakis.com

Uzun bir zamandır İran ile ABD arasındaki gerilim, adeta bir soba gibi sürekli harlanıyor. Ateşin başında yalnız diplomatlar yok; asıl körükçüler medya... Çünkü günümüz dünyasında savaşın ilk cephesi artık sınır hattı değil, ekran hattıdır. Televizyonlar, gazeteler, sosyal medya kanalları; İran ile Amerika'yı birbirine denk iki dev rakip gibi sunuyor, hatta savaşın "gününü" değil "saatini" konuşacak kadar ileri gidiyor... Bu dil, tekrarlandıkça toplumların zihninde bir ihtimal değil, bir kader duygusu doğuruyor. İnsan, uzun süre aynı hikâyeyi dinleyince şüphe etmeye başlıyor: Bu kadar gürültü, gerçekten bir fırtınanın habercisi mi, yoksa fırtına görüntüsü altında başka bir düzen mi kuruluyor? Zira dünya, yalnızca bir çatışma döneminden değil, bir "geçiş çağından" geçiyor. Bir asırlık anlaşmaların, bir asırlık dengelerin ömrü doldu. Eski düzenin hukuku artık işlemiyor; yeni düzenin hukuku ise henüz yazılmadı. İşte tam bu aralıkta, yani kuralların öldüğü ama yenilerinin doğmadığı bu karanlık boşlukta, kural tanımazlık meşrulaştırılıyor. Çünkü yeni kurallar konulabilsin diye önce eski kuralların saygınlığı yerle bir ediliyor.

Çünkü mesele yalnız İran ile ABD arasında bir bilek güreşi değildir; mesele, bir çağın kapanıp bir başka çağın kapısının açılmasıdır. Dünyanın en etkili isimlerinden biri kabul edilen Amerikalı milyarder ve

yazar Ray Dalio'nun kaygıyla işaret ettiği nokta da tam olarak burasıdır: 1945 sonrası kurulan dünya düzeni artık güç dengelerini kontrol etmekte yetersiz kalıyor. Büyük güçler arasındaki güven hızla eriyor; ekonomik savaşlar, teknoloji savaşları ve yeni nesil yaptırımlar, klasik diplomasi dilini boğuyor. Dalio kesin bir savaşın kaçınılmaz olduğunu söylemez; fakat daha tehlikeli bir şey söyler: Savaş, artık "imkânsız bir felaket" değil, kuralları yeniden yazmanın muhtemel araçlarından biri haline gelmektedir.

Bir çağın bitişini bazen bir top atışı ilan eder, bazen bir devrim; bazen de bir cümle... Münih Güvenlik Konferansı'nda liderlerin ağızlarından dökülen ifadeler, tarihin o ürpertici kırılma anlarından birine işaret ediyor: 1945 sonrası kurulan dünya düzeni artık yok. Yani bir dönemin "kurallı dünyası" çökmüş durumda. Yerine gelen ise herkesin bildiği fakat kimsenin açıkça söylemek istemediği o çıplak gerçek: Güç, hukukun yerini yeniden alıyor.

Almanya Şansölyesi Friedrich Merz'in "dünya düzeni artık yok" sözleri sadece diplomatik bir tespit değildir; bu, aynı zamanda bir itirafıdır. Avrupa'nın onlarca yıldır sığındığı güvenlik şemsiyesi delinmiş, "özgürlük" otomatik bir hak olmaktan çıkmıştır. Macron'un "Avrupa savaşa hazırlanmalı" çıkışı, kıtanın hafızasında gömülü duran o büyük korkunun yeniden uyandığını

gösterir: Avrupa yeniden savaş kokusu alıyor. ABD Dışişleri Bakanı Rubio'nun "yeni jeopolitik çağ" vurgusu ise aslında şunu söylüyor: Eski dünyanın dili artık işlemiyor.

Çünkü eski dünya kurallar üzerine kuruluydu; yeni dünya ise tam da bu kuralların çöküşünden doğuyor. İran ile ABD arasındaki gerilim de işte bu büyük kırılmanın yalnızca bir yansımasıdır. Medyanın her gün "savaş ne zaman?" sorusunu köpürtmesi, yalnızca haber üretme refleksi değildir; aynı zamanda insanlığın zihnini yaklaştıran sertliğe alıştırmaya çabasıdır. Zira dünya, yeniden "haklı olanın" değil, "güçlü olanın" kelimeleriyle yazdığı bir sözlüğe doğru sürüklenmektedir.

İtalyan düşünür Antonio Gramsci'nin "canavarlar zamanı" dediği hâl, bir kıyamet ilanı değil; tarihin boşluk dönemlerini tarif eden ürpertici bir teşhistir. Gramsci bir asır önce şöyle demişti: "Eski dünya ölüyor ve yeni dünya doğmak için mücadele ediyor; işte şimdi canavarlar zamanı." Bu söz, yalnız bir dönemin ruhunu değil, insanlığın geçiş çağlarında içine düştüğü karanlık belirsizliği de anlatır.

İşte bu "canavarlar zamanı"nda küresel güç odakları birbirini itiyor, çekiyor, tartıyor; herkes kendi ağırlığını yeniden hesaplıyor. Bölgesel güç olma iddiasındaki devletler ise bir tercihe zorlanıyor: Ya büyüklerin yanında saf tutacaklar ya da büyüklerin arasında ezilecekler. Diğerleri ise onların peşinde, onların gölgesinde yürümeye mahkûm ediliyor.

Dünya artık bir satranç tahtası gibi düzenli ve okunabilir değil; daha çok sisli bir pazaryerine benziyor. Herkes bağırıyor, herkes fiyat yükseltiyor, herkes bir şey satıyor: korku, umut, savaş, barış, enerji, güvenlik... Fakat kimse gerçek niyetini açık etmiyor. Çünkü bu çağda hakikat, yüksek sesle söylenen değil; sessizce imzalanandır...

Bu bağlamda İran meselesi, en kritik düğümlerden biri olarak duruyor. ABD açısından İran hiçbir zaman yalnızca "düşman" olmadı; çoğu zaman kontrollü bir düşman olarak faydalıydı. Çünkü kontrollü düşman, sürekli gerekçe üretir. Üs kurmak için gerekçe, asker bulundurmak için gerekçe, bölgeyi yeniden dizayn etmek için gerekçe... İran'ın "Şii hilali" hamlesine uzun süre göz yumulması da bu çerçevede okunmalıdır. İran büyüdü, palazlandı; vekil güçler üzerinden sahayı genişletti. Ta ki el yükseltmeye başlayana kadar...

Ne zaman ki İran kontrol edilebilir bir enstrüman olmaktan çıkıp kendi oyununu kurma eğilimine girdi, işte o noktada fren mekanizmaları devreye sokuldu. Bu kontrol dışına çıkışa en fazla itiraz edenler ise doğal olarak bölge ülkeleri oldu; çünkü bedeli en ağır onlar ödüyordu.

18 yıl kuşatma ve ambargo altında kalan Gazze halkının 7 Ekim'de başlattıkları önleyici mücadele bölgede ve dünyada dengeleri altüst etti. Bu mücadele İran'ın bölgedeki vekil ağını hedef alan büyük bir tasfiye sürecinin de kapısını açtı. Gazze mü adelesi sonrası bölge kaynadı ve bu kaynama sayesinde İran'ın vekil

unsurları ya yok edildi ya da ciddi şekilde zayıflatıldı.

Bu süreçte Hasan Nasrallah'ın rolüne dair iddialar, bölge siyasetinin en ağır söylentileri arasında yer aldı. Hatta bir Şii din adamının Nasrallah'a yazdığı ve "İran Aksa'yı sattı, seni de sattı" mealindeki mektup, kulaktan kulağa dolaşan sıradan bir dedikodu olmaktan çıkıp adeta siyasi bir belge gibi anılmaya başladı. Çünkü Ortadoğu'da bazen bir mektup, bir ordudan daha fazla anlam taşır.

Ardından İsrail'in İran'a yönelik saldırıları geldi. On iki gün süren bir gerilim ve bombardıman süreci... Ve sonunda ABD'nin arabuluculuğu ile sağlanan ateşkes. Dışarıdan bakıldığında bu tablo, iki büyük düşmanın boğaz boğaza geldiği bir savaş provası gibi sunuldu. Oysa asıl soru şuydu: Bu saldırılar gerçekten "rejimi yıkmak" için mi yapıldı, yoksa rejime bir sınır çizmek için mi?

Bugüne gelindiğinde perde arkasında konuşulan şey artık daha net: İran'ın kontrollü düşman olarak kalmasının sınırları yeniden belirleniyor. İlginç olan şu ki, bu perde aslında çok da perde değil. İran basını neredeyse her gün bu pazarlığın farklı bir boyutunu ima ediyor. Fakat küresel medya, kendi senaryosunu daha çok seviyor: "Rejim değişecek, büyük savaş çıkacak, İran haritadan silinecek..." Bu tür manşetler satıyor, bu tür cümleler reyting getiriyor. Gerçek ise çoğu zaman reytingsizdir...

Oysa görünen tablo, savaşın değil pazarlığın büyüdüğünü gösteriyor. Amerika, İran'ın petrol ve gazını satın alıp pazarlamak istiyor; zaten bugün bile dolaylı yollarla büyük ölçüde bunu yapıyor. Yer altı zenginliklerini ortak çıkarmaya dair planların konuşulması da bu yüzden.

İran'ı "tehdit" olarak tutup bölgedeki askeri varlığını tahkim etmek, üslerini güçlendirmek ve bölgeyi kontrol altında tutmak ise bu oyunun en eski parçası...

Çünkü İran, ABD için yalnızca bir rakip değil; aynı zamanda stratejik bir gerekçe fabrikasıdır. İran oldukça, Amerikan askeri bölgede "meşru" görünür. İran oldukça, Körfez ülkeleri daha fazla silah alır. İran oldukça, İsrail'in güvenlik politikaları daha kolay tahkim edilir.

İran oldukça, Batı kamuoyuna "Ortadoğu'da istikrarı biz sağlıyoruz" masalı anlatılabilir...

Bu yüzden yakın vadede asıl hedefin rejim değişikliği olması ihtimali zayıftır. İsrail ile topyekûn bir savaş ihtimali de abartıldığı kadar gerçekçi değildir. Bunlar manşetlerin gündemidir; fakat güç merkezlerinin gerçek gündemi değildir.

Gerçek gündem, kontrol edilebilir bir gerilimle kontrol edilebilir bir kazanç üretmektir.

Ortadoğu'da savaş çoğu zaman savaş için yapılmaz; savaş ihtimali üzerinden anlaşmalar yapılır. Bombalar bazen yıkmak için değil, pazarlık masasına daha güçlü oturmak için atılır.

Tehdit bazen gerçekleşmesi için değil, satılması için büyütülür...

Ve günün sonunda, bu gerilim bir noktada mutlaka anlaşmaya bağlanacaktır. Çünkü küresel düzenin yeni mimarisi, düşmanlıkların tamamen bitmesiyle değil, düşmanlıkların yönetilebilir hale gelmesiyle kuruluyor. İran ile ABD arasındaki ilişki de tam olarak böyle bir "yönetilebilir düşmanlık" formuna doğru yeniden şekilleniyor.

Medya savaş saatini konuşurken, güç merkezleri petrolün fiyatını, gazın rotasını, üslerin yerini, vekil güçlerin tasfiyesini ve yeni sınırların nasıl çizileceğini konuşuyor...

Ve belki de en büyük trajedi şudur: Halklar savaş beklerken, elitler anlaşma yapar. Halklar sloganlarla yürürken, masalarda haritalar çizilir. Halklar "zafer" hayali kurarken, enerji anlaşmalarının maddeleri yazılır...

Hasıl-ı kelâm, bütün bu olup bitenler bize şunu gösteriyor: İran-ABD gerilimi bir savaşın habercisi olmaktan çok, yeni dünyanın inşa sürecinde kullanılan bir kaldıraçtır. Bu kaldıraçla bölge yeniden dizayn edilecek, dengeler yeniden kurulacak, aktörler yeniden seçilecek.

Rejim değişikliği de, büyük savaş da, manşetlerde birer süs cümlesi olarak kalacaktır.

Çünkü onların gerçek gündemi başka:

Kontrol...

Kaynak...

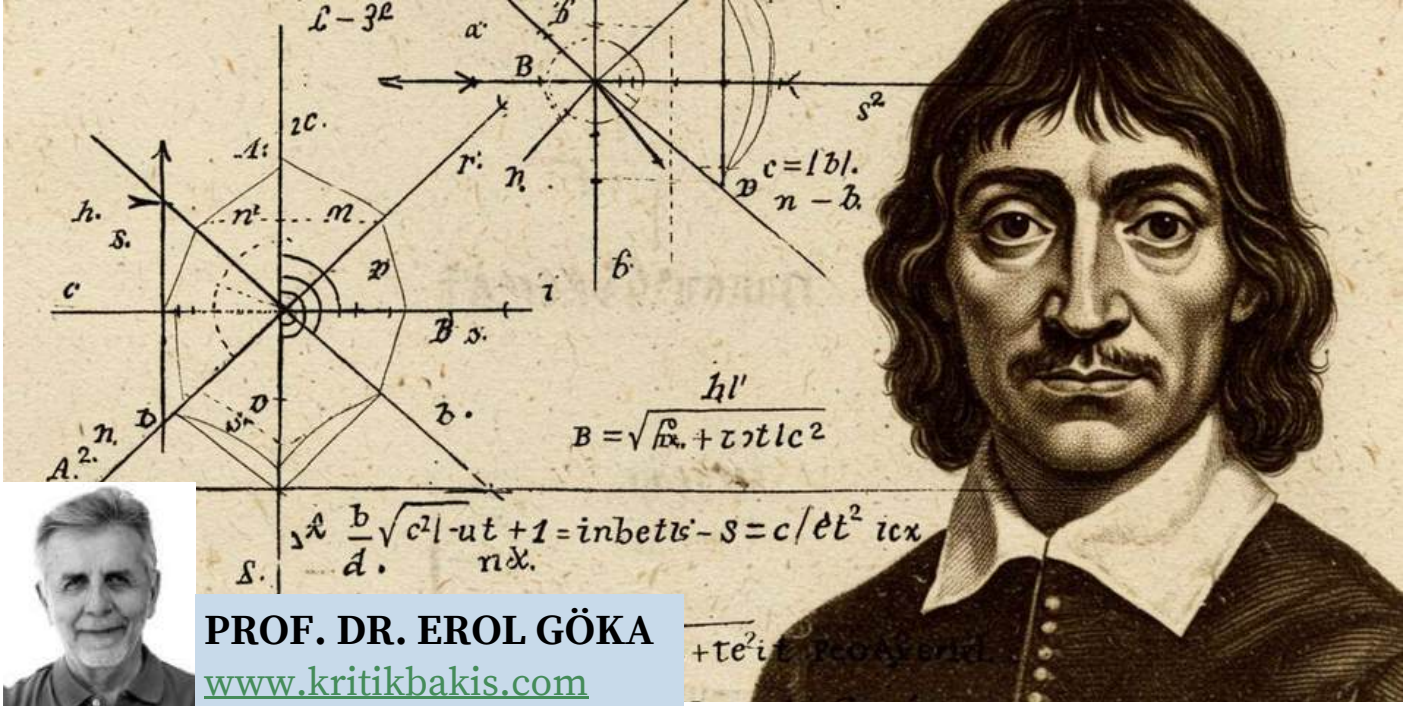
Pazar...

Üs...

Ve yeni dünya düzeninin fiyatı...

Yeniden Descartes, Çünkü

PROF. DR. EROL GÖKA

www.kritikbakis.com

Bir süredir zihin (ruh)-beyin (beden) problemi çerçevesinde Descartes'i doğru anlamının öneminden, onunla ilgili ezberlerimizin çoğunun hatalı olmasından bahseden yazılar yazıyoruz. Descartes'i bu denli hatalı anlaşılmasının ve itibardan düşürülmesinin nedeninin onun zihni, maddeden ayrı bir töz olarak görmesinden kaynaklandığını anlatmaya çalışıyoruz. Böyle yapmaktan bir muradımız var. Önce biraz bugün unutulmaya yüz tutan irade ve sorumluluk kavramlarının durumundan bahsedelim.

"Anı yaşamaktan, anda kalmaktan, kendin olmaktan, dilediğini özgürce yapmaktan çokça bahsediyoruz bu günlerde. Ama insanın 'iradi' bir varlık olduğunu, hayatı boyunca bizzat kendi iradesiyle yapmış olduğu ve yapacağı tercihler ve sonucunda üstlenmek durumunda kalacağı sorumlulukları nedense pek gündeme almıyoruz. Maalesef günümüzde 'irade' ile birlikte neredeyse rafa kaldırılmaya çalışılan kavramlardan birisi de 'sorumluluk'... Ne yazık ki böyle olmasında da çocuk yetiştirme pratiklerine ve eğitime çok güçlü yansımaları olan modern psikoloji söylemlerinin ve onların toplum tarafından algılanışının payı çok...

Modern psikolojik bilimlerde, psikiyatri ve psikoterapi uygulamalarında ne hayat seçimlerimizin ne de sonucunda kabul etmek zorunda olduğumuz sorumluluklarımızın pek dikkate alınmadığını söylemek durumundayım. Tamamen elimizde olmayan nedenlerle bir kişiliğe ve psikolojik bir rahatsızlığa sahip olmuşuz ve bundan dolayı kendimizi sorumlu tutmamamız, suçlamamamız gerektiği şeklinde bir yaklaşımımız var. Ancak modern psikoloji teori ve uygulamalarının ihmalden geldiği bu husus, adli psikiyatri ve psikolojinin gündeminden hiç eksik olmuyor; bu alanlardaki

meslektaşlarımız, toplumda ve modern psikolojik bilimlerde pek yüz verilemeyen 'irade' ve 'sorumluluk' kavramlarını didikleyerek vakalar üzerinde karar vermeye çalışıyorlar.

Bilim iradeyi önemsemiyor ama hayat öyle değil!

Evet, 'irade' ve 'sorumluluk' kavramları sadece adli süreçlerde hukukçuların biz psikolojik bilimlerdeki meslek sahiplerine bilirkşi olarak 'cezaî ve hukukî ehliyet', 'fârik ve mümeyyiz olup olmama' gibi soruları karşısında yaptığımız davranış, işlediğimiz suç nedeniyle gündeme geliyorlar. Psikolojik bilimlerdeki meslek sahipleri olarak biz de kişinin akıl hastalığı olup olmadığına, eğer varsa, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğini (şuur ve hareket serbestisi) etkileyip etkilemediğine, etkilediyse ne ölçüde etkilediğine göre cevap vermeye çalışıyoruz.

Genel hatlarıyla ele alındığında, elbette modern psikiyatrinin ve psikolojik bilimlerin bakışında bir sorun olmadığını söyleyebiliriz. Sistem bir biçimde işliyor. Bir yandan insan psikolojisi, zihni ve beyin işleyişi, akıl hastalıklarının nedenleri anlaşılmasına, bilimsel zeminde tedavileri düzenlenmeye çalışılıyor, bir yandan "suç" ortaya çıktığında varsa psikolojik rahatsızlığın ne ölçüde etkili olduğuna cevap bulunmaya gayret ediliyor.

Ancak ben yine de 'Keşke insanın hayat tercihlerine ve sorumluluklarına sadece adli süreçler karşısında değil de tüm psikolojimizin işleyişinde ve sağlıklı, psikopatolojik durumlarında ortaya çıkışında da dikkat edilip rolleri, payları araştırılsaydı...' demeden edemiyorum. Hatta bu temennimi, 'Keşke ilgili beşerî bilimlerle bağlantı içinde, günümüz yaşantı ve anlayışlarının insan tercihleri ve sorumluluk

anlayışındaki etkisi üzerinde yeterince durulabilseydi...' demeye kadar genişletmek mümkün. Çünkü akademide irade ve sorumluluğun üzerinde fazlaca durmadan, daha ziyade insanın elinde olmayan hususların altı çizilirse, bunun çocuk yetiştirme pratiklerine ve eğitime hesap edemediğimiz çarpıtılmış yansımaları olacağını, olduğunu görüyoruz.

İrade yoksa, sorumluluk da olmaz

İnsanları, davranışlarının sorumluluğunu, kendi ellerinde, iradelerinde olduğunu anlatmakta müşkül çekiyorsunuz. Kimse sorumluluk almak istemiyor; sorumlu, doğulan aile, genetik yapı, insanın elinde olmayan kişilik ve psikolojik özellikleri olarak gösteriliyor.

Sonuçta biz irade ve sorumluluk kavramlarını unuttukça, her yeni nesilde, sürekli, 'Beni seç, benim ürünümü tercih etmen hâlinde kazanacaksın!' diye aklımızı çelmeye çalışan, bizi çepeçevre kuşatan moda-reklam ve pazarlama dünyasının seçimlerimiz üzerindeki etkileri biraz daha artıyor. Hayatının her alanında, aklına ne gelirse o doğrultuda anlık seçimler yapan, bunu özgürlük alanı içinde değerlendiren ve böyle yapmanın sorumlulukları üzerine hemen hiç düşünmeyen, sürekli sorumluluğu, suçu başka şeylere yıkmaya çalışan bir zihniyet yapısı ortaya çıkıyor.

Maalesef günümüzde varoluşçu felsefe ve psikoloji dışında insanın 'seçim yapan varlık' olduğunu vurgulayan güçlü bir ekol yok. 'İnsan özgür iradesiyle yaptığı tercihlerini ve ortaya çıkacak sonuçlarını kendisinden başka kimseye yükleyemez. İnsanın özgürlüğü diğer canlıların serbestliğiyle kıyaslanamaz' diyen bulunmuyor.

Özgürlük anlayışımız da sorunlu

İnsan; seçim yapan (ihtiyaç sahibi), iradesini seçimleri doğrultusunda kullanan ve bu nedenle de hayatından sorumlu olan bir varlıktır. İnsan, kendi hayat tercihlerini kendi iradesiyle yapar. Doğrudur; kendi anne babamızı, bedenimizi, toplumsal kuralları, hayat koşullarını belirleyemediğimiz dünya hayatında insanın tekil iradesinin gücü olsa olsa kelebeğin kanat çırpmalarıyla kıyaslanabilir, ama son tahlilde insan özgürdür. Bizi fiillerimizden sorumlu kılan, işte varoluşumuzdaki bu özgürlük unsurudur. Seçimlerimiz, özgürlüğümüzün cisimleşmesi, gerçeklik kazanmasıdır. Özgür olduğumuz için seçim yapar, seçim yaptığımız için sorumlu oluruz. Seçtiğimiz hayatı yaşamamızın, seçmediklerimizden vazgeçmenin sorumluluğu...

Her seçimimiz, aynı zamanda bir kaybediştir; diğer seçim ihtimallerinden vazgeçtiğimiz için potansiyel olarak suçluluk ve pişmanlık duygusunu barındırır. Seçim yapabilme iradesi aslında vazgeçtiklerimizin yokluğuna katlanabilme gücüdür. Bu nedenle birçokları, özgürlüğün eninde sonunda pişmanlığa yol açacak bir kararlar neticeleneceğini sezdikleri için özgürlükten çok korkarlar. Özgürlüklerini sere serpe hoyratça kullananlar gibi yapmazlar, ama özgürlük korkusu onları başkalarına yapıştırır, başkalarının iradelerine bağımlı hâle getirir.

Özgürlük, 'Dilediğimi yaparım, kimse bana karışamaz!' pervasızlığı ve serkeşliği değil, tam tersine eylemlerinin sorumluluğunu almayı ve sonuçlarına katlanmayı gerektiren bir varoluşsal konumlanıştır. Elbette insanın yapacağı tercihi, vereceği kararı etkileyen ve baştan sona hepsini hesaba katmaya kimsenin muktedir olamayacağı sayısız önkoşul ve durum vardır. Ama yine de insan, bir tercihte bulunurken, bir karar verirken öncelikle kendisiyle sonra vereceği kararı çerçeveleyen koşullarla ilgili gerçekliği mutlaka hesaba katarak hareket eder. Akıl bâliğ olan, gerçekçi değerlendirmeler yapabilen her insan, şöyle ya da böyle özgürlüğün tek başına bir töz olmadığını mutlaka yanında sorumluluğu da taşıdığının farkına varmıştır.

Arzu ve irade

Özgürlük hissimiz varoluşumuzda o denli belirleyici ki, aslında dört bir yandan zorunlulukla sarılmış, kuşatılmış olduğumuzu, zorunlulukların bizi sorumlu kıldığını görmüyoruz. Zorunluluklarımız, bizim dışımızdaki şartlar öylesine belirleyici ki, göklere çıkardığımız irademizin elinde aslında çok az seçim fırsatı kalıyor. Benliğimizin içinde önemli bir yer tutan bedenimizin sağlıklı olup olmaması hakkında bile bize çoğu zaman söz düşmüyor. Hayatımız ve irademiz çoğu zaman bu zorunluluklara uyum sağlamaya çalışma kimi zaman da sahiden özgürce tercihte bulunma arasında geçip gidiyor. Her ne kadar günümüzde daha çok özgürlüğün nidaları duyulsa da gerçekler böyle yani gerçekliğin aleyhine bir işleyiş söz konusu...

Özgürlüğün öne çıkarılmasının temel nedeni, tüketim ve portföy toplumunda arzulara ve hazzaya verilen önemden kaynaklanıyor. Sistem buna göre çalışıyor. Bu yüzden psikolojik bilimler ve psikiyatri 'irade' kavramını ilahiyata ve felsefeye terk etmek, arzuyu ve doyumunu vurgulamak durumunda kalıyor.

Freud'un insandaki arzu akışının ve dürtülerin kaynağı olarak gösterdiği 'bilinçdışı' kavramının, arzuyu iradenin karşısına diken anlayışa çanak tuttuğunu şimdi daha iyi görebiliyoruz. Geriye dönüp bakıldığında tüm modern psikolojik bilimlerde iradenin dışlanarak arzunun öne çıkarılmasının Viktorya döneminde Batı dünyasında iradeyi hükümlan kılmak adına insan arzusuna karşı açılan savaşa bir tepki olduğunu söylemek mümkün. Elbette Viktorya dönemi saçmalıklarını kimse savunamaz; insanın arzu akışını iradeyle tamamen baskılamak hem imkânsız hem saçmadır. Viktorya döneminin saçmalıklarına karşı çıkıyorum diye insanın iradesine ve sorumluluklarına karşı çıkmanın da iler tutar bir yanı yoktur. İnsan davranışında iradenin hiç payı olmadığını, davranışların tümüyle bilinçdışı dediğimiz karanlık alandan ya da toplumsal dinamiklerden kaynaklandığını söylemek de yorumda çok aşırı gitmenin bir başka şeklidir.

Arzu ve irade, birbirinden koparılamaz. Nasıl bilinçli hâllerimiz bilinçdışıyla bağlantılıysa, arzu da iradede bağımsız değildir; onlar birbirine karşıt değil aynı sürecin tamamlayıcı parçalarıdır. Arzu iradenin temelidir, arzu yoksa irade de yoktur.

İnsan arzusu, yalnızca geçmişten gelen bir itme ya da yalnızca tatmin isteyen ilkel ihtiyaçların çağrısı değil fakat aynı zamanda irademizle gelecekte olmasını umduklarımıza, bir şekil vermedir. İnsan, arzulayan bir varlıktır ama arzu akışını insana yakışır bir yola sokacak olan iradedir. Arzunun anlam çağrışımı inanca, hevese, yaşama şevkine yakındır.

Bugün insanın başına gelenlerin ve bu arada davranışsal bağımlılıkların ve kumar sorununun sorumlusu, sanılanın aksine arzular değil, iradesi alınmış dünyada, arzuların rehbersiz kalmasıdır. Davranışsal bağımlılıklardan, kumar sorunundan mustarip kimseler de iradesinin şiddetli arzuya engel olamadığı iddialarından vazgeçmelidirler. Ağır, içinden çıkılması zor bir derde düştüklerini elbette kabul etmeliyiz ama çıkış için başlangıç yolu, henüz başaramıyorsa bile, yapabildiği ölçüde, hayata dair sorumluluklarını üzerine almaya çalışmak olmalıdır. Zira insan yaşadığı sorunlarda kendi payını göremiyorsa, onun değişmek için hiçbir çaba harcamayacağı, değişme çabasını anlamsız bulacağı açıktır. Sorumluluğunun ve başına gelenlere kendi katkısının farkına vardıkça insan, değişim için bir inanç ve umut taşır, arzusunu iradesinin rehberliğinde olumlu yönde değişmeye doğru yöneltebilir.”

Yukarıdaki uzun alıntı, “Umuda İmkan Aramak” kitabımızdaki “Unutulan kavramlar: Sorumluluk, irade” bölümünden alınmıştır. Gerçekten de (her ne kadar sosyal psikolojide “benlik” hala kimlik’e oldukça yakın bir anlamda önemli bir araştırma alanı olarak varlığını korusa da) bugün psikolojik bilimlerde benlik’i ve onunla birlikte sorumluluk ve iradeyi savunmanın zemini giderek ortadan kalkmakta, ayağımızın altındaki halı kayganlaşmaktadır. O yüzden epey zamandan beri, bu unutulmuş kavramların yeniden gün yüzüne çıkarılması gerekliliğini vurgulamaya çalışıyorum.

Neredeyse her kitabımda bir biçimde benlik, bilinç ve irade konularının gündeme getirme nedenim, gerek psikanalitik bilinçdışı kavramını gereke doğu ezoterizmini eğip bükerek insan varoluşunu hafife almak, itibardan düşürmek gayretlerini fark etmem ve onlara karşı durmaya çalışmam... “Hayat Oyunu” kitabımda altını çizerek vurguladığım, Rollo May’in de ısrarla savunduğu şu bakışı yerleştirmeye gayret etmektir: “Arzu ve irade, birbirinden koparılamaz. Arzu, yalnızca geçmişten gelen bir itme ya da yalnızca tatmin isteyen ilkel ihtiyaçların çağrısı değil aynı zamanda irademizle geleceğimize bir şekil vermedir. İnsan, arzulayan bir varlıktır ama arzuyu insana yakışan yola sokan iradedir.”

Doğrudur, günümüzde sapla saman birbirine karışmıştır. Mesela insanı ve özgür iradesini en berrak biçimde varoluşçu düşünür ve psikoloji yanlıları savundukları halde, insan bütünlüğü anlayışını ortadan kaldıran ilk kişi olarak Descartes’e en şiddetli saldırıyı yöneltenler de onlardır. Oysa Descartes’in insanın bütünlüğünü ortadan kaldırdığı, zihni ve beyini, bedeni ve ruhu birbirinden kopardığı doğru değildir. Materyalist monizme dayalı bir bilim anlayışını egemen kılabilmek için Descartes feda edilmiş ama bu arada insanın, iradesinin ve erdemlerinin de zarar göreceği hesap edilememiştir. Oysa zihni maddeye indirgemeyen, maddeden apayrı ele alınması gereken bir töz olarak gören Descartes’in yolundan gidilmiş olsaydı, bu zararların bertaraf edilmesi, bilimin, beşeri bilimlerin, felsefe ve ilahiyatın birbirleriyle uyumlu biçimde çalışması mümkün olabilecekti. Bu nedenle “nasıl oldu da benlik, bilinç ve iradeyi böylesine yıprattığımızı en baştan başlayarak düşünmeliyiz, düştüğümüz yerden kalkmaya çalışmalı, zihni maddeye indirgemekten kurtulduğumuzda önümüzde açılacak ufku görmeliyiz.

Süper Güçler Çağında Coğrafya Hâlâ Kaderdir

YAZAR: HAL BRANDS*

KAYNAK: [HTTPS://WWW.AEI.ORG](https://www.aei.org)

Dünya yeniden bir savaş alanı hâline geldi. Soğuk Savaş sonrası dönemin büyük güçler arasındaki barışı ve sınır tanımayan küreselleşmesini geride bıraktık. Parçalanma, rekabet ve düzensizlik, çağımızın tanımlayıcı temaları hâline geldi.

Son yıllarda korkunç savaşlar hayati bölgeleri altüst etti. Denizlerin özgürlüğü ve sınırların kutsallığı saldırı altında. Saldırgan otokrasiler, ABD'ye ve onun demokratik müttefiklerine meydan okuyor. Amerika'nın müreffeh ve istikrarlı bir uluslararası sistemin liderliğini sürdürme taahhüdü bile artık şüpheyle karşılanıyor.

Bu sırada ekonomik savaş da şiddetleniyor; gümrük tarifeleri, yaptırımlar ve diğer ticaret kısıtlamaları yaygınlaşıyor. Yapay zekâdan sentetik biyolojiye uzanan teknolojik atılımlar devrimsel ilerlemeler vaat ederken, aynı zamanda korkunç yeni yıkım biçimleri tehdidi de oluşturuyor.

Önümüzdeki on yıllar, çirkin ve yıpratıcı soğuk savaşlara — hatta belki de yıkıcı, büyük güçler arasında sıcak savaşlara — sahne olacak. Bu çalkantılı ve belirsiz dönemden geçebilmek için, dünya siyasetindeki en kalıcı ve acımasız güç olan coğrafyanın stratejik mantığıyla yeniden tanışmamız gerekecek.

Bu, geriye dönük bir düşünme biçimi gibi görünebilir. Teknolojinin mesafeyi ortadan kaldırdığını — anlık küresel iletişimin ve hipersonik füzelerin zaman ve mekânın zincirlerini kırdığını — sürekli duyuyoruz. İnovasyonun arazi ve konumun anlamını sürekli

dönüştürdüğü doğrudur. Ancak coğrafya, hâlâ dünyamızın daha derin ritimlerini belirler. Yeryüzünün fiziksel özellikleri, liderlerin ve toplumların davranışlarını derinden şekillendirir. Rekabetin, çatışmanın ve iş birliğinin gerçekleştiği stratejik manzarayı tanımlar. Coğrafya tam anlamıyla kader değildir, ancak uluslararası ilişkilerin en temel zeminidir. Devam etmekte olan amansız mücadele çağını anlamak — onu yönetmek bir yana dursun — için coğrafi bir zihniyeti yeniden keşfetmek hayati önem taşıyacaktır.

Ordular Dağları Yerinden Kaldıramaz

“Coğrafya” terimi muhtemelen sizi ortaokulda gördüğünüz, kuru ve bilgi yüklü bir derse götürür. Oysa stratejik coğrafya ya da jeopolitik, bambaşka bir şeydir. Fiziksel çevre ile küresel güç arayışı arasındaki ilişkiyi izleyen, titiz bir entelektüel disiplindir. Doğal çevremizde, ulusların yükselişini ve çöküşünü, rakip devletler arasındaki çatışmaları açıklayabilecek bir anahtar bulur. Coğrafi düşünmek, stratejik manzarayı tarihin uzun yayını açığa çıkaracak, kökleşmiş etkileşim kalıplarını aydınlatacak ve belki de ölümcül düşmanlarla mücadelede avantaj kaynaklarını ortaya koyacak biçimlerde görebilmek anlamına gelir. Bu disiplin, insanların değiştiremeyeceği şeylerle başlar. Hollandalı-Amerikalı akademisyen Nicholas Spykman 1938'de şöyle yazmıştı: “Bakanlar gelir ve gider, hatta diktatörler bile ölür. Ama dağ sıraları sarsılmadan ayakta kalır.”

Yine de jeopolitik bir zihniyet statik değildir, çünkü yenilikler coğrafyanın stratejik anlamını dönüştürür: Kıtalararası demiryolu ve Panama Kanalı, geniş bir kıtayı birleştirerek ve onu daha geniş bir dünyaya açarak Amerika'nın konumunu değiştirmiştir.

Coğrafi zihin, kalıcılıkla değişken olanın nasıl ilişkili olduğunu, stratejik tercih ile fiziksel koşulun nasıl etkileştiğini anlamaya çalışır. Ve dünyamızla ilgili en önemli sorulardan bazılarını ele alır.

“Haritana Bak”

Coğrafya, örneğin bazı ülkelerin neden yoksulluk ve baskı içinde boğulduğunu, diğerlerinin ise zenginliğe ve özgürlüğe doğru yükseldiğini açıklamaya yardımcı olur. Avrupa'dan Britanya'ya en uygun amfibi istila rotasını kontrol eden Belçika gibi küçük ve aksi takdirde önemsiz bir ülkenin, 1914'te neden stratejik bir barut fıçısı olduğunu ortaya koyar. Ya da Asya kıyılarının açıklarındaki mütevazı bir ada olan Tayvan'ın, bugün neden dünyanın en tehlikeli yeri olduğunu açıklar.

Coğrafya, siyasi olarak parçalanmış ve şiddetli rekabetin yaşandığı Avrupa'nın neden yüzyıllar boyunca benzersiz bir imparatorluk dinamizmi ve yıkıcı savaşlar ürettiğini gösterir — ta ki Avrupalı olmayan bir güç olan ABD, Amerikan gücüyle kıtanın rekabetlerini bastırana kadar. Coğrafi bilgi, büyük bir savaşta başarı ile başarısızlık arasındaki farkı bile belirleyebilir.

Carl von Clausewitz, belirleyici eseri Savaş Üzerine'de, orduların dağlar, nehirler, tepeler ve bataklıklar boyunca ilerlemesinin zorluklarına onlarca sayfa ayırmıştır. Habsburg İmparatorluğu, en doğru haritalarını en yüksek düzeyde askeri sır olarak değerlendirmiştir. Ve 20. yüzyılın başındaki küresel savaş çağında, Amerikan başkanları coğrafi zihnin gücünü kavramışlardır.

Franklin Roosevelt, Pearl Harbor'dan yalnızca üç aydan kısa bir süre sonra yaptığı bir şömine başı konuşmasında, Amerikalılara “dünyadaki her kıtayı, her adayı, her denizi, her hava koridorunu” etkileyen bir savaştan bahsederken şöyle demişti: “Haritanıza bakın.” Ardından, coğrafi zorunlulukların küresel stratejiyi nasıl şekillendirdiğini açıkladı — güçlü ama uzak bir ülke olan ABD'nin, yalnızca uzak Avrasya'daki müttefiklerini savaşta tutarak, okyanus ötesi iletişim hatlarını güvence altına alarak ve insanları ile makineleri “dünyanın çevresine uzanan mesafelerdeki” savaş alanlarına taşıyarak kazanabileceğini anlattı.

Ancak son zamanlarda Amerikalılar coğrafyayla bağlarını kaybetmeye başladı. Akademide coğrafya on yıllardır ölmekte — Ivy League üniversiteleri arasında yalnızca birinde hâlâ ayrı bir coğrafya bölümü var. Soğuk Savaş döneminde, uzun menzilli füzeler okyanus ötesi mesafeleri ve uyarı sürelerini sıkıştırdı. Soğuk Savaş sonrası küreselleşme ise seyahati ve iletişimi kolaylaştırdı — ve coğrafyayı demode gibi gösterdi.

Ama öyle olmadı. 11 Eylül sonrasında ABD birlikleri, Afganistan'ın engebeli arazisi ve uzak konumunun, bir süper güç için bile savaşmayı olağanüstü zorlaştırdığını keşfetti.

Bazen modern teknoloji coğrafyayı daha da anlamlı kılar: Çinli planlamacılar, bir sonraki büyük güçler savaşı sırasında Batı Pasifik'teki Amerikan üslerini hassas güdümlü füzelerle imha ederek, Pentagon'u binlerce kilometre öteden savaşmaya zorlamak suretiyle ABD'yi ezmeyi umuyorlar.

Küreselleşmenin kendisi bile coğrafya tarafından şekillendirildi: Ticaret, finans ve üretim; tedarikçilere ve müşterilere yakınlığın hâlâ çok önemli olması nedeniyle Avrupa, Doğu Asya ve Kuzey Amerika'daki üç büyük bölgesel merkezde yoğunlaştı.

Günümüzde, tehditler çoğaldıkça ve stratejik cehaletin bedeli arttıkça, coğrafi duyarlılık daha da önemli hâle geliyor. Coğrafya, çağımızın en sert çatışmalarını kavramamıza ve Rusya lideri Vladimir Putin'den ABD Başkanı Donald Trump'a kadar baskın liderlerin zihinlerine nüfuz etmemize yardımcı olur.

Ukrayna'nın Paha Bıçılmaz Arazisi

Yüzyılımızın (şimdiye dek yaşanan) en büyük jeopolitik dramında Ukrayna'nın trajik bir şekilde başrol oynamasını düşünün. Rusya'nın 2022'deki topyekûn işgali, demokratik dünyayı şoke etti. Başkan Joe Biden, bu saldırının Ukrayna'yı, “demokrasi ile otokrasi, özgürlük ile baskı, kurallara dayalı düzen ile kaba kuvvete dayanan düzen” arasındaki küresel mücadelenin ön saflarına yerleştirdiğini ilan etti.

Oysa yağmacı ordular Ukrayna için yeni bir sorun değildir — çünkü Ukrayna, nesiller boyunca her büyük güç mücadelesinin merkezinde yer almıştır; zira değeri yüksek ve savunmasız bir arazi üzerinde bulunmaktadır. Ukrayna, dünyanın en verimli tarım arazilerinden bazılarını sahiptir. Karadeniz'de uzun bir kıyı şeridine uzanır; bu kıyı, Rusya'yı Akdeniz'e ve deniz ortak alanlarına bağlar. Ukrayna'da “sınır bölgesi” anlamına gelen adı, ülkenin Orta Avrupa, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu gibi dört çalkantılı bölgenin ortasında yer aldığını yansıtır.

En temelde Ukrayna, bir süper kıtanın stratejik menteşesidir: Doğudaki Avrasya Kalpgâhı'nın (Heartland) genişliğine ve kaynak zenginliğine sahip alanı ile batıdaki ekonomik açıdan dinamik Avrupa kenar kuşağını (rimland) birbirine bağlayan düz ve davetkâr geçit üzerinde yer alır. I. Dünya Savaşı sırasında, İmparatorluk Almanyası, İngiliz Kanalı'ndan Kafkasya'ya uzanan bir imparatorluğun parçası olarak Ukrayna'yı ele geçirme planları yapmıştı. Bir nesil sonra, II. Dünya Savaşı'nın en kanlı muharebelerinden bazıları burada yaşandı; çünkü iki azılı liderin — Joseph Stalin ve Adolf Hitler'in — görkemli vizyonları burada doğrudan çarpıştı. Soğuk Savaş sırasında Ukrayna, Sovyetler Birliği'ni Doğu Avrupa'daki imparatorluğuna bağlayan bir geçit görevi gördü. 1991'de bağımsızlık hamlesiyle Sovyet devletinin çöküşüne katkıda bulundu. Şimdi ise Putin, özgür bir Ukrayna'yı yıkarak yeni bir Rus imparatorluğu inşa etmeyi ve tehlike altındaki Avrupa'yı sıkıştırmayı hedefliyor. Harita bize bir şey söylüyorsa, Ukrayna önümüzdeki yıllarda da bir çatışma noktası olmaya devam edecektir.

Ya da III. Dünya Savaşı'nın patlak verebileceği demokratik bir ileri karakol olan Tayvan'ı düşünün. Birçok Amerikalı Tayvan'ın önemini mikroçiplere bağlar. Oysa gerçekte, bu ada coğrafi olarak çatışmanın merkezinde olmaya mahkûmdur.

Tayvan, Endonezya'dan Japonya'ya kadar Doğu Asya kıyı şeridini boydan boya uzanan Birinci Ada Zinciri'nin kalbinde yer alır. Batı Pasifik'in iki büyük marjinal denizi — ve aynı zamanda iki büyük çatışma bölgesi — olan Güney Çin Denizi ile Doğu Çin Denizi'nin kesişme noktasını işaret eder.

Tayvan özgür ve demokratik kaldığı sürece, Çin'in emellerine karşı çifte bir bariyer işlevi görür — Pekin'in gücünü ada zincirinin batısında hapseder ve Çin'in kuzeyden güneye uzanan sahil şeridinin bütünlüğünü bozar. Tayvan anakara tarafından ele geçirilirse, bu kuşatma kordonunda bir delik açılmış olur ve ada, Pekin'in açık Pasifik'e ve ötesine sıçrama tahtası hâline gelir.

Rusya Bir İstila Rotasıdır

Günümüz uluslararası siyasetini, kişiliklerin çatışması ya da işbirliği olarak görmek cazip olabilir — Rusya'da Putin, Çin'de Xi Jinping, ABD'de Trump. Ancak günümüzdeki politikalar, çok daha eski kalıplar tarafından şekillendirilmektedir: Coğrafya, dünyanın en güçlü liderlerinin bile kolayca kaçamayacağı örüntüler yaratır.

Putin bu çağın en belirgin haydudu olabilir, ancak o çoktan aşınmış yollarda ilerlemektedir. Yüzyıllar boyunca Rusya'nın büyüklüğü, ona bir ihtişam duygusu, Avrasya çapında stratejik erişim ve derin bir direnç ile güç rezervi kazandırmıştır. Ancak sıcak denizlerden uzak kuzeydeki konumu — ki bu denizler ticareti, okuryazarlığı ve liberalizmi taşımıştır — ülkeyi yavaş kalkınmaya ve despotizme yatkın kılmıştır. Açık arazileri, Rusya'yı hem Avrupa'dan hem Asya'dan gelen istilacılar için bir geçit hâline getirmiştir.

Sonuç, rejimleri ve ideolojileri aşan bir siyasal düzen olmuştur: merkezde güç biriktirerek, savunmasız ve uzak çevreyi yönetmeye çalışan bir yapı. ABD'li diplomat George Kennan'ın yazdığı gibi, bu düzenin stratejik kültürü “saldırı ve savunma kavramlarının ayrılmaz bir şekilde iç içe geçtiği” bir nitelik taşır.

Korkutucu ve korkan bir dev olarak Rusya, Korkunç İvan'dan Stalin'e ve şimdi Putin'e uzanan otokratlar döneminde, güvenliği şiddet yoluyla yayılma üzerinden aramış ve bu süreçte komşu devletlerin baş belası olmuştur.

Putin'in Ukrayna'ya yönelik grotesk saldırısı, 1930'larda Stalin'in burada uyguladığı zorla aç bırakma politikasını hatırlatır. Son çeyrek yüzyılda Çeçenistan, Gürcistan, Ukrayna, Kazakistan ve başka yerlerde yürüttüğü ardışık savaşlar ve müdahaleler, fiziksel ve ideolojik güvenliği uzay üzerinden elde etmeyi hedefleyen köklü bir geleneğin parçasıdır.

Soğuk Savaş sonrasında Batı'nın Rusya'yı nasıl yüzüstü bıraktığını ya da onu nasıl öfkeliendirdiğini sorgulayanlar, bu daha geniş örüntüyü gözden

kaçırmaktadır. Putin, komşu devletleri yalnızca tampon, tâbi ya da düşman olarak görebilen ilk Rus lideri değildir. Ve sonuncusu da olmayacaktır.

Çin'in Hakimiyet Haritası

Xi Jinping de kendini dönüştürücü bir lider olarak tanımlıyor ve zafer arayışı da coğrafyanın belirlediği hatlar boyunca ilerliyor. Çin'in stratejik coğrafyası amfibi niteliktedir: Ülke, devasa Avrasya hinterlandının sunduğu kaynaklara ve derinliğe olduğu kadar, Pasifik kıyılarının sağladığı okyanusal erişime de sahiptir.

Bu, iki ucu keskin bir nimettir. Çin zayıf ve bölünmüş olduğunda, genellikle denizden gelen daha zengin ve teknolojik açıdan daha gelişmiş düşmanların saldırısına uğrar; kara sınırları ise göçebeler, huzursuz azınlıklar ve rakip devletlerin tehdidi altındadır. Ancak Çin güçlü ve birleşik olduğunda, en tehlikeli ülke hâline gelir — zira aynı anda iki alanda da hâkimiyet peşinde koşabilir.

İşte Xi'nin stratejik hamlelerinin çerçevesi budur. Devasa donanma inşası, komşulara yönelik denizden baskı ve bir gün Hint Okyanusu ile diğer uzak denizlerde devriye geçecek mavi su donanmasının kurulması, Ming Hanedanlığı'nın altı yüzyıl önce elde ettiği okyanus ihtişamını geri kazanma çabaları olarak okunabilir. Xi'nin Kuşak ve Yol Girişimi ise aynı anda Avrasya'yı Çin'in ekonomik, teknolojik ve siyasal etkisi altına alarak kıtasal hegemonyayı tesis etmeyi hedeflemektedir.

Eğer Pekin başarılı olursa, dünyanın en büyük kara kütlesi ve en büyük okyanusları üzerinde ezici bir etki kuracaktır — bu tür bir melez hegemonya, Amerikan Yüzyılı'nı kesin olarak sona erdirecek ve Çin merkezli bir dünyanın başlangıcını getirecektir. Bu yüzden Xi'nin gündemi, Vietnam gibi kara komşularından, Japonya ve Filipinler gibi deniz rakiplerinden, Pasifik'in ötesindeki hükümler süper güce kadar uzanan çok yönlü ve kuşatıcı bir düşmanlık riskini de beraberinde getiriyor.

Ve işte bu nedenle, ABD'nin Hindistan'la uzun süreli, küçük düşürücü bir çekişmeye girmiş olması da büyük bir akılsızlıktır — çünkü Hindistan, Hint Okyanusu kıyı şeridi ve Himalaya sınırı sayesinde Çin'in kara ve deniz gücüne set çekebilecek bir bariyer işlevi görür.

Xi, Çin'in büyüklüğünün günümüzdeki taşıyıcısıdır. Ancak onun stratejik yönelimi ve bu yönelimin doğurduğu tehlikeler hiç de yeni değildir: Bunlar, mekân ve yerin inatçı gerçeklerinden kaynaklanmaktadır.

Amerika Geri Çekilebilir

Aynı durum, en kendine özgü lider olan Trump için bile geçerlidir. Coğrafya, ABD'nin uzun süredir uluslararası sistemi ayakta tutmasını sağlayan rakipsiz gücün temel kaynağıdır. Aynı zamanda, başkanın sergilediği bitmek bilmeyen stratejik kararsızlığın da kökenidir.

Ancak Amerika kadar “nimetlerle donatılmış” bir ülke, Trump'ın miras aldığı dünyayı yaratabilirdi. ABD'nin 19. yüzyılda kurduğu, benzeri olmayan refaha ve kaynaklara sahip bir kıta imparatorluğu, dünya sistemini kendi imajına uygun biçimde inşa etmek için gerekliydi. Avrupa ve Doğu Asya kıyı bölgeleri arasında yer alan, iki kıyıya sahip bir süper güç, Avrasya kıtasının her iki

ucunda da benzeri görülmemiş bir istikrar sağlayan ittifakları desteklemek için zorunluydu.

ABD genç ve zayıfken, geniş okyanuslar onu yabancı düşmanlardan koruyordu. Olgunlaşıp güçlendiğinde ise bu okyanuslar, onun etkisini yaydığı birer taşıyıcı bant işlevi gördü. Ayrıca, 1945'ten bu yana, Eski Dünya'dan olan uzaklığı ABD'nin bu bölgelerdeki gücünü daha da artırdı. Uzaklardaki demokratik Amerika, genellikle Avrupa ve Asya ülkelerinin varlığını tehdit etmedi; bu da onu, daha yakın ve varoluşsal tehditlere karşı cazip bir müttefik hâline getirdi.

Ancak coğrafya aynı zamanda can sıkıcı ikilemler de yaratır. ABD'nin ittifak sistemi, Amerika'nın Soğuk Savaş'taki Batı Berlin ya da günümüzdeki Baltık ülkeleri gibi çok uzak yerlerde çok büyük riskler almasını gerektirir. Daha temelde ise, Amerika'nın benzersiz güç ve konum bileşimi, dünya çapında geri çekilme yönünde kalıcı bir cazibe yaratır.

Sonuçta, ABD'nin geri çekilmesi Tayvan veya Estonya için bir felaket olabilir. Ancak devasa iç pazara ve geniş, suyla çevrili tampon bölgelere sahip bir kıta devi, bu daha az yapılandırılmış, daha anarşik dünyada muhtemelen iyi durumda olacaktır — en azından diğer tüm ülkelerden daha iyi.

Trump, 1945 sonrası Amerikan küresel angajman mirasıyla radikal bir kopuş gibi görünebilir. Bir başkanın NATO müttefiklerinin egemenliğini tehdit etmesine yakın tarihte pek örnek yoktur. Ancak ABD'nin sorunlu bölgelerden okyanuslarla ayrıldığını vurguladığında, Avrupa'nın savunmasının Avrupalıların işi olması gerektiğini ısrarla savunduğunda, Amerika'nın vatanını ve yarımküresini korumaya odaklanması gerektiğini söylediğinde ya da Grönland'ı ilhak etmek gibi ABD'nin ittifaklarını sarsabilecek fikirlerle oynadığında, çok daha eski, tek taraflı bir geleneğe yaslanmaktadır.

Bu gelenek, nesillere — hatta yüzyıllara — uzanır, çünkü inkar edilemez bir fiziksel koşuldan beslenir:

Washington'un modern dünyayı kurmasını sağlayan aynı coğrafya, ona kendi yolunda ilerleme seçeneğini de sunmaktadır.

Kartografi Stratejiye Dönüşüyor

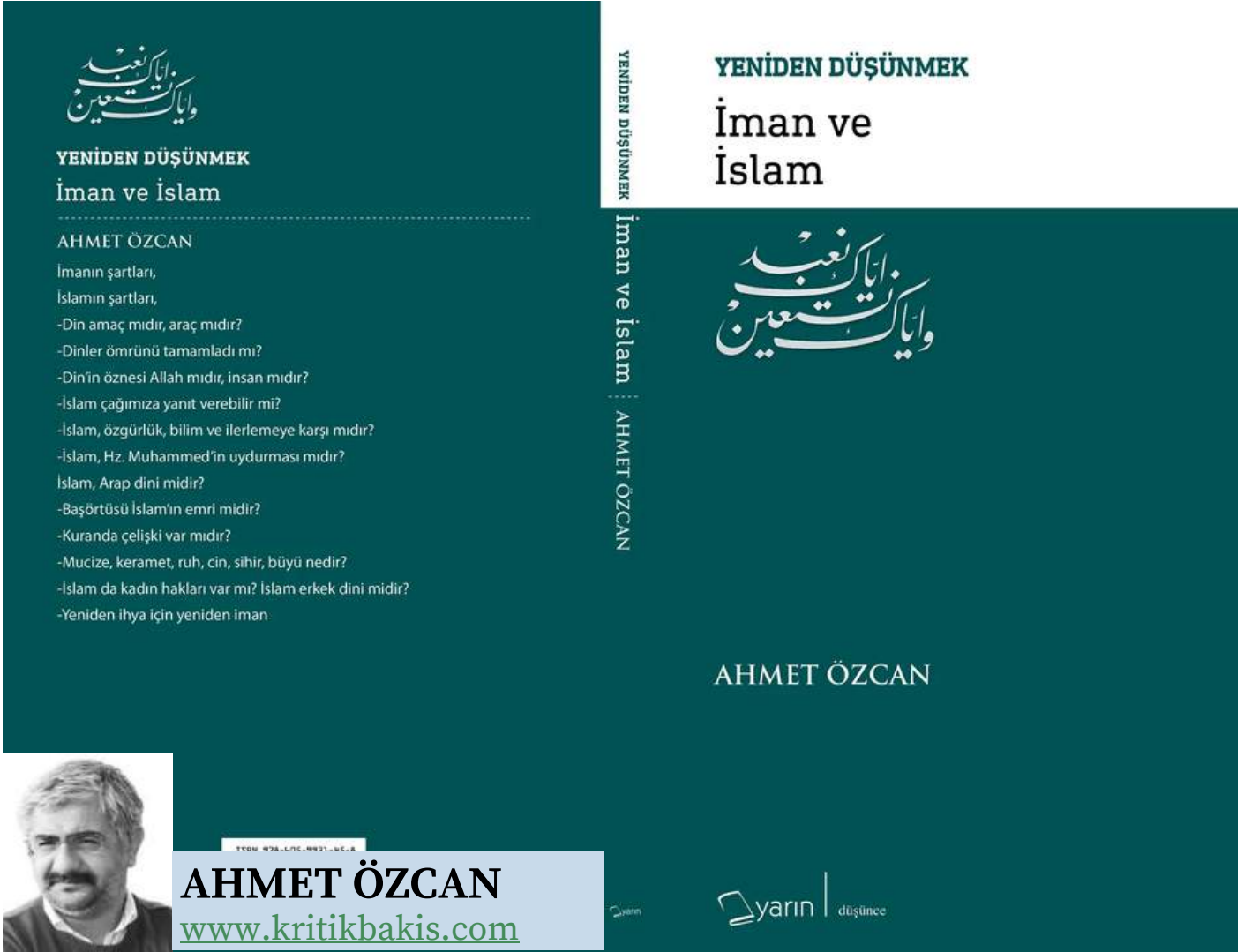
Coğrafya her şeyi belirleyen bir unsur değildir: Seçim olanaklarını daraltır ama asla ortadan kaldırmaz. Çin'in coğrafyası ona iki alanda genişleme imkânı sunabilir; ancak Xi ya da haleflerinin Tayvan'ı zorla ele geçirip geçirmeyeceğini nihayetinde tercihler belirleyecektir. Yine de coğrafi zihin, strateji için güçlü bir yardımcıdır — etkili hiçbir lider onsuz yapamaz. Coğrafi düşünme, bir toplumun alışkanlıklarını ve korkularını biçimlendiren fiziksel gerçeklikleri vurgulayarak hem kendimizi hem düşmanlarımızı tanımamıza yardımcı olur. Mevcut kriz ya da çatışmanın zemininde yatan tektonik güçleri açığa çıkararak karar alma süreçlerine derinlik kazandırır. Coğrafi zihin, stratejik tercih alanını bilir; çünkü bizi sınırlayan ve yönlendiren somut engelleri görür. Belirsiz geleceğe dair içgörü arayışında, geçmişte tekrar eden örüntüleri didikler.

ABD'nin bu zorlu çağda refah içinde yaşayabilmesi için, coğrafyayı müttefiki hâline getirmesi gerekecektir — bunu da, Rusya ve Çin'in çevrelerindeki korkmuş ülkelerde uyandırdığı doğal direnç eğilimlerinden yararlanarak ve Batı Pasifik'in suyla kaplı geniş alanlarını işgal filoları için ölüm tuzağına dönüştürecek savaş yöntemleri geliştirerek yapabilir. Amerika, yayılmacı dürtülerin Rus ve Çin davranışlarına coğrafi olarak köklendiğini ve Xi ile Putin'in gidişinden sonra bile sürebileceğini anlayacak bir realizme ihtiyacı duyacaktır. Tüm bunlar, haritacılığı strateji için güçlü bir metafor olarak ele almayı zorunlu kılar.

Strateji, ölümcül engellerle dolu küresel bir manzarada, bir noktadan diğerine doğru yolculuk etmeyi içerir. Dünya çok karmaşık ve değişken görüldüğünde bile — özellikle de böyle zamanlarda — coğrafyanın yarattığı baskı ve fırsatları haritalandırmak, başlamak için iyi bir yoldur.

İslam Çağımıza Yanıt Verebilir mi?

Din Bir Amaç mıdır, Araç mıdır?

Bu soru şöyle de sorulabilir: İslam dünyasından İslami bir hareket ya da kendisini İslam'a refere eden bir siyasi grup iktidar olunca, haber ajansları ve gazetelerde niçin şöyle haberler geçiyorlar; "Afganistan'da şeriat ilan edildi, kadınların sokağa çıkması, erkeklerin sakallarını kesmesi yasaklandı.", "Çeçenistan'da şeriat anayasası kabul edildi. Zina eden bir kadın taşlandı, hırsızlıktan yakalanan bir kişiye falaka cezası verildi", "Pakistan'da İslam anayasası: hırsızların eli kesilecek."

Buna benzer haberler dindar Yahudi ya da Hristiyanların seslerini yükselterek çeşitli taleplerde bulunduklarında onlar için de geçerlidir. Örneğin İsrail'de "Radikal dinci Yahudiler, cumartesi günü yapılan filan toplantıyı protesto ettiler", ya da "Papa, evrim teorisi ile ilgili tartışma yasağını kaldırdı" gibi.

İlahi dinin çağdaş dünyada insanoğluna sunduğu görüntü niçin hep yasaklar ve baskılarla özdeştir. O kadar ki, bu dinin gönüllü ya da doğuştan mensupları dahi, dinlerinin bu tür görüntüler üreten yorumlayıcılarını tasvip etmemekte ve bu yorumcular hep "azınlık ve fanatik bir grup" olarak kalmaktadır.

Türkiye'de İslami bilinçlenme oranı arttıkça neden geniş bir toplumsal kesimde ürküntü ve korku hâkim

olmaktadır. Toplumun çoğunluğu, neden İslam'ı sahiplenerek düşünen ve yaşayan insanlara karşı garip bir şüpheyile bakmakta ve mesafe koymaktadır?

"Din bir araç mıdır, amaç mıdır?" sorusu, esasen bu soruya "amaçtır" cevabı verilmesinin ürünü olan düşünce ve politikaların, yukarıdaki soruları sorduracak görüntüler üretmesinin nedenini sorgulamamızı sağlamaktadır.

Genel olarak ilahi dinin, özel olarak İslam'ın "kesin inançlıları" yani dindarları, bütün insanların ve bütün bir hayatın din tarafından şekillendirilmesini ve denetlenmesini içeren ortak bir bakış açısına sahiptir. Din kurallarını ilahi kaynaklı olması nedeniyle değişmez ve tartışılmaz olarak algılayan bu yaklaşım, bu kuralların hâkim olmasıyla insanların bütün sorunlarının çözüleceğini ve bu nedenle Din'i hâkim kılmanın her din mensubunun temel görevi olduğunu savunur. Oysa bu yaklaşımın, bizatihi dinin arzu ettiği bir yaklaşım olup olmadığı tartışmalıdır. Zira din kurallarının hangi yorumunun ve nasıl egemen kılınacağı gibi yeni sorular ve belirsizlikler ortaya çıkmaktadır. Yahudiler ve Hristiyanlar, din adamları sınıfının varlığı nedeniyle kısmen bu belirsizliği aşmıştır.

Ancak Müslümanlar için bu belirsizlik hâlâ geçerlidir; İslam'ın hangi yorumu, kime göre tek doğrudur? Bu tek doğru yorumu tasvip etmeyenlerin durumu ne olacaktır? Bu yaklaşım, adeta bir şekilde güçlü ve iktidar olan yorum, tek doğru yorum olarak uygulanır sonucuna götürmektedir. Bu nedenle de İslam tarihi boyunca, iktidara yakın duran ulemanın İslam yorumu egemen olmuştur. Yine aynı nedenle iktidar sahipleri de kendilerine yakın buldukları yorumları desteklemişlerdir. Sonuçta dini hâkim kılma söylemi, giderek belli bir yorum tarzına sahip taraftarların iktidar olma çabalarının bir aracı haline gelmiştir. Emeviler döneminde hilafet tartışmaları, Abbasiler döneminde Mutezile odaklı tartışmalar ve Osmanlılar döneminde Sünni/Hanefi yorumla Safevi Şiiliği ve Batini yorumlar arasındaki çatışmalar, tam da bu iktidar mücadelesinin görüntüleri olarak yaşanmıştır.

Peki, çağdaş dünyada dinin anlamı nedir? İslam, Hristiyanlığın yaşadığı türden bir "hayattan çekilme" ve "dünyevi iddialarından vazgeçme" özelliğine sahip olmadığına göre ve tam tersine inanç ve hükümleri itibarıyla hayatın her boyutuna dair ilke ve kurallar vazettiğine göre, İslam'ın egemenlik sorunu çağdaş dünyada nasıl çözülecektir? Yani en başta bu dinin mensupları, İslam'ın egemen olması karşısında korku ve kaygı yerine ümit, huzur ve güven duygusunu nasıl tadacaklardır?

Bizce bu sorun, bizatihi Din'in ve din kurallarının amaç olmaktan çıkarılması ve Endülüslü âlim Şatibi'nin ortaya koyduğu bir usulle yani bu kuralların amacının tespitiyle "Mekasidu's-Şeria"(Şeriatın Maksatları) bağlamında çözümlenebilir.

Bunun anlamı şudur: Allah, yaratıp şereflendirdiği ve sorumluluk yüklediği insanı, şeytanın temsil ettiği kötülükle (Şer), ilahi kaynaklı iyiliğin (Hayr) arasındaki kavgada doğru bir tercih yapma imtihanına tabi tutmaktadır. Bu imtihan, bir potansiyel olarak 'insan' olma tözünün sınırlı, ölümlü ve kötülük de içeren dünya hayatında, iyilik yoluyla gerçek ve ebedi bir varoluşu hak etmenin fırsatı ve imkânı manasındadır. Allah, bu amaçla insanlara doğru ve yanlış ayırma (furkan), doğru ve iyiden yana tercih yapma (hidayet), doğru yolda yürüme (rehber) ve kötülükten uzak durmasını (öğüt) sağlayacak kelam/vahiy ile konuşmuştur. Vahyin amacı, insanların iyilik ve adaletten yana tercih yapmalarını sağlamak, unuttuklarını hatırlatmak, kötülük ve zulümden uzak tutmak ve yaşam imtihanını Allah'ın kendisinden istediği yol üzere yaşayarak (iman) geldiği yere dönmesini (ileyhi raciun) sağlamaktır. Allah kelamı, bizatihi kendisi olarak değil, gösterdiği ve tanımladığı yol anlamında dindir. Kur'an'ı Kerim'de şir'a (yolu belirleme) beş yerde, din (yolun muhtevası) 85 yerde ve İslam (yola girme, uyma) kelimesi de 161 yerde kullanılmıştır. Bu kelimelerin kendisi bir maksadı ifade etmemekte; Tevhit, adalet, iyilik, ahlak ve barışın egemenliğini sağlama "yol"unu bir maksat olarak insanlara sunmaktadır. Ancak zaman içerisinde bu asıl yol ve maksat yerine, bu yolda asıl maksada ulaşmak

için rehber, furkan, hidayet ve öğüt olan (yani araç olan) "Kitab"ın kendisi yer değiştirmiştir. Bizatihi "din" olarak telakki edilen kurumlaşmış kurallar bütününün kendisini savunmak ve egemen kılmak "maksat" haline gelmiştir.

Din, resul ve aktardığı Kur'an'ı Kerim, insanlara bir yol göstermekte, insanlar ise bu yolda gitmek yerine bu yolu "gösteren" parmağa bağlanmayı "dindarlık" olarak telakki etmektedirler.

Örneğin Kur'an, "hükmettiğiniz zaman adaletle hükmedin" demekte, ama bazı yorumcular "Kur'an'la hükmetmeyi" savunmaktadırlar. Yani "Kur'an'ı hakim kılmak" bizatihi bir amaçmış gibi psikolojik bir ifade haline gelmiş ve muhtevasından kopmuştur. Oysa adalet ve iyiliği üstün tutmak, kötülük ve zulmü engellemek zaten (en genel anlamda) Kur'an'ı hakim kılmaktır. Müslümanlar Kur'an'a uymak için "Adaletle nasıl hükmederiz, iyiliği nasıl üstün tutarız, doğru ve güzel olanı nasıl tespit ederiz" diye düşünmek ve bu soruların çağdaş koşullarda çeşitli ve çok örnekli cevaplarını bulma çabası göstermek yerine, sadece "Kur'an'ı hâkim kılmak" ya da 'Allah'ın indirdiğiyle hükmetmekten bahsetmeyi (ya da dayatmayı) tercih etmektedir. Örneğin, yönetim ve hukukla ilgili tartışmalarda bu durum açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. İlk Müslümanların bu konulardaki tartışmaları hem daha rahat bir psikoloji içerisinde sürmüş hem de bu konular bir "itikad" sorunu olarak algılanmamışken, bugün demokrasi ya da hukukla ilgili bir tartışma hem "Din elden gitmesin" psikolojisi içinde hem de iman, küfür ve şirk gibi itikadi kavramlar üzerinden yürütülmektedir. Oysa devlet ve yönetim eksenli tartışmalar, İslam tarihinin hiçbir devrinde (Hariciler hariç) hiçbir ekol tarafından böyle bir çerçevede ele alınmamıştır. Hz. Ömer döneminde Sasanilerin "Divan" geleneği "Ehli Hal ve'l Akd" denilen şura modeli olarak benimsenmiş ve hiç kimse bir küfür düzeni suçlamasında bulunmamıştır. Aynı şekilde Hz. Ali ve Muaviye kavgası boyunca da taraflar itikadi kavramlarla birbirini suçlamamış, siyasi anlamda adalet ve zulüm kavramları ekseninde bir tartışma yürütülmüştür.

Kaldı ki bugün şeriat nizamı olarak telakki edilen kural ve kaidelerin hemen hepsi Emeviler dönemindeki Arap İslam pratiğinin ürünüdür ve bir tür Arap İslam yorumudur.

Aynı şekilde Osmanlı ya da İran kaynaklı birçok yorum ve uygulamanın da İslam'ın maksatları doğrultusunda, Müslümanların farklı koşullarda ürettiği pratikler olarak anlaşılması gerekmektedir.

Bu amaç ve araç anlayışının yer değiştirmesi nedeniyle Müslümanlar, dinlerinden her sorularına cevap bulmak, her sorunlarını çözmesini beklemek ve bunu da insanlara dayatmak gibi "üretilmiş bir davranış" sergiler olmuşlardır.

Oysa din, iyilik ve adaleti üstün tutmak için bir araçtır. Yani amaç dini egemen kılmak değil, dinin de öğütlediği üzere, bireysel ve toplumsal düzeyde adaleti ve iyiliği üstün tutmaktır.

Ancak Müslümanlar için bu belirsizlik hâlâ geçerlidir; İslam'ın hangi yorumu, kime göre tek doğrudur? Bu tek doğru yorumu tasvip etmeyenlerin durumu ne olacaktır? Bu yaklaşım, adeta bir şekilde güçlü ve iktidar olan yorum, tek doğru yorum olarak uygulanır sonucuna götürmektedir. Bu nedenle de İslam tarihi boyunca, iktidara yakın duran ulemanın İslam yorumu egemen olmuştur. Yine aynı nedenle iktidar sahipleri de kendilerine yakın buldukları yorumları desteklemişlerdir. Sonuçta dini hâkim kılma söylemi, giderek belli bir yorum tarzına sahip taraftarların iktidar olma çabalarının bir aracı haline gelmiştir. Emeviler döneminde hilafet tartışmaları, Abbasiler döneminde Mutezile odaklı tartışmalar ve Osmanlılar döneminde Sünni/Hanefi yorumla Safevi Şiiliği ve Batini yorumlar arasındaki çatışmalar, tam da bu iktidar mücadelesinin görüntüleri olarak yaşanmıştır.

Peki, çağdaş dünyada dinin anlamı nedir? İslam, Hristiyanlığın yaşadığı türden bir "hayattan çekilme" ve "dünyevi iddialarından vazgeçme" özelliğine sahip olmadığına göre ve tam tersine inanç ve hükümleri itibarıyla hayatın her boyutuna dair ilke ve kurallar vazettiğine göre, İslam'ın egemenlik sorunu çağdaş dünyada nasıl çözülecektir? Yani en başta bu dinin mensupları, İslam'ın egemen olması karşısında korku ve kaygı yerine ümit, huzur ve güven duygusunu nasıl tadacaklardır?

Bizce bu sorun, bizatihi Din'in ve din kurallarının amaç olmaktan çıkarılması ve Endülüslü âlim Şatibi'nin ortaya koyduğu bir usulle yani bu kuralların amacının tespitiyle "Mekasidu's-Şeria"(Şeriatın Maksatları) bağlamında çözümlenebilir.

Bunun anlamı şudur: Allah, yaratıp şereflendirdiği ve sorumluluk yüklediği insanı, şeytanın temsil ettiği kötülükle (Şer), ilahi kaynaklı iyiliğin (Hayr) arasındaki kavgada doğru bir tercih yapma imtihanına tabi tutmaktadır. Bu imtihan, bir potansiyel olarak 'insan' olma tözünün sınırlı, ölümlü ve kötülük de içeren dünya hayatında, iyilik yoluyla gerçek ve ebedi bir varoluşu hak etmenin fırsatı ve imkânı manasındadır. Allah, bu amaçla insanlara doğru ve yanlış ayırma (furkan), doğru ve iyiden yana tercih yapma (hidayet), doğru yolda yürüme (rehber) ve kötülükten uzak durmasını (öğüt) sağlayacak kelam/vahiy ile konuşmuştur. Vahyin amacı, insanların iyilik ve adaletten yana tercih yapmalarını sağlamak, unuttuklarını hatırlatmak, kötülük ve zulümden uzak tutmak ve yaşam imtihanını Allah'ın kendisinden istediği yol üzere yaşayarak (iman) geldiği yere dönmesini (ileyhi raciun) sağlamaktır. Allah kelamı, bizatihi kendisi olarak değil, gösterdiği ve tanımladığı yol anlamında dindir. Kur'an'ı Kerim'de şir'a (yolu belirleme) beş yerde, din (yolun muhtevası) 85 yerde ve İslam (yola girme, uyma) kelimesi de 161 yerde kullanılmıştır. Bu kelimelerin kendisi bir maksadı ifade etmemekte; Tevhit, adalet, iyilik, ahlak ve barışın egemenliğini sağlama "yol"unu bir maksat olarak insanlara sunmaktadır. Ancak zaman içerisinde bu asıl yol ve maksat yerine, bu yolda asıl maksada ulaşmak

için rehber, furkan, hidayet ve öğüt olan (yani araç olan) "Kitab"ın kendisi yer değiştirmiştir. Bizatihi "din" olarak telakki edilen kurumlaşmış kurallar bütününün kendisini savunmak ve egemen kılmak "maksat" haline gelmiştir.

Din, resul ve aktardığı Kur'an'ı Kerim, insanlara bir yol göstermekte, insanlar ise bu yolda gitmek yerine bu yolu "gösteren" parmağa bağlanmayı "dindarlık" olarak telakki etmektedirler.

Örneğin Kur'an, "hükmettiğiniz zaman adaletle hükmedin" demekte, ama bazı yorumcular "Kur'an'la hükmetmeyi" savunmaktadırlar. Yani "Kur'an'ı hakim kılmak" bizatihi bir amaçmış gibi psikolojik bir ifade haline gelmiş ve muhtevasından kopmuştur. Oysa adalet ve iyiliği üstün tutmak, kötülük ve zulmü engellemek zaten (en genel anlamda) Kur'an'ı hakim kılmaktır. Müslümanlar Kur'an'a uymak için "Adaletle nasıl hükmederiz, iyiliği nasıl üstün tutarız, doğru ve güzel olanı nasıl tespit ederiz" diye düşünmek ve bu soruların çağdaş koşullarda çeşitli ve çok örnekli cevaplarını bulma çabası göstermek yerine, sadece "Kur'an'ı hâkim kılmak" ya da 'Allah'ın indirdiğiyle hükmetmekten bahsetmeyi (ya da dayatmayı) tercih etmektedir. Örneğin, yönetim ve hukukla ilgili tartışmalarda bu durum açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. İlk Müslümanların bu konulardaki tartışmaları hem daha rahat bir psikoloji içerisinde sürmüş hem de bu konular bir "itikad" sorunu olarak algılanmamışken, bugün demokrasi ya da hukukla ilgili bir tartışma hem "Din elden gitmesin" psikolojisi içinde hem de iman, küfür ve şirk gibi itikadi kavramlar üzerinden yürütülmektedir. Oysa devlet ve yönetim eksenli tartışmalar, İslam tarihinin hiçbir devrinde (Hariciler hariç) hiçbir ekol tarafından böyle bir çerçevede ele alınmamıştır. Hz. Ömer döneminde Sasanilerin "Divan" geleneği "Ehli Hal ve'l Akd" denilen şura modeli olarak benimsenmiş ve hiç kimse bir küfür düzeni suçlamasında bulunmamıştır. Aynı şekilde Hz. Ali ve Muaviye kavgası boyunca da taraflar itikadi kavramlarla birbirini suçlamamış, siyasi anlamda adalet ve zulüm kavramları ekseninde bir tartışma yürütülmüştür.

Kaldı ki bugün şeriat nizamı olarak telakki edilen kural ve kaidelerin hemen hepsi Emeviler dönemindeki Arap İslam pratiğinin ürünüdür ve bir tür Arap İslam yorumudur.

Aynı şekilde Osmanlı ya da İran kaynaklı birçok yorum ve uygulamanın da İslam'ın maksatları doğrultusunda, Müslümanların farklı koşullarda ürettiği pratikler olarak anlaşılması gerekmektedir.

Bu amaç ve araç anlayışının yer değiştirmesi nedeniyle Müslümanlar, dinlerinden her sorularına cevap bulmak, her sorunlarını çözmesini beklemek ve bunu da insanlara dayatmak gibi "üretilmiş bir davranış" sergiler olmuşlardır.

Oysa din, iyilik ve adaleti üstün tutmak için bir araçtır. Yani amaç dini egemen kılmak değil, dinin de öğütlediği üzere, bireysel ve toplumsal düzeyde adaleti ve iyiliği üstün tutmaktır.

Dinler Ömrünü Tamamladı mı?

19.yüzyılda başlayan bilimsel-teknolojik keşif ve icatlar sonrasında, din ve mezhep savaşları ve engizisyon gibi uygulamalarıyla Hristiyanlığın yaşadığı bunalım sonrası Avrupa'da din karşıtı fikirler güçlenmiştir. Kiliselerin ve din adamlarının her konuda dogmatik inanç ve pratikleri toplumsal baskı unsuru haline getirmesi, bilimsel keşiflere karşı çıkması, yeniliklere itiraz etmesi ve yeni sorulara cevap verememesi, insanları dinden soğutmuş, hatta inançlarını sorgular hale getirmiştir. 20. Yüzyılın başından itibaren güçlenen din(Hristiyanlık) dışı-seküler (kiliseye uymayan) felsefe ve ideolojiler, dini dogmaları çürüten, dinin siyasi ve sosyal baskılarını teşhir eden sert eleştirileriyle kitleleri etkisi altına almış, insanların hayatını şekillendiren yeni sanayi toplumu, kentler, fabrikalar ve okullar, dinin yerine geçmiştir. Bu anlamda Avrupa'da Hristiyanlık dini bir bakıma ömrünü tamamlamış, laik yönetimler eliyle de kurumsal olarak siyasi ve sosyal hayattan uzaklaştırılmıştır.

Yahudilik zaten dar ve kapalı bir toplum inancıdır ve bu süreçte kendi içerisinde benzer bir süreç yaşamıştır. Birçok Yahudi, din dışı, din karşıtı yeni fikir ve ideolojileri benimseyip, Yahudi kimliğini sadece ırk olarak korusa da inanç olarak terk etmiştir.

İslam ise bu süreçte benzer bir son yaşamamıştır. Çünkü ne Hristiyanlık gibi tartışılmaz bir din adamları sınıfı ve ne de tanrının kutsal kilisesi gibi bir kurumu yoktur. Ayrıca İslam'ın bilimsel keşifler ve yeni teknolojilere karşı kategorik olarak inanç düzeyinde bir karşıtlığı yoktur. İslam dünyasında bu yenilikler sadece geleneksel alışkanlıkları değiştirdiği ve batıdaki gibi inançsızlığa yol açabileceği kaygısıyla endişeyle karşılanmıştır. Buna rağmen 19. Yüzyıl sonundan itibaren Cemalettin Afgani gibi alimler, Orta Asya'da Cedit hareketi, İran'da Usuliler, Osmanlı da ise Yeni Osmanlılar ve İttihat Terakki İslamcılığı gibi akım ve örgütler eliyle modernlikle, bilimle çatışmayan İslam yorumları gündeme getirilmiş, batıdaki gelişmelere paralel olarak İslam dünyasında da İslam'ın içinde kalarak yenilenme tartışmaları yürütülmüştür. Bu tartışmalar ve arayışlar hala da devam etmektedir. Bu nedenle İslam, diğer dinlerin akıbetiyle karşılaşmamış, yenilenme dinamizmi, özündeki akla dayalı tefekkür birikimiyle devam etmiştir.

Bu anlamda din, yani tevhid yolu, kıyamete kadar asla ömrünü tamamlamayacaktır. Dünya ne kadar değişirse değişsin, insan daima fitratının, vicdanının yolunu arayacak ve din, işte o yolu tekrar ve tekrar göstermeye devam edecektir.

Din'in Öznesi Allah mıdır, İnsan mıdır?

Din'in sahibi Allah ve öznesi yani temel konusu ve problemi de insandır. Oysa İslam düşüncesi olarak gelişen çağdaş yorumlarda bu yer değiştirmiş, dinin sahibi Müslümanlar, öznesi de Allah yapılmıştır. Bunun sonucunda ise Müslümanlar "din uğruna savaşan", din adına hareket eden, din'i yaşatmaya ve korumaya çalışan, din'den yola çıkarak hayatı tanzim etmeye çalışan insanlar konumuna gelmiştir.

Oysa din Allah'ındır, Müslümanların onu korumak ve yaşatmak diye bir sorunu veya görevi yoktur. Din'i koruyacak ve kıyamete kadar yaşatacak olan Allah'tır. Müslümanlar Din'in (yolun) sadece mensubudur. O yol'dan yürüyerek kendileri için dünya ve ahirette hayırlı olacak bir tercih yapar ve sorunlarını iyilik ve adalet lehine çözmeye gayret ederler. Yol'un kendisi bir maksat olmadığı ve yol Allah'a ait olduğu için Müslümanlara düşen; sadece bu yolda yürümek ve sapmamaya çalışmaktır.

Bu çerçevede İslam'ın öznesi insandır, insanı temel alır. İnsan açısından olaylara bakar ve insanın dünyevi ve uhrevi kurtuluşu, mutluluğu esas alınır. Oysa Müslümanların zihninde bu yer değiştirmiştir; özne "Allah" haline getirilerek adeta Allah'la insan karşı karşıya getirilmiştir. Öyle ki ilahi ve beşeri ayrımı yapılarak, insanın ürettiği her şey ile "ilahi olan", ayrı ve karşıt yere konumlandırılmıştır.

Bu bakış açısı; insanı aşağılamayı, ona güvenmemeyi ve karşısına da Allah'ı koyarak adeta yarıştırmayı doğurmuştur. "İslam"la bazı düşünce akımlarının (sosyalizm, milliyetçilik, liberalizm, kamalizm) yarıştırılması, İslam'ın hâkimiyeti ile Allah'ın hâkimiyetinin yarıştırılması, vahiyle aklın karşı karşıya getirilmesi gibi bir dizi tartışma konusunun kaynağı da işte bu yanlış din, Allah ve insan telakkisidir.

Oysa Kur'an'ı Kerim'de yaratılışın anlatıldığı ayetlerde Allah'la insan değil, hatta Allah'la iblis de değil, insanla iblis çatışmıştır, Allah bu çatışmada insandan yana tavır alarak insanı yüceltmış (eşrefi mahlukat), iblis ise insanı aşağılamış ve çamurdan yaratıldığını öne sürerek ona secde etmemiştir. Bu yüzden de iblis kovulmuş, ama insandan üstün olduğu iddiasını ispat için "imtihan" bağlamında ona mühlet verilmiştir.

Yani insanı aşağılayan ve Allah'ın karşısına dikmeye uğraşan, ona güvenmeyen, onun varlığından rahatsızlık duyan iblistir. İnsanı yaratıp şereflendiren, onu savunan, güvenen, diğer yaratılmışlardan üstün yapan ise Allah'tır.

Bu apaçık varlık telakkisine rağmen Kur'an'ı okuyup yaşama geçirme mücadelesi verdiğini iddia eden insanların, tam tersi bir "çelişki ve mücadele" yorumu yapması ancak sosyolojik, siyasi ve psikolojik gerekçelerle izah edilebilir. Ama Kur'an'la asla izah edilemez.

Din'in öznesi insandır ve insanın karşıtı Allah değil şeytandır yani kötülüktür. İnsanın varoluşu; şeytandan (kötülüklerden) arınma (Berae) ve ilahi ruhundan gelen adalet, iyilik ve barıştan yana tercih yaparak kötülüklerden özgürleşme çabası olarak anlamlandırılmıştır. İmtihan, işte bu özgürleşme (Tevhit-La İlahe İllallah) çabası içerisinde verilmektedir. İnsan merkezli bu bakış açısı ve dinin sahipliğini Allah'a has kılarak insan-Allah ve dini yerli yerine oturtan bu yorum tarzı, peygamberin bütün bir hayatı ile teferruatlı, pratik bir şahitliğe ve örneklığe sahiptir. Resulullah, "yürüyen Kur'an" olarak, Allah'ın öğütlediği yolda yürüme çabasının ve bizatihi "yaşamın" anlamının

öğrenileceği bir öğretmendir. “Rahman ve Rahim olan Allah”, insanı merkeze koyarak iyilik ve adaleti egemen kılmanın, üstün tutmanın, kötülük ve zulümleri de alt etmenin mücadelesini, peygamberlerin hayatıyla insanlara göstermiştir. İşte bu nedenle Resulullah Medine’yi kendisine yurt edindiğinde yani “Medine’de İslam/şariat ilan edildiğinde”, zalimlerden başkası korkmamış ve Müslüman olsun olmasın tüm Medine halkı, Medine’ye “barış, esenlik, adalet ve iyilik” geliyor diye Hz. Peygamber’i heyecan ve aşkla karşılamıştır. Aynı şekilde İslam orduları İran’a ‘dinlerin zulmünden kurtarmak’ amacıyla girince İran halkı şahlarının ve yardımcısı din adamlarının-zerdüşt moğ-mollalar-zulmünden kurtulduk diye gönüllü olarak İslama girmişlerdir. İlk İslam fetihlerinin 30-40 yıl içinde adriyatikten Çin seddine kadar İslamı egemen kılması, kılıç zoruyla değil, aksine kılıcın kestiği zalim egemenlerden özgürleşen halkların gönüllü olarak İslama teslim olması sayesinde.

Çağdaş dünyada Müslümanlar, “Dinlerini kendilerine ve insanlığa bir zindan ve zahmete” dönüştüren yorumlardan arınarak, gerçekten bir “rahmet ve felah” yolu olarak kavramanın fihkî (çabası) içinde olmalıdır. Bunun yolu da öncelikle dini amaç olmaktan çıkartıp sadece gerçek amaç için, yani dalaet ve iyilik sayesinde insanı eşrefi mahlukat yapacak, gerçekten iyiliği üstün tutup kötülüğü alt ederek insanlaştıracak, kötülüğü insandan tenzih edecek bir “yol” olarak telakki eden ve insanı merkeze alarak, ona güvenerek ve aklın doğru çalışmasını sağlayarak sorunları çözmenin örneklerini göstermektir.

Aksi halde din, Allah’ın adını kullanarak “yasalar ve yasaklarla” özdeşleşen, yaşanan hayatı kapsayamayıp izah edemeyen, tarım toplumu çağının pratik kural ve ilkelerini bilgi toplumunda hâkim kılmaya çalışan, Allah adına zulümlerin işlenebildiği “tehlikeli bir iktidar silahı” olmaktan kurtulamayacaktır.

Evet, İslam bütün hayata dair, hayatın her boyutuna hitap eden ilke ve değerler vazetmiştir. Ancak esas olan bu ilke ve değerlerin maksadını tespit ederek onları hâkim kılmanın “İslam’a uymak” “dindar olmak” ve “Allah’ın rızasını kazanmak” anlamına geldiğini kavramaktır. Bu ilke ve değerleri sosyolojik, psikolojik ya da siyasi gerekçelerle yanlış yorumlayarak insanlığa dayatmanın adı ise ne yazık ki dindar olmak, daha iyi Müslüman olmak ya da İslam’ı hâkim kılmak değil, sadece Allah adına zulmetmektir. Ve maalesef İslam dünyası bu mantığın ürünü olan uygulamaların örnekleriyle doludur. O halde siyasi ya da toplumsal bir proje, Müslüman bir zihin açısından İslam’ın iyilik, adalet, barış ve özgürlük gibi maksatlarına uyup uymama ölçüsüyle üretilebilir veya tartışılabilir hale gelmelidir. Yani ölçü, İslam’dan yola çıkarak bir proje üretmek değil, pratik hayattan yola çıkarak İslam’ın ilke ve değerlerinin maksatlarına uygun (en azından açıkça bu değerlere ters düşmeyen) fikir ve pratikler üretmek olmalıdır. Bunu tespit ve tayin edecek olanlar ise farklı yorum ve usullere sahip ilim sahipleridir.

Onaylayacak ya da reddedecek olan ise insanlar, toplum ya da millettir. Bu anlamda “icma-i ümmet”, bir fıkıh kuralı olarak ulemanın ittifakı şeklinde değil, bir siyaset felsefesi olarak, bir toplumun özgür iradesiyle çeşitli görüş ve yorumları dinleyip birine ağırlık koyması şeklinde yeniden tanımlanabilir.

Çağdaş dünyada, İslam’ın ve Müslümanların tüm insanlığa örnek olacak siyasi, ekonomik ve sosyal fikir ve projeler üretebilmelerinin yolu öncelikle din, Allah ve insan telakkisinin tarım toplumu çağının iktidar sahipleri tarafından yapılmış yorumlarının etkisinden arınarak özgürlükçü bir temelde yeniden oluşturulmasından geçmektedir. Bunu; Katolisizme benzeyen ve Sünni dünyayla tarihsel kavgayı sürdürmeyi ifade eden Şia İran’ı, bedevi Arap aklının ürünü olan selefi Arap/İslam dünyası gerçekleştiremez. Aynı şekilde İngiliz emperyalizminin Hindistan’ı bölme politikasının ürünü olan Pakistanlı ulemanın anti hinduizmi, Afganistan’ın, Sudan’ın ve Cezayir’in tarım toplumu özelliğinden arınamamış ve siyasi kavgalarla iç içe geçmiş olan İslam anlayışları da gerçekleştiremez. Bunu, bir İslam medeniyeti mirasının sonuçlarına ve modernleşme problemlerine de vakıf Müslüman siyasetçiler ve düşünce adamlarının koordineli çabaları gerçekleştirebilir.

Din, son tahlilde insanlaşmak için bir araçtır. İnsan, kötülüğe eğilimli beşer yanının kendisini yönetmesinden arınarak, Allah’ın gösterdiği yola, yani iyiliğin ve adaletin yoluna din sayesinde girer.

Bu yol, tabii ki, kolay olmayan, insan nefesine ağır gelen, beşeri içgüdü ve reflekslerin sürekli kontrolünü gerektiren zahmetli bir yoldur. Ancak insan olmanın, Âdem-adam olmanın başka bir yolu da yoktur. Dünya hayatının geçiciliği, ahiretin ise ebedi oluşu unutulmadan, bu zahmetin insanı olgunlaştırıcı özelliğinin idrakiyle ahlaklı bir hayat yaşamak, kendine, başkalarına ve Allah’ın rahmetine sırt çevirip zulmetmekten daha zahmetsizdir.

İnsan, varlık şuurunu ve yaşama amacını unutunca, ya da ancak tüm insanlar için geçerli bir amaç sahibi olmayınca zalimleşmekte, başka hiçbir canlıda olmayan bir vahşet ve yıkıcılık güdüsü açığa çıkmaktadır. Savaşlar, zulümler, işkenceler, sömürü, yalan, yolsuzluk, hırsızlık ve diğer kötülükler, Allah ve Âdem şuurunun unutulmasının ürünüdür. Allah sevgisi ve O’ndan uzaklaşma kaygısı ile Âdem olma idraki ve sorumluluğunu kuşanmak, insanın bu vahşi yanlarını terbiye eden tek yoldur. Tarih boyunca bu ilahi mesajlar sayesinde insanlık medeni bir düzene kavuşmuş, bu mesajların suistimalini de içeren istismarcı, sömürücü hâkim sınıfların egemenlik dönemleri ise kan ve gözyaşı getirmiştir. İnsanların maddi uygarlık düzeyleri yükselse de, Allah ve Âdem şuurunu kaybedince, bu uygarlık düzeyinde insanı kullaştırmanın rafine biçimleri bu kez egemen olmaktadır. Bu anlamda din, her tür yaşam tarzı ve sosyolojik farklılığa rağmen tüm insanlar için iyilik ve adalet yolunu gösteren, hatırlatan ve öğreten bir insan olma kılavuzudur.

Dinlerin zaman içinde statükoların birer parçasına dönüşmesi, kurumsallaşarak yaşanan hayatın dondurulmasını sağlayan muhafazakâr kültürün temeli olması, insanın huzur ve mutluluğu yerine içsel gerilim ve politik çatışmaların kaynağına dönüşmesi, tarihte bolca görülen bir sapma örneğidir.

Bu nedenle, dinin insan olma çabası için bir araç olduğu ve sahibinin sadece Allah olduğu şuuru, dinlerin istismarının da, asıl maksatlarına ters düşecek bir şekilde kurumsallaşıp insanüstü güçler haline gelmesinin de önüne geçecektir.

Bu bağlamda, dinin özüne ve asıl maksadına vurgu yapan, sömürü, zulüm, kula kulluk ve insanları bir birbirine düşüren her tür fitneyi ortadan kaldıracak bir özgürlükçü din anlayışının yerleşmesi şarttır.

Bu manada Tevhid, insanlığın içinde boğulduğu kapitalist dünyanın aşılması, insanca yaşanacak başka bir dünya kurulması ve kötülüklerin alt edilmesi için gerekli şuurun özünü ifade eder. Allah'tan başka ilah yoktur şiarı, her tür insanüstü, insanı aşağılayan, insana karşı ve insanı yok edici düşünce ve davranışların terk edilmesi demektir. Kula kulluğun reddi, adaletli bir devlet, adalet ve eşitliğe dayalı bir ekonomi ve özgürleştirici bir dünya görüşüne dayalı dinamik bir kültür doğuracaktır. İnsanların bütün farklılıkları, etnik, dinî, mezhebi ve felsefi ayrılıkları, ancak ve sadece tevhid şuuru sayesinde çatışma nedenleri olmaktan çıkacak, farklılıklar tek bir insan tözü ve tek bir yaratıcının varlığı idrakiyle tabii insanlık zenginliklerine dönüşebilecektir. Kapitalist rekabet ve sosyal Darwinist (güçlü olanın yaşadığı) seleksiyon mekanizmaları yerine, hayırda yarışma ve dayanışma dinamikleri, referans yerine performans, yani ehliyet ve liyakat öne çıkacaktır.

İslam, insanın insanlaşması yani şerefli bir varlık olarak kendini olgunlaştırması, bunu koruyabilmesi ve bu uğurda diğer insan kardeşlerine yardımcı olabilmesinin, devlet ve her tür otoritenin insan özgürlüğünü kısıtlayamamasının, ekonomi ve kültürün insanı köleleştirememesinin, boş inanç, hurafe, yalan ve yanlış bilgi ve inançların insan aklını köreltememesinin aracıdır. Çünkü dinin özü ve amacı 'La İlahe İllallah'tır. Gerisi, bu imanın tefsiridir.

İslam Çağımıza Yanıt Verebilir mi?

İslam dünyası son üç yüzyıldır bir çöküş içerisinde. 1699 Viyana kuşatmasından sonra Müslüman dünya gerilemeye başlamış, Batı ise kendisine yönelen İslam tehdidini bertaraf etmenin yollarını aramış ve o tarihten itibaren Batı dünyasının yükselişi başlamıştır.

Batılı toplumlar ileri bir hamleyle endüstri devrimini yaparak buna bağlı bir dizi siyasi, askeri ve ideolojik değişim gerçekleştirmiş ve sonuçta üstün bir medeniyet geliştirmişlerdir. İslam dünyası ise bu hamleyi yapamamıştır. Bu anlamda geri kalmışlık, aslında gereken hamleyi yapamamış olmak manasına gelmektedir. İslam dünyasının geri kalmasının nedenlerinde Batının ilerlemesinin sihri yatmaktadır.

Şöyle ki; Batı dünyası coğrafi keşiflerden sonra

dünyanın “bütünü” ile tanışmış ve bu durum Batılı insanın vizyonunu genişletmiştir. Batılı insan dünyaya daha geniş bakmasını öğrenmiş ve içinde bulunduğu İslam/Endülüs ve Osmanlı/Türk tehdidiyle çevrili dar dünyadan çıkmıştır. Ayrıca yeni coğrafyalar ve toplumlarla tanışmanın sayesinde “yeni, yenilik ve daha keşfedilmeyi bekleyen sonsuz yeniler” fikri uyanmış, böylece modern bilimin altın kuralı olan “merak” duygusu gelişmiştir. Bu zihinsel gelişme, beraberinde bilimsel/teknolojik keşifleri getirmiş ve yeni icatlar yapılarak birbirine bağımlı komple bir gelişme trendi yakalanmıştır. Bu süreç Batılı insanın, Grek-Roma kültürü, Hristiyanlık misyonerliği ve yeni bir dünya kurulabileceği fikrinden oluşan modern dünya görüşünü ortaya çıkarmıştır.

Batı Neden İlerledi?

Bütün bu zincirleme gelişmelerin arka planında üç temel dinamik vardır:

1-Zihniyet Devrimi: Batılı insan küresel bir perspektif kazanarak bütün dünyayı ve insanlığın bütün birikimini kendi malı olarak görmeye başlamıştır. Bu fikrin özünde Batılı Hristiyan beyaz adamın üstünlüğüne olan inanç vardır. Batılılar, bu inançla sadece doğayı değil tüm toplumları keşfedip faydalanma çabasına girmişlerdir. Zihniyet devriminin bir diğer önemli boyutu ise değişim fikridir.

Batlamyus astronomisinin sabit dünya merkezli kozmoloji anlayışı yıkılmış ve “Dünyanın döndüğü, her şeyin hareket halinde olduğu ve değiştiği” fikrine ulaşılmıştır. Bu “değişim” fikri gündelik hayatın ayrıntılarına kadar sirayet etmiş ve ilerleme düşüncesi gelişmiştir. İleriye doğru sürekli değişim fikrinin merkezinde ise insan aklı vardır.

Sonuçta insanın merkezde olduğu, sürekli değişen ve değiştirilmesi gereken yeni bir dünya görüşü olgunlaşmıştır. Okyanusları aşmanın verdiği özgüven, cesaret ve keşif merakı, gündelik hayattan başlayarak bütün dünyayı ve evreni yeniden keşfetme, tanımlama, yorumlama ve değiştirme alışkanlığı kazandırmıştır.

2-Kurumsal Özerklik: Batılı toplumların ilerleme nedenlerinden biri de kurumsal özerklik fikridir. Kilise, aristokrasi ve devlet arasındaki üçlü iktidar modeli, Batılıların sorunları çözmek için “çatışma-uzlaşma-aşma” yöntemlerini içeren diyalektik düşünme metodunu geliştirmiş, ayrıca farklı, yeni ve alternatif oluşumların yeşerebilmesi mümkün olmuştur. Avrupa tarihindeki din-devlet, burjuvazi-aristokrasi, kral-burjuvazi ve en son burjuvazi-işçi sınıfı arasındaki çatışmaların hasılası; demokrasi, laiklik, insan hakları ve serbest piyasa düzeni şeklinde özetlenen bugünkü uygarlık mekanizmaları olmuştur. Yani Batılı toplumlar, diyalektik ilerleme çizgilerini İngiltere ve Fransa'daki kurumsal ayrılık ve çatışmalara borçludur. Bu şekilde toplumsal alan sürekli yeni güç odakları üreterek dengeyi bulmak için yaratıcı çelişkilerin yaşanmasına müsait hale gelmiştir. Kurumsal özerklik fikri, Descartes, Kant ve diğer aydınlanma filozofları ile birlikte zihniyet düzeyinde de gerçekleşmiş ve din, bilim

ve sanatın üç ayrı alan olduğu ve bu alanların kendi içinde özerk, birbirlerine karşı ise izafi değerlere sahip olabileceği düşüncesi olgunlaşmıştır.

Bu ayırım akıl, inanç ve duyguların ayrı ayrı gelişmesini sağladığı gibi birbirleriyle çatışmasını da asgariye indirmeyi mümkün kılmıştır. Tolerans kavramı bu anlamda üç ayrı alanın birbiriyle ilişkisinin tahammül edilebilir sınırlarını ifade etmektedir. Kurumsal özerklik geleneği sonucu Batılı insan; din-devlet, kamusal-özel, asker-sivil, politika-sivil toplum, burjuvazi-bürokrasi şeklindeki alanları ayırma ve aralarındaki dengeyi sağlama çabasını uygarlık ölçütü haline getirmiştir. Bugün Avrupa hâlâ, işlediği suçları göz ardı edersek, kuramsal ilkeselliği, özerk kurumsallığı ve bunlara yaslanan demokratik değerleri ile dünyanın geri kalanına kıyasla, daha istikrarlı düzenlere sahiptir.

3-Uygarlık İdeali: Batılı toplumların gelişiminde “beyaz adam”ın üstünlüğü inancına dayanan “tüm dünyaya uygarlık yayma” fikri de ciddi bir gelişme dinamiği olmuştur. Hristiyanlığın evrensellik çabası ve misyonerlik mekanizması sekülerleştirilerek Batı uygarlığının yayılması ve egemen kılınmasına dönüşmüştür. Bu çaba, Batılı toplumların ilerlemesinde kendine güven, başarıma hırsı, üstün gelme çabası ve insanlığa yol gösterme gibi “psikolojik” faktörleri önemli bir dinamik haline getirmiştir. Böylece ortalama bir Batılı insan için evrensel uygarlık, evrensel değerler, evrensel barış gibi hâlâ gerçekleşmesi gereken idealler vardır ve Batıdaki her tür gelişmenin arka planında bu ideallerin tahrik edici rolü de bulunmaktadır. Refah düzeyiyle de desteklenen üstünlük duygusu ve özgüven, Avrupa toplumlarına hâlâ dünyanın modern kutbu olma bilinci vermektedir.

Yeniden Dirilişin Şartları

İslam dünyasının “geri kalması” işte bu üç temel faktörün olmamasından kaynaklanmıştır. 7.-12. yüzyıllar arasında var olan özgüven ve cihanşümül ufuk 17. yüzyıldan itibaren yerini gerileme, yenilgi ve çöküş travmasına bırakmıştır. Ayrıca gerek Abbasi ve Endülüs, gerekse Selçuklu dönemlerinde, hatta bazı Moğol hanlıkları ve Timur gibi bir bozkır fatihi zamanında bile, bir şekilde teşvik edilen, desteklenen ve organize edilen ilim, bilim, teknik, sanat, zanaat ve edebiyat gibi alanlardaki gelişmeler, yenilikler, son yüzyıllardaki donuklaşma ve dogmalaşma sonucunda değiştirci, dönüştürücü dinamizmini kaybetmiştir. Sonuçta bugün İslam dünyası, Batılı uygarlığın hâlâ birkaç yüzyıl gerisinde yaşamaktadır. Ve en fazla Batının iyi bir taklitçisi olma çabası ile ayakta kalmaya çalışmaktadır.

İslam dünyasında gerilemenin nedeni olan bu üç temel faktörün yokluğu, aynı zamanda tarihi geri kalmışlık sorununu aşma formülünü de içinde barındırmaktadır. Yani halen aşılamamış olan üç temel eksikliğin giderilmesi, İslam dünyasının yeniden ayağa kalkmasının en öncelikli şartıdır.

Özetlersek;

1-Değişimci İslam Anlayışı: İmam Gazzalî’den bu yana donmuş olan zihinlerin harekete geçirilmesi ve içtihat

kapısının açılması gerekmektedir. Daha doğrusu zaten fiilen uygulanan içtihat mekanizması, adı konularak açık ve meşru bir yenilenme, sorun çözme, yeni icat etme sistemi olarak bütün dinî ilimlerde uygulanmalıdır.

Dinî alandaki içtihat alışkanlığı, Müslüman zihinleri hayatın diğer alanlarında da yeni olana doğru motive edecektir. Neredeyse son 800 yıldır her yeni gelişmeyi tedirginlik ve bozulma duygusu ile karşılayan, zaman ilerledikçe kıyamete yani daha kötüye gittiğine inanan, var olanı mecburiyet, geçmişi ideal, geleceği ise felaket olarak kodlamış Müslüman zihin, yeniliklere de bidat-günah olarak bakan dinî duygunun tesiri altındadır. Son yüzyıllardaki felaketler, yenilgiler ve travmalarla iyice pekişen bu hissiyat, Batı ve modernlik karşısında da aynı refleksi verip anlamaya çalışmak yerine savunmaya geçmiştir. Batıcı seküler kesimler dahi, aynı habitatın doğası gereği olsa gerek, bütün ilerici çağdaş akılcı olma iddialarının tersine, birçok yeni gelişme karşısında tutucu-gerici olarak kodladıkları kesimlerin bile gerisine düşüp, son derece dogmatik ve tutucu refleksler geliştirmişlerdir. Bu derin statükoculuk, sadece Batılı teknolojilerin transferinde çözülüp hızlı bir adaptasyon tutumu göstermekte, geri kalan her alanda toplumun her kesimi kendi çapında yenilenme kaygısı ve yeni olana tepki refleksini devam ettirmektedir. Değiştirilmesi günah ve küfür olarak kodlanmış dinî konularda rahat olamamanın verdiği kasma hali, dindar olmayan kesimleri bile tesiri altında tutacak kadar köklü bir alışkanlığa dönüşmüştür. Bu nedenle Müslüman toplumlarda, dinî alanlardan başlayarak mümkün olan her tür yenilik, değişim, gelişme ve ilerleme duygusunun meşru ve zorunlu hatta dinen de farz olduğu duygusunun yerleşmesi gerekmektedir.

2-Kurumsal Özerklik: Bu fikrin yeşerebilmesi için “Ortodoks toplum, totaliter devlet” şeklindeki yerleşik statükonun çözülmesi ve bunun yerine alanlar ayrımı ve yaratıcı çelişki fikrinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda devletin demokratikleştirilmesi ve İslam anlayışının yenilenmesi gibi iki temel ıslahat çabası birbirini besleyici tarzda gündeme getirilmelidir.

İslam dünyasında egemen olan dikta rejimlerinin yıkılması, ister evrensel, Avrupai veya özgün/yerli olsun mutlaka demokratik düzenlerin kurulması, yani halkların, bireylerin özgürce siyasal sürece katıldığı ve temsil edildiği güçlü birey ve toplumların oluşması elzemdir. Bu siyasal sistem, gerek ekonomik gerek sosyal gerekse kültürel farklılıkların adil temsiliyi sağlayan, birçok özerk alanın eşit rekabetine dayalı, gelişmeci ve ilerlemeci bir dinamizm sağlayacaktır.

Böyle bir demokratik ortam, İslam anlayışının yenilenmesini sağlayacak tartışmaların da zemini olacaktır. Devlet ve toplumun birbirini iten varlığı yerine, devletin toplum tarafından temellük edildiği, toplumun da devletin bileşeni olduğu gerçek bir millî irade tecelli edecektir. İslami değerler, İslam medeniyet birikimi, Müslüman aklı ve ahlakı, işte o zaman Müslüman olsun olmasın herkesin ortak kültürü, değeri, can, mal, nesil, akıl ve namus emniyetinin sigortası

olacaktır. İslam'ın 'adaleti ve iyiliği üstün tutun' emri ve bütün insanları Âdem'de kardeş gören teolojisi, her tür adaletsizliğin panzehiri olduğu gibi, bütün özgürlüklerin de koruma zırhı olacaktır. Kurumsal özerklik, devletin kendi içinde, devlet ve toplum arasında, toplumun kendi içinde yerleşen bir çoğulculuk yönetişimi demektir ve din, bu bağlamda en özerk olması gereken alandır. Bu çerçevede, Diyanet İşleri Başkanlığı gibi bir kamu kurumunun özerk bir yapıya kavuşması, İlahiyat Fakültelerinin daha özgür bir düşünce iklimine sahip olması, sivil dinî alanın her tür tekelden arındırılıp bireylerin gönüllü inisiyatifine bırakılması gerekir. Asıl olan insanların devletin baskısı yüzünden veya sosyoekonomik nedenlerle dinselliğe sahte bağlılıkları değil, dinin özgürlük ateşi veren özünün motivasyonu ile bireysel ve toplumsal sorunlar karşısında, adil ve ahlaki pratiklere yönelebilmesidir. Din bu işlevi görmüyorsa o din, İslam değildir.

3-Diriliş İdeali: Yeniden ayağa kalkmak, insanlık âleminde söz sahibi ve saygın bir yer edinebilmek, evrensel barış ve insanlığın gelişimine katkı sağlamak gibi ideallerin yeniden diriltilmesi gerekmektedir. Bu ideallerin ülkemiz bazında adalet temelli eşitlik, özgürlük ve kardeşlik düzeninin inşası şeklinde yansıtılması ve güncel politik perspektifin de bu ideallere dayandırılması gerekmektedir.

Bu idealin bütün toplumsal kesimler tarafından paylaşılan ortak bir ülkü olması gerekir. Çeşitli sosyal, ideolojik, fikri farklılıklar veya siyasi ayrılıklar demokratik olgunluk içerisinde rekabet konusu olurken, ortak ülkünün her kesimden insanın paylaşabileceği bir üst çatı misyonu ve işlevi görmesi gerekir. Gerek İslam toplumlarının gerekse Türkiye'nin birbirini de besleyen, dengeleyen ve toplamda bölgesel ve evrensel bir ufkun paylaşımını ifade eden ortak hedefleri, değerleri, idealleri olmalıdır. Ulusların ve uluslararası ilişkilerin rasyonel çıkarlara dayalı ilişkilerinin ötesinde, toplumları birbirine bağlayan adeta bir görünmez el gibi manevi bir network olmalıdır.

Son tahlilde iyi günlerde ekonomik, askeri veya sosyokültürel ilişkiler olarak süren ulusal bağlar, kötü günlerde, bölgesel veya küresel savaş zamanlarında çeşitli nedenlerle istenmeyen saflaşmalar veya husumetlerle sonuçlanabilmektedir. Oysa sürekliliği olan, daha sahici ve doğal manevi bağlar, en azından toplumlar arası ilişkileri koruyacak ve kötü günlerden sonra geleceğin inşasında sağlam bir temel sunacaktır. Diriliş ideali, en azından kendi toplumumuz bağlamında ortak millet şuuru ve ortak kader duygusunun sigortasıdır. Ülke olarak, millet olarak, bütün toplum olarak varlık ve bekanın, gelişme ve ilerlemenin, daha adil, özgür ve güçlü bir ülke olmanın ortak bir ideal olması gerekir. Küresel sistem içinde onurlu, saygın ve etkin bir pozisyona sahip olma amacı, ister rasyonel dış politikaların isterse Neo-Osmanlıcı, Pan-İslamcı, Turancı, bölgesel güç dili veya mazlum milletlerin dayanışması vb. ideolojik üsluplarla olsun her halükarda, her dil ve söylemin aynı kapıya çıkan bir

ortak güç ve itibar hedefinde toplanması gerekir. Çünkü tarihimiz, büyük küresel ve bölgesel imparatorluk vizyonunu kaybedip, küçülerek ve sonunda dağılarak yaşanan travmanın sonuçlarıyla şekillenmiştir. Bunu aşip, daha özgüvenli bir ortak ruh haline bürünebilmek için ortak ülküler ve idealler benimsemek şarttır.

Cevabı Hangi İslam Verecek?

Hâlihazırda 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında, yani büyük yenilgi ve çöküş zamanlarında gündeme getirilen, özellikle Batılı oryantalistlerin ve yerli iş birlikçilerinin son Haçlı seferi olan I. Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında bir saldırı cümlesi olarak sorulan 'İslam çağımıza yanıt verebilir mi?' sorusunun cevabı, bu üç temel noktadaki değişime bağlıdır. Tabi önce 'Hangi İslam' bu cevabı verebilecektir? Burada 'İslam' kelimesi, yaşayan İslamlığı, yani egemen dinî telakkiler ve Müslüman toplumlardaki pratik İslam yaşantısını ifade etmektedir. Tabii ki, dinin özü, aslı Allah'a aittir. Ve O'nun adına bir tartışma kimsenin haddi değildir. Ancak, yaşayan haliyle İslam bir tarihsel, sosyolojik, siyasi, kültürel olay ve olgular bütünüdür. Biz de İslam kelimesiyle bu gerçekliği tartışmaktayız.

Gerçekçi olmak gerekirse ne yazık ki, yüzyıl önce batılıların İslam terakkiye manidir diye vazettiği ve yerli batıcılara benimsettiği self kononizatör psikoloji üretmiştir ve buna karşı İslamcılık fikriyatı savunmaya geçerek gerçek İslamın terakki olduğunu, geri kalmışlığın ise İslama değil, müslümanlara yani yaşayan İslamlığa ait bir eksiklik olduğunu savunmuşlardır. Bugün yüzyıl sonra bile var olan haliyle İslam, yani yaşayan İslam, Müslümanların geri kalmışlığı sayesinde çağımıza yanıt verecek bir dinamizme sahip değildir. Yani kitabı, Sünneti, kuralları, değerleriyle bir din olarak İslam'ın, yeniden zamanın ruhunda ete kemiğe bürünüp millet için, ümmet için, bütün insanlık için kurucu, kurtarıcı ve ihya edici bir misyon üstlenebilmesi, Müslüman toplumların eksiklerini, yanlışlarını, hatalarını giderip yeniden geleceğe özgüvenle yürümeye başlamasına bağlıdır.

İslamın yani bizatihi ilahi olan Din'in sadece çağımıza değil, bütün çağlara yanıtı bellidir: İnsanın beşeri yanının terbiye edilip Adem tözünün saflaşması ve dünyayı bu tözle imar edip Allah'ın nuruyla donatması için, böylece kendi kurtuluşunu, geleceğini, huzur ve emniyetini yani imtihanını verebilmesi için iyiliği, adaleti, erdemi, aklı, her koşulda üstün tutmak..Bu çabayı kendini ve rabbini bilerek böylece haddini bilerek bir kulluk şuuruyla (ibadet) yapmak, gönüllü ve sahici duygularla (takva-iman-ihlas) sürekli kılmak, kötülükle mücadeleyi de (cihad) bu görevin bir parçası olarak görüp her koşulda diğer mümin kardeşleriyle paylaşarak-dayanışarak(salat-zekat) devam ertmek... Dünyayı değiştirme çabasını, dünyanın efendisi-rabbi olmadığını bilerek sadece bir yolculuk çilesi halinde (sırat-ı müstakim) sürdürmek. Bütün bu yaşam felsefesini diğer Adem tözlü kardeşleriyle tanışarak eşgüdüm içinde ve organize faaliyetlerle sürdürmek. Bu davayı devletin, paranın, şehvetin, makam ve

mevkilerin, mal ve mülklerin üstünde, onların şeytani tahakkümünü de yok edip insana basit birer araç düzeyine indirgeyecek siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel projeler, fikirler, sanat ve edebiyat eserleri, bilimsel ve teknolojik keşifler üretip denetleyerek yapabilmek. Müminlerin imanı, davası, hayatının anlamı ve ahiret şuuru, budur ve İslam, sadece bu imanın yani son ilahi ve evrensel dinin ismidir. Ve Müslümanların geçmişte övündükleri medeniyeti var eden işte bu ilke ve değerlere, istikamet ve hassasiyete sahip çıkıldığı dönemlerdir. Gerileme, yıkım, yozlaşma ve çöküş dönemleri ise işte bu asıl İslama uymama, onu çarpıtma, donuk ve köhne atalar dinine çevirme, ticaret ve imtiyaz kılıfı yapma, sahte ritüellere indirgeyip içini boşaltma ve siyasi istismar malzemesine dönüştürme devirleridir. Bugün de bu durum her yerde devam etmektedir.

Yaşayan İslamın ise, yani müslümanların ve İslam toplumlarının tarihte geri kalmışlığın nedenlerini ortadan kaldıracak, ciddi bir çabanın gösterilmesi sonucunda elbette ki yaşayan Müslümanlığın çağımıza ve insanlığın bütün sorunlarına vereceği çeşitli yanıtlar olacaktır. Ancak bu değerlerin eski dönemdeki, tarım toplumu çağlarındaki yorumlarını ifade eden anlayış ve kurallarla bugüne, modern ve post modern çağlara cevap vermeye çalışmanın trajediden başka bir sonucu olmayacaktır. Bu nedenle bu yanıtlar, İslam'ın ilahi ve evrensel değerlerinin çağdaş yorumlarından oluşmak zorundadır.

Sonuçta din, insanlığın sorunlarını çözen bir anahtar veya sihirli kutu değildir. Aksine insanı, sorunlarını çözebilmek için aklını kullanmaya davet eden, tarihten ve doğadan beslenerek geleceğe bakıp ders almayı salık veren ve bunun için evrensel ve tarihsel insanlık değerlerini hatırlatıp yol gösteren bir araç, bir yol haritası, bir ölçü ve kılavuzdur. Bu özelliği ile İslam, sadece Müslümanlara değil bütün insanlığa ebedi bir mesajdır. Ondan siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlara çözüm reçeteleri çıkmaz. Ama sorun tespiti ve çözüm yolları için hikmetli ölçüler, makro ve mikro kozmik bakış açısı, eşrefi mahlukat sorumluluğu ve ahiret yani sonrası için gelecek perspektifi kazanılır. Bu anlamda İslam, insanı özgürleşmeye davet eden, kula kulluğu reddederek haysiyet ve şahsiyet kazanmasını sağlayan Tevhit akidesiyle; her durumda geleceği, yani sadece ölümün değil her işin sonunu, her eylemin akıbetini düşündüren ahiret inancıyla; insan olmanın diğer canlılara, eşyaya ve tüm dünyaya-evrene karşı sorumluluk yükleyen o izzetli şuuruyla gerçekten fitri, evrensel ve insanlaşmayı ifade eden bir teolojik vizyondur.

Dinen Müslüman olmasa, hatta İslam'dan haberi bile olmasa da, bu özelliklere, vasıflara, vizyona sahip 'mümin karakterli' insanlar, topluluklar, çeşitli kültürel gelenekler vardır ve bize göre mana ve misyon itibarıyla bunlar da 'İslam'dır. Bu anlamda, geleneksel-kurumsal İslam ile bu sahih, evrensel, Tevhid vizyonu olarak İslam, çağımıza yanıt konusunda farklı yerlerde durmaktadır.

Tabii ki, Müslüman kültürün içine doğan insanların bu inanç ve şuur konusunda en azından kültürel yatkınlıkları vardır. Ama bu yatkınlık aktif bir şuura dönüşmedikçe, yani İslam'ın özüne dair vizyon bilince çıkmadıkça, İslam'a dair bilgiler ve alışkanlıklar sıradan bir kültür sosyolojisi olarak kalmaktadır. Nitekim bugün İslam toplumlarının çoğu, birer kültürel Müslümandır ve tarihsel çapta, evrensel çapta, insanlık çapında bir derin varoluş şuurundan uzaktır. Bunun sonucunda, bir gelenek ve alışkanlıklar yumağı, maksadından kopmuş ritüeller toplamı halinde yaşayan kurumsal dinsellik, tıpkı Yahudilik ve Hristiyanlık gibi, İslam'ı sadece mensuplarının kurtuluşa ereceği, geri kalanın ise ötekileştirildiği ve her tür gelişmeye kapalı bir tür getto dinselliği olarak esir almıştır.

Bilindiği gibi, Sümer-Akad-Asur-Mısır-Yunan (İon) uygarlığını kuran Tevhidi gelenek (Haniflik), zaman içerisinde siyasi ve ekonomik düzenlerin, saltanatların, tüccarların, göçmenlerin veya kölelerin animist-pagan alışkanlıklarına direnemeyerek ya onların senkretik bir parçası olmuş ya da tasfiye edilmiştir. Akad-Babil paganlığına isyanın adı olan İbrahimi Tevhidi gelenek, tarih içerisinde birçok kez bozulma, çürüme, başka inançlarla karışarak özünü kaybetme sorunu yaşamıştır. Bu gelenek, önce Persler eliyle özünde Tevhidi olsa da bozulmuş Zerdüştlük ve daha sonra Hint-Aryan Mithracılığıyla sentezlenmenin adı olan Mecusilik yoluyla heretik bir dine dönüştürülmüştür. Ardından Musevilik, Yahudi olarak tanımlanan Hint-İran kökenli Pers tüccarları tarafından bir tür yapı sökümüne uğratılıp, kendi siyasi ekonomik çıkarlarına uygun Yahudilik isimli bir din icat edilmiştir. Buna tepki olarak doğan İsevilik de bir süre sonra Roma paganlığı ile sentezlenip, Hristiyanlık isimli din şeklinde kurumsallaşmıştır.

Bu bozulma ve Heretik yorumlarla pagan-animist alışkanlıklarla sentezlenip, kurumsal din haline gelme tehlikesine karşı İslam, başından beri hem Şirk'e, yani pagan-animist inanç ve yaşam tarzına son derece sert bir tutum almış, hem de Kur'an'ı özenle koruyarak olası ekleme çıkarmalara karşı sigortalamıştır. Buna rağmen tarihin birçok devrinde birçok bölgede Heretik, Rafizi, batını ekoller, akımlar, tarikatlar çıkmış veya Emevilerle başlayan süreçte sultanlar eliyle, dinin özü yerine şeklini öne çıkartan yorumlar egemen olmuştur.

Aslında kurumsal din, binlerce yıllık animist-pagan gelenektir ve Tevhidi Hanif gelenek, bu dinlere itirazın adıdır. Çünkü bu dinler, insanı kullaştırmanın, köleleştirmenin, egemen sınıflar adına efsunlayarak kolayca çalıştırma veya savaştırmanın en maliyetsiz ve meşru mekanizmalarıdır. İnsanların çoğunluğu, binlerce yıldır bu haksız, adaletsiz ama zorba düzenlerin kulları-köleleri kılınmıştır ve bugün yaşayan insanlar dahi bu kul-köle yığınların genlerinden parçalar taşımaktadır. Bu nedenle kolayca animist-pagan alışkanlıklara dönmekte, en özgürlükçü inançları dahi kendi pagan ritüellerine benzeterek kabullenmektedir. Bu gerçek ne yazık ki İslam için de geçerlidir.

Şirk konusunda bu kadar hassas olmasına rağmen İslam'ın serüveninde de Musevi ve İsevi gelenek kadar olmasa da, çeşitli karışımlar, sentezlenmeler söz konusu olmuştur. Bugün bazı sözde İslami akım veya tarikatlar, örneğin kişilere -şeyhlere, şahlara, pirlere, liderlere, âlimlere, hocalara- tapmakta, kendi tarikat veya cemaatini putlaştırmakta hatta Allah'ı, bu asıl tanrılarına eş koşturmaktadır. Dinin özüne ters bu pagan sapkınlık ne yazık ki İslam'mış gibi davranmakta, hatta daha da ötesi en doğru, hakiki, asli İslam iddiası bile gütmektedir. Bu kadar derin saptırma ve bozulmanın sonucunda, hâlihazırda İslam dünyası perişan ve çaresizdir.

İnsanlığın ve İslam toplumlarının yaşadığı birçok ciddi kriz, sorun, sıkıntı, yoksulluk, yolsuzluk, eşitsizlik, bireysel ve toplumsal acılar, iç savaşlar, etnik-mezhebi çatışmalar, sömürü ve zulüm gibi sahici sorunlar karşısında tek bir söz ve tavrı olmayan ama ibadetler, giyim kuşam ve kadın veya başka bir önemsiz detaya put gibi sarılarak kıyametleri kopartan, sözde birçok İslami hareket, cemaat ve tarikat milyonlarca insanı gütmektedir. Bu resim bile tek başına İslam'ın geldiği noktayı anlatmaya yetmektedir.

Oysa insana ve insanlığa, kulluktan-kölelikten kurtulup haysiyeti ve şahsiyetiyle ayağa kalkmayı öğreten bir kılavuz olarak İslam, somut bireysel ve toplumsal sorunlarda adalet, iyilik, erdem, vicdan ve merhametin nöbetini tutmanın adı olmalıdır. Ne var ki bugün İslam adına temsil makamını işgal etmiş yüzlerce örgütlenme için din, kadınlar üzerinden sözde cinsel ahlaki koruma, çeşitli dinî ritüelleri abartarak ve pornografik düzeyde sergileyerek yaşatma, diğer insanlara da bunu dayatma yani din karizmasıyla hükmetme müesseseleri durumundadır. Oysa İslam, insana hükmetme çabasını bir sapkınlık olarak tanımlamış ve reddetmiştir. Allah'tan başka ilah, hâkim, malik yoktur. Allah adına hükmetme çabası ise daha büyük bir sapkınlıktır. Bugün, İslam'ın önce işte bu iç çürüme ve sapkınlıktan arındırılması, dinin içine sinmiş bu kanserojen parazitlerden temizlenmesi, İslam'ı, Yahudilik ve Hristiyanlık gibi kurumsal bir dine dönüştüren, sapkın ilahiyat ve siyasi-ekonomik-sosyal düzeneklerin tasfiye edilmesi şarttır.

İslam'ı, 'İslam Kiliseleri'nden Kurtarmak

Her yenilik ve değişime karşı tutucu refleksleriyle 'din elden gidiyor' moduna giren, dinin sahibi gibi davranan, kavrayamayacağı her farklı arayış ve görüşe 'reformculuk, modernizm, bidat, mezhepsizlik' ve benzeri peşinen suçlayıcı üslupla sorunları konuşulamaz hale getiren, işte bu çeşitli 'dinci kiliselerin' kınamasına aldırmadan köklü bir İslami yenilenme gerekmektedir. Birçoğu dinden geçinen köy vaizi ve kasaba esnafı hükmündeki bu cahil ve yobaz tayfasının elinden, din tekeli olarak İslam'ı özgürleştirmek, hak ettiği gerçek aydın ruhlu insanlara emanet etmek, hatta bütün dünyanın akıl, erdem ve ahlak sahibi insanlarına hitap eden bir evrensel kurtuluş teolojisi olarak yeniden formatlamak gerekir. Çürümüş, yozlaşmış, köhnemiş bir yığın cemaat, tarikat, örgüt ve partinin ayakta kalma

malzemesi yapılmış, yoksul ve cahil kitlelerin sığınma evi veya efsunlanma aracı durumuna düşürülmüş olan İslam, bu girdaptan çıkarılmalıdır.

Bu muameleye tabi tutulan İslam'ın, Yahudilik ve Hristiyanlık gibi tarih dışı kalıp küçük toplulukların arkaik kimliği haline dönüşme riski taşıdığı, mevcut dünya gerçekleri karşısında son derece geri, ilkel, yobaz ve aynı oranda sahtekâr unsurların temsiliyetine mahkûm olduğu bir gerçektir. Oysa İslam'ın sahibi Allah'tır. Hiç kimse doğuştan Müslüman olduğu için Allah'ın, dinin, Kur'an'ın, Hz. Peygamber'in, ayetlerin, hadislerin, mezheplerin, meşreplerin sahibi değildir.

Yeryüzündeki bütün insanlar, İslam'ı da diğer inanç ve fikirleri de özgürce tartışma, anlamaya çalışma, yorumlama, eleştirme, benimseme veya reddetme hakkına sahiptir. Müslümanım diyen insanların diğerlerinden hiçbir üstünlüğü, ayrıcalığı, özel durumu yoktur. Ki bir topluluğun diğerlerine karşı üstünlük iddiası şeklindeki yaklaşım zaten İslam'ın Yahudi mantığıyla yorumudur. Her bir Âdem, kadın erkek, genç yaşlı, şu veya bu etnik kökenli veya felsefi düşünce ve inanç sahibi her bir insan teki, İslam'a muhataptır ve İslam'ın mesajlarıyla istediği gibi yüzleşme hakkına sahiptir. Buna, reddetme ya da farklı bir şekilde yorumlama da dâhildir. İslam'a veya başka bir dine, inanca, kutsal sayılan herhangi bir şeye hakaret, aşağılama, yok sayma veya yok etme çabası hariç, insanlar istedikleri gibi inanır ve yaşarlar. Dinlere, kutsallara, inançlara, değerlere, kişilere, hakaret, aşağılama veya yok etme tavrı, zaten her durumda bir insanlık suçudur. Bu tavır dışında, her tür eleştiri, yorum, kabul veya ret, eşit derecede saygındır, meşrudur ve bir haktır. Herkes hesabını, 'hesap gününün' de 'din'in de sahibi olan Allah'a verecektir. En azından gerçek Müslümanlar böyle inanır. O halde ilk yapılacak iş, kendilerini dinin jandarması, Münker ve Nekir meleği, sırat köprüsünün trafik polisi vb. gibi konumlandıran her tür din kilisesinin lağvedilmesi ve tasfiyesi olmalıdır. İslam önce kendini kuşatıp esir almış Müslümanlardan kurtarılıp özgürleştirilmelidir.

İslam toplumlarında her önemli sorun ve bunların çözüm yolları, bu Müslüman kılıklı hahamların ve İslam maskeli kiliselerin korkusundan özgürce konuşulamaz hale gelmiştir. Dini, değerleri, ahlakı, geleneği koruyacağım iddiasıyla bir tür görünmez engizisyon mekanizması çalışmakta, Batılı güçler de bu şeklen Müslüman görünen özünde çoğu pagan veya animist grupları desteklemekte, öne çıkarmakta, hatta akli başında hiçbir İslami eğilim, hareket veya grubun yaşamasına, güçlenmesine müsaade edilmemektedir. Oysa 19. ve 20. yüzyılın birçok evresinde, hemen her İslam toplumunda son derece ileri görüşlü, aydın fikirli, derinlikli ve yenilikçi birçok İslami akım çıkmış, birçok âlim, aydın, mütefekkir çaba göstermiştir. Gelinek noktada bu akımlar veya aydınlar bir şekilde tasfiye edilmiş, ya yobaz din kiliseleri tarafından aforoz edilerek ya da devletler tarafından sindirilerek etkisizleştirilmiştir.

Bu durum bile, sözde islam maskeli pagan-animist yobazlığın, İslam'ı içten içe kemiren bir kanserojen olduğunun göstergesidir. Bu nedenle, kim olursa olsun dinin sahibi gibi konuşan, dinden geçinen, iyilik ticareti yapan, dinsel değer, sembol ve pratiklerin üzerinden siyasi, sosyal, ekonomik tezgâhlar yürüten bütün İslam kiliselerinin dağıtılması şarttır. İslam'ı, sultaların, kralların, liderlerin kitleleri kullaştırma aracına dönüştüren, uyanık köylü veya kasabalı tüccarların cahil kitleleri sömürme vasıtası yapan veya bugün İran ve Suud gibi, devlet çıkarları adına alçakça katliamlar yaptırdıkları canilerin savaş eroini yapan bütün müşrik-münafık çeteler, tezgâhlar ve kurumlar darmadağın edilmelidir.

İslamcılık Çağımızda Var Kalabilir mi?

Son yüzyıldır İslam'ın çağımıza yanıt vermesinden çok, çağa tepki duymasının ifadesi olan İslamcılık akımının da her tür varyasyonu misyonunu tamamladığı, artık farklı dil, üslup, tarz, içerik ve mana taşıyan çeşitli fikri, edebi, sanatsal, siyasi, kültürel akımların özgün gündem ve işlevlerle sahneye çıkması gerektiği açıktır.

İlla adı İslamcılık olacaksa dahi, bu total bir ideolojik akım veya hareket değil, daha komplike, daha heterojen ve daha kültürel davranış kodları, refleksleri şeklinde gelişmelidir. Yani 21. yüzyılda, İslam'ın evrensel değerlerinden beslenen ve geri kalmışlığın nedenlerini ortadan kaldırarak, İslam dünyasının yeniden dirilişinin yolunu açacak daha köklü, yeni ve farklı bir hamle gerekmektedir.

Bu hamle elbette entelektüel çabalar zemininde gelişecektir. Ancak bu entelektüel çabalar, siyasal düzeyde başlayan bir köklü değişim olarak ve siyasi bir

iradenin önderliğiyle hayata geçirilip ete kemiğe bürününce bir hamle anlamı kazanabilecektir.

Bu siyasi irade, özgürlükçü bir İslam anlayışı, modern bir akıl, değişimci perspektif ve evrensel/cihanşümül/küresel bir vizyondan oluşan dört temel sacayağının üzerinde duracaktır.

İslam, ya din maskeli animist-pagan dincilerin elinde çürüyüp insanlığın baş belası olan diğer dincilikler, yobazlıklar, Siyonizm ve Haçlılar gibi bir sorun kaynağına dönüşecek ve aklı başında bütün müminler hızla bunlardan uzaklaşacaktır. Ya da bir şekilde içindeki bu pagan barbar bakterileri temizleyip, yeniden insanlığa rahmet olacak birçok değer, insanı insanlaştıracak, her tür köleleştirme ve yozlaşmadan koruyacak ilkelerin membaı olan ilahi bir nefes olarak insanlığa üflenecektir.

Bugün, insanlığın, bunca vahşet, işgal, katliam, sömürü, eşitsizlik, yoksulluk, yalan, sapkınlık, yozlaşma ve çürüme karşısında sığınacağı, ayakta duracağı, direneceği başka herhangi bir iyilik ve adalet nefesi de yoktur. Yani İslam toplumlarını ilgilendiren bu sorun son tahlilde bütün insanları ve bütün insanlığı ilgilendirmektedir.

İslamcılık, işte bu idrakle, İslam ve müslümanlar tehdit ve saldırı altında olduğu sürece bu sorunlara İslam'a yaslanarak cevap vermenin haysiyetini temsil etmektedir. Ve bu koşullar değişmediği sürece, asla tükenmeyecektir. Ama artık 19. ve 20. yy İslamcılığını yenileyerek 21. yy'nin gerçekliğine uyarlanmış bir fikri donanım ile bu mümkündür.

Kaynak: Yeniden Düşünmek-İman Ve İslam, Ahmet Özcan, Yarın yay. 2020

Oruç: Sarsıcı Bir Yüzleşme

DR. MUSTAFA EKİCİ

www.kritikbakis.com

Kibirli modernler dine biraz tepeden bakmayı severler; insanlığın tarihini böler, sınıflar, ilkelden moderne doğru lineer bir çizgiye dizerler olan biteni. Kendi tezlerine dayanak diye de insanlık aleminin biraz periferisinde kalmış bir iki üryan kabile, birkaç kemik ve kalıntı üzerinden devasa anlatılar inşa ederler. Bu asık suratlı, mekanik, kalpsiz ve sıkıcı tezler, güçlünün, egemenin, sömürgecinin haksızlığına meşruiyet getirdiği için de katlarında onanır, onların fonladığı hormonlu ve besleme bilim çevrelerinde çabucak taraftarlar bulur, medyanın ve iktidarın yarattığı zorunlu meşruiyet zemininde hızla kitlelere yedirilir ve insanlar biraz büyük altından gülerek bu cılalı, kalpsiz tezlerin mutlak gerçekler olarak buyurulmasını izler.

Tanrı hükmü

Ama Tanrı hükmünü icra etmeye devam eder. Tanrı hükmü böyle kalpsiz, oyuna dışarıdan dayatılan tezlere aldırılmaz. Güneş doğar, baharı yaz takip eder, sümbül solar ve kuş uçarken cemre düşer suya, toprağa. Tanrı hükmü insanın yapıp ettiklerine aldırılmaz. Taraf tutmaz tanrı hükmü, kin gütmmez. Tanrı hükmü zalime de engel çıkarmaz, adile de. Sadece bütün bunlar olsun, süregelen bir biçimde deveran etsin diye yaşam, durmaksızın icra eder hükmünü. Burada işleyen, eyleyen, olana bitene değer yükleyen, tanımlayan insandır çünkü. Zulmeden insandır, âşık olan, kötülüğe karşı bir dağ gibi dikilen insandır, ağlayan ve sevinen, iyi olan ve hadsizce kötü olan insandır. Çünkü ona, evet sadece ona 'isimler' öğretilmiştir. Kierkegaard 'Tanrı'ya karşı daima kabahatli olduğumuzu' söyler. İnanmak der cesurca bir yüzleşmedir bu kabahat hali ile. İnanmakla, inanmakla yani acı ile insan bu kabahat halinin, bu haksız olma durumunun yarattığı kibir ve dik başlılık ile başa çıkabilir ancak.

Tıpkı Marx'ın din veya inanmayı kalpsiz dünyanın kalbi ve mazlumun sığınağı diye tanımlaması gibi. Evet, dünya insani anlamda bir kalpten yoksun yaratılmıştır. Çünkü ona bir kalp armağan edecek olan insandır. Evet, dünyanın bir vicdanı yoktur çünkü ona vicdan olacak olan sadece ve sadece insandır. İnsana verilenlere karşılık ortaya konanlara bakınca evet ikrar etmek gerekir ki insan gerçekten Tanrı'ya karşı kabahatlidir, haksızdır: 'İnsanoğlu nankördür.'

Tanrı ile temas yeteneği, Tanrı ile karşılaşma kabiliyeti bütün evrende sadece insana bahşedilmiştir. İnsandır Tanrı'ya tanım biçen, mahiyet tanımlayan... Tanrı'ya bir yüz biçme cüreti sadece insanda var. Bir anlamda Tanrı insana kendi hakkında muhteşem ve neredeyse sınırsız bir kurgu yeteneği ve imkânı vermiştir. Din, kanun vs. adına bu cüret ve yetenek kısıtlanmaya kalkışlsa da insanın içinde esip gürleyen fırtınanın karşısında bir hükmü yoktur bunların. Olan bitenin faili ve şahidi sadece insan ve Tanrı'dır. İnsan ile Tanrı arasında olan biten şeye esasen evrende dahil olabilecek de yoktur.

İnsan adedince Tanrı tanımı

Tanrı tekdir el hak. Lakin insan adedince Tanrı tanımı, veçhi vardır dense yeridir. Bir anlamda insan neyin yoksunu ise Tanrı'da onu aramış, onu tanımlamıştır. Nerdeyse bütün insan nesli kendinde görmediği, göremediği, güç yetiremediği ama olmasını arzu ettiği ne varsa Tanrısını onu temel alarak tanımlaya girişmiştir. Az çok insan neslinin peşi sıra koştuğu Tanrısı, insanın korkularının tedavisi gibidir. Ama güçsüzlerin Tanrısı oldu hep, güçlülerin değil. Adalet arayanların, eşitlik arayanların, aş ekmek muhtacı olanların tanrısı oldu hep, içtenlikle inandıkları, adını anarak hınçla yumruklarını sıktıkları, tiranların, zalimlerin Tanrısı değil.

Yalnızların Tanrısı oldu hep, içten içe yanan aşıkların, kalabalık sevgilere, abartılı övgülere, hayranlıklara gark halde, iki santim gururları ile esriklerin değil. Korkanların, emin olmayanların Tanrısı oldu hep, kafaları kesin inançlarla dolu burnu büyüklerin değil. Arayanların Tanrısı oldu hep, inadına anlam arayanların, ermişlerin, bulmuşların, mutmainlerin değil. Gerçekçi olmak gerekirse tanrıya atfettikleri her şey aslında ulaşmak için yanıp tutuştukları şey oldu. Aşk isteyen bir umut tanrıya yöneldi, adalet arayan, güç arayan, aş ekmek arayan. Daha abuk şeyler de aradılar Tanrı'da, hiç sahip olmadıkları onur mesela, içlerinde zerresi olmayan sevgi... Kurumuş gözyaşları ile çizik çizik yanaklarını ovarak anlam aradılar mesela, bir son umudu aradılar Tanrı'da.

Günün sonunda mahiyet olarak iki tür Tanrı anlayışı kalır orta yerde; birincisi insanın sınırlı tahayyül ve tasarım kabiliyetinin kurguladığı, bir anlamda yarattığı totem Tanrı, ikincisi insanı yaratan, kavranması ve kapsanması insan ufkunu aşan ve mutlak anlamda tek olan Tanrı. Birincilerden ses seda yoktur insanın canhıraş feryadına, umarsız kurgulardan, insanın kuruntularından ibarettir onlar.

Ama Allah, neredeyse bütün varlığı ile insana dikkat kesilmiş, çağları aşan bir hasretle bekler gibidir; 'Sen yürü ben koşarım sana doğru' der. İnsana kuruntuların peşinde ömür çürütmek yaraşmaz, kurguların kulu kölesi olmak alçalmaktan başka bir yere çekmez insanı, nitekim iki yön tayin edilmiştir, 'yüceler yücesi, aşağının en aşağısı.'

'Zannın üzereyim'

Ama bu kadar arayışa, emeğe, din ve Tanrı adına kurulan onca muazzam yapıya, katedrale, camiye, sinagog ve adını buraya saymaya ömür yetmez kuruma, kurula, adete, ibadet ve duaya rağmen insan yine de Tanrı'ya karşı haksızdır. Hatta nankördür insan Tanrı'ya karşı. Ama bu haksız olma durumu öte yandan Tanrı'nın insana en büyük armağanı, Tanrı'nın insanoğluna bahsettiği onca şeyin, var olma imkanının, sayıp dökmesi ömre sığmaz nimetinin yanında, Andromeda galaksisindeki Yaratılış Sütunları gibidir, devasadır, akıl erdirilemeyecek boyuttadır. Çünkü bu haksız olma durumudur insana birazcık acı tattıracak olan, insanı iyi olmaya doğru hareket ettirecek olan bu haksız olma durumudur, insanın vicdan ve adalet üze ısrarını canlı tutacak tek gerçek değerdir bu haksız olma durumu. Evet insan Tanrı'ya karşı hep haksızdır. Tanrı bunu buyururken insanı aşağılamıyor, suçlamıyor, tersine bir durum betimliyor, yüceltiyor insanı, muhatap olma, temas imkânı tanıyor, hem de ne imkân, kendisini tanımlama imkânı tanıyor insana, 'Zannın üzereyim' diyor.

Ama Tanrı ile insan arasında olan biten şey gerçekten mahrem, gerçekten sarsıcı bir iştir, olmalıdır. Din elbette bir yanı ile sosyal bir kurum, insanın bir arada yaşama serüveninin olmazsa olmaz temel kurumlarından. Elbette bir yanı ile sosyolojik ve siyasete tekabül eden de bir yönü var dinin.

Bireyin ahlaki ve ruhi gelişim ve olgunluğu için değerli bir süreçtir din. Tanrı'ya akıl içinde kalarak, toplumsalı örselemeden varabilmenin makul bir yoludur ama Tanrı ile temas tamamen bireysel bir çaba, kişiöğlunun içinde esip duran bazen serin bir bahar meltemi, bazen kırıp dökten sert bir fırtına. Din buna makul bir çerçevedir ve hiç şüphesiz çok yanı ile kültüredir. Ama inanmak, cesaretle, cüretle insani kapasiteye dair ciddi bir zorlama işidir.

Bilinç mimarisi olarak oruç

Bir kültür olarak İslam coğrafyasında cari olan yaşam biçimini aşan, temel olarak insanlığa tavsiye edilen, nezaketle önerilen, aslında insan olmağın zorunlu şartı olarak vazedilen, gündelik hayatın tümüne, her anına şamil bir mimari olarak iman, şüphesiz zaman ve mekanla kayıtlı kültürel süreçlerin tamamından üstte, insana dair Tanrı'nın muhteşem, ıslıl ıslıl bir teması, bir ütopyasıdır bir anlamda. Mübarek Ramazan ayındayız. Oruç ayındayız. Allah'ın göklerden yere ağıdığı, yerin göğün merhamet ve rahmetle yunduğu bir zaman aralığında.

Gök kapıları açılır

Oruç başlı başına bir bilinç mimarisidir. Önceliklerin sıraya konduğu, süslenip bezendiği bir mimari. İnsan için muazzam bir yüzleşme, hem de yaşamın hay u huyu içinde kısa anlarla insanı dürten rahatsız edici vicdani dokunuşlar değil, bilinçli, tercihlili, yoğunlaştırılmış ve zamana yayılmış bir yüzleşme. İnsanın Tanrı'ya haksızlığını itiraf edip yüceltiği bir kutlu armağandır oruç. Dersin ki "Bağışla beni, sokakta aç mülteciyi gördüm, çevirip yüzümü gittim haksızım, yoksula şahit oldum ama basmadım frene, haksızım, ıslıl ıslıl saçlarını çocuğumun okşadım gönençle ama yetimi anımsamadım, haksızım". Sayıp dökün siz de bakın ne kadar haksızız Tanrı'ya karşı. Alemde olan biten her şeyde parmağı var insanın, her zulümde, her itilip kakılmada, ağılatılan her çocuğun gözyaşında parmağı var, yakılan ormanda, inleyen mahkûmda, kirletilen suda ve her şeyde. Hac esnasında sinek veya karınca ezmek haramdır, bitki yolmak, hatta yanaktaki tüyü yolmak bile haramdır, insanın pür iyi olması, Tanrı'nın muradı bu. İşte oruç Tanrı ile temas edip bu haksızlık durumunu itiraf etmenin insanı yücelteceği makamlara giden bütün gök kapılarının sonuna kadar açıldığı kutsal zaman aralığıdır.

Oruçla hayat yavaşlar, yavaşlar zamanın ritmi, dikkat dışarıdan sıyrılır, gözler içe odaklanır, süregelen bir muhasebeye döner zaman, sürekli olarak yüz yüze olma fırsatı bahşeder Tanrı. Oruç bir bilinçtir, yetimi okşayan eldir oruç, fukaraya seni eşitleyen bir sihir, insanla göz hizasına geldiğin kibirde sert bir irtifa kaybıdır. Dünyada inleyen, acı çeken her insan tekine dokunma ayrıcalığıdır oruç. Bırak seni tepelesin oruç, bırak ayak altı eylesin biraz.

Oruç kibirle kirlenmiş kalbi birazcık acı, birazcık pişmanlık ve tövbe, birazcık gözyaşı ile incitmek imkanındır.

Çünkü Tanrı kırık kalplerdedir.

Dünyada Yeni Bir Güç Merkezi Doğuyor

KEMAL ÖZTÜRK

www.kritikbakis.com

Fransa Sorbonne Üniversitesi Siyaset Bilimi Öğretim Üyesi Dr. Nevzat Çelik'le özellikle Avrupa'nın geleceği üzerine sohbet ettim. Ne öngördüğünü sorduğumda şöyle dedi: "Avrupa tahmin ettiğinizden daha kısa süre içinde çökecek. İlk ülke de Fransa olacak."

Bu konuşmadan kısa bir süre sonra Fransa Cumhurbaşkanı Macron, "Önlem almazsak 5 yıl içinde Avrupa batacak." diye açıklama yaptı.

ABD ise bu çöküş daha da hızlansın diye Avrupa'yı sıkıştırıp duruyor. Oysa ABD entelektüelleri bile Amerikan yüzyılının sona erdiğini, ABD yönetiminin bunu gördüğü için bu denli agresif politikalar izlediğini söylüyor.

Çin-ABD rekabetinin sonunda bir çatışmaya döneceği yönündeki kehanetleri ise Ankara'daki Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'nde (ORSAM) Çin konusunda uzman Dr. Murat Öztuna ile konuştum. "Çin ile ABD sonunda bir yerde anlaşır, bir çatışma olacağını düşünmüyorum. Ancak Çin'in gücünü abartıyor dünya."

"Nasıl yani?" dedim, "İleride Çin merkezli bir dünya düzeni görmeyecek miyiz?"

"Hayır." dedi. "Çin'in yapısı, ABD gibi böyle bir sistemi yönetmeye uygun değil, gücü de yok."

Tüm bunları neden anlatıyorum biliyor musunuz? Dünya düzeni büyük bir sarsıntı ile değişirken karşılaştığımız tabloyu iyi anlamalıyız.

KURALSIZ VE SALDIRGAN GEÇİŞ DÜZENİ

ABD bir gece vakti Venezüella Devlet Başkanı'nı ve eşini

yatağından alıp kaçırdığında bunu hangi hukuka dayanarak yaptı? Ya da İsrail Katar'a saldırırken hangi BM kuralına dayandırdı? Hiçbirine...

İran, Lübnan, Gazze, Yemen, Suriye de hiçbir hukuka ve kurala dayanmayan saldırılara maruz kaldı. Yani diyeceğim, kuralsız, hukuksuz, saldırgan bir dünya düzeni geçişi içindeyiz. Bu demektir ki Trump Greenland'i zorla almak istese, İsrail bir daha İran'ı vursa kim ne diyecek? Bu hukuksuzluğu bahane ederek Çin Tayvan'ı alsın, Rusya Ukrayna'nın tamamını işgal etmeye kalksa ne olacak?

Velhasıl dünya düzeni değişiyor ve bu kaotik bir ortam yaratıyor. Kaos da hukuksuzluk ve kuralsızlık demektir. Peki, İslam ülkeleri ne yapacak bu kaos ortamında?

NASIL BİR DÜNYA DÜZENİNE GEÇECEĞİZ?

Çin Devlet Başkanı 2 Şubat'ta Uruguay Devlet Başkanı'nı ülkesinde ağırlarken gelecekte nasıl bir dünya düzeni gördüğünü şu cümlelerle ifade etti: "Adil ve düzenli, çok kutuplu bir dünyaya, karşılıklı yarar sağlayan ekonomik küreselleşmeye doğru ilerlemek için iş birliği yapmalıyız..." Çin'in merkezileştirilmiş bir dünya düzeninde tek başına sistemi yönetemeyeceği ve buna yapısal olarak uygun olmadığı fikrini savunan Dr. Murat Öztuna'yı dinledikten sonra Çin Devlet Başkanı Şi'nin açıklamaları daha bir anlam kazandı. O zaman ikinci bir soruyu sormak gerekiyor: Çok kutuplu dünya düzeninde hangi devletler o kutupların liderliğini yapacak ya da kaç kutuplu düzen kurulacak?

Bu zor soru için çeşitli spekülasyonlar yapabiliriz... Hindistan, Rusya, Çin, Brezilya kutup başı devletler olabilir...

Fakat biraz daha kendi bölgemize odaklanalım.

ORTADOĞU'DA BİR ÇEKİM MERKEZİ NEDEN OLMASIN?

Çok kutuplu dünyada Ortadoğu ve İslam dünyasının, doğu ve batı merkezli kutuplardan birine katılmak değil, kendine ait bir kutup oluşturması zorunlu hâle gelmiş durumda. İngiltere, ABD, Fransa ve Rusya ile bölge ülkeleri olarak kurduğumuz ittifaklardan bugüne kadar hep İslam ülkeleri zararlı çıktı. Ülkelerimizde savaşlar, çatışmalar, terör, bölünme, fakirlik ve sömürü eksik olmadı...

Şimdi dünya düzeni yıkılıp yeni bir dünya düzeni kurulurken nasıl bir pozisyon alacağımızı iyi düşünmeliyiz. Eğer çok kutuplu dünya düzeni kuruluyorsa o zaman bir kutup merkezi de biz kurmalıyız. Türkiye, Suudi Arabistan, Pakistan arasında süren ittifak görüşmeleri bunun çekirdeği olabilir pek tabii. Bir değil, birkaç devletin liderliğinde dünyada büyük bir denge oluşturacak bir kutup oluşturabiliriz. İnsan kaynağı, genç nüfus, askerî kapasite, nükleer güç, enerji kaynakları, finans gücümüz var...

Bir çekim merkezi, bir güç odağı olmak için ne eksik? Bu fikre inanmak ve ayrılıkları unutup birleşmekten başka eksiklerimiz yok.

Bir fikrimi daha söyleyeyim:

YENİ BİR GÜÇ MERKEZİ: AKDENİZ İTTİFAKI

Dağılacak Avrupa Birliği ülkelerinin ne yapacağını düşünüyorsunuz? İnsan kaynağı, enerji, güvenlik ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak için yeni ittifaklara, iş birliklerine ihtiyacı var değil mi? Dünyanın öbür ucundaki Çin değil, Avrupa MENA (Ortadoğu ve Kuzey Afrika) ülkeleriyle ittifak yaparsa düzlüğe çıkar ve kurtulur.

Akdeniz ortak medeniyet kültürü, İslam ülkelerinin insan gücü, enerji kaynakları, Türkiye'nin, Pakistan'ın askerî gücü, savunma sanayi, finans kaynakları Avrupa'nın en çok ihtiyacı olduğu şeyler. İspanya, İtalya, Yunanistan, Fransa yani Akdeniz ülkeleri bizim oluşturacağımız kutbun bir parçası olduğunda dünyada bambaşka bir güç merkezi doğar.

Türkiye, Pakistan ve Suudi Arabistan yakınlaşmasının yarattığı enerjiye bakınız. Buna diğer İslam ülkelerinin de katıldığını düşünün. Dünyada çok kutuplu bir düzen kurulacaksa biz de kendi düzenimizi kurmak zorundayız. Bu bir hayal değil, zorunluluk...

Sosyal Medya Çağında Gazeteciliğin Güven Erozyonu

YAZAR: CHARLES EDWARD GEHRKE*

Sosyal Medya Aracılığıyla Filtrelenen Olaylar Karşısında Gazetecilik Güvenilirliğini Korumak İçin Fazla Yavaş Kalabilir

2022’de Rusya’nın Ukrayna’yı işgal etmesinden sonraki ilk haftalarda, Batı medyasının haberlerinde garip bir örüntü ortaya çıktı. Manşetler güven ile kafa karışıklığı arasında gidip geliyordu. Bir haber Kyiv’in birkaç gün içinde düşeceğini iddia ediyor, bir diğeri ise Ukrayna’nın kazanmakta olduğunu savunuyordu. Rus kuvvetleri önce beceriksiz olarak tanımlanıyor, ardından NATO için ürkütücü bir varoluşsal tehdit olarak betimleniyordu.

Analistler strateji, moral ve savaşın muhtemel sonları hakkında kesin bir dille konuşuyor, ancak çoğu zaman birkaç hafta içinde bu değerlendirmelerini tersine çeviriyordu. Pek çok haber tüketicisine bu durum bir önyargı gibi göründü – ya Ukrayna yanlısı bir çerçeveleme ya da Rusya karşıtı anlatılar söz konusuydu. Bazı yorumcular Batı medya kuruluşlarını tezahüratçılıkla ya da propaganda yapmakla suçladı.

Ancak ben daha incelikli bir şeyin yaşandığını ileri sürüyorum. Sorun gazetecilerin önyargılı olması değildi. Sorun, gazeteciliğin savaşın bilgi yapısına ayak uyduramamasıydı. İdeolojik önyargı gibi görünen şey, çoğu zaman zamansal gecikmeydi. Donanmada savaş oyunları uzmanı olarak görev yapıyorum. İşimin en kritik kısmı kurumsal başarısızlıkları tespit etmektir. Güven en kritik unsurlardan biridir ve bu anlamda medya zemin kaybetmektedir.

KAYNAK: THECONVERSATION.COM

İnsanların gerçek zamanlı olarak deneyimledikleri ile gazeteciliğin sorumlu bir şekilde yayımlayabildikleri arasındaki uçurum genişledi. Güvenin aşındığı yer kısmen bu boşluktur. Sosyal medya, olay, maruz kalma ve yorumlama arasındaki mesafeyi ortadan kaldırır. İddialar, gazeteciler bunları değerlendiremeden dolaşıma girer.

Bu benim dünyamda önemlidir, çünkü modern savaş alanı yalnızca fiziksel değildir. Drone görüntüleri anında yayılır. Sosyal medya kanalları iddiaları gerçek zamanlı olarak yayımlar. İstihbarat sızıntıları, diplomatlar yanıt veremeden ortaya çıkar. Bu dinamikler, daha geniş kamuoyu için de önemlidir; çünkü kamuoyu, çoğu zaman sosyal medya aracılığıyla, herhangi bir kurum bu parçaları sorumlu biçimde özümseyip yanıt verebilmeden çok önce gerçekliğin kırıntılarıyla karşılaşır. Buna karşılık gazetecilik, daha yavaş bir dünya için inşa edilmiştir.

Yavaş gazetecilik

Gazeteciler çalışmalarının merkezinde olayları gözlemler, gürültü içinden sinyali ayıklar ve karmaşıklığı anlatıya dönüştürür. Mesleki normları – editoryal denetim, kaynak kullanım standartları, olguların doğrulanması – bürokratik kalıntılar değildir. Bunlar kaos yerine tutarlılık üreten mekanizmalardır. Ancak bu mekanizmalar, bilginin daha yavaş ulaştığı ve olayların ardışık biçimde geliştiği bir dönemde evrimleşti.

Doğrulama makul biçimde yayımdan önce gerçekleştirilebilirdi. Bu koşullar altında gazetecilik, ham olaylar ile kamusal anlayış arasında güvenilir bir aracı olarak öne çıktı.

Bu koşullar artık mevcut değil.

Bilgi artık sürekli olarak, çoğu zaman kaynağı açık olmadan ulaşmaktadır. Sosyal medya platformları gerçekliğin parçalarını gerçek zamanlı olarak büyütürken, doğrulama zorunlu olarak yavaş kalmaktadır. Temel kısıt artık erişim değil; tempodur.

Kuşkusuz muhabirler, ister canlı yayınlarda ister kendi sosyal medya paylaşımlarında olsun, olaylar gerçekleşirken aktarımlarda bulunmaktadır. Yine de bu ortamda gazeteciliğin geleneksel güçlü yanları gecikme kaynaklarına dönüşmektedir.

İhtiyatlılık tepkiyi geciktirir. Anlatı tutarlılığı hızla katılaşır. Düzeltmeler ise iyileştirmelerden ziyade geri dönüşler gibi hissedilir.

Gerçek zamanlı olayları haberleştirmek

Ukrayna'daki savaş, bu başarısızlık biçimini alışılmadık derecede görünür hâle getirdi. Modern savaş, herhangi bir kurumun özümseyebileceğinden daha hızlı veri üretir. Savaş alanı görüntüleri ve gerçek zamanlı can kaybı iddiaları sistemi sürekli olarak veriyle doldurur.

Gazeteciler ise kendi paylarına imkânsız bir konumdan hareket etmeye zorlanmaktadır: Olayları, canlı yayınlandıkları hızda yorumlamaları beklenmektedir. Bu nedenle gazeteciler zaman zaman doğaçlama yapmak zorunda kalmaktadır.

Savaşın ilk haberleri, Rus yetersizliği, yakın zafer ve belirleyici dönüm noktaları gibi basitleştirilmiş çerçevelere yaslandı. Bunlar, kamunun açıklığa yönelik yoğun talebini karşılamak üzere üretilmiş geçici anlatılardı.

Ancak savaş ilerledikçe bu anlatılar çöktü.

Bu, ilk haberlerin kötü niyetli olduğu anlamına gelmiyordu. Anlatının güncellenme döngüsünün, altta yatan gerçekliğin gerisinde kaldığı anlamına geliyordu.

Analistlerin yinelemeli öğrenme olarak deneyimlediği şey, izleyiciler tarafından çelişki olarak deneyimlendi.

Hızlanma tuzağı

Bu durum gazeteciliği reaktif bir duruşa zorlar. Doğrulama, yayılmanın gerisinde kalır; bu da doğru haberlerin çoğu zaman izleyiciler ilk izlenimlerini oluşturduktan sonra ulaştığı anlamına gelir.

Bu, gazeteciliğin tarihsel rolünü tersine çevirir. İzleyiciler önce ham iddialarla, ardından gazetecilikle karşılaşır. İkisi birbirinden ayrıştığında, gazetecilik insanların deneyimlediği gerçeklikten kopukmuş gibi görünür.

Zamanla bu durum, güven konusunda yapısal bir kaymaya yol açar. Gazetecilik artık olayların birincil yorumcusu olarak değil, geç gelen birçok sestten biri olarak algılanır. Hız, alaka düzeyinin bir göstergesine dönüşür. Anlık olmayan yorumlar değersizleştirilir.

Partizan önyargı kuşkusuz vardır; ancak Amerikalıların tanıklık ettiği sistematik tutarsızlığı açıklamak için yeterli değildir.

Gazetecilik uyum sağlayabilir mi?

Belirli bir tempoya göre optimize edilmiş kurumlar, başka bir tempoya nadiren sorunsuz biçimde uyum sağlar. Gazetecilik şimdi, yorumlama döngüsünün açıklamaya çalıştığı dünyanın hızıyla artık örtüşmemesi riskiyle karşı karşıyadır.

Gelecekteki güvenilirliği, önyargı ya da hatta hata suçlamalarından çok, titizlik ile hızı uzlaştırıp uzlaştıramayacağına bağlı olacaktır; belki de erken kesinlik yanlısamasını, gerçek zamanlı şüphenin şeffaflığıyla takas ederek.

Bunu başaramazsa, güven kaybı devam edecektir. Toplumun görmesine yardımcı olmak için oluşturulmuş bir kurum, toplumun zaten izlediği şeyin gerisinde kalmaktadır.

* **Charles Edward Gehrke.** ABD Deniz Harp Okulu, Savaş Oyunu Tasarımı ve Değerlendirme Bölüm Müdür Yardımcısıdır.

İsrail'in Gazze'deki Çete Stratejisi: Taşeron Şiddet ve Kontrollü Kaos

DR. MEHMET RAKİPOĞLU

www.kritikbakis.com

İşgalci İsrail, ateşkese rağmen Gazze ve Lübnan'daki saldırılarına devam ederken aynı zamanda, Gazze'deki krizi derinleştirmek adına birtakım girişimlerde bulunuyor. Siyonizm'in kuruluş aşamalarından beri devam ede gelen ve bir süreklilik arz eden iç çatışma, istikrarsızlık oluşturma adına hedef alınan noktalarda karışıklık çıkarmak isteyen işgalci rejim, Gazze Şeridi'nde bazı aşiretlere bağlı milisleri ve silahlı grupları destekleyerek uzun vadeli bir stratejinin güdüyor. Bu stratejinin temel amacı, Hamas'ın Gazze üzerindeki otoritesini zayıflatmak ve hareketi Gazze içi çatışmalarla meşgul ederek İsrail'e yönelik tehdit oluşturma kapasitesini sınırlamaktır. Bu anlamda İsrail'in Filistinliler arasında ayrışmalar oluşturmak istediği; sınırlı da olsa var olan mevcut ayrılıkları derinleştirerek, bağımsız bir Filistin devleti hedefi etrafında birleşmelerini engellemeye çalıştığını ifade edilebilir. Bu durum klasik sömürge stratejilerinin bir ayağı olan "böl ve yönet" olarak tanımlanan politikanın bir ayağıdır.

İşgal Taktikleri

İsrail, Gazze'deki direnişe karşı ihdas ettiği bu milisleri desteklemeyi çeşitli yollarla gerçekleştirmektedir. Bu anlamda Siyonist rejim bu gruplara silah, mühimmat, askeri teçhizat, nakit para, yakıt, gıda gibi önemli maddi destekler sağlamaktadır. Ayrıca, İsrail desteklediği milis grupların üyelerine İsrail hastanelerinde tıbbi tedavi

imkânı sunulmakta ve ailelerine yardım yapılmaktadır. Bu grupların, İsrail işgal ordusunun kontrolündeki bölgelerde (sarı hat) serbestçe hareket edebilmelerine ve hatta korunmalarına izin verilmektedir. İsrailli işgalciler, bu desteğin karşılığında milislerin, İsrail askerlerini riske atmadan, Hamas'a karşı istihbarat toplama, tünelleri arama ve şüphelileri gözaltına alma gibi operasyonel görevler üstlendiklerini belirtmektedir. Ancak bu strateji, İsrail içinde de tartışmalara yol açmaktadır. Bazı İsrailli yetkililer, taktiksel olarak İsrail askerlerinin riskini azaltsa da stratejik olarak bu milislerin ileride tıpkı Oslo Anlaşmaları sonrası silahlandırılan güçlerin İkinci İntifada'da İsrail'e yönelmesi gibi bir geri tepebileceği endişesini taşımaktadır. Ayrıca, özellikle İsrail istihbarat ve güvenlik bürokrasisine göre, bu grupların suç geçmişine sahip liderler tarafından yönetilmesi ve ideolojik bir bağlılıktan ziyade parayla motive olmaları, onları güvenilmez ortaklar haline getirmektedir. Bu grupların hiçbirisi İsrail yanlısı olmamış veya Filistin ulusal hedeflerinden vazgeçmemiştir.

Direniş ve Yaser Ebu Şebab Örneği

İsrail Gazze'de direnişi ve direniş mantığını yok etmek için yıllardır yüzlerce yöntemi hayata geçiriyor. 1948'den beri kurumsal, öncesinde dağınık biçimde devam ettirilen Siyonist terör, etnik temizlik, soykırım, işgal ve ilhak, rast gele bombalama, insani yardımın girişini

engelleme, direniş hakkında konvansiyonel ve/veya sosyal medya üzerinden dezenformasyon yayma vb. adımlarla Gazze'yi ve Filistin'i bitirmeye çalışsa da Gazze ve Filistin halkı, İsrail destekli bu milisleri işbirlikçi ve hain olarak görmektedir. Herhangi bir şekilde Gazze halkının desteğini alamayan bu işgal yanlısı yerel işbirlikçileri İsrail'in bütün desteğine rağmen Gazze'de direnişe karşı her geçen gün büyük kayıplar yaşamaktadır. Örneğin Yaser Ebu Şebab liderliğindeki Ebu Şebab gibi gruplar, Gazze'nin güneyinde belirli bölgelerde kontrol sağlasalar ve kendilerini Hamas karşıtı bir güç olarak sunsalar da, halkın gözünde savaşın kaosundan yararlanan suç şebekeleri olarak görülmektedir. Ebu Şebab'ın Gazze'de şiddetli bir kıtlık yaşanırken yardım konvoylarını yağmalaması, halkın çeteye karşı bakışını doğrudan şekillendirmiş ve İsrail yanlısı olduklarına dair Gazze'nin kahir ekseriyetinde yer alan bu algıyı güçlendirmiştir. Dahası ateşkesin devreye girmesiyle birlikte Hamas'ın ve diğer direniş güçlerinin sahadaki etkinlikleri artmış ve Yaser Ebu Şebab ortadan kaldırılmıştır. Böylelikle İsrail'in soykırımla bitiremediği direnişi sonlandırmak için kullandığı aparat olan ve işgalin çete stratejisinin en önemli ayağı olan Yaser Ebu Şebab büyük oranda etkisiz hale getirilmiştir.

Hamas, Gazze'deki meşruiyetini ve Ebu Şebab gibi oluşumlara yönelik halkın algısını başarılı bir şekilde kullanarak meşruiyetini pekiştirmektedir. Aralık 2025'te Yaser Ebu Şebab'ın öldürülmesi, bu stratejinin en önemli örneklerinden biridir. Her ne kadar ölüm olayı, rehin alınan bir aile üyesi nedeniyle Ebu Şebab'ın grubu ile Ebu Suneyme ailesi arasında çıkan bir çatışma sonucu gerçekleşmiş olsa da, Hamas'a bağlı İçişleri Bakanlığı ve güvenlik güçleri bu durumu hemen propaganda amaçlı kullanmıştır. Bir Telegram mesajında, "Size söylediğimiz gibi, 'İsrail sizi koruyamayacak' ifadeleriyle Ebu Şebab'ın ölümü "her hainin kaçınılmaz kaderi" olarak nitelendirilmiş ve diğer milislere "iş isten geçmeden" teslim olmaları çağrısı yapılmıştır. Gazze'deki Filistinlilerin ve hatta Lübnan'daki mülteci kamplarının Ebu Şebab'ın ölümünü tatlı dağıtarak kutlaması, Hamas'ın bu zaferi ne denli etkili bir şekilde sahiplendiğini göstermektedir.

Yaser Ebu Şebab'ın Liderliğinin Sonu: Teknolojiye Karşı Toplumsal Direniş

İsrail'in sağladığı teknik ve teknolojik üstünlüğe (istihbarat, hava gözetimi, koruma) rağmen Yaser Ebu Şebab'ın etkisiz hale getirilmesi, bu tür yapay grupların temel zayıflığını, halk desteğinden ne kadar yoksun olduklarını ortaya koymaktadır.

İsrail, Ebu Şebab'ı ve grubunu koruyup finanse ederken, onu Hamas'ın doğrudan bir operasyonundan çok, Gazze toplumunun iç dinamikleri (bir aile çatışması) ve halkın nefreti sonlandırmıştır. Bu durum, İsrail destekli milislerin en büyük güvencesinin dışarıdan sağlanan silahlar değil, yerel halkın desteği olduğunu; bu desteği kazanamayan her yapının ne kadar kırılgan olduğunu kanıtlamaktadır.

Tam da bu noktada Hamas'ın Gazze halkı nazarındaki meşruiyeti ve 2006'daki seçimlerdeki başarısı gündeme gelmektedir. Her ne kadar başta Foreign Affairs olmak üzere birçok Amerikan menşeli dergi ve platform Hamas'ın Gazze'de meşru bir aktör olmadığını ifade etse de bu durumun tespit edilmesi için yapılması gereken seçimleri engelleyen İsrail ve İsrail ile iş birliği yapıp direnişin karşısında duran Mahmud Abbas yönetimidir. Dolayısıyla Gazze'nin ve Filistin'in kimi meşru görüp görmediğini çerçevelemekten ziyade Filistin'de özgür seçimlerin gündeme getirilmesi elzemdir.

Tüm bu gelişmeler ışığında, İsrail destekli milislerin Gazze halkının ve onun desteklediği Hamas'ın veya herhangi bir direniş gücünün karşısında uzun süre var olması pek olası görünmemektedir. Toplumsal meşruiyetten yoksun, hain damgası yemiş ve varlığı tamamen dışarıdan sağlanan maddi desteğe bağlı olan bu grupların, köklü bir toplumsal tabana ve direniş mirasına sahip Hamas karşısında tutunabilmesi zordur. Direnişle özdeşleşmiş Gazze halkı tarafından her zaman hain ve işbirlikçi olarak görülecek, kimsenin onlara yaklaşmak istemeyeceği bu grupların İsrail gibi kaybetmeye mahkum olduğu ifade edilebilir. Bu gerçeklik, Donald Trump liderliğindeki ABD yönetiminin Gazze için hazırladığı daha geniş planlarla doğrudan bağlantılıdır. Barış Konseyi adı altında toplanan ve Filistin temsilini dışlayan uluslararası girişim, aynı kolonyal mantığın bir yansımasıdır. Tıpkı İsrail'in yerel milisleri dışarıdan dayatması gibi, Trump'ın planı da Gazze'nin geleceğini Gazze halkının iradesini yok sayarak şekillendirmeye çalışmaktadır. Planın temel unsurlarından biri olan Hamas'ın silahsızlandırılması, Filistinlilerin büyük çoğunluğu tarafından (%69) reddedilmektedir. Yine, uluslararası bir istikrar gücünün konuşlandırılması fikri de ciddi bir dirençle karşılaşmaktadır. Ebu Şebab örneğinde görüldüğü gibi, halkın desteğini almayan hiçbir yapay oluşumun Gazze'de kalıcı olması mümkün değildir.

Trump'ın Barış Konseyi de tıpkı İsrail'in milisleri gibi, Filistinlilerin kolektif hafızasında sömürgeci bir dayatma olarak yer ediliş başarısızlığa mahkûm olma ihtimali yüksektir. Bu anlamda Gazze'nin geleceği, ancak halkının iradesi ve onurunu gözetken, yerel dinamikleri anlayan çözümlerle şekillenebilir. Dışarıdan dayatılan her model, Ebu Şebab'ın acı sonu gibi, kaçınılmaz bir çöküşe sürüklenecektir.

Donald Trump: Yırtıcı Hegemon

YAZAR: STEPHEN M. WALT*

Donald Trump 2017’de ilk kez ABD başkanı olduğundan beri, yorumcular onun ABD dış ilişkilerine yaklaşımını tanımlamak için uygun bir etiket arayışı içinde oldular. Siyaset bilimci Barry Posen, 2018’de Foreign Affairs sayfalarında yazarken Trump’ın büyük stratejisinin “liberal olmayan hegemonya” olduğunu öne sürdü; analist Oren Cass ise geçen sonbaharda bunun ayırt edici özünün “karşılıklılık” talebi olduğunu savundu. Trump bir realist, bir milliyetçi, eski usul bir merkantilist, bir emperyalist ve bir izolasyonist olarak adlandırıldı. Bu terimlerin her biri onun yaklaşımının bazı yönlerini açıklıyor, ancak ikinci başkanlık döneminin büyük stratejisi belki de en iyi şekilde “yırtıcı hegemonya” olarak tanımlanabilir. Yırtıcı hegemonyanın temel amacı, Washington’un ayrıcalıklı konumunu kullanarak hem müttefiklerden hem de rakiplerden tavizler, haraç ve itaat gösterileri koparmak; kendisini tamamen sıfır toplamı olarak gördüğü bir dünyada kısa vadeli kazançlar peşinde koşmaktır.

ABD’nin hâlâ kayda değer varlıkları ve coğrafi avantajları göz önüne alındığında, yırtıcı hegemonya bir süre işe yarayabilir. Ancak uzun vadede başarısızlığa mahkûmdur. Özellikle Çin’in ekonomik ve askerî denk bir güç olduğu, birden fazla büyük gücün bulunduğu bir dünyaya uygun bir politik tutum değildir; çünkü çok kutupluluk, diğer devletlere ABD’ye bağımlılıklarını azaltmanın yollarını sunuyor. Yırtıcı hegemonya önümüzdeki yıllarda Amerikan stratejisini belirlemeye devam ederse, ABD’yi ve müttefiklerini zayıflatacak, küresel düzeyde artan bir hoşnutsuzluk yaratacak,

Washington’un başlıca rakipleri için cazip fırsatlar doğuracak ve Amerikalıları daha az güvende, daha az müreffeh ve daha az etkili bir konumda bırakacaktır.

Zirvedeki Yırtıcı

Son 80 yıl içinde dünya gücünün genel yapısı iki kutupluluktan tek kutupluluğa, oradan da bugünün dengesiz çok kutupluluğuna evrildi ve ABD’nin büyük stratejisi de bu değişimlere paralel olarak değişti. Soğuk Savaş’ın iki kutuplu dünyasında ABD, Avrupa ve Asya’daki yakın müttefiklerine karşı hayırsever bir hegemon gibi davrandı; çünkü Amerikan liderleri müttefiklerinin refahının Sovyetler Birliği’ni çevrelemek için hayati olduğuna inanıyordu.

Amerikan ekonomik ve askerî üstünlüğünü cömertçe kullandılar ve Başkan Dwight Eisenhower’ın 1956’da Britanya, Fransa ve İsrail, Mısır’a saldırdığında yaptığı gibi ya da Başkan Richard Nixon’ın 1971’de ABD’yi altın standardından çıkardığında olduğu gibi bazen önemli ortaklara karşı sert davrandılar.

Ancak Washington aynı zamanda müttefiklerinin II. Dünya Savaşı’ndan sonra ekonomik olarak toparlanmasına yardımcı oldu; karşılıklı refahı teşvik etmeyi amaçlayan kurallar yarattı ve büyük ölçüde bu kurallara uydu; para krizlerini ve diğer ekonomik sarsıntıları yönetmek için başkalarıyla iş birliği yaptı; daha zayıf devletlere masada bir koltuk ve kolektif kararlarda söz hakkı verdi.

ABD’li yetkililer liderlik etti, ama aynı zamanda dinlediler ve nadiren ortaklarını zayıflatmaya ya da sömürmeye çalıştılar.

Tek kutuplu dönemde ise ABD, kibre kapıldı ve oldukça dikkatsiz ve buyurgan bir hegemon haline geldi. Güçlü rakiplerle karşı karşıya olmamanın ve çoğu devletin Amerikan liderliğini kabul etmeye ve onun liberal değerlerini benimsemeye istekli olduğuna inanmanın etkisiyle, ABD'li yetkililer diğer devletlerin kaygılarına çok az dikkat ettiler; Afganistan, Irak ve başka birçok ülkede maliyetli ve hatalı haçlı seferlerine giriştiler; Çin ve Rusya'yı birbirine yaklaştıran çatışmacı politikalar benimsediler; Çin'in yükselişini hızlandıran, küresel finansal istikrarsızlığı artıran ve sonunda Trump'ı Beyaz Saray'a taşıyan iç siyasi tepkiyi tetikleyen biçimlerde küresel piyasaların açılmasını zorladılar. Elbette bu dönemde Washington bazı düşmanca rejimleri izole etmeye, cezalandırmaya ve zayıflatmaya çalıştı ve bazen diğer devletlerin güvenlik endişelerine çok az önem verdi. Ancak hem Demokrat hem de Cumhuriyetçi yetkililer, Amerikan gücünü küresel liberal bir düzen yaratmak için kullanmanın ABD ve dünya için iyi olacağına ve ciddi muhalefetin birkaç küçük haydut devletle sınırlı kalacağına inanıyordu. Ellerindeki gücü başka hükümetleri zorlamak, yanlarına çekmek hatta devirmek için kullanmaktan kaçınmadılar; ancak bu kötü niyet, ABD ortaklarına değil, açıkça düşman olarak kabul edilenlere yönelmişti.

Trump döneminde ise ABD bir yırtıcı hegemon haline geldi. Bu strateji, çok kutupluluğun geri dönüşüne yönelik tutarlı ve iyi düşünülmüş bir yanıt değil; aslında, birçok büyük gücün bulunduğu bir dünyada hareket etmenin tam olarak yanlış bir yöntemidir. Bu daha çok, Trump'ın tüm ilişkilere al-ver mantığıyla yaklaşmasının ve ABD'nin dünyadaki neredeyse her ülke üzerinde muazzam ve kalıcı bir nüfuza sahip olduğuna dair inancının doğrudan bir yansımasıdır. Trump Nisan 2025'te ABD'yi "büyük, güzel bir mağaza"ya benzetmiş ve "herkes bu mağazadan bir parça istiyor" demişti. Ya da Beyaz Saray Basın Sözcüsü Karoline Leavitt tarafından paylaşılan bir başka açıklamasında söylediği gibi, ABD tüketicisi "her ülkenin sahip olmak istediği şeydir" ve "Başka bir deyişle, bizim paramıza ihtiyaçları var."

Trump'ın ilk döneminde Savunma Bakanı James Mattis, Hazine Bakanı Steven Mnuchin, Beyaz Saray Özel Kalem Müdürü John Kelly ve Ulusal Güvenlik Danışmanı H. R. McMaster gibi daha deneyimli ve bilgili danışmanlar Trump'ın yırtıcı dürtülerini dizginlemişti. Ancak ikinci döneminde, kişisel sadakatleri nedeniyle seçilmiş atamalardan oluşan bir kadronun güç verdiği diğer devletlerin zaaflarından yararlanma arzusu ve Trump'ın dünya meselelerine dair giderek artan, ancak yersiz özgüveni sayesinde tam anlamıyla serbest bırakıldı.

Tahakküm ve Boyun Eğme

Yırtıcı bir hegemon, diğerleriyle olan ilişkilerini tamamen sıfır toplamalı bir anlayışla düzenlemeye çalışan baskın bir büyük güçtür; öyle ki elde edilen faydalar her zaman kendi lehine dağıtılır. Yırtıcı bir hegemonun temel amacı, tüm tarafları daha iyi durumda tutan istikrarlı ve karşılıklı olarak faydalı ilişkiler kurmak değil, her etkileşimden başkalarından

daha fazla kazanç sağlamaktır. Egemen gücün daha iyi, ortaklarının ise daha kötü durumda olduğu bir düzenleme, her iki tarafın da kazanç sağladığı ancak ortağın daha fazla kazanç sağladığı bir düzenlemeye tercih edilir; ikinci durum her iki taraf için de daha büyük mutlak faydalar sağlasa bile. Yırtıcı bir egemen güç, her zaman aslan payını ister.

Elbette tüm büyük güçler yağmacı eylemlerde bulunur ve her zaman göreceli avantaj için rekabet eder. Rakiplerle uğraşırken, tüm devletler herhangi bir anlaşmadan en kârlı şekilde çıkmaya çalışır. Ancak yırtıcı hegemonyayı tipik büyük güç davranışından ayıran şey, bir devletin hem müttefiklerinden hem de rakiplerinden tavizler ve asimetrik faydalar koparmaya istekli olmasıdır. İyi huylu bir hegemon, müttefiklerine ancak gerekli olduğunda adaletsiz yükler bindirir; çünkü ortakları refah içinde olduğunda kendi güvenliğinin ve zenginliğinin de arttığına inanır. Karşılıklı olarak faydalı iş birliğini kolaylaştıran, başkaları tarafından meşru görülen ve devletlerin bu kuralların sık sık ya da uyarı olmadan değişmeyeceğini güvenle varsayabileceği kadar kalıcı olan kuralların ve kurumların değerini kabul eder. İyi niyetli bir hegemon, ortak bir düşmanı denetim altında tutmak gibi benzer çıkarlara sahip devletlerle pozitif toplamı ortaklıkları memnuniyetle karşılar ve hatta bu durum tüm katılımcıları daha iyi bir konuma getirecekse, başkalarının orantısız kazançlar elde etmesine bile izin verebilir. Başka bir deyişle, iyi huylu bir hegemon yalnızca kendi güç konumunu ilerletmeye değil, aynı zamanda iktisatçı Arnold Wolfers'in "taraf hedefleri" olarak adlandırdığı şeyleri sağlamaya çalışır: uluslararası ortamı, çıplak güç kullanımını daha az gerekli kılacak biçimlerde şekillendirmeyi amaçlar.

Buna karşılık, yırtıcı bir hegemon ortaklarını sömürmeye, rakiplerinden yararlanmaya çalıştığı kadar yatkındır. Hegemon güç, ambargolar, mali yaptırımlar, komşuyu fakirleştirmeye yönelik ticaret politikaları, para birimi manipülasyonu ve diğer ekonomik baskı araçlarını kullanarak diğer ülkeleri kendi ekonomisini destekleyen ticaret koşullarını kabul etmeye veya ekonomik olmayan çıkar konularında davranışlarını değiştirmeye zorlayabilir. Askerî koruma sağlamayı ekonomik taleplerine bağlar ve ittifak ortaklarının daha geniş dış politika girişimlerini desteklemesini bekler. Daha zayıf devletler, hegemonun büyük pazarına erişime büyük ölçüde bağımlıysa ya da diğer devletlerden gelen daha büyük tehditlerle karşı karşıya oldukları için hegemonun, koşullara bağlı olsa bile, korumasına muhtaçlarsa bu zorlayıcı baskılara katlanırlar.

Yırtıcı bir hegemonun zorlayıcı gücü, diğer devletleri sürekli bir boyun eğme durumunda tutmaya bağlı olduğundan, liderleri kendi etki alanındakilerin alt konumlarını tekrarlanan ve çoğu zaman sembolik boyun eğme eylemleriyle kabul etmelerini bekler. Bunlardan resmî bir haraç ödemeleri istenebilir ya da hegemonun erdemlerini açıkça kabul edip övmeye çağrılabilirler. Bu tür ritüel itaat ifadeleri, hegemonun karşı

konulamayacak kadar güçlü olduğunu işaret ederek muhalefeti caydırır ve onu vasallarından daha bilge göstererek onlara hükmetmeye hakkı olduğu izlenimini yaratır.

Yırtıcı hegemonya yeni bir olgu değildir. Atina'nın, imparatorluğundaki daha zayıf şehir devletleriyle ilişkilerinin temelini oluşturmuştu; nitekim kendi döneminin en önde gelen Atinalı lideri olan Perikles, bu egemenliği bizzat “bir tiranlık” olarak tanımlamıştı. Doğu Asya'daki modern öncesi Çin merkezli sistem de, her ne kadar bunun tutarlı biçimde sömürücü olup olmadığı konusunda akademisyenler arasında görüş ayrılıkları bulunsada haraç ödenmesini ve ritüelleşmiş itaat biçimlerini içeren benzer bağımlılık ilişkilerine dayanıyordu. Kolonyal mülklerden servet elde etme arzusu, Belçika, Britanya, Fransa, Portekiz ve İspanya gibi sömürge imparatorluklarının merkezi bir unsuruydu; benzer güdüler Nazi Almanyası'nın Orta ve Doğu Avrupa'daki ticaret ortaklarıyla tek taraflı ekonomik ilişkilerini ve Sovyetler Birliği'nin Varşova Paktı müttefikleriyle ilişkilerini de etkiledi. Bu örnekler önemli açılardan farklılık gösterse de, her birinde baskın bir güç, çabaları her zaman başarılı olmasa bile ve bazı müşteriler elde ettiklerinden daha fazlasına mal olsa dahi, kendisi için asimetrik faydalar güvence altına almak amacıyla daha zayıf ortaklarını sömürmeye çalışmıştır.

Kısacası, yırtıcı bir hegemon tüm ikili ilişkileri özünde sıfır toplamı olarak görür ve her birinden mümkün olan en büyük faydayı çıkarmaya çalışır. “Benim olan benimdir, senin olan ise müzakereye açıktır” anlayışı onun yol gösterici ilkesidir. Mevcut anlaşmaların kendilerinden menkul bir değerleri ya da meşruiyeti yoktur; yeterli asimetrik fayda sağlamıyorlarsa bir kenara atılır ya da görmezden gelinirler. Elbette bazı yırtıcı girişimler başarısız olabilir ve en güçlü devletlerin bile başkalarından çekip çıkarabileceklerinin sınırları vardır. Ancak yırtıcı bir hegemon için temel amaç, bu sınırları olabildiğince zorlamaktır.

Bahsi Yükseltmek

Trump'ın dış politikasının yırtıcı niteliği, en açık biçimde ticaret açıklarına olan takıntısında ve ekonomik kazançları Washington'un lehine yeniden dağıtmak için gümrük vergilerini kullanma girişimlerinde görülmektedir. Trump defalarca ticaret açıklarının bir “kazıklama” ve bir tür yağma olduğunu söylemiştir; ona göre fazla veren ülkeler “kazanıyor” çünkü ABD onlara, onların Washington'a ödediğinden daha fazlasını ödüyor. Bu doğrultuda Trump, sözde ABD'li üreticileri korumak amacıyla (her ne kadar gümrük vergisi maliyetinin büyük kısmı ithal malları satın alan Amerikalılar tarafından ödense de yabancı malları daha pahalı hale getirerek) bu ülkelere yüksek gümrük vergileri uygulamış ya da yabancı hükümetleri ve şirketleri, muafiyet karşılığında ABD'ye yatırım yapmaya zorlamak için bu tür gümrük vergileri ile tehdit etmiştir. Trump, karşı çıktığı ekonomik olmayan politikaları değiştirmeleri için başkalarını zorlamak amacıyla da

gümrük vergilerini kullandı. Geçen Temmuz ayında, müttefikleri olan eski Devlet Başkanı Jair Bolsonaro'yu affetmesi için Brezilya hükümetine baskı yapmak amacıyla, başarısızlıkla sonuçlanan bir girişim olarak Brezilya'ya yüzde 40'lık bir gümrük vergisi uyguladı. (Kasım ayında, ABD'li tüketiciler için gıda fiyatlarının yükselmesine neden olan bu gümrük vergilerinin bir kısmını kaldırdı.) Kanada ve Meksika'ya yönelik gümrük vergilerini artırmasını, fentanil kaçakçılığını durdurmak için yeterince çaba göstermedikleri iddiasıyla gerekçelendirdi. Ekim ayında ise, Kolombiya Devlet Başkanı'nın Trump yönetimine göre Karayipler'de yasa dışı uyuşturucu kaçakçılığı hedefi olduğu belirtilen iki düzineden fazla tekneye yönelik ABD Donanması'nın tartışmalı saldırılarını eleştirmesinin ardından Kolombiya'yı daha yüksek gümrük vergileriyle tehdit etti.

Trump, geleneksel ABD müttefiklerini, tanınmış düşmanları kadar zorlamaya yatkındır ve tehditlerinin bir var bir yok niteliği, mümkün olan en fazla tavizi koparma arzusunun altını çiziyor. Trump öngörülemezliğin güçlü bir pazarlık aracı olduğuna inanır ve sürekli değişen tehdit ve talepler dizisi, başkalarını ona uyum sağlamanın yeni yollarını aramaya zorlamak için tasarlanmıştır. Hedef hızla boyun eğerse gümrük vergisi tehdidinde bulunmak Washington'a çok az maliyet getirir; ancak hedef direnirse ya da piyasalar ürkerse, Trump harekete geçmeyi erteleyebilir. Bu yaklaşım aynı zamanda dikkatleri Trump'ın kendisine kilitler, yönetimin sonraki herhangi bir anlaşmayı, kesin koşulları ne olursa olsun, bir zafer olarak sunmasına yardımcı olur ve Trump ile onun yakın çevresine fayda sağlayan bariz yolsuzluk fırsatları yaratır.

ABD'nin nüfuzunu en üst düzeye çıkarmak için Trump, ekonomik taleplerini müttefiklerin ABD askerî desteğine bağımlılığıyla defalarca ilişkilendirmiş, bunu da büyük ölçüde ittifak taahhütlerine uyup uymayacağı konusunda şüpheler uyandırarak yapmıştır. Müttefiklerin Amerikan koruması için bedel ödemesi gerektiğinde ısrar etmiş ve ABD'nin NATO'dan ayrılabilceğini, Tayvan'ı savunmaya yardım etmeyi reddedebileceğini ya da Ukrayna'yı tamamen terk edebileceğini öne sürmüştür. Ancak amacı, müttefiklerin kendilerini savunmak için daha fazlasını yapmasını sağlayarak ABD ortaklıklarını daha etkili hale getirmek değildir, nitekim gümrük vergileri seviyelerinin ciddi biçimde artırılması ortakların ekonomilerine zarar verecek ve daha yüksek savunma harcaması hedeflerini karşılamalarını zorlaştıracaktır. Bunun yerine Trump, ABD'nin geri çekilmesi tehdidini ekonomik tavizler koparmak için kullanmaktadır. Bu strateji, en azından kâğıt üzerinde, bazı kısa vadeli getiriler sağlamıştır. Temmuz ayında AB liderleri, Trump'ı, Ukrayna'yı desteklemeyi sürdürmeye ikna etme umuduyla tek taraflı bir ticaret anlaşmasını kabul ettiler; Japonya ve Güney Kore ise sırasıyla Temmuz ve Kasım aylarında imzalanan anlaşmalarla ABD

ekonomisine yatırım yapma sözü vererek kendilerine uygulanan gümrük vergilerinin seviyelerini düşürdüler. Avustralya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Pakistan ve Ukrayna, topraklarında bulunan kritik minerallere ABD erişimi ya da kısmi mülkiyet sunarak ABD desteğini sağlamlaştırmaya çalışmıştır.

Yırtıcı bir hegemon, Thukydides'in ünlü ifadesiyle, "güçlülerin yapabildiklerini yaptığı, zayıfların ise katlanmak zorunda kaldıklarına katlandığı" bir dünyayı tercih eder. Bu nedenle böyle bir ülke, başkalarından yararlanma kapasitesini sınırlayabilecek normlara, kurallara ya da kurumlara karşı temkinli olacaktır. Şaşırtıcı olmayan bir biçimde Trump'ın Birleşmiş Milletler'e pek bir ilgisi olmamıştır; Paris İklim Anlaşması ve İran Nükleer Anlaşması gibi selefleri tarafından müzakere edilmiş anlaşmaları yırtıp atmaya hevesli davranmış; hatta bizzat kendisinin müzakere ettiği anlaşmalardan bile caymıştır. AB gibi kurumlarla ya da kurallara dayalı Dünya Ticaret Örgütü ile uğraşmak yerine ticaret görüşmelerini ikili yürütmeyi tercih ediyor; çünkü tek tek ülkelerle bire bir pazarlık yapmak ABD'nin nüfuzunu daha da artırıyor. Trump ayrıca Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin üst düzey yetkililerine yaptırım uygulamış ve Uluslararası Denizcilik Örgütü tarafından geliştirilen bir emisyon fiyatlandırma planına karşı öfkeli bir saldırı başlatmıştır. IMO'nun önerisi, gemicilik şirketlerini daha temiz yakıtlar kullanmaya teşvik ederek iklim değişikliğini yavaşlatmayı amaçlıyordu; ancak Trump bunu bir "dolandırıcılık" olarak nitelendirdi ve bilinçli biçimde sabote etti. Yönetimi, önlemi destekleyenlere karşı yüksek gümrük vergileri, yaptırımlar ve başka tedbirlerle tehdit ettikten sonra, planın resmî onayına ilişkin oylama bir yıl ertelendi. Bir IMO delegesi ekim ayında, "ABD heyeti gangsterler gibi davranıyordu," dedi. "Bir IMO toplantısında daha önce buna benzer bir şey hiç duymamıştım."

Washington'un yırtıcı hegemonyasına dair hiçbir tartışma, Trump'ın başka devletlere ait topraklara yönelik dile getirdiği ilgiden ve uluslararası hukuku ihlal ederek diğer ülkelerin iç siyasetine müdahale etme istekliliğinden söz etmeden tamamlanmış sayılmaz. Grönland'ı ilhak etme yönündeki tekrarlanan arzusu ve buna karşı çıkan Avrupa devletlerine cezalandırıcı yüksek gümrük vergileri uygulama tehditleri, bu dürtünün en görünür örneğidir. Danimarka askerî istihbaratının aralık ayında yayımlanan yıllık tehdit değerlendirmesinde uyardığı gibi, "Amerika Birleşik Devletleri, yüksek gümrük vergileri tehdidi de dâhil olmak üzere ekonomik gücü, iradesini dayatmak için kullanmakta ve müttefiklere karşı bile askerî güç kullanımını artık dışlamamaktadır." Trump'ın Kanada'yı 51. eyalet yapmaya ya da Panama Kanalı bölgesini yeniden işgal etmeye dair düşünceleri de benzer bir jeopolitik açgözlülük ve fırsatçılık derecesine işaret eder. Diğer büyük güçlerin de izleyebileceği tehlikeli bir örnek oluşturan bir eylem olarak Venezuela Devlet Başkanı Nicolás Maduro'yu kaçırma kararı, bir yırtıcının

mevcut normlara duyduğu kayıtsızlığı ve başkalarının zayıflıklarını sömürme isteğini gözler önüne seriyor. Bu yağmacı dürtü, kültür meselelerine kadar uzanıyor; yönetimin Ulusal Güvenlik Stratejisi, Avrupa'nın "medeniyetin çöküşüyle" karşı karşıya olduğunu ve ABD'nin kıtaya yönelik politikasının "Avrupa ülkeleri içinde Avrupa'nın mevcut gidişatına karşı direnişi geliştirmeyi" içermesi gerektiğini ilan ediyor. Başka bir deyişle, Avrupa devletleri, Trump yönetiminin kan ve toprak milliyetçiliğine bağlılığını, beyaz ve Hristiyan olmayan kültürle ya da dinlere yönelik düşmanlığını benimsemeleri yönünde baskı görecektir. Yırtıcı bir hegemon için hiçbir konu dokunulmaz değildir.

Trump ayrıca ABD'nin ayrıcalıklı uluslararası konumunu kendisi ve ailesi için faydalar elde etmek amacıyla kullanmaktadır. Katar, hâlihazırda kendisine bir uçak hediye etmiştir; bu uçağın yenilenmesi ABD'li vergi mükelleflerine yüz milyonlarca dolara mal olacak ve Trump görevden ayrıldıktan sonra başkanlık kütüphanesinde (Başkanların iktidar dönemlerinde ürettikleri evrak, video, fotoğraf ve kullandıkları her türlü eşyanın tutulduğu mekânlara başkanlık kütüphanesi adı verilmektedir) yerini alacaktır. Trump Organization, yönetimin gözüne girmek isteyen hükümetlerle milyonlarca dolarlık otel geliştirme anlaşmaları imzalamış; Birleşik Arap Emirlikleri'nde ve başka yerlerde nüfuz sahibi kişiler ise, Trump'ın World Liberty Financial adlı kripto para girişimi tarafından çıkarılan dijital para biriminden milyarlarca dolar değerinde satın alım yapmış ve neredeyse aynı dönemde BAE, normalde sıkı ABD ihracat kontrollerine tabi olan üst düzey çiplere özel erişim imkanı elde etmiştir. Amerikan tarihinde hiçbir başkan, ABD başkanlığını bu ölçüde ya da böylesine açık çıkar çatışmalarını hiçe sayarak paraya çevirmeyi başaramamıştır.

Bir mafya babası veya imparatorluk hükümdarı gibi, Trump da kendi lütfunu arayan yabancı liderlerin, kabine üyelerinin yaptığı gibi, aşağılayıcı saygı gösterilerinde bulunmalarını ve tuhaf dalkavukluklar yapmalarını bekliyor. NATO Genel Sekreteri Mark Rutte'nin, Trump'a NATO üyelerinin savunma harcamalarını artırmasını sağladığı için "tüm övgüyü hak ettiğini" söyleyen yüz kızartıcı davranışı başka nasıl açıklanabilir? Oysa bu savunma harcamalarına ilişkin artışlar, Trump yeniden seçilmeden önce başlamıştı ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgali bu değişimi tetiklemede en az Trump etkisi kadar önemliydi. Rutte ayrıca Mart 2025'te Trump'ın Ukrayna konusunda Rusya ile yaşanan "kilitlenmeyi kırdığını" ilan etti (ki bu açıkça doğru değildi); Haziran ayında İran'a yönelik ABD hava saldırılarını "başkalarının cesaret edemediği" bir şey olarak övdü ve Trump'ın Orta Doğu'daki barış çabalarını bilge ve iyi niyetli bir "baba"nın eylemlerine benzetti.

Rutte, bu övme işinde yalnız değil: İsrail, Gine-Bissau, Moritanya ve Senegal dâhil olmak üzere diğer bazı ülkelerin liderleri de Trump'a Nobel Barış Ödülü verilmesini alenen desteklediler; Senegal Cumhurbaşkanı ise Trump'ın golf oyununa gereksiz

övgülerde bulundu. Güney Kore Cumhurbaşkanı Lee Jae-myung da geri kalmamak adına, Trump'ın Seul'e gerçekleştirdiği son ziyarette ona devasa bir altın taç hediye etti ve resmi akşam yemeğini "Barış Elçisinin Tatlısı" yazılı bir yemek ikram ederek taçlandırdı. Futbolun küresel yönetim organının başkanı Gianni Infantino bile bu gösteriye katıldı; anlamsız bir "FIFA Barış Ödülü" icat etti ve Aralık 2025'teki görkemli bir törende Trump'ı bu ödülün ilk sahibi olarak ilan etti.

Sadakat gösterileri talep etmek, yalnızca Trump'ın görünüşte sınırsız ilgi ve övgü ihtiyacının bir ürünü değildir; aynı zamanda uyumu pekiştirmeye ve en küçük direniş eylemlerini bile caydırmaya hizmet ediyor. Ukrayna Cumhurbaşkanı Volodimir Zelenski'nin birden fazla kez yaşadığı gibi Trump'a meydan okuyan liderler sert eleştirilere ve daha ağır muamele tehditlerine maruz kalırken, Trump'ı utanmazca pohpohlayan liderler en azından şimdilik daha yumuşak bir muamele görüyor. Örneğin, Ekim 2025'te ABD Hazine Bakanlığı, Arjantin'in önemli bir ABD ticaret ortağı olmamasına ve (Trump'ın ticaret savaşını başlatmasından önce milyarlarca dolar değerinde olan) Çin'e yapılan ABD soya fasulyesi ihracatının yerini almasına rağmen, Arjantin pesosunu desteklemek için 20 milyar dolarlık bir döviz takas hattı açtı. Trump'ı açıkça rol modeli olarak öven Arjantin Devlet Başkanı Javier Milei, benzer görüşlere sahip bir lider olduğu için, talepler listesi yerine bir destek paketi aldı. Hatta eski Honduras Devlet Başkanı Juan Orlando Hernández de dâhil olmak üzere hüküm giymiş uyuşturucu kaçakçıları bile, Trump'ın gündemiyle uyumlu göründükleri takdirde başkanlık affı kazanabilmektedir.

Trump'a yağcılık yaparak onun gözüne girmeye yönelik çabalar, bir silahlanma yarışını andırıyor; yabancı liderler, en kısa sürede en fazla övgüyü kimin sunabileceği konusunda rekabet ediyor. Trump ise bu senaryodan sapan liderlere hızla karşılık vermekte gecikmiyor. Hindistan Başbakanı Narendra Modi bunu, Trump'ın Hindistan ile Pakistan arasındaki sınır çatışmalarını durdurduğuna dair iddiasını reddetmesinden haftalar sonra Hindistan'a yüzde 25'lik bir gümrük vergisi uygulanmasıyla öğrendi (daha sonra Rus petrolü satın aldığı için Hindistan'ı cezalandırmak amacıyla bu oran yüzde 50'ye çıkarıldı). Ontario eyalet hükümeti Trump'ın gümrük vergisi politikasını eleştiren bir televizyon reklamı yayınladıktan sonra, Trump derhal Kanada'ya uygulanan gümrük vergisi oranını yüzde on daha artırdı. Kanada Başbakanı Mark Carney kısa süre içinde özür diledi ve reklam anında yayından kaldırıldı. Bu tür aşağılanmalardan kaçınmak için birçok lider, en azından şimdilik, önleyici biçimde diz çökmeyi tercih etti.

Artık Yeter

Trump ve destekçileri bu itaat gösterilerini, sert oynamanın ABD'ye somut ve önemli faydalar sağladığının kanıtı olarak görüyor. Beyaz Saray Sözcüsü Anna Kelly'nin Ağustos ayında ifade ettiği gibi: "Sonuçlar ortada: başkanın ticaret anlaşmaları

çiftçilerimiz ve işçilerimiz için oyun alanını eşitliyor, trilyonlarca dolarlık yatırım ülkemize akıyor ve onlarca yıldır süren savaşlar sona eriyor. ... Yabancı liderler Başkan Trump ile olumlu bir ilişki kurmaya ve gelişen Trump ekonomisine katılmaya hevesli." Yönetim, diğer devletleri sonsuza dek diz çöktüreceğine ve bunun ABD'yi daha da güçlendirerek nüfuzunu artıracığına inanıyor gibi görünüyor. Yanılıyorlar: yırtıcı hegemonya kendi yıkımının tohumlarını içinde barındırır.

İlk sorun, yönetimin öne sürdüğü faydaların abartılmış olmasıdır. Trump'ın sona erdirdiğini iddia ettiği savaşların çoğu hâlâ sürmektedir. ABD'ye gelen yeni yabancı yatırımlar trilyonlarca dolar seviyesinin çok altındadır ve taahhüt edilen bu yatırımların tam olarak gerçekleşmesi de pek olası değildir. Yapay zekâ çılgınlığıyla beslenen veri merkezleri dışında, Trump'ın ekonomik politikalarının yarattığı karşı rüzgârlar nedeniyle ABD ekonomisi coşkun bir büyüme yaşamamaktadır. Trump, ailesi ve siyasi müttefikleri yırtıcı politikalardan fayda sağlıyor olabilir, ancak ülkenin büyük bölümü böyle bir fayda sağlamamaktadır. Bir diğer sorun ise Çin ekonomisinin artık birçok açıdan ABD'ye rakip hale gelmiş olmasıdır. Çin'in GSYH'si nominal olarak daha küçük olsa da satın alma gücü paritesine göre daha büyüktür; büyüme hızı daha yüksektir ve artık ABD'ye neredeyse eşit miktarda ithalat yapmaktadır. Küresel mal ihracatındaki payı 1950'de yüzde birin altındayken bugün yaklaşık yüzde 15'e yükselmiştir; buna karşılık ABD'nin payı 1950'de yüzde 16 iken bugün yüzde 8'e düşmüştür. Çin, ABD dâhil birçok ülkenin bağımlı olduğu rafine nadir toprak elementleri pazarını elinde tutmakta; birçok bilimsel alanda hızla önde gelen bir aktör haline gelmekte ve ABD'li çiftçiler dâhil pek çok aktör Çin'in pazarlarına erişim istemektedir. Trump'ın yakın zamanda Çin'le ticaret savaşını askıya alma ve ABD'li yetkilileri hedef alan bir siber casusluk kampanyası nedeniyle Çin Devlet Güvenliği Bakanlığı'nı yaptırıma tabi tutma planlarını rafa kaldırma kararlarının da gösterdiği gibi, Trump diğer büyük güçleri daha zayıf devletleri zorbalıkla sindirdiği gibi sindirememektedir.

Dahası, diğer devletler hâlâ ABD ekonomisine ve onun zengin tüketicilerine erişim istemekle birlikte, artık tek seçenek ABD değildir. Trump, Ağustos 2025'te Hint mallarına uygulanan gümrük vergisi oranını acımasız bir biçimde yüzde 50'ye çıkardıktan kısa bir süre sonra Modi, Çin lideri Şi Cinping ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile bir zirveye katılmak üzere Pekin'e uçtu. Aralık ayında Putin, Modi'yi Yeni Delhi'de ziyaret etti; Hindistan başbakanı ülkesinin Rusya ile dostluğunu "Kuzey Yıldızı gibi" diye tanımladı ve iki lider 2030'a kadar ikili ticareti 100 milyar dolara çıkarma hedefi belirledi. Hindistan Moskova ile resmen hizalanmıyordu, ancak Modi Beyaz Saray'a Yeni Delhi'nin seçenekleri olduğunu hatırlatıyordu.

Tedarik zincirlerini ve ticaret düzenlemelerini yeniden yapılandırmak maliyetli ve zaman alıcı olduğundan, ayrıca iş birliği ve bağımlılık alışkanlıkları bir gecede

ortadan kalkmadığından, bazı ülkeler kısa vadede Trump'ı yatıştırmayı seçti. Japonya ve Güney Kore, ABD ekonomisine milyarlarca dolarlık yatırım yapmayı kabul ederek Trump'ı gümrük vergisi oranlarını düşürmeye ikna etti; ancak taahhüt edilen ödemeler uzun yıllara yayılacaktır ve bu ödemeler hiçbir zaman tam olarak gerçekleşmeyebilir de. Bu arada Çinli, Japon ve Güney Koreli yetkililer Mart 2025'te beş yıl aradan sonra ilk kez ticaret müzakerelerini gerçekleştirdi ve South China Morning Post'a göre üç ülke, "ABD Başkanı Donald Trump'ın başlattığı ticaret savaşı ortamında bölgenin finansal güvenlik ağını güçlendirmek ve ekonomik iş birliğini derinleştirmek" amacıyla üçlü bir döviz takasını gündemlerine aldı. Geçtiğimiz yıl Vietnam, daha önce ABD'ye yakınlaşma çabalarını tersine çevirerek Rusya ile askeri bağlarını genişletti. The New York Times'ın alıntılıdığı bir analiste göre, "Trump'ın politikalarının öngörülemezliği, Vietnam'ı ABD ile ilişki kurma konusunda son derece kuşkucu hale getirdi. Mesele sadece ticaret değil, asıl sorun onun zihnini ve eylemlerini okumadaki zorluk." Trump'ın övülen öngörülemezliğinin açık bir dezavantajı vardır: başkalarını daha güvenilir ortaklar aramaya teşvik ediyor.

Diğer devletler de ABD'ye olan bağımlılıklarını azaltmak için çalışıyor. Carney, ABD ile zaman geçtikçe artan yakın iş birliği döneminin sona erdiği konusunda defalarca uyarıda bulundu; ABD'ye yapılan ihracatın dışında Kanada'nın ihracatını on yıl içinde iki katına çıkarma hedefi koydu; Endonezya ile ilk kez ikili bir ticaret anlaşması imzaladı; ASEAN ile bir serbest ticaret anlaşması müzakere ediyor ve Ocak ayında Pekin'e ilişkileri onarmaya yönelik bir ziyaret gerçekleştirdi. Avrupa Birliği hâlihazırda Endonezya, Meksika ve Güney Amerika ticaret bloğu Mercosur ile yeni ticaret anlaşmaları imzaladı ve Ocak ayının sonları itibarıyla Hindistan ile yeni bir ticaret paktını sonuçlandırmaya yakındı. Washington diğer devletlerin bağımlılığından yararlanmaya çalışmayı sürdürürse, bu tür çabalar daha da hızlanacaktır.

Şimdi Al, Hiç Ödeme

ABD müttefikleri geçmişte belirli bir düzeyde zorbalığa tahammül etmişti çünkü Amerikan korumasına büyük ölçüde bağımlıydılar. Ancak bu hoşgörünün de sınırları vardır. Trump'ın ilk döneminde uygulanan yırtıcılığın düzeyi sınırlıydı ve ABD müttefiklerinin, onun görev süresinin tekrarlanmayacak münferit bir dönem olacağına dair umutları vardı. Bu umut artık, özellikle Avrupa'da, yerle bir olmuştur. Örneğin yönetimin Ulusal Güvenlik Stratejisi, birçok Avrupa hükümeti ve kurumu için açıkça düşmancadır. Trump'ın Grönland'ı ele geçirme tehditlerini yinelemesiyle birlikte bu durum, NATO'nun uzun vadeli yaşama kabiliyeti hakkında ekstra şüpheler doğurmuş ve Avrupa liderlerinin Trump'ı taviz vererek kazanma çabalarının başarısız olduğunu göstermiştir.

Dahası, Amerikan askeri korumasını geri çekme tehditleri hiçbir zaman uygulanmazsa etkisini yitirecek;

uygulanması hâlinde ise ABD'nin tüm nüfuzunu ortadan kaldıracaktır. Trump geri çekilme tehdidinde bulunmayı sürdürür ama bunu hayata geçirmese, blöfü ortaya çıkacak ve zorlayıcı gücünü kaybedecektir. ABD askeri taahhütlerinden gerçekten çekilirse, eski müttefikleri üzerindeki nüfuzu buharlaşacaktır. Her iki durumda da, Amerikan koruması vaadini bitmek bilmeyen tavizler koparmak için kullanmak sürdürülebilir bir strateji değildir.

Zorbalık da sürdürülebilir değildir. Kimse aşağılayıcı sadakat gösterilerine zorlanmaktan hoşlanmaz. Trump'ın dünya görüşünü paylaşan liderler onu kamuoyu önünde övmekten keyif alabilir; ancak diğerleri için bu deneyim kuşkusuz inciticidir. Trump'ın önünde eğilmeye zorlanan yabancı liderlerin, süslü laflar ederken ne düşündüklerini asla bilemeyeceğiz, ancak hiç şüphe yok ki bazıları bu deneyimden rahatsız olmuş ve gelecekte az da olsa bir karşılık verebilme fırsatı umarak oradan ayrılmışlardır. Yabancı liderler ayrıca kendi ülkelerindeki kamuoyu tepkisini de hesaba katmak zorundadır ve ulusal gurur güçlü bir etkidir. Nisan 2025'te Carney'nin seçim zaferinin, büyük ölçüde Trump karşıtı "dirsekler yukarı" kampanyasına ve seçmenlerin Carney'nin Muhafazakâr rakibini Trump'ın hafif bir kopyası olarak görmesine dayandığını hatırlamak gerekir. Brezilya Devlet Başkanı Luiz Inácio Lula da Silva gibi diğer bazı devlet başkanları da Trump'ın tehditlerine meydan okuduklarında popülaritelerinin yükseldiğini gördüler. Aşağılanma arttıkça, diğer dünya liderleri de karşı koymanın kendi seçmenleri nezdinde onları daha popüler kılabileceğini fark edebilir.

Yırtıcı hegemonya aynı zamanda verimsizdir. Çok taraflı kurallara ve normlara göre hareket etmekten kaçınır, bunun yerine diğer devletlerle ikili ilişkiler kurmayı tercih eder. Ancak yaklaşık 200 ülkenin bulunduğu bir dünyada ikili müzakerelere bel bağlamak zaman alıcıdır ve aceleyle yapılmış, kötü tasarlanmış anlaşmalar üretmesi kaçınılmazdır. Dahası, düzinelerce ülkeye tek taraflı anlaşmalar dayatmak, yükümlülüklerden kaçınmayı teşvik eder; çünkü bu ülkeler hegemonun uyumu izlemesinin ve imzaladığı tüm anlaşmaları uygulamasının zor olacağını bilir. Trump yönetimi, Çin'in Trump'ın ilk döneminde, 2020'de imzalanan Birinci Aşama ticaret anlaşması kapsamında satın almayı taahhüt ettiği tüm ABD ihracatını hiçbir zaman almadığını gecikmeli olarak fark etmiş ve Ekim ayında bu konuda bir soruşturma başlatmıştır. Washington'un tüm ikili ticaret düzenlemeleri genelinde uyumu denetleme görevini çoğalttığınızda, diğer devletlerin bugün tavizler vaat edip yarın bunlardan vazgeçmelerinin ne kadar kolay olduğu açıkça görülür.

Son olarak, kurumlardan vazgeçmek, ortak değerleri küçümsemek ve daha zayıf devletlere zorbalık yapmak, ABD'nin rakiplerinin küresel kural kitabını kendi çıkarlarına göre yeniden yazmasını kolaylaştıracaktır. Şi yönetimindeki Çin, kendisini insanlığın tamamının yararı için küresel kurumları güçlendirmeye çalışan

sorumlu ve bencil olmayan bir küresel güç olarak sunmaya defalarca çabalamıştır. Birkaç yıl önce Çinli yetkililerin diğer hükümetlere rutin biçimde hakaret edip zorbalık yaptığı ve hiçbir fayda sağlamayan çatışmacı “kurt savaşı” diplomasisi artık geride kalmıştır.

Nadir istisnalar dışında, Çinli diplomatlar bugün uluslararası forumlarda giderek daha enerjik, etkin ve etkili bir varlık sergilemektedir.

Çin’in kamuya açık açıklamaları açıkça kendi çıkarlarına hizmet ediyor; ancak bazı ülkeler bu duruşu, giderek daha yırtıcı hale gelen bir Amerika Birleşik Devletleri’ne cazip bir alternatif olarak görüyor. Pew Research Center tarafından geçen Temmuz ayında yayımlanan ve 24 büyük ülkeyi kapsayan bir ankette, sekiz ülkede çoğunluk ABD hakkında Çin’e kıyasla daha olumlu bir görüşe sahipken, yedi ülkede katılımcılar Çin’i daha olumlu olarak değerlendirdi. Kalan dokuz ülkede ise iki güç benzer biçimde algılandı. Ancak eğilimler Pekin’in lehine. Raporun da belirttiği gibi, “ABD’ye yönelik görüşler daha olumsuz hale gelirken, Çin’e yönelik görüşler daha olumluya dönmüştür.” Bunun nedenini görmek zor değildir.

Özetle, yırtıcı bir hegemon gibi davranmak, Amerika Birleşik Devletleri’nin uzun zamandır dayandığı ve Trump’ın şimdi istismar etmeye çalıştığı nüfuzu yaratan güç ve etki ağlarını zayıflatacaktır. Bazı devletler Washington’a olan bağımlılıklarını azaltmaya çalışacak, bazıları onun rakipleriyle yeni düzenlemeler yapacak ve azımsanmayacak bir kısmı da ABD’nin bencil davranışlarının intikamını alma fırsatını dört gözle bekleyecektir.

Belki bugün değil, belki yarın değil; ama tepki şaşırtıcı bir hızla gelebilir. Ernest Hemingway’in iflasın başlangıcına dair ünlü sözünü ödünç alacak olursak, tutarlı bir yırtıcı hegemonya politikası, ABD’nin küresel nüfuzunun “yavaş yavaş ve sonra birden” gerilemesine yol açabilir.

Kaybettiren Bir Strateji

Sert güç hâlâ dünya siyasetinin başlıca para birimidir; ancak hangi amaçlarla kullanıldığı ve nasıl uygulandığı, bir devletin çıkarlarını geliştirmede etkili olup olmayacağını belirler.

Elverişli coğrafyası, büyük ve gelişmiş ekonomisi, benzersiz askerî gücü ve dünyanın rezerv para birimi ile kritik finansal ağlar üzerindeki kontrolü sayesinde ABD, son 75 yılda olağanüstü bir bağlantılar ve bağımlılıklar ağı kurabilmiş ve pek çok devlet üzerinde kayda değer bir nüfuz elde edebilmiştir.

Bu nüfuzu çok açık biçimde istismar etmenin onu zayıflatacağını bilen ABD, dış politikasında en başarılı olduğu dönemlerde elindeki gücü ölçülü biçimde kullandı. Benzer düşünen ülkelerle karşılıklı fayda sağlayan düzenlemeler kurdu; başkalarının, ABD’nin iştahından korkmadıkları takdirde onunla iş birliğine daha istekli olacaklarını anladı. Kimse Washington’un demir yumruğa sahip olduğundan kuşku duymuyordu. Ancak Amerika Birleşik Devletleri, bu yumruğu kadife bir eldiven içinde gizleyip zayıf devletlere saygıyla yaklaşarak ve diğerlerinden mümkün olan her avantajı sıkıya çalışmayarak dünyanın en etkili devletlerini, dış politikasına uyum sağlamanın ana rakipleriyle ortaklık kurmaya tercih edilebilir olduğuna ikna edebildi.

Yırtıcı hegemonya, kısa vadeli kazançlar uğruna bu avantajları heba eder ve uzun vadeli olumsuz sonuçları görmezden gelir. Elbette ABD yakın zamanda devasa bir karşı koalisyonla yüzleşmeyecek ya da bağımsızlığını kaybetmeyecektir; bunun için fazlasıyla güçlü ve elverişli bir konumdadır. Ancak yaşayan Amerikalıların büyük bölümünün ömrü boyunca alışık olduğu konuma kıyasla daha yoksul, daha güvensiz ve daha az etkili hale gelecektir. Gelecekteki ABD liderleri daha zayıf bir yerden hareket edecek ve Washington’un çıkarıcı ama adil bir ortak olarak itibarını yeniden tesis etmek için zorlu bir mücadele vermek zorunda kalacaktır. Yırtıcı hegemonya kaybettiren bir stratejidir ve Trump yönetimi onu ne kadar erken terk ederse o kadar iyi olur.

Stephen M. Walt, Harvard Üniversitesi Robert ve Renee Belfer Araştırma Merkezi’nde Uluslararası İlişkiler Profesörüdür.

Kaynak: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/predatory-hegemon-walt>

Tercüme: Ali Karakuş

Hariri'nin Temkinli Dönüşü ve Lübnan Sünnilerinde Yeni Heyecan

DR. TUBA YILDIZ

www.kritikbakis.com

14 Şubat 2026 tarihinde eski başbakan Saad Hariri, babası Refik Hariri'nin ölüm yıldönümü vesilesiyle geleneksel Lübnan ziyaretini gerçekleştirdi. Her yıl olduğu gibi Beyrut'ta Muhammed Emin Camii'nin de bulunduğu meydanda kalabalık bir topluluğa hitap eden Hariri'nin bu yılki konuşmasında, önceki yıllara kıyasla daha belirgin bir siyasal motivasyon ve kararlılık tonu taşıdığı gözlemlendi. Son birkaç yıldır Lübnan'dan uzak kalarak ülkenin derinleşen siyasi krizlerine doğrudan müdahil olmaktan kaçınan Hariri'nin konuşması, Sünni toplum içerisindeki pozisyonunu test etmeye yönelik bir girişim niteliği taşıırken, siyasete dönüş sinyalleri içeren vurgulu hitabı hem toplumsal hem de bölgesel düzeyde önemli göstergeler sundu.

Hariri'nin popülerliği ne ifade ediyor?

2017 yılının temmuz ayında Hizbullah'ın Lübnan-Suriye sınır hattında yürüttüğü Arsal operasyonu sonrasında Saad Hariri'nin Suudi Arabistan ile yaşadığı gerilim, Lübnan Sünni cephesinde önemli bir kırılma anı yaratmıştı. Hariri'nin aynı yıl Riyad'a giderek istifasını açıklaması, akabinde ise Lübnan'a dönerek başbakanlık görevini sürdürmesi, bölgesel güç dengelerinin, ayrıca Lübnan'ın mezhepsel çıkmazlarının baskın etkilerini görünür kıldı. Saad Hariri'nin, Ekim 2019'daki

“Lübnan Baharı” sırasında herhangi bir siyasi risk üstlenmeden istifa etmesi, 2020 sonrasında ise yeniden siyaset sahnesine dönme çabalarına rağmen Cumhurbaşkanı Mişel Avn ile yetki ve temsil odaklı gerilim yaşaması, hükümet kurmasının önündeki engelleri oluşturdu. Siyasi pozisyonundaki bu dalgalanmanın, Hariri'nin siyasi ve toplumsal destek tabanında ciddi bir erozyon yaratıp yaratmadığı sorgulanırken, eski başbakanın 2022'de aktif siyaseti bıraktığını ilan ederek ülkeyi terk etmesiyle süreç yeni bir evreye taşındı.

İlerleyen dönemde yalnızca babası Refik Hariri'nin ölüm yıl dönümünde Beyrut'a gerçekleştirilen kısa ziyaretlerle sınırlı bir görünürlük sergileyen Saad Hariri açısından 2026 yılındaki ziyareti, yeni siyasal konumlanması ve Sünni toplum içindeki temsil, liderlik ve meşruiyet algısının ne ölçüde koruduğunu tahlil etmesi açısından öne çıkmaktadır. Nitekim Hariri'nin siyasete dönüşünün temel parametrelerinden biri olan toplumsal meşruiyeti, seçimlerde göstereceği performansa ilişkin rotasını da doğrudan etkilemektedir. Bu anlamda 15 Mayıs 2022 seçimleri öncesinde siyasetten çekilmesinin ardından geçen dört yıllık süre içerisinde Hariri'nin toplumsal nabızı tutup tutamadığı sorusunun Beyrut'ta kendisini

karşılayan yüz bini aşkın kalabalığın tepkileriyle cevabını bulmuş olması dikkat çekmektedir.

Saad Hariri'nin konuşmasında Müstakbel Hareketi'nin seçim sürecine yeniden dahil olacağını duyurması ve kamuoyuna yönelik "sesimizi duyacaksınız" şeklindeki mesajı, Sünni toplumda liderliğin yeniden tesisi yönünde güçlü bir etki yarattığına işaret etmiştir. "Seçim olsun veya olmasın, acısıyla tatlısıyla biz birlikteyiz" ifadeleri karşısında aldığı coşku ise eski başbakanın Sünni toplumu nezdinde halen en etkili referans figürü olarak konumlandığını göstermektedir.

Her ne kadar Saad Hariri, 21 yıl önce babası Refik Hariri'nin bıraktığı siyasi mirası devralmasına rağmen istikrarlı bir politik çizgi inşa edememiş olsa da Lübnan Sünni toplumundaki liderlik boşluğunun başka bir aktör tarafından doldurulamamış olması, Hariri'nin pozisyonu noktasında kayda değerdir.

Hariri posterlerinin Beyrut'un Sünni sokaklarından hiç indirilmemiş olması yalnızca bir aidiyetin değil, aynı zamanda siyasal temsil krizinde alternatifin bulunamadığının da göstergesidir. Diğer taraftan Hariri'nin genç ve daha ılımlı Sünniler için popüler bir yer edinmiş olması da dikkat çekmektedir. Bu durum, Hariri'nin kitle mobilizasyonu kapasitesinin ve toplumsal meşruiyetinin, uzun süre siyasi sahneden uzak kalmasına rağmen etkisini koruduğunu ortaya koymaktadır.

Yeni Suriye ve Saad Hariri'nin Rotası

Saad Hariri'nin siyasete geri dönüşüne dair sinyallerde özellikle Hizbullah'ın güç kaybı öne çıkmakla birlikte, Suriye'de meydana gelen kapsamlı dönüşümün etkisini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Nitekim Trablus sokaklarında Ahmed el-Şara ile Muhammed bin Selman etkisinin hissedilir biçimde artması, Lübnan'da Sünni topluluklar üzerinden Şam'ın yeni bir nüfuz alanı oluşturup oluşturmayacağı yönünde tartışmaları gündeme taşırken, aynı zamanda Sünni siyasi liderliğin eksen değiştirmesine ilişkin kaygıları da derinleştirmiştir. Özellikle Trablus'ta son haftalarda meydana gelen bina çöküntüleri karşısında devletin gerekli önleyici tedbirleri almaması ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik somut bir politika geliştirmemesi, bölgedeki Sünni nüfusun tepkisini artırmış ve bazı kesimlerin Suriye liderliğinden destek beklentilerini açık biçimde dile getirmelerine zemin hazırlamıştır. Sünni cephedeki bir diğer önemli gelişme ise 2015 yılından beri tutuklu bulunan Lübnanlı Sünni lider Ahmed el-Esir taraftarlarının Esir'in serbest bırakılması için yaptığı gösterilerde Şam'dan destek bulması, dahası Şara'nın Ahmed el-Esir'in ve diğer muhalif tutukluların serbest bırakılması için talepte bulunması olmuştur. Sünni sokağın Suriye'den aldığı bu destek, Lübnan'ın iç işlerine karışılması şeklinde yorumlanırken Esir'in davası Beyrut- Şam arasında da görece gerilimin hissedilmesine yol açmıştır.

Bu doğrultuda Saad Hariri'nin yeniden bir Sünni çatısı oluşturması Lübnan siyaset için de önem arz ettiği açığa çıkmaktadır. Nitekim Lübnan Sünnilerinde tek bir

liderin hegemonyası söz konusu olacak olmasa da Hariri'nin toplumsal vicdana daha çok dokunuyor olmasının yanı sıra Lübnan'da liderlerle olan ilişkinin devletle olan ilişkiden daha güçlü olduğu gerçeği, Saad Hariri'nin siyasi varlığının gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

Suudi Arabistan'dan Hariri'ye Engel

Lübnan'da yaşanan bu tabloya rağmen Saad Hariri'nin Riyad tarafından beklenen düzeyde desteklenmemesi, Sünni bunalımının yaşanmasındaki en net göstergelerinden biri olmaktadır.

2017 yılındaki istifası Saad Hariri'nin Suudi Arabistan'a olan koşullu bağlılığını gözler önüne sererken, Riyad'ın zaman içinde Hariri'yle olan ilişkisinin yapısal sorunlarını da ortaya çıkardı.

Lübnan siyasal sistemi içinde liderlerin veya partilerin bölgesel desteği kapsamında Hariri'yi Sünni siyaset içinde en güçlü pozisyonla konumlandıran Riyad için Lübnan ve dolaylı olarak Saad Hariri zaman içinde bölgesel politika içinde eritilen bir alan haline dönüşmüş durumda.

Bu çerçevede Muhammed bin Selman'ın Donald Trump gibi Lübnan'ı bütüncül bir dış politika meselesi olarak ele almak yerine Suriye - İsrail - Filistin ekseninde yeniden kurgulanmakta olan bölgesel denklemin bir alt bileşeni olarak değerlendirdiği anlaşıyor. Riyad'ın stratejik önceliklerinde meydana gelen bu kayma, Hariri'nin manevra alanını daraltırken, Lübnan'daki Sünni liderliğin dış destekle kurduğu geleneksel güç dengesini zayıflatmaktadır.

Saad Hariri'nin Lübnan'da siyasal etkisini yeniden inşa etmeye yönelik adımlar atmış olmasına karşın, Beyrut'a dönüşün Riyad tarafından sağlanacak aktif destek olmaksızın sürdürülebilir olmadığının bilincinde olduğu görülmektedir.

Bu nedenle de Hariri, konuşmasında kişisel liderlik vurgusunda öte, söylemini Müstakbel Hareketi üzerinden kurmayı tercih etmiştir.

Bu durum, Hariri'nin liderliğini parti kurumsallığı üzerinden yeniden tanımlama girişiminin, bölgesel gerçekliklerle uyumlu olmak zorunda olduğunun farkına vardığını göstermektedir.

Lübnan Sünni toplumunun ise mevcut bölgesel ve yerel güç dengelerini takip edebilecek bir pozisyonunda olmadığı açıktır.

Ülkedeki siyasal dengelerin kısa süre içerisinde belirgin değişimlere uğraması ve mezhepçiliğin belirli kesimlerde daha radikal bir evreye taşınması, Sünni topluluk içinde yeniden yapılanma ve güçlü bir liderlik etrafında birleşme yönündeki ihtiyacı güçlendirmiştir.

Bu bağlamda Saad Hariri'nin kademeli biçimde siyasal alana geri dönüşü kadar Riyad'dan alacağı onay, toplumsal motivasyon ve temsil arayışı açısından dikkatle izlenen bir süreç haline gelmiştir. Sünnilerin mevcut tablodaki konumları göz önünde bulundurulduğunda ise bölgesel denklem açısından olduğu kadar iç dengeler açısından Hariri'nin pozisyonunun dikkate alınması gerekmektedir.

Nükleer Savaşa Giden Yol

YAZAR: LAWRENCE WITTNER

27 Ocak 2026'da, Atom Bilimcileri Bülteni'nin editörleri, ünlü "Kıyamet Saati"nin ibrelerini gece yarısına 85 saniye kala konumuna getirdiler—saatin 1946'daki ortaya çıkışından bu yana nükleer yok oluşa en fazla yaklaşılan ayar.

Bu kasvetli değerlendirmeyi destekleyen etkileyici kanıtlar vardır.

Amerika Birleşik Devletleri ile Rusya arasındaki büyük nükleer silah kontrolü ve silahsızlanma anlaşmalarının sonuncusu olan Yeni START Anlaşması, onu ikame etmeye yönelik ciddi bir girişimde bulunulmadan 5 Şubat'ta sona erdi. Yeni START'ın sona ermesi, dünya üzerindeki 12.321 nükleer silahın yaklaşık yüzde 86'sına sahip olan her iki ülkenin de, anlaşmanın stratejik nükleer silahlarının (en güçlü ve en yıkıcı tür) sayısına getirdiği katı sınırlamaların ötesine geçmesine olanak tanıyarak, hükümetlerinin dünyayı kömürleşmiş bir çöplüğe dönüştürme kapasitesini artırdı.

Aslında nükleer silahlanma yarışı yıllardır ivme kazanıyor; Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin yanı sıra Çin, Britanya, Fransa, İsrail, Hindistan, Pakistan ve Kuzey Kore'yi de kapsayan dokuz nükleer gücün neredeyse tamamının hükümetleri, mevcut silah sistemlerini geliştirmek ve daha yeni versiyonlar eklemek için adeta birbirleriyle yarışıyor. Bu ülkeler arasında nükleer cephaneliği en hızlı büyüyen ülke Çin. Nükleer silahlanma ve silahsızlanma konusunda son derece saygın bir uzman olan Hans Kristensen, "Dünyadaki nükleer silah sayısının azaldığı dönem... sona eriyor," diye gözlemliyor. "Bunun yerine, nükleer

cephaneliklerin büyüdüğü, nükleer söylemlerin keskinleştiği ve silah kontrol anlaşmalarının terk edildiği açık bir eğilim görüyoruz."

ABD hükümeti şu anda, Başkan Donald Trump'ın savunduğu ve defalarca övgüyle söz ettiği 1,7 trilyon dolarlık bir nükleer "modernizasyon" programına gömülmüş durumda. Trump, daha Şubat 2018'de, yönetiminin "yepyeni bir nükleer güç yarattığını" övünerek dile getirmiş ve "Nükleer alanda, daha önce hiç görmediğiniz biçimde, herkesten çok daha önde olacağız," demişti. Ekim 2025'in sonlarında ise ABD'nin nükleer silahlanmasını kolaylaştırmak amacıyla Trump, Pentagon'a, 33 yıl önce durdurulmuş olan ABD nükleer silah denemelerini yeniden başlatmaya hazırlanması talimatını verdi. Amerika Birleşik Devletleri de dâhil olmak üzere 187 ülke tarafından imzalanan 1996 tarihli Kapsamlı Nükleer Deneme Yasağı Anlaşması doğrultusunda, haydut ülke Kuzey Kore dışında hiçbir nükleer güç 25 yılı aşkın bir süredir patlayıcı nükleer deneme gerçekleştirmemiştir.

Nükleer tehlikenin tırmanışının bir başka göstergesi de, nükleer savaş başlatmaya yönelik örtük ve açık tehditlerin yeniden canlanmasıdır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte azalan bu tür tehditler, son yıllarda yeniden ortaya çıkmıştır. Diğer ülkelerin politikalarına öfkelenediklerinde, Donald Trump, Kim Jong Un ve Vladimir Putin, bu ülkeleri defalarca ve alenen nükleer yıkımla tehdit etmişlerdir. ABD hükümetine bağlı Voice of America'ya göre, Rus hükümeti Ukrayna'yı işgali bağlamında, Şubat 2022 ile 17 Aralık 2024 tarihleri

arasında 135 nükleer tehditte bulunmuştur. Bazı ulusal güvenlik uzmanları Rusya'nın bu tehditlerinin çoğunu ciddi olmaktan ziyade manipülatif olarak değerlendirmiş olsa da, Kasım 2022'de Çin lideri Xi Jinping konuyu yeterince ciddi bulmuş ve Ukrayna'da nükleer silahlara başvurmakla tehdit ettiği için sözde müttefiki olan Putin'i alenen azarlamıştır.

Nükleer savaşa doğru bu sürüklenişin temelinde, ülkeler arasındaki giderek artan çatışmalar yatmaktadır—bu çatışmalar, uluslararası iş birliğini ve Birleşmiş Milletler'i önemli ölçüde zayıflatmıştır.

Atom Bilimcileri Bülteni'nin editörlerinin ifade ettiği gibi, geçmişteki felaket uyarılarına kulak vermek yerine, “Rusya, Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve diğer büyük ülkeler giderek daha saldırgan, karşıt ve milliyetçi hale gelmiştir.”

Bunun sonucunda, “zor kazanılmış küresel mutabakatlar çökmekte, kazananın her şeyi aldığı bir büyük güç rekabetini hızlandırmakta ve nükleer savaş risklerini azaltmak açısından hayati önemde olan uluslararası iş birliğini baltalamaktadır.”

Ancak bu, hikâyenin—ya da dünyanın—mutlaka sonu anlamına gelmez.

Ne var ki, yirminci yüzyılın ikinci yarısında da büyük güçler arasındaki çatışmalar, birçok kritik anda tam ölçekli bir nükleer savaşa dönüşme tehdidi taşıyan tehlikeli bir nükleer silahlanma yarışını körüklemişti. Buna karşılık, dünyayı nükleer yok oluştan kurtarmak amacıyla büyük bir taban hareketi ortaya çıktı. Bu kampanya bombayı yasaklamayı başaramamış olsa da, nükleer silahlanma yarışını dizginlemeyi, nükleer silahların sayısını yüzde 80'den fazla azaltmayı ve çok korkulan bir nükleer felaketi önlemeyi başardı.

Ayrıca, yirmi birinci yüzyılın başlarında yeni ve önemli gelişmeler yaşandı. Dünya genelindeki nükleer silahsızlanma hareketinin kalıntıları, Nükleer Silahların Ortadan Kaldırılması için Uluslararası Kampanya adı altında yeniden bir araya geldi ve daha küçük, nükleer silahı olmayan ülkelerdeki ileri görüşlü yetkililerin de

katılımıyla, Birleşmiş Milletler'i kullanarak bir dizi nükleer karşıtı konferans düzenlenmesini sağladı.

2017 yılında, bu BM konferanslarından birinde delegeler, 122'ye 1 (1 çekimser oyla) Nükleer Silahların Yasaklanması Anlaşması'nı (TPNW) kabul ettiler. Nükleer silahların kullanımını, kullanım tehdidini, geliştirilmesini, üretilmesini, edinilmesini, bulundurulmasını, stoklanmasını, konuşlandırılmasını ve kurulmasını yasaklayan TPNW'ye dokuz nükleer gücün tamamı şiddetle karşı çıkmış olsa da, anlaşma Ocak 2021'de yürürlüğe girebilmesi için gerekli ulusal desteği sağlamayı başardı. Bugüne kadar, dünya ülkelerinin çoğunluğunu oluşturan 99 ülke anlaşmayı imzalamıştır.

Nükleer silahsızlanma yönünde kamuoyu baskısının etkinliğine ve nükleer silahları yasaklayan bir anlaşmanın varlığına ek olarak, nükleer olmayan bir geleceğe işaret eden en az bir başka unsur daha vardır: nükleer savaşın kendi kendini boşa çıkaran doğası—hatta deliliği.

Tek bir nükleer bomba bile milyonlarca insanı öldürebilir ve çaresizce hayatta kalanları yanmış, radyoaktif bir cehennemde acı içinde sürünmeye mahkûm edebilir; bu durumda nükleer bir “zafer” bile bir yenilgidir.

Bir nükleer savaşın ardından, Sovyet lideri Nikita Kruşçev'in söylediğine inanıldığı gibi, “hayatta kalanlar ölüleri kıskanacaktır.” Bu, dünya genelindeki insanların çoğunun çıkardığı bir derstir; ancak belki de deliller bunun dışındadır.

Elbette deliller vardır ve ne yazık ki bunların bazıları modern ulusları yönetmekte ve uluslararası hukuku hiçe saymaktadır.

Yine de, nükleer savaşa giden yolda ilerliyoruz olsak bile, derin bir nefes almak, nereye gittiğimizi düşünmek ve geri dönmek için hâlâ zaman vardır.

Kaynak: <https://znetwork.org/znetarticle/on-the-road-to-nuclear-war/>

Harvard'ın Tanrısı Veritas'ın Ölümü

DOÇ. DR. M. FATİH ARSLAN

www.kritikbakis.com

Üniversitelerin ve akademik hayatın hangi entelektüel ve kültürel unsurlar üzerine kurulması ve nasıl cereyan etmesi gerektiği Türkiye’de sıkça tartışılan bir husus değil. Zaman zaman üniversitenin nasıl bir yapıda olması gerektiği ve akademinin işleyişi ile ilgili konular tartışma konusu edilse bile bu tartışmalar daha ziyade “mevhum” bir akademik özgürlük ve rektör atama teamülleri tartışmasından öteye geçmiyor. Üstelik konunun tarafları değişen siyasi aktörlere göre fikir değiştirmek gibi bir garabetle de maluldür. Dolayısıyla bu büyük tartışmada ilahiyatın yerini tespit etmek ve Türkiye’de herhangi bir muteber akademik ya da entelektüel sürecin ilahiyattan bağımsız ele alınamayacağını göstermek önem arz eder.

İlahiyat akademisinin ne kadar akademik olduğu ancak öğretim yöntemleri ve gayeleri bir arada düşünülerek tartışılabilir. Ortalama bir yaklaşıma göre “İlahiyat fakülteleri, İslami umdelere iman eden, uygulayan ve savunan, kendi ilim geleneği ile sağlıklı bağ kurarak dini bilgi üretme yetkinliği kazanmış nesiller yetiştiren, özgün yüksek din öğretimi kurumlardır.” Bu teorik çerçeveyi yeterince akademik olmadığını ve bilimsel açıdan yetersiz kaldığı iddiasıyla eleştiren yaklaşıma göre “... burada garip duran şey, akademik sıfatına aykırı ne varsa hepsinin toplandığı bir bakış açısı ve akademik bir kurumun amaçları arasında olmayan bir nitelikler ve

amaçlar dizisi içeren bu yaklaşımın bir ilahiyat ‘akademisyeni’ne ait olmasıdır.” Yöntem ve amaç ilişkisi için de ilahiyat akademisinde “... diğer derslerin bile tam anlamıyla seküler değil, Kur’an ve Peygamber baz alınarak verilmesi uygun olur. Elbette bu derslerin metodolojisi ve kendi terminolojileri vardır. Ama bir şekilde bunların İslam Dünya görüşüyle irtibatlarının kurulması elzem olsa gerektir.” şeklindeki önerinin mezkûr eleştirel bakıştan nasibini “Akademik açıdan bakınca, alt düzey bir medrese tarifi içeren pasajların hangi tarafı nasıl düzeltilir? Zor olsa da imkânsız olmasa gerektir. Ancak, her hâlükârda bu seviyedeki zihniyetin akademik açıdan kabul edilmesi mümkün değildir. Fakat bu, maalesef ki bir Türkiye gerçeğidir.” şeklinde tahkirle karışık bir teessüfle alması elbette şaşırtıcı değil.

Yukarıdaki eleştiriden ve benzerlerinden anlaşıldığı kadarıyla, Batı’da gelişen akademik gelenek, teamül, teori ve yöntemlerin bir izdüşümü olarak, ilahiyat akademisinin dini sosyal ve tarihsel bir vakıa olarak incelemesi beklenmektedir. Dolayısıyla İslami ilimler (akademide bu tabiri kullanmamıza müsaade edildiği varsayılsa), yaşayan birer ilmi gelenek, kendi iç disiplini olan, ilimler hiyerarşi içerisinde temellendirilmiş ve birbirleriyle ilişkisi kurulmuş birer akademik çalışma alanı değil tarihsel olguların araştırılması ve betimlenmesini görev edinen bir

disiplinler yumağından ibarettir. Dolayısıyla batılı usulde bir sosyal bilimler anlayışının benimsenmesinin neticesi olarak ilahiyatta dini ilimler, tekrar tekrar keşfedilecek ve yeniden içeriden bir bakışla inşa edilecek birer disiplin değil, tarihsel bir incelemenin ve ‘tarafsız’ bir bakışın konusu olacak birer araştırma alanıdır. Dolayısıyla da “Son tahlilde, bir dinin teolojisini çalışmak için o dinin mensubu olma şartının üniversite ortamı için geçersiz olduğu açıktır; zira akademik çalışma, çalışılan konunun içeriğini savunmayı gerektirmez.”

Şaşırtıcı olan, bu yaklaşım sahiplerinin kendilerinde akademinin mutlak ölçütünün bulunduğu ve bunun da nihayetinde dini ilimlere ‘tarafsız kalarak’ yaklaşmanın mümkün olabileceğine, hatta bunun elzem olduğuna dair sahip oldukları özgüven. Öyleyse sorulması gereken sorulardan ilki, akademik üslup ve yöntemin ölçütünün ne olduğu ve bu ölçütün kimin tarafından tayin edileceğidir. Daha açık bir şekilde sormak gerekirse, Batılı ‘yüksek standartlarda’ sosyal bilim araştırması yaptığı kabul edilen akademik kurumlar ve burada üretilen bilgi değerden bağımsız mıdır? Sosyal bilimler ve bunların akademik olarak geliştirilmesinde kullanılan yöntem, kuram ve araştırma modelleri akademik olmanın ölçüsü olarak kabul edilecekse bu kuramların dayandığı varlık ve toplum anlayışını da hakikatin ölçüsü olarak almamız gerekecek midir? Bu soruların cevabı evetse ilahiyat alanında üretilen bilginin akademik sayılması İslam toplumları dışı inanç ve değerlerinin benimsenmesine mi bağlıdır? Burada bir adım geriye gidip sosyal bilimler alanında üretilen bilginin varlık ve değer anlayışıyla ilişkisini ele almalıyız. Felsefe, sosyoloji, psikoloji, tarih, iktisat vesair alanlarda Batı’da üretilen akademik bilgi acaba muayyen bir varlık ve bilgi kuramına mı yaslanmaktadır yoksa her bilgi geleneği ve medeniyet tarafından kabul edilen, genel geçer ve tarafsız bir metodolojiyle mi üretilmektedir? Örneğin birkaç gece üst üste rüyasında sakalını kestğini veya elbiselerini ters giydirdiğini gören Müslüman bir bireyin rüyasını ‘akademik üslup’ içerisinde kalarak değerlendirirken Freud’un Die Traumdeutung ile Nablûs’ın Ta’tîru’l-Enâm’ı arasında bir tercih yapılması gerekse hangisini esas almak akademik bir tavır olarak kabul edilebilir? Yukarıdaki eleştiriler doğru kabul edilirse Freud’un psikanalistik yönteminin (yahut Batı akademisinde muteber diğer yöntemlerden birinin) kişinin psikolojik ‘iyi oluşu’ için esas alınması ve bunlar üzerinden rüyalarının analiz edilmesi herhalde terciye şayan olacaktır. Buna mukabil, İslâmî ilimler geleneğinde oluşan rüyayı anlama ve tabir etme yöntemleri bir bütün olarak akademi dışı kalacaktır. Zira İslami ilimler geleneğinde ortaya çıkan psikolojik teoriler ve insan anlayışı yukarıda geçen “seküler değil, Kur’an ve Peygamber baz alınarak verilmesi” şeklindeki çoktan akademi dışı ilan edilen bakış açısını esas almaktadır. Yine, tarikatların holdingleşmesi olgusunu açıklarken Marksist bir metodoloji ile bunun kaçınılmaz bir son olduğunu, zira

altyapı ilişkilerinin (iktisad ve ekonomi) üstyapıyı (din ve kültür) belirlediğini iddia etmek batı akademisinde mutlaka kabul görececek bir açıklama biçimidir. Buna karşın söz konusu holdingleşmeyi İslam ahlak felsefesi tarafından zühd ve takva ekseninde açıklayacak bir model behemehal akademik olmamakla itham edilecektir. Zira “bunların İslam Dünya görüşüyle irtibatlarının kurulması” yukarıda geçtiği üzere akademik değildir. Aynı şekilde İslam dünyasında bir anda hızlı bir şekilde ortaya çıkan medrese kurumunu ve vakfiye geleneğini Pareto’nun Elitlerin Yükselişi ve Düşüşü ve çevresinde gelişen literatür ile açıklamak Batılı sosyal bilimler geleneği içinde pekâlâ bir akademik çalışma olarak kabul edilir. Ancak acaba medrese ve vakıf kurumunu Ashâb-ı Suffe ve hadislerde ifadesini bulan ‘sadaka-i cariyeye’ mefhumu çerçevesinde şekillenen bir teori ile açıklamak ne derece makbuldür? Çünkü bu mevhum akademik anlayışa göre “İlahiyat fakülteleri, İslami umdelere iman eden, uygulayan ve savunan, kendi ilim geleneği ile sağlıklı bağ kurarak dini bilgi üretme yetkinliği kazanmış nesiller yetiştiren” kurumlar olarak işlev kazandıklarında akademik olamazlar. Dolayısıyla sadaka-i cariyeyi esas alan bir açıklama modeli aynı zamanda bir toplum modeli de teklif etmektedir. Zira her tahlil belirli ölçüde bir teklif de içermektedir. Buna mukabil Elitlerin Yükselişi ve Düşüşü ve çevresinde gelişen literatür de bir toplum modeli ve bir tarihsel tecrübeyi esas almaktadır. Binaenaleyh, hangi modelin akademik olduğunu belirlemede nihai kıstas nedir?

Burada temel sorun, sosyal bilimler ya da akademinin mevhum bir tarafsızlığın benimsenmesi ya da en azından dinle arasına metodolojik düzeyde bir mesafe konulması suretiyle akademik olunabileceği varsayımında yatmaktadır. Oysa sosyal bilimler kavramı bile varlığını büyük ölçüde Kapitalizm ve onun doğurduğu değerler manzumesine borçludur. Bu anlayışın öngördüğü bir varlık ve değerler anlayışı, bilgi teorisi, bir bilimler tasnifi vardır. Özellikle modern toplumun ve bireyin anlaşılıp manipüle edilmesi ve mezkûr politik-kültürel yapının ayakta kalmasını sağlayacak entelektüel araçların temin edilmesi biraz da sosyoloji, psikoloji, hukuk ve iktisat gibi bilimlerin sunacağı veriler ve üreteceği bilgi ile mümkündür. Bu yöntemsel problemler ve ‘şaiabeli iltisakları’ hiçbir zaman da modern sosyal bilimlerin yakasını bırakacak değildir. Dolayısıyla modern sosyal bilimlerin Kapitalist (veya kimi durumlarda sosyalist ama behemehal Batı tecrübesine münhasır) bir medeniyet algısı ve seküler bir din tasavvuruyla bilgi ürettiğini unutmamakta fayda var.

Öte yandan ilahiyat akademisi eğer bilgi üretimini “seküler değil, Kur’an ve Peygamber baz alınarak, ... bir şekilde bunların İslam Dünya görüşüyle irtibatlarının kurulması” yoluyla yapmıyorsa ve ürettiği bilgiyi bu dolayımından geçerek vermiyorsa behemehal Kapitalizmin oluşturduğu varlık ve bilgi anlayışı üzerinden vermek durumundadır. Burada bir orta yol;

akademik olan ve İslami olmaması gereken farazi bir gri alan yoktur.

Eğer ilahiyat fakülteleri “İslami umdelere iman eden, uygulayan ve savunan, kendi ilim geleneği ile sağlıklı bağ kurarak dini bilgi üretme yetkinliği kazanmış nesiller yetiştiren” kurumlar değillerse tam olarak hangi ilkelere inanan, hangi değerleri savunan ve hangi toplum anlayışının yerleşmesi için çabalayan kurumlardır?

Zira her üretilen bilgi, bir amaca matuf olarak üretilir ve yetkinliğini bu amacın gerçekleştirmesinde bulur. Eğer ilahiyat, İslami umdelere ve bu umdelerin dayandığı hakikate bağlı değilse, mutlak olarak hakikatin kendisinde olduğunu, faaliyet gösterdiği akademik alanda tek doğru bilginin bu kurumlarda üretildiğini kabul etmiyorsa ne tür bir gayeyle ve hangi hakikat anlayışının hâkim olması için faaliyet göstermektedir? Aynı şekilde, geleneksel ilim anlayışına bağlı olması halinde akademik olması mümkün değilse Batı’daki akademik anlayışı sürdüren hangi kurumun mirasçısıdır?

Elbette ilahiyat fakültelerinde mesela dinler tarihi eğitimi “Müşriklerin kafir olduğunu, sapkın olduğunu ve İslam dışında bir dinin mümkün olmadığını” ifade eden ayetlerin ezberletilmesi ve ilgili hadislerin şerh edilmesi üzerine kurulmuş değildir.

Böylesi bir yöntem Kelam ilminde bile takip edilmez. Fakat bir hakikat anlayışı, bir hak din anlayışı olmaksızın dinler tarihi yapılabilmesi mümkün müdür? Batı’da ister çoğulcu ister şüpheci olsun, dinler tarihi akademiyası bir hakikat anlayışından yola çıkmaktadır. Öyle ki ‘en tarafsız’ dinler tarihi metodolojisi olarak görülebilecek dini çoğulculuk savunucuları Hick ya da Smith bile nihayetinde her dinin mensuplarının hakikati kısmi olarak idrak ettiklerini, hiçbir dinin hakikati tam olarak kuşatamayacağını iddia ederken aslında hakikati mutlak ve bütünlüklü olarak sadece kendilerinin gördüğünü iddia etmektedirler.

Dolayısıyla, bir hakikat iddiası olmaksızın akademi mümkün değildir, aksini iddia etmek en temelde akademiye Kapitalizmin ve modernitenin varlık ve değerler anlayışına teslim etmektir.

Konuya tersinden de bakılabilir. Batı’daki herhangi bir felsefi ya da akademik gelenek, örneğin Frankfurt Okulu veya Mantıksal Atomcu Gelenek akademik olmak uğruna felsefe yaparken tüm değerlerini bir kenara bırakarak muhayyel bir akademik tarafsızlık peşinde değildir.

Tarih felsefesi söz konusu olduğunda Annales Ekolü’nü beslediği Fransız entelektüel geleneğinden ve Fransız tarihinden ayırmak ne derece mümkündür? Collingwood’un tarih yazıcılığı için önerdiği metodu, Marks ve Marksist geleneğe karşı Herderci yöntemle yakın olmasında ve bu yöntemin doğa ve insan anlayışında aramadan anlamak mümkün değildir. Dolayısıyla bu tarih anlayışı bir doğa ve insan anlayışına dayanmaktadır ve kökenlerini Alman idealizmine kadar götürmek mümkündür.

Yine, modern din felsefesi söz konusu olduğunda akıllara gelebilecek en önemli isimler, Flew, Craig, Paley ve Swinburn inançlı birer Hristiyan’dırlar.

Hatta Swinburn ve Craig doğrudan papazdır. Dolayısıyla bu isimlerin ürettiği akademik bilginin İsa’nın Tanrısallığının ve kiliselerinin temel öğretilerinin paranteze alınarak ve İsa’nın Tanrısallığı hakikatinin dışarıda bırakılarak üretildiğini sanmak naifliktir. Elbette Craig din felsefesi yaparken, Swinburn natüralist evrim teorisini reddederken muhataplarına İncil’den pasajlar okuyor değildir.

Ama ürettiği argümanların, oluşturduğu teorilerin İncil’den veya etrafında şekillenen literatürden beslendiği, hatta Craig örneğinde doğrudan İslam kelimelerinden esinlendiği ortadadır.

Bunların akademisyen olup olmadığına dair ne İslam dünyasında ne de Batı akademisinde en ufak bir şüphe bulunmuyor.

Dolayısıyla ilahiyat akademisinin kelimeler geleneği, hatta ayet ve hadisler doğrultusunda ürettiği bilginin akademik kabul edilmemesinin hiçbir makul gerekçesi olamaz.

Üstelik ilahiyat, Craig, Swinburn ya da Flew gibi teslis, kilise ve ihtilaflı dini metinler gibi bir bagaja sahip de değildir.

Dolayısıyla ilahiyatta üretilen din felsefesinin ayet ve hadislere uygun üretilmesi, nihai hedefinin İslami umdelere inanan bireyler yetiştirmek olmasından daha doğal bir şey tasavvur edilemez.

Zira bu felsefi bilgi karşı tarafa kendi ön kabullerini ya da kendi inançlarını ham haliyle akademik bilgi olarak sunuyor değildir.

Ancak bu inançların hakikat olduğunu, bu hakikatin rasyonel olarak savunulabileceğini iddia etmek ve bu rasyonel zeminde yükselen teorilerin de karşı tarafa kabul veya ret edebileceği gerekçeleriyle sunacak bir bilgi geleneği oluşturmak son derece akademik bir tavidir.

İlahiyatta da bu tavrın hâkim olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Harvard’da Tanrı’yı Bulmak kitabının yazarı, eserin mukaddimesinde nazire yaptığı kitap olan Harvard’da Tanrıyı Ararken’in müellifi Ari Goldman hakkında biraz müstehzi bir ifadeyle şunları söyler:

“Yazar Ari Goldman, Harvard’ın düsturu olan Veritas’ın (Hakikat) aslında mutlak Hakikat olarak görülen İsa’yı bulmanın veciz bir ifadesi olduğunu farkına varmıştı. Ancak Goldman, Harvard Divinity School’a münhasır kıldığı arayışının sonunda kimselerin İncil (Müjde) ve Hz. İsa’nın [kurtarıcı] şahsı hakkında konuşmadığını farkına vardığında hayal kırıklığına uğramıştı.”

Bu noktada kendimize sormamız gereken soru şu: Harvard’da İsa’nın kaybolmasına ve İncil’in dolaşımdan kalkmasına tam olarak ne sebep oldu? İlahiyat bu tür bir felaketten kendisini nasıl kurtarabildi?

Önümüzdeki yazıda hakikatin korunmasının ve Türkiye’de akademiyanın kurtuluşunun neden ilahiyat fakültesinde olduğu konularına temas edeceğiz inşallah.

Trump'ın Beş İmkânsız Talebi ve İran'a Karşı Kaçınılmaz İkinci Saldırı

YAZAR: JASIM AL-AZZAWI

Amerikan deniz kuvvetleri Hint Okyanusu'nda toplanırken, diplomatlar cuma günü Muskat'ta müzakerelere başladı; bölge uçuşunun eşliğinde duruyor. Venezuela'da yakın zamanda elde ettiği çarpıcı başarıdan güç alan Başkan Trump, İran'la bu görüşmelere ancak "maksimalist" olarak nitelendirilebilecek taleplerle giriyor. Koşullar o denli aşırı ki, en deneyimli diplomatlar bile bunların daha baştan ölü doğduğunu söylüyor.

İsrail gazetesi Maariv'in aktardığına göre, Amerika Birleşik Devletleri İran hükümetine beş temel talep ilettiler. Bu talepler; 400 kilogram zenginleştirilmiş uranyumun devri, İran'ın nükleer tesislerinin imha edilmesi, balistik füze kapasitesinin yok edilmesi, füze programının sona erdirilmesi ve Yemen, Irak, Suriye ile Lübnan'daki müttefik güçlerine verilen desteğin kesilmesidir. Bunlar açılış talepleri değil; yaklaşmakta olan Amerikan deniz armadasının silahları altında dayatılan ultimatolardır.

"Bence çok endişelenmesi gerekir" dedi Trump, NBC News'e İran'ın Dini Lideri Ayetullah Ali Hamaney hakkında soru sorulduğunda. Trump'ın bu açıklamadaki açıklığı, sonucun ne olacağından emin bir adamın

açıklığıdır. Kısa süre önce Venezuela Devlet Başkanı Maduro'yu teslim olmaya zorlayan Trump, aynı olağanüstü performansı İran hükümeti karşısında da tekrarlayabileceğine inanıyor. Ancak İran, Venezuela değil. İran bu an için kırk beş yıldır hazırlanıyor ve Trump'ın iddialı planını pekâlâ boşa çıkarabilir. Deneyimli gözlemciler, İran'da liderliğin ortadan kaldırılmasının ya da liderin yakalanıp çıkarılmasının imkânsız olduğu konusunda hemfikir.

"12 günlük savaşın ardından, asimetrik savaş politikasını benimseyerek askeri doktrinimizi savunmacıdan saldırganla çevirdik" dedi İran Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanı Tümgeneral Abdolrahim Mousavi, bu hafta bir IRGC füze tesisini ziyaret ederken. "Yalnızca zaferi düşünüyoruz. Düşmanın yüzeysel gücünden korkmuyoruz." Böylesi meydan okuyan bir tutum, İran'ın savaşılmaya hazır olduğuna işaret edebilir.

Askeri doktrindeki bu değişiklik, İran'ın geçen haziran ayında maruz kaldığı yıkıcı saldırılara verdiği yanıtıdır. Başkan Trump'ın İran'ın nükleer programının yok edildiğini iddia ettiği dönemi bizzat yaşamış olan İranlılar, hesaplarını yeniden yaptı.

Şimdi Musavi'nin ifadesiyle, "hızlı ve kararlı" ve "ABD'nin hesaplarına uymayacak" bir askeri doktrini benimsiyorlar.

Başkan Trump'ın dile getirdiği talepler arasında en dikkat çekici olanı, İran'ın yerine getirmekte en çok zorlanacağı taleptir: İran'ın balistik füze programının tasfiye edilmesi. Chatham House'un Direktörü ve İcra Kurulu Başkanı Bronwen Maddox'un da belirttiği gibi, "füzeler, düşmanlarının rejimi devirmesini engelleyen tek kalkandır. Bu kalkan olmadan İran, İsrail'in hava gücüne ve ABD'nin gizli bombardıman uçaklarına karşı savunmasız kalır—ve hiçbir İran hükümeti bunu ayakta kalarak atlatamaz."

İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu bunun farkında ve bunu ABD ile müzakerelerde kullanıyor. Netanyahu, bu hafta ABD özel elçisi Steve Witkoff ile yaptığı görüşmede, "İran, vaatlerine güvenilemeyeceğini defalarca kanıtladı" dedi. İsraili yetkililer Channel 14'e yaptıkları açıklamada, "Tahran, müzakereleri zaman kazanmak ve saldırı silahlarını gizli yerlere taşımak için kullanıyor" ifadelerini kullandı.

İsrail Enerji Bakanı Eli Cohen, 103FM'de "Gerçeği kabul edelim" dedi. "İran ile diplomatik bir anlaşmanın hiçbir değeri yok." Ancak bu tutum, İsrail'de daha derin bir endişenin parçasıdır: Trump'ın, ne kadar zayıf olursa olsun, İran rejiminin hayatta kalmasını güvence altına alacak bir anlaşma yapacağı endişesi.

Bölgesel boyut da çatışmaya yeni bir istikrarsızlık unsuru ekliyor. Hizbullah Genel Sekreteri Şeyh Naim Kasım, olası bir çatışmada örgütünün tarafsız kalmayacağını zaten ilan etti. 26 Ocak'ta yaptığı televizyon konuşmasında, "Kendimizi savunmaya kararlıyız" dedi. "Bir sonraki savaş hepimiz için bir savaş olacak." Ayrıca, uluslararası aktörlerin, ABD-İsrail saldırısı durumunda Hizbullah'ın İran'ı savunup savunmayacağını kendilerine sorduklarını ve Hizbullah'ın şu yanıtı verdiğini açıkladı: "Hizbullah, olası herhangi bir saldırı eyleminde dahildir ve hedef alınacaktır. Nasıl hareket edeceğimize zamanı geldiğinde karar vereceğiz."

ABD Dışişleri Bakanı Marco Rubio, müzakerelerin "İran'ın balistik füzeleri, bölge genelindeki vekil ağlara verdiği destek ve kendi halkına yönelik muamelesi" üzerine yapılması gerektiğini söylüyor. Ancak İran, füze programının "masada olmadığını" son derece açık bir biçimde ifade etti. İran'ın üst düzey bir yetkilisi Reuters'a verdiği röportajda, JCPOA'da öngörüldüğü üzere, uranyum zenginleştirme seviyesinin yüzde 60'tan yüzde 3,67'ye düşürülebileceğini ve bu konuda esnek davranmaya hazır olduklarını söyledi. Ancak füzeler müzakere konusu değil.

İran'ın nükleer programı konusunda müzakereler yürütmüş olan ABD'li diplomat Alan Eyre şöyle dedi: "Dolaylı görüşmeleri tercih etmek, zor bir ameliyat öncesinde bir cerrahın eter soluyup ardından eldivenlerini takmasına diplomatik açıdan denktir."

Beyaz Saray da görüşmeler konusunda pek umutlu değil. İsmi vermek istemeyen bir yetkili, "Bu görüşmelerin

başarılı olacağına son derece kuşkuyla yaklaşıyoruz; ancak bölgedeki müttefiklerimizin, görüşmelerden erken çekilmememiz için bize yalvarması nedeniyle yine de devam ediyoruz" dedi.

Bu kuşkuculuk yerindedir. Başkan Trump bölgede ezici bir güç yığdı: uçak gemileri, savaş uçakları ve bombardıman uçakları üslerde konuşlandırıldı—bu bir blöf değil. Onay oranları tüm zamanların en düşük seviyesinde ve Amerikalıları ayağa kaldıran şeylerin başında eski düşmanı bombalamak gelir. 1979'daki rehine krizi ABD'de hâlâ acı bir hatıra ve Başkan Trump bu acıya nasıl dokunacağını iyi bilir.

İran da bu tür müzakerelerin pek çoğunun gelip geçtiğini gördü; yaptırımlara, suikastlara, siber saldırılara ve halkına ve hükümetine yönelik bombardımanlara maruz kaldı. İran stratejik davranmayı, hayatta kalmayı ve düşmanlarını beklemeyi öğrendi. Ancak günler değil, on yıllar üzerinden düşünen İran'ı beklemek, Başkan Trump'ın yapabileceği bir şey mi?

En olası sonuç, her iki tarafın da hazırlandığı sonuçtur. Ne var ki bu, iki tarafın da tam anlamıyla istemediği bir sonuçtur: askeri saldırılar, İran'ın misillemesi, bölgesel tırmanma ve hiçbir tarafın savaşa girmek istemediği hâlde kaçınılmadığı, sonuçsuz bir tablo. Trump, ne olursa olsun bunu bir başarı olarak ilan edecektir. İran, egemenliğini savunduğunu ilan edecektir. Bölge, ölümlerini sayacaktır. Ve iki taraf da bir yıl ya da daha kısa sürede üçüncü raunda hazırlanacaktır.

Trump'ın beş talebi yalnızca yerine getirilmesi imkânsız talepler değil; aynı zamanda reddedilmek üzere tasarlanmıştır. Mevcut koşullarda bu reddiye, kaçınılmaz biçimde ikinci saldırıya yol açmaktadır—iki tarafın da istemediği, ancak her birinin başarabileceğine inandığı bir çatışmaya. Soru artık İran'a ikinci bir saldırının olup olmayacağı değil; yalnızca ne zaman olacağı ve yakılan ateşlerin tüm bölgeyi yutup kül etmeden önce kontrol altına alınıp alınamayacağıdır.

Kaynak: <https://www.middleeastmonitor.com/20260207-trumps-five-impossible-demands-and-the-inevitable-second-strike-against-iran/>

Kritik Bakış

AKIL-FİKİR-ERDEM

WWW.KRİTİKBAKIŞ.COM